LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

Donatas Kvedaras

KĖDAINIŲ KRAŠTO PARTIZANAI MGB AGENTŲ APSUPTYJE

ISSN 1392-0421

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS 28

Donatas Kvedaras

Kėdainių krašto partizanai MGB agentų apsuptyje

Kaunas, 2000

UDK 947.45/084/
La-148

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

ISTORIJOS ŽURNALAS 28

Leidybinė komisija

Balys Gajauskas, Povilas Jakučionis, Andrius Dručkus
Antanas Lukša (pirmininkas)
Leidinį konsultuoja rezistencinių kovų dalyviai

Redaktorius

Kęstutis Kasparas

Redakcija

Modesta Baublytė,
Vilija Jakučiūnaitė,
Bonifacas Ulevičius

Klaipėdos miesto savivaldybės
VIEŠOJI BIBLIOTEKA
Skaitytojų
aptarnavimo skyrius

1-01/9066

Šio numerio medžiagą ir maketą pateikė Donatas Kvedaras

Viršelyje: Antanas Kvedaras-Tautvydas ir Juozas Paliūnas-Rytas
Nuotraukos iš Tremties ir Rezistencijos muziejaus fotonuotraukų fondo.

Laisvės kovų archyvas. Istorijos žurnalas, tomas 28. □ © Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 2000. □ SL 176. □ Leidėjas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Laisvės al. 39, 3000 Kaunas, tel. 32 32 14. □ Redakcija, Vytauto pr. 46, 3000 Kaunas, tel. 32 31 79. □ Spaudė: spaustuvė "MORKŪNAS ir Ko, Draugystės g. 17, LT-3031 Kaunas. □ Užsakymo Nr. 1018. □ Tiražas 2000 egz. 8 sp. 1.

10,-

TURINYS

Dokumentai, faktai, atsiminimai

Įžanga 5
Apie pirmąsias Kėdainių krašto partizanų kautynes 8
Mūšis Valatkaičių pelkėje 19
Povilo Ligeikos prisiminimai apie brolį Antaną-Perkūną 35
Liongino Meškausko – Sakalo prisiminimai 36
Žudynės Ruseinių kaime 41
Labūnavos kautynės ir po to sekę išdavystės 50

Biografijos

Birutės būrio vadas Antanas Kvedaras-Tautvydas ir jo partizanai 67
Juozas Paliūnas-Rytas. Jo veikla, sekimas ir žūtis 100

Okupacinio režimo ir jo nusikaltimų dosjė

KGB agentai, informatoriai, skundikai 138
Apie agentų-informatorių verbavimą 140
Agentų verbavimas 145
Užverbuotų agentų pranešimai 148
Apie "agentą Juozą" 149
Apie agentą "Petrauską" ir Kėdainių "Amatokus" 151
Apie agentą "Nieman" 154
Kitų agentų ir informatorių pranešimai 162
MGB planas likviduoti paskutinį Kėdainių krašto partizaną
Praną Prūsaitį-Lapę 168
Čekistų planai, kaip su agentų pagalba sukompromituoti partizanų vadus 170
MGB agentai: išdavystės ir bausmės 173

Kalėjimuose ir lageriuose

Vorkutos bėglys. Lietuvos laisvės armijoje 182
Kelionė į Vorkutą 195
Vorkutoje 196
Mes jau Lietuvoje! Pakvipo laisve! 200
Pertardymas 202
Vel į nežinią. Į "Rosiją" 203
Ir vėl Vorkutoje, iš ten – Kožvoje 205
Bėgu iš lagerio 207

Literatūrinis puslapis

Raseinių Magdė. Vilties ugnelė 232
Asmenvardžių rodyklė. Vietovardžių rodyklė 250

SANTRUMPOS

A. – apyrašas
a. – amžius
ag. – agentas
aps. – apskritis
B. – byla
d. – diena
egz. – egzempliorius
eil. – eilutė
F. – fondas
g. – gimęs, gimimo
gen. – generolas
GULAG – Gosudarstvennoje upravlenije lagerej – Centrinė SSSR lagerių valdyba, visas kalinimo vietų tinklas
j. – jaunesnysis
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
K. – Kaunas
k. – kaimas
KGB – Komitet Gusudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo komitetas
kpt. – kapitonas
L. – lapas
LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas
LLA – Lietuvos Laisvės Armija
LKA – Laisvės kovų archyvas
LSSR/LTSR – Lietuvos sovietų socialistinė respublika
ltn. – leitenantas
m. – metai
mėn. – mėnuo
MGB – Ministerstvo Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo ministerija
mjr. – majoras
mstl. – miestelis
MVD – Ministerstvo Vnutrenich Del – Vidaus reikalų ministerija
NKGB – Narodnij Komisariat Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo liaudies komisariatas
NKVD – Narodnij Komisariat Vnutrenich Del – Vidaus reikalų liaudies komisariatas
Nr. – numeris
P., psl. – puslapis
pplk. – papulkininkis
plk. – pulkininkas
psk. – puskarininkis
pvz. – pavyzdžiai
r. – rajonas
red. – redakcija
rn. – rinktinė
sl. – slapyvardis
sr. – sritis
SSRS – Sovietų socialistinių respublikų sąjunga
Š. – šaltinis
T., t. – tomas
TRMA – Tremties ir Rezistencijos muziejaus archyvas
V. – Vilnius
val. – valanda
VGPŠ – Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų štabas
VLIK – Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas
vls. – valsčius
vnk. – vienkiemis
vršl. – viršila
ž. – žuvęs

ĮŽANGA

Šios knygos puslapiuose noriu sugrįžti į praeitį, į tą netolimos mūsų istorijos laikotarpį, kurį savo krauju rašė partizanai – mano broliai, draugai, kaimynai. Aprašyti tai, ką dar prisimenu, ką papasakojo tėvai, kaimynai, artimieji, ką radau partizanų dokumentuose ir buvusiame KGB archyve.

Po 18 metų grįžęs iš kalėjimų, lagerių ir tremties bandžiau rinkti žinias apie savo žuvusius brolius-partizanus Antaną Kvedarą-Tautvydą ir Stasį Kvedarą-Jaunutį, bet tuo metu žmonės nenoriai kalbėjo ir mažai ką sužinojau apie jų partizaninę veiklą ir žuvimą. Tik Sąjūdžiui prasidėjus, atsirado galimybė daugiau sužinoti apie brolius ir kitus mano krašto partizanus. Keletą dokumentų apie brolį Antaną-Tautvydą gavau iš "Laisvės kovų archyvo" redakcijos. Prieš trejetą metų gavau leidimą naudotis Lietuvos Ypatingojo archyvo bylomis ir suradau labai daug istorinės medžiagos apie partizaninę veiklą Kėdainių rajone 1944-1954 m.; apie visiškai slaptus KGB sekimo ir puolimo planus prieš veikiančius partizanų būrius, apie agentų ir informatorių verbavimą, jų pranešimus KGB tarnyboms ir kt.

Padėdamas tvarkyti išlikusio "Prisikėlimo" apygardos partizanų archyvo dokumentų kopijas (Tremties ir Rezistencijos muziejus Kaune), radau daug reikšmingų žinių: kautynių aprašymus, partizanų Karo Lauko Teismų (KLT) nuosprendžius šnipams, agentams ir išdavikams, išdavikų tardymo protokolus ir daug kitų žinių apie partizaninę veiklą.

Suradau ir keletą buvusių partizanų, jų ryšininkų ir daug žmonių, prisimenančių netolimos praeities partizanų gyvenimą.

Kad tai, ką radau archyvuose ir sužinojau iš tų laikų gyvų liudininkų pasakojimų, neliktų užmarštyje ir nors iš dalies išsipildytų žuvusių partizanų svajonė – nebūti užmirštiems ir jų archyvuose išsaugoti partizaninės kovos dokumentai būtų paskelbti laisvoje Lietuvoje, šia knygele bandau tai padaryti.

Partizanai dokumentus rašė bunkeriuose, prie žvakės ar žibalinės lempos šviesos, drėgmėje, šaltyje, pavojuose. Archyvai, partizanams patekus į KGB rankas, buvo perkeliami į kitą vietą. Metai iš metų, tai tęsėsi visą dešimtmetį.

Aprašau tik man gerai žinomą Kėdainių krašto dalį: Pernaravos, Josvai-

nių, Krakių, dalį Dotnuvos, Grinkiškio, Gudžiūnų ir Vosyliškio buvusių valsčių ribose.

Ten, kur partizanų aprašomi įvykiai, KGB archyvų dokumentai ir gyvų liudininkų pasakojimai nesutampa ar vienas kitam prieštarauja – palieku aiškintis būsimiems Lietuvos istorijos tyrinėtojams.

Mano peržiūrėtų kelių dešimčių bylų LYA archyve ir truputį mažiau partizanų archyvuose susidarytų keliolika tūkstančių lapų. Manau, kad galiu pasakyti savo nuomonę apie minėtų dokumentų patikimumą, tikslumą.

Partizanų archyvų dokumentai patikimiausi, nes pranešimus, kautynių aprašymus vaizduoja atvirai, neslepia žuvusiųjų, sužeistųjų skaičiaus, ginklų, turto, dokumentų praradimo. Gal tik vėliau rašytuose dokumentuose, po 2-3 metų senumo kautynių aprašymuose padaromos mažos klaidos.

KGB dokumentuose ataskaitos, pranešimai, planai rašomi su grifu "Slapti" arba "Visiškai slapti". Ten irgi rašoma, mano manymu, beveik tiesa, tik neminimi savi nuostoliai, žuvusiųjų, sužeistų skaičius, ginklų praradimas. Galbūt tai aprašoma kitose ataskaitose, kurių man neteko skaityti. Tik originaluose, ranka rašytuose raportuose kartais paminėti žuvę karininkai, bet vėlesniuose dokumentuose jau neminimi.

KGB agentų, informatorių pranešimuose būna daug melo, išsigalvojimų, neatitinkančių vėliau rastos informacijos. Kartais, atrodo, pateikia sugalvotas istorijas. Agentai tai darė, matyt, norėdami įsiteikti savo darbdaviams, o dar kiti, turintys sąžinę, pateikdavo klaidinančias žinias. Dauguma KGB agentų išpasakodavo net menkiausias smulkmenas apie duotos užduoties įvykdymą.

Gyvų liudininkų pasakojimai apie tą patį įvykį būna panašūs arba labai skirtingi. Susumavus viską – pasakojimus, vienos ir kitos pusės dokumentus – galima priartėti prie aprašomo įvykio tikrovės.

Šioje knygelėje ypač noriu pabrėžti informatorių, skundikų, KGB agentų išdavikišką darbą, kuris padėjo okupantams greičiau sunaikinti partizaninį sąjūdį Lietuvoje.

Partizanai ir ryšininkai žinojo, kad buvo agentų ir informatorių, bet kad jų buvo tiek daug ir net įterptų į partizanų būrius, jie, matyt, neįsivaizdavo.

Išdavikais, skundikais tapdavo artimi kaimynai, partizanų rėmėjai, ryši-

ninkai, buvę idėjos draugai, net broliai partizanai. Labai liūdna pripažinti, kad tai daugiausia buvo lietuviai. Gal tik galime pasiguosti tuo, kad ir tarp dvylikos Kristaus apaštalų vienas buvo Judas, o Lietuvoje gal mažiau jų buvo?...

Nebūdamas istorikas ar tyrinėtojas, susilaikau nuo platesnių komentarų, apibendrinimų, išvadų – skaitytojui pateikiu faktus, dokumentus, jų vertimus, gyvų liudininkų prisiminimus.

Visi KGB pranešimai, ataskaitos, raportai, agentų-skundikų pranešimai rašyti tik rusų kalba, todėl vertimuose vartoju tikrąją žodžių prasmę. Čekistams tikriausiai buvo privalomas žargonas, kurį jie naudojo net suimtųjų tardymo protokoluose. Jiems, pavyzdžiui, sakoma: "Aš buvau partizanų būryje". Jie rašo: "...buvau banditų gaujoje" ir t.t. Todėl versdamas iš rusų kalbos dokumentus, žodžius banditai – verčiau – partizanai, banda – būrys, glavarj – vadas, osviedomitel – skundikas, informatorius.

APIE PIRMĄSIAS KĖDAINIŲ KRAŠTO PARTIZANŲ KAUTYNES

Pirmosios Kėdainių krašto partizanų kautynės Pušynės miške (1944 m. gruodžio 16 d.) pagal gyvų liudininkų pasakojimus aprašytos I.Meškausko knygoje "Kraupūs žodžiai" II d.

Nei partizanų archyve, nei dabartiniame Lietuvos Ypatingajame Archyve (LYA) jokių dokumentų apie tas kautynes neradau. Apie kautynes Lenčių miške (1945 02 15) taip pat nieko naujo archyvuose neradau. Tik partizanų archyve papuolė dokumentas, kažkodėl pavadintas "Griaužių kautynėse žuvusių partizanų sąrašas (1945 02 15)". Be to, apie tas Lenčių miške įvykusias kautynes partizanų archyve suradau eilėraštį "Lenčių kautynėms paminėti (1945 02 16)". Autorė – "Baltija". Kas ji? Gal kas nors prisimins to eilėraščio autorės pavardę?

Partizanų archyve rastuose dokumentuose aprašomi dar keli mūšiai su juos apsupusia kariuomene ir vietiniais stribais.

Tai Paskirdonio k., Krakių vls. 1944 m. lapkričio mėn. puolamosios kautynės Gersonių vnk., Krakių vls. 1945 m. birželio 24 d. kautynės. 1945 m. liepos mėn. puolamosios kautynės Ilgižių k., Betygalos vls. ir 1945 m. gruodžio 31 d. kautynės Ruseinių miške.

Graužių kautynėse žuvusių partizanų sąrašas (1945 02 15)

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyven.vieta	Pastabos
1.	Pabarčius Vladas	Pakarkliai, Krakių vls.	
2.	Usockis Juozas		
3.	Valaitis Antanas	Lapkalnis, Krakių vls.	
4.	Kulkosvaidis		
5.	Kemzūra	Šilainiai, Krakių vls.	
6.	Ylius Julius	Šilai, Ariogala	
7.	Stašinskas Vincas	"	
8.	Pilypas Bronius	Paginėvys, Ariogala	
9.	Volskis Petras	"	

Lenčių miške kautynėm pasibaigus
/45.02.16./

Negaliu užmigti naktimis
Kai langinė verkamingai čirena
Keli metai atgal
Ji man baisią tragėdiją mena.
Ten miškas nerimo dejavo
Pernakt vėjai daužėsi į virtę
Ir aušta nčią dieną sutiko
Kulkosvaidžiai nėdami mirti.
Ten atovykla, partizanai ilsėjosi
Atėję iš tolimo kelio.
Nuo mirties per naktį jie bėgo
Tik likimą žinoti kas gali?
Tarp jų išdavikas budėjo
Judas sąžinės priekaištą atmetė
Ak kodėl ženė jo neprarijo
Kodėl jisai negimė akmeniu?
Debesys ten tamsūs nusileido
Ir snaigės ratkarčiais krito
Taip sveikino aušta nčią dieną
Vasario penkioliktos rytą.
O laisvi jie tada tikėjo
Ta juoda naktis ne amžinai
O rytą juos miegančius puolė
Raudoni slibinai
Saulutė niūriai užsimerkė
Jai baisu žiūrėti į tai
Kaip krinta žiaurioje kovoje
Geriausi tėvynės sūnai.
Ir šventės mirtis ten įsiutus
Gyvi jie niekada nepasiduos
Geriau mirt savo tėviškės ženėj
Bet ne žiaurių plėšikų naguos.
Kaip baisu, kaip baisu draugam
Kurie kartu kovojo gyveno
Ko veidas išbalo žiūrėkit
Jau smilkiniu kraujas srovena
Ir pirštai sustingę nulinkęs
Automato daugiau niekados nereikės
Nei miško draugų nei motutės
Jo akys daugiau negegės.

Kaip bėgo juos vijos mirtis
Draugėl prie žemės susiuko
Kraujas upelinis tekėjo
Ir baisiausia mirtis įsinuko
Žiūrėjo nuliūdę nkausmingi
Kglės, beržai not nustebę
Ko krauju paraudo pasruvo
Ši pavasarinis žydinti žemė
Kaip ižgirs šitą žinią motutė
Jos širdį sukaustis ledu
Kad vasario žeižioliktos rytą gulėjo
Ūstvėjo dvidešimt du.
Vėjelis ten glostė bučiavo
Jų kruvinas lūpas akis
Artimieji atsisveikint negavo
Kora plyšo iš skausmo širdis
Nelauki motutė sūnelio
Negrįš žinai žiandien nei ryt
Nora klausi draugų kurie grįžo
Gal teko jį gyvą matyt?
Tau akys aptemo svaigsta galva
Širdyje vien sunki dejonė
Tai tavo berneliis ten buvo
Tai tavo jaunystės svajonė
Vežiojo iš miesto į miestą
Ižmiekino ižjuoke kūnus
Tegul snaigės uždengia tą kraują
O žemė lengvė jiems tebūna
Širdis užmirštė jų negali
Nepakelia širdis skriaudos
Tuščia, tuščia sodžiuose liko
Nesugrįžę į namus niekados.
Beržai amžinai ten žlamės
Kokia baisi tragėdija vyko
Gal nešimoma ranka pačės
Ant mylimo kapo vainiką.

B a l t i j a

Nuorašas tikras: M A Š V
49.09.08.

10. Galinauskas Antanas "
11. Kiaukė Jonas "
12. Kiaukė Antanas "
13. Mažeika Bronius Šliužai, Ariogalos vls.
14. Mažeika Vladas "
15. Gaižauskas Andrius Negirava, Ariogalos vls.
16. Gaižauskas Simas "
17. Baranauskas (Adolfas) Juodžių, Pernaravos Edvardas(Z.B.)
18. Beržinskas Kalniškiai, Ariogalos vls.
19. Butkus Zenonas "
20. Gvilda Šilai, Ariogalos vls.
21. Ylius Vytautas Daujotėliai, Ariogalos vls.
22. Visockis Pranas civilis
23. Vainauskas Plinkaigalis, Krakių vls. "

❒ Paminklas Lenčių miške, kautynių vietoje, kur 1945 m. vasario 15 d. žuvo 22 partizanai ir jų vadas ltn.Vladas Pabarčius. Prie paminklo stovi: Donatas Kvedaras, V.Pabarčiaus duktė V.Samulevičienė, paminklo autorius Juozas Meškuotis ir 5-as Vytautas Smitrius. 2000 m.

M I V M A V

49 06 20

176

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1.Paskirdomio km.,Rezgių km.ir Plinkaigalių km.,Krakių valsč.

2.1944 m.lapkričio mėn.Kautynės tę sėsi 5 valandas.

3.Puolamos kautynės.

4. -

5.Povilo Lukšio Rinktinė.Vadovaujamas Paparčiūs D,kautynėse dalyvavo Paparčiūs,Pakarklis,Dudelė,Dulius,Tumpa,Fiureris,Vanagas,Rytas ir XX dar 20 P kurių slaptavardžius neprisimenu viso 28 P.

6.Atsargos jaun.leit.Paparčiūs.

7.MVD ir vietos stribai viso 11 asmenų.

8.Ginkluoti 3 automatiniais pistoletais,3 pusiau automatiniais šautuvais,4 paprastais šautuvais,1 kulkosvaidžiu,terpe visų 3 pistoletai ir 10 granatų.

8.Apie 8 val.ryto NR atbėgo į stovyklą,pranešti,kad į Paskirdumio km. atvyko apie 12 MVD ir stribų,kurie priedangoje P ieškojimo vykdo įvairius vagystes.Tuoj pat DV Paparčiūs įsako savanoriškai pasirengti.Pasirengus žygio tvarka išžygiuota į nurodytą vietą.

Pirmas susišaudymas įvyko Paskirdomio kaime,iškur priešas atsišaudydamas stengėsi,kuo skubiau trauktis Krakių miestelio link.P stipriai spaudžiant priešų ir jį supant tęsiamos kautynės.P Vanagas taikliu šuviu už 500-800 metrų nušauna MVD SKV /Žydą/

Kautynių padėtyje, priešas atsitraukė iki Plinkšnaigalio km. Plinkšnaigalio km. DV įsakė Rytui ir Tumpai išžvalgyti įtartiną miškelį, kurį žvalgant Rytui pirmam pavyksta pastebėti slenkantį vieną stribą, tuoj pat nepastebimai iš užnugario, įrėmė ginklą reikalaudamas pakelti rankas, desidėjus Tumpai nuginkluoja stribitelį ir pristato DV. DV ištardęs stribitelį, išsiaiškino kurioje sodyboje randasi MVD ir stribai. Apsupus nurodytą sodybą, /kurioje iš civilių niekas negyveno/ tai pastebėjęs priešas stipriai atidengė ugnį. P atsakius tuo pačiu, priešas buvo išstumtas iš sodybos į įlomius, kelio ir laukų griovius. Po ilgesnių kautynių P stipriai puolant priešą, šeši stribiteliai /iš kurių trys sužeisti/ pasiduoda į nelaisvę. Kautynių lauke lieka vienas MVD /Kedainių apskr. tardytojas kapitonas laipsnyje/. Likęs MVD susiima visų į belaisvę pasidavusių ginklus ir apsivilkimą /išapsivilkimų sudaro griovio šonus ir uždangas/ ir keisdamas ginklus stipriai atsišaudydamas tęsia kautynes. Po ilgesnių kautynių, P priešą suspaudžia siauraime žiede. P prededa puolimą granatomis ir apšaudymu, tuo pačiu atsako ir priešas. Dudelė su perbėgimais artėja, artėjant daugant perbėgimą, priešas peršauna per kojos šlaunį. DV sukomanduoja šturminę ugnį, atidengus visiems. P į priešą ugnį, priešas buvo priverstas slėptis už uždangos, tuo pasinaudodamas Dudelė, pribėga prie priešo jį peršauna. Peršautas MVD pasiduoda į belaisvę.

9. Nebuvo.

10. Iš priešo paimta: 3 automatiniai pistoletai, 1 kulkosvaidis, 2 pusiauautomatiniai šautuvai, 3 paprasti šautuvai, 2 "Ang gan" pistoletai ir 1 "AF" pistoletas. Sa-

vų nuostolių neturėta.

11.Devyni LVD ir stribiteliai,jų tarpe apskrities tardytojas kapitono laipsnyje /rusas/,stribitelių SkV /nuo 1930 m.partinis,vietos žydas/ ir visų giminės.

12.Perkautynes sužeistas P Dudelė.

13.Pažymėtina,kad P mestų granatų buvo dvylika,iškurių dvi sužeidė priešą,trys buvo priešo atmestos,o likusios permestos ar nedamestos.Priešas išmetė apie 6 granatas.Kautynėms išaudota apie 1.000 šovinių.Kautynėse pasižymėjo: P Venegas,taikliu šaudymu.PP Rytas ir Tumpa,asmeniška drąsa ir gera orientacija.PP Dudelė ir Pakarklis ypatinga asmeniška drąsa,nežiūrint,kad Dudelė buvo sužeistas,kautynes tęsė dar ryžtingiau.P Paberčius sumaniu vadovavimu.

14.Asmeniškai Ryto dalyvauta.

M I V

DuŠ
49 III 12
74

V A V

Kautynių bei susidūrimų
aprašymas Nr.__

1.Gersonių vienk.,Krakių valsč.
2.1945 m.birželio mėn.24 d.23vl kautynės tęsėsi 25 min.
3.Užeita ant pasalų.
4.Nebuvo.
5.Tarzano dalinys,Povilo Lukšio rinktinė,13 partizanų: Tarzanas, Dramblys,Briedis,Tigras,Lapė,Ber - nas,Šeškas,Barsūkas,Bebras,Vilkas, Kiškis,Taurus,ir Lokys-Paulius.Ginklai: 6 šautuvai,3 automatai,2 pusiau automatiniai šautuvai ir 2 kulkosvaidžiai,/visi ginklai rusų sistemos/.
6.Kautynėms vadovavo Tarzanas.
7.Reguliari kariuomenė pasalavo apie 50 rusų ant kurių dalinys užėjo-susidurė,o po apylinkės buvo išsidėste apie 1500 rusų /aukščiau minimoje apylinkėje buvo atvyke 27 autosunkvežimiai pilni kariuomenės masiniam ablavui/.
8.Sužinojus apie rusų išsidėstymą,buvo nutarta išgalimo apsupimo pasitraukti,pakeičiant postovio vietą.Sutemus,išsidėsčius kautynių tvarką,išsiuntus žvalgus į priekį, dalinys su visa manta išjudėjo į naują postovio vietą.Apie pusiaukelį,buvo nusiųsti žvalgai į gretimais esančią sodybą pas ryšininką pasiklausti apie padėtį.Priartėjus žvalgams apie 30 metrų nuo klojimo iš už kampo iššokęs rusas sargybinis šaukdamas "stoj" paleido seri-

ją iš automato.Tuo pačiu metu po mūs mandos ugnis,kartu partizanai ir pri atidengė ugnį.Po kiek laiko priešas traukė ir raketas leisdamas į viršų nalizavo pagalbos.Kadangi mūsų ryšis tynių metu buvo nutrūkęs,/nes be kom dos buvo atsitraukę septyni asmenys/ likusiems partizanams iš savo tarpo rint du sunkiai sužeistus labai sunk atsitraukimą,nes sunkiai sužeisti La ir Tigras be pašalinės pagalbos negą trauktis.Priešas pastebėjęs besitrau čius ėmė persiskioti apšviesdamas ra tonis ir paskira automatų bei kolkos džių ugnimi.Besitraukiantieji; Tarzo šernas ir Barsūkas dengė ugnį,o Loky šė sunkiai sužeistą Tigrą,o Lapę būd kiek lengviau sužeistas pajėgė trauk be pagalbos.Priešui taip persekiojan siekus miškų 1 klm.atstu nuo įvykio tos,pavyko atsipalaiduoti.

9.Sunkiai sužeistas Tigras po ket dienų miré.

10.Priešui pateko vienas šautuvas du šimtai šovinių.

11.Priešo vienas sunkiai sužeistas vienas lengvai.

12.Nebuvo.

13.Per kautynes iššaudyta apie 500 vos šovinių.

14.Lokiui-Pauliui asmeniškai dalyv

DA OrgSkV

D A V

M I V

49 06 20
177

M A V

Kautynių bei susidūrimų
aprašymas

1.Ilgišių km.,Betygalos vals.
2.1945 m.liepos mėn. 1 val.Kautynės tęsėsi 2 valandas.
3.Puolamos kautynės
4. -
5.Povilo Lukšio Rinktinė,P Dudelės vadovaujamas D.Kautynėse dalyvavo: Dudelė,Kukutis,Paniako,Medžiotojas,Paukštis,Kalmas,Vingis,Imperatorius ir Balandis,viso 9 P.
6.P Dudelė
7.Vietos stribitelių būstinė,du stribai stovėjo lauke sargyboje,trys viduje miegojo ir vienas nuoširdai atskiroje sodyboje miegojo,viso 6 stribiteliai.
8.Išnakties labai stabargini apsupta stribitelių bustinė.Tik ką nuštant pradėtas puolimas,stipriai apšaudant sargybą ir bustinę.Tuoj tuo pačiu atsako ir priešas.Po pirmos ugnies vienas sargybinis nušautas,ornatras jų paimtas gyvas.Pakartotinai apšaudžius priešas nutraukė atsišaudymą.Pareikalavus pasiduoti,iškirtant stribitelių SkV Kasijaną /sužvėrėjęs vietos rusas/ visi išėjo ir pasidavė į nelaisvę.Tuoj pat puolama bustinės viduj,nugiškluoti likusius.Pirmiau įbėgus Dudelei ir Paukščiui,bustinėje nieko nerasta.Daryant kratą P Paukštis randa užlipusi ant aukšto pasislėpusį pakulose stribitelių SkV Kasijaną.Visus areštavus,tuoj Dudelė ir Paukštis nubėga į gretimą sodybą,striga per langus įsiveržia viduj ir nugiškluoja likusį stribitelį:
9.Nebuvo
10.Iš priešo paimta du automatiniai pistoletai,1 pusiau automatinis šautuvas, 3 paprasti šautuvai,1 pistoletas,12 granatų ir apie 1.000 štk.šovinių.
11.Sunaikinti : stribiteliai.
12.Nebuvo
13.Kautynėse pasižymėjo Dudelė ir Paukštis ypatinga asmeniška drąsa ir Dudelė su asmeniu vadovavimu.
14.Dudelės,Paukščio,Balandžio ir kitų partizanų pasakojimu.

M I V

1-01/9066

Klaipėdos miesto savivaldybės
VIEŠOJI BIBLIOTEKA
Skaitytojų

Asmeniška

Atiduok Tėvynei ką privalai!

LIKS

PARTIZANO KELIU

Pergyventi prt.Ryto atsiminimai

41.06.10. - 49.12.31.

I d.

Būstinė - - - - - - - - - - - - - 1 9 5 0

MŪŠIS VALATKAIČIŲ PELKĖJE

Apie mūšį, vykusį 1945 m. rugpjūčio 3 d., turiu keletą dokumentų iš partizanų archyvų, iš KGB bylų, Juozo Paliūno prisiminimų knygą ir keleto gyvų liudininkų pasakojimų.

Juozas Paliūnas-Rytas (tuo metu slapyvardžiu Vairas) rašo:

"...rugpjūčio mėn. pradžioje lietus lyja visą dieną. Negalime įvykdyti numatyto iš esamos stovyklos išsikėlimo. Pavakary, apstojus lietui, kiti draugai išvyksta išrinkti naujos stovyklos. Esamoje stovykloje stovime seniai, dar prieš Šaukoto puolimą, be to, takai išsimynė. Grįžo šlapi draugai ir pareiškia suradę naują vietą stovyklai. Visi aptarę, kad šią naktį turi grįžti Rasas, o Kriviaus sveikata pagerėjusi (iš po Šaukoto operacijos persišaldė, 39 laipsniai), be to, didelė rasa, tai nutarėm keltis rytoj. Lietaus išvarginti visi užmiegame mirtinu miegu... Sargybinis: "Kas?" Vėliau vėl kartoja: "Kas?" Visi šokstame iš miego, griebiame už ginklų ir, apleidę guolius, išsidėstom pelkėje (apsistojimo vieta didelėse švendrėse). Pasigirsta balsas: "Šviesiausias Rasas, nebijokit!" Rasas ir kiti partizanai grįžta iš apylinkės parnešdami spaudą ir kt. Sutikriname, ar visi ginklus buvo paėmę ir juokaudami, kad šilčiau būtų, sugulame į guolius. Klausėmės naują spaudą ir kt. Dar saulei netekėjus, virėjas pasilieka virti pusryčius, o kiti – ramiai užmiegame gaivinančiu rytiniu miegu...

Aš, pusiau miegodamas, girdžiu pasikartojantį balsą – "kas?" Klausia patylomis, kad bereikalingai neišbudintų miegančių partizanų. Trečiu klausimu – "kas?" – vyrai... užverda pragariška priešo ugnis ir šauksmai "ura!" Aš parkrentu išgrįsto rajono viduryje. Nesulaukdamas komandos, atidengiu vieną seriją į priešą. Vėliau pilvu prišliaužiu prie guolio, paimu atsarginės apkabos diržą bei granatas. Priešas šaudo pragariška ugnimi ir komanduoja: "Pirmyn, pirmyn..."

... Darant perbėgimą, pastebiu du apvirtusius partizanus... Negyvi... Pasiveju part.Krivį, kuris per samanas ir dumblą vos paeina, bet šautuvą nešasi... Su ašarom akyse prašosi nepalikti (smarkiau negali paeiti, nes serga). Stumdamas jį su viena ranka, sakau jam skubėti. Priešas aptilo šaudęs, bet jaučiasi, kad vejasi. Palikti part.Krivį?.. Per dumblą panešti neįmanoma, be to, aš vos kvapą teatgaunu. Vėl pasidaro gaila, nes jis ginkluotas paprastu šautuvu ir šovinių atsargos nepasiėmęs. Vėl kyla mintis:

pakartoja tą patį. Darome smulkią kratą... Po kiek laiko atvaro kiti prt.sugautą mus iesko mą seniūną...

Grįžtame sugera nuotaika, užmirsdami apie susalimą, statydami įvairius klausimus buvusiems giskluotiems aktyvistams...

1945 m.~~rugpjūčio~~ lapkričio mėn.pradžioje lietus lyja per dieną. Negalime įvykdyti numatyto išėsamos stovyklos iesikėlimo. Pavakaryje apsto jus lietui, kiti draugai nuvykata aprinkti naujos stovyklos vietą. Nes esamoje senai sto vime, saukoto puolimas, beto takai išsimynė.. Grįžta šlapi draugai ir pareiškė: "kad surado me puikią stovyklai vietą". Visi aptarė, kad šią naktį Rasas turi grįžti, beto prt. Kriviaus sveikata dar nepagerėjusi, turi karščio apie 39 laipsn. /iš po saukoto operacijos persiskaldymo/, taip pat labai didelė rasa, nutarėme keltis rytoj... Sumiegame visi lietaus išvarginti mirtinu miegu... Sargybinis: "Kas" vėliau pakartoja - kas!. Visi sokstam iš miego griebeme už ginklų, apleidžiame guolius, iš sidėstome po pelkę /apsistojimo vieta didelėse pelkėse - švendrėse/. Pasigirsta balsas - "Šviesiausias Rasas nebijokit". Pasirodo Ra sas su kitais prt. grįžta iš apygardos parnešdami spaudą ir kt. Sutikriname ar visi

ginklus buvo paėme ir patylomis juokaudami, kad šilčiau būtų sugulame į guolius. Klausomės mauję spaudą ir kt. Perskaičius spaudą, ir kt.vos tik praėvytus, dar saulė netekėjusi, virėjai pasilieka virti pusryčių, o kiti ramiai uzmiegame gaivinančių rytinių miegu..

Aš pusiau miegodamas, vėl girdžiu sargybinio pasikartojantį balsą "kas",galvoju dar negrįžęs prt. Tėvas su kitais. Kartoja: "kas" X /klausia vis patilomis/, kad bereikalingai neišbudintų miegančių prt. Trečiu kartu klausia - kas - vyrai!... Tuo pačiu momentu uzverda pragariška priešo ugnis ir šauksmai ura Aš pakrentu i-griato rajono viduryje nesulauk damas komandos atidengiu vieną seriją į priešą. Vėliau pilvu prišliauziu prie guolio,skubiai paimu atsarginės apkabas, diržą bei granatą - priešas baudo pragariška ugnimi ir girdžiasi rusiškas balsas "pirmyn,pirmyn!"... Nors pirmas atsigulimas ir atsišaudymas bei atsarginės apkabos paėmimas buvo zaibiškai greitas, pastebiu, kad stovykloje aš tik vienas, o rusai su didesniais perbėgimais cia pat... Darydamas pirmą perbėgimą, nesulaukdamas komandos sukomandoju: nebėgti, atsišaudyti!... Pasigirsta i-musiškių balsas: "tik traukimės!". Darant perbėgimą pastebiu

du prt. apvirtusius... Negyvi?... pasikartojantis balsas "pirmyn" ir pragariska kulkosvai džių ugnis bei balsai ūra, sukelia neįsivaizduojamą triukšmą, apie mane nuo pusaičių zievas laksto, kulkos žvimbia... prisiveju prt. Kriviį, per samanas ir dumblų vos paeina, bet šautuvą nesasi ... su krintančiom asarom i akių prašosi nepaliktį... /smarkiau negali j eiti, todėl, kad serga visa savaltė ir išvak rėse turėjo 39/ laipsn.karščio. Isakau jam sk bėti, stumdamas jį su viena ranka, skubėkim! priešas aptilo šaudęs, bet jaučiasi, kad atsveja. Palikti prt. Kriviį... Nes per dumblą p nesti neįmanoma, beto ir aš vos kvėpą teatgau, vėl paėjau gaila, nes jis ginkluotas paprastu šautuvu ir šoviniį atsargoje nepasiėmęs... [redacted] ska, šaukiu skubėkim!... Krivis surinka: "šuo - rusai!" Instiktyviai atsigręžęs į priešą prie savo matau ir girdžiu nuo pirmo šuvio girdėta rusiška balsą: "čia automatikas - pirmyn rebia pirmyn!"..šuo drąsko mane šlaunis... [redacted]. Nekreipdamas dėmesio į šuns kandžiojimą, už 5-6 metrų matau viso puolimo vadovą kapitono laipsny, kuris paleidęs virvę už kurios laikė šunį, kuris drąsko mane į kapitonas šaukia "pirmyn" žvėriešku balsu ir

žūsim abu. Šaukiu: skubėkim! Krivis surinka: "Rusai, šuo!" Atsigręžęs į priešą, prieš save pamatau rusą ir girdžiu nuo pirmo šūvio girdėtą balsą: "Čia automatčikas, pirmyn, rebiata, pirmyn!" Šuo drasko mano šlaunis. Nekreipdamas dėmesio į šuns kandžiojimą, už 5-6 metrų matau viso puolimo vadą-kapitoną, kuris, paleidęs šunį, keikdamas žvėrišku balsu, kabinasi nuo pečių desantinį automatinį pistoletą. Matosi, kad nori mane, besiraitantį su šunimi, prisvaiginti ir paimti gyvą. Aš akimirksniu, nekreipdamas dėmesio į šuns kramtymą, leidžiu ilgą seriją į kapitoną. Kapitonui iškrinta ginklas, rankom griebiasi už krūtinės ir krinta. Beveik nenutraukdamas seriją atkreipiu į šunį. Šunies galva ištykšta mano akyse. Šaunant šunį, pastebiu atbėgančius 5 rusus ir pasuku seriją ta kryptimi. Rusai sugula už uždangų... Tuokart darau perbėgimus ir galvoju, kokioje pelkėje teks žūti. Baisu... Minėti rusai stipriai mane apšaudo. Pajutau blauzdoje skausmą... Prisiveju Krivį, kuris ištaria: "Ar tu dar?.." Aš surikau: skubėkim! Vėl stumiu Krivį. Pastebiu priekyje..., bet tai savi. Priartėju. Partizanas Gavėnas guli... Stirna ir Banginis stebi aplinką. Gavėnas atsisėda ir prašo manęs, kad nepalikčiau. Stirna duoda man bintų aprišimui sutrupinto Gavėno rankos kaulo. Aptvarkęs sukomanduoju: "Gavėnas ir Krivis paskui mane, Banginis ir Stirna – paskui ligonis". Perrišdamas kiek atgaunu kvapą. Dabar prie savęs turiu du rimtus kovotojus, nuotaika gerėja..." *(Partizano keliu. P.19-21)*

Toliau aprašo ir tai, kas vyko po mūšio, atsitraukiant nuo priešo persekiojimo. "Į antrą dieną priartėjom prie Gudžiūnų miestelio. Rugiuose laukiam vakaro, nes vakare gydytojas suteiks pagalbą. Gudžiūnuose pasigirsta smarkus šaudymas. Kas būtų... Vakare praneša, kad buvo laidojamas rusų kapitonas. Kartu į tą pačią duobę atskirame karste įdėjo jo šunį. Pasakojo, kad jie atvežti nuo Grinkiškio-Giedraičių, kažkokių pelkių. Žuvo mūšyje su partizanais. Dedant jį ir šunį į duobę saliutavo..."

"... gaunu pranešimą po pranešimo, kad kai mane sužeidė, žuvo Izidorius, Perkūnas, Švilpikas ir Naujokas. Be manęs ir Gavėno, dar 3 sunkiai sužeisti. Iš kautynių ištrūkę draugai ant rytojaus dar turėjo ginamas kautynes, kuriose žuvo mano pirmų dienų bendražygis – Žąsinas ir Pempė. Dėl susidariusių aplinkybių, Dūdelė paimtas gyvas, kartu su juo Bielskis. Krivis, Tėvas, Tarzanas, Dūlius ir kiti stojo (legalizavosi)". (*Partizano keliu. P.22.)*

kabinasi nuo pečių desantinį automatinį pistoletą, matomai nori mane smūgiu besiritantį su sunkiu prisvaigintį, tikslu paimti gyvą. Aš akimirksniais, nekreipdamas į šuns kandžiojimą, leidžiu ilgą seriją į kapitoną, kapitonui iškrinta automatinis pistoletas, suraukomis griebesi už krūtinės ir krinta... Beveik nenutraukiamas seriją atkreipiu į šunį, šunies galva ištiksta mano akyse, šaudant šunį pastebiu dar apie penkius rusus atbėgančius, bet šunį šaudamas tą pačią kryptimi apšaudžiau atbėgančius rusus, kurie pagulė už užtvankų... Tuo kart darau perbėgimus ir galvoju kokioje pelkėje teks žuti. Gulsu... Pirmą perbėgimą darant, paminėti penki rusai mane stipriai apšaudė, pajutau blauzdoje skausmą... Antrą perbėgim, darant priešas mane neapšaudo. Prisiveju Krivį, kuris ištaria "ar dar tu..." Aš surikau skubėkim! Vėl stumiu Krivį. Pastebiu priekyje?... Vėliau pastebiu, kad savi. Priartėjo, prt.Gavėnas guli... Stirna ir Banginis stebi aplinką. Gavėnas atsisėda ir prašo mane nepaliktį... Stirna duoda man bintą, apryšimui sutrupintą Gavėnui rankos kaulą... Aptvarkęs sukomandavoju Gavėnas ir Krivius paskui mane, Banginis ir

da negalėsim žygiuoti...

Į antrą dieną priartėjom prie Gudžiūnų miestelio, rugiuose laukiame vakaro. Nes vakare gydytojas suteiks pagalbą. Gudžiūnuose pasigirsta smarkus šaudymas. Kas būtų?... Vakare seimininkai pranešė, kad: "buvo laidojamas rusų kapitonas ir į vieną duobę atskirame grabe įdėjo jo šunį. Atvežti nuo Grinkiškio - Giedraičių iš kažkokių pelkių, žuvę mūšyje su partizanais. Dedant jį ir šunį į duobę šaudė". Taip pat apsakė, kad labai gailėjo šuniez...

Sugrįžtam apie Vaitekūnų km. apylinkę. Aptarre numatome, kad be slėptuvių neįmanoma pagyti o jų neturime. Priėjome išvadas, kad Krivis vyksta vienas į savo kraštus, aš vykstu irgi vienas pas pažįstamus, o Gavėną vedasi jo abu broliai... Vos sutemus žygiuoju vos judėdamas, pas numatytą dedukę. Galvoju eidamas apie sužeidimą niekam nesakysiu, nes nepriims į bijos...

Po mėnesio šuns sukramtimai apgyjo tik blauzdą žiauriai skauda ir sutinusi... Po kiek laiko pasiškėjo, kad buvo sprogstamos kulkos skeveldra įstrigusi, kuri supuliais išėjo. Gydymas užtruko ilgai, nes sąlygo gydymui buvo blogos...

УПРАВЛЕНИЕ ВОЙСК НКВД ПО СТРАНЕ ОТ 1-ГО БЕЛОРУССКОГО ФРОНТА.

/ Разведотдел/.

№ 004

"_" августа 1945 г.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО.

Серия "Ф" № ___

УПОЛНОМОЧЕННОМУ НКВД И НКГБ ПО ЛИТОВСКОЙ ССР

Генерал-лейтенанту ТКАЧЕНКО.

СПРАВКА.

О УНИЧТОЖЕНИИ БАНДГРУППЫ, ВОЗГЛАВЛЯЕМОЙ КУРОЧКА.

Карта 1: 200000-42 г.

На основании ориентировки, поступившей от начальника опергруппы Казайнийского уезда разведотделения 220 СД стало известно о наличии на территории Гринкишской волости, Жижмойского уезда, бандгруппы численностью до 15 человек возглавляемой-

КУРОЧКА Пранасом, 1922 г. рождения, уроженцем и жителем х. Гринкишки той же волости, Казайнийского уезда, литовцем, образование- неполное среднее, бывшим членом ЛКСМ, работавшим при оккупации Литвы неучаем в должности экспедитора в торговой системе.

Было также известно, что КУРОЧКА в 1940 г. являлся членом литовско-националистической организации "ЛДА" /созданной учителем Гринкишской прогимназии- ПАДЕРНС Витаутасом/ и настоящее время арестован/. С периода освобождения Литвы Красной Армией, КУРОЧКА перешел на нелегальное положение живя, сначала и отец по главе поп кличкой "ПОЛИЦ" вооруженной банды численностью до 15 человек.

Возглавляя банду и имея тесную связь с литовско-националистическим подпольем / контрреволюционной организацией "ЛДА"/, КУРОЧКА, по заданию последней в 1945 г. сам лично и через своих обучавшихся ТВАРАНОВИЧУС Леонас, СКАБУРСКЕНЕ Янина и ОБЕРТАС Янинаса распространением антисоветской литературы. Эта литература распространялась среди слушателей Гетмановской сельскохозяйственной академии и учащихся Кедайнской, Большегоньской и Гуйвайской гимназий.

Одновременно было установлено, что заместителем КУРОЧКА является его близкий товарищ-

ТУЛАЙТИС Вацлав Вой-исович, 1918 г. рождения, уроженец и житель х. Михалишки, Гринкишской волости, Казайнийского уезда, литовец, владелец имения.

Бандгруппа вооруженным матерьялом, разведотделение 220 СД 26.7.45 г. получило и зверовало агента-террорутника под псевдонимом "БАЛИКАС", который 28.7.45 г. сообщил, что в окрестностях километров юго-западнее х. Гечукяне, Гринкишской волости, в лесу на болоте, в координатах / 6050/ скрывается группа бандитов неустановленной численности.

Справка

К.р. Михайлов (подпись)

в дел Кр. Ник. (подпись)

Apie tą patį mūšį tą pačią dieną Pabaltijo fronto NKVD užnugario kariuomenės vadas pulkininkas Romanov visiškai slaptu spec.pranešimu raportavo į Maskvą gen.-ltn.Tkačenkai apie Kuročkos būrio sunaikinimą: *"...pagal žvalgybos skyriaus surinktą informaciją (apie Kuročką ir Gudaitį) 1945 m. liepos 26 d. suradome ir užverbavome agentą-maršrutininką, slapyvardžiu "Balikas", kuris 1945 m. liepos 28 d. pranešė, kad apie 2 km į pietvakarių pusę nuo Gegužinės kaimo, Grinkiškio vls. miško, pelkėje slepiasi grupė partizanų. Jų skaičius nežinomas.*

Realizuojant gautą pranešimą, į partizanų buvimo vietą buvo pasiųsti 12-as ir 14-as būriai, kuriems vadovavo žvalgybos viršininko pavaduotojas vyr.ltn.Balandin.

Vykdant operacijas 12-as būrys pastebėjo pėdsakus, einančius į pelkės pusę. Jais buvo paleistas pėdsekys šuo "Žek". Paskui šunį, su būriu kareivi, ėjo vyr.ltn.Gmalionyj. Nuėję apie kilometrą, pastebėjo pelkėje palapinę, o prie jos – partizaną, ruošiantį valgį.

Partizanas, pastebėjęs kareivius, iš automato atidengė ugnį ir nušovė šunį "Žek". Išgirdę šūvius, iš palapinės išbėgo 12 partizanų. Jie atsišaudė, bet supratę beviltišką padėtį, mažomis grupelėmis ėmė trauktis į pietvakarių pusę.

14-o būrio viršininkas vyr.ltn.Kaplan sustiprino šaudymą ir atėjo į pagalbą 12-ajam būriui, atkirsdamas partizanams atsitraukimo kelią. Visas 12-os partizanų būrys buvo sunaikintas per trumpą mūšį. Mes nuostolių neturėjome.

Po mūšio buvo paimta: 3 automatai, 5 šautuvai, 2 pistoletai, 10 granatų, 2800 įvairių šovinių, 1 radijo aparatas, 2 žiūronai, 2 dviračiai, 3 antspaudai.

Per agentūrą, vietinių gyventojų apklausą ir pagal dokumentus, rastus pas žuvusiuosius, nustatyta, kad sunaikintam būriui vadovavo Kuročka ir jo pavaduotojas Rasas."

Trečias dokumentas apie Valatkaičių pelkės mūšį iš partizanų archyvo: Nr.73, 1949.III.12 "Kautynių aprašymas" beveik atitinka Juozo Paliūno-Vairo pasakojimą apie šį mūšį.

"1. Valatkaičių pelkė, Grinkiškio vls.

2. 1945 m. rugpjūčio mėn. apie 4 d. 8 val. Kautynės tęsėsi apie 30 min.

3. Užvesta vietos šnipų.

4. Neišaiškinti. (Šnipai).

D A V
49 III 12
73

V a V

Kautynių bei susidūrimų
aprašymas Nr.__

1.Valstkaičių pelkė,Gričkičkio valsč.

2.1945 m.rugpiūčio mėn.apie 4 d 8 val.Kautynės tęsėsi apie 30 min.

3.Užvesta vietos Ešipų.

4.Neišriškinti.

5.Dūdelės dalinys /Lukšio rinktinės/.Užpuolimo metu buvo 21 partizanas - Dūdelė,Rasas,Vairas, Dulius,Bangis,Bielskis,Perkūnas, Zuikis,Pempė,Vilpa,Žąsinas,Gavė - nas,Pelkė,Tarzanas,Kryvis,Balandis Bėbras,Zidorius,Bielskio brolis, Strazdas ir Vanagas.Ginkluoti buvo 3 kulkosvaidžiais /rusų sistemos/, 8 pusautomatiniais šautuvais /rusų sistemos/,8 automatiniais pistoletais /rusiškos mašinkos/,2 paprastais šautuvais ir bendrai apie 18 kišeninių pistoletų bei granatų.

6.Kadangi P stovyklą netikėtai buvo užpultas,P dalinys buvo pers - keltas į dvi grupes: I-ai grupei vadovavo Dūdelė,II-rai grupei vado vavo Vairas /dabar Drugelis/.

7.P pačią stovyklą puolė MGB ir MVD apie 60 rusų,ir rezerve-įtarti nose vietose pasiplavo apie 60 MVD rusų.Ginkluoti kulkosvaidžiais pusiau automatiniais šautuvais ir au tomatiniais pistoletais.

8.Sargyba iki P visi meige,stovėdavo tik pačioje stovykloje.Prie šo užpuolimo naktį daugumoj buvo išvyke,ir tik prieš auštant susi-

riškus į stovyklą,pasidalinus metytais ir girdėtais įspūdžiais,iškirintant sargybinį ir pirmą sargybos pamainą bei viršjus,visi užmigo.

Nepastebėmai priartėjo burliokų grupė su dviem kariškais šuninis prie stovyklos /priartėjimą darė labai atsargiai,pilvais kliaudami/.Burliokams brigiant dėstytis apie P stovyklą,P sargybinis nugirdo įtar timą sutratėjimą ir paklausė kas?- tyli.. /Paklausimas buvo pusiau patylomis,kad ne išbudinti bereikalingai P.Antru kartu sutratėjus,sargybinis paklausė,kas? - tyli, bet jau paklausimas buvo garsus,visi daugumoje miegą,nors kai kurie nugirdo Pa - klausimą,bet tykėdami savi,nes dar nebuvo grįžę iš išeigos 4 P.Trečiu kartu sargybinis paklausė kas? - vyrai rusai.... Tuo pačiu momentu burliokai paleido į mie gančius ypatingai stiprią ugnį...

- Partizanai šoko iš miego,kai kurie nos pėjo giklo paimti,skubiai pusiau gulom, traukėsi pakrikiai nuo priešo.DV Dūdelė ne atgaudamas orientacijos,be komandos atiden gė į priešą ugnį.Vairas negirdėdamas ko - manduojant,sukomanduoja atsitraukti! Ir atidengė gulom:į priešą ugnį,po dviejų sė rijų pasigirdo komanda "Traukimės".Tuomet Vairas pastebėjęs,kad tik viena-stovyklo je likęs,sugriebęs likusią ginklavimo apra ngą,traukėsi su didesniais perbėgimais.

Rusai visą laiką ypatingai stipriai ap šaudo ir komanduoja "Pirmyn"...

Vairas kiek atitolęs nuo stovyklos dasiveje vos paeinantį Kryvį /kuris ketu - rios dienos kaip stipriai serga gripu/. Krivis prašo Vairo nepalikti,Vairas tempė Krivį ir regino skubėkim, suriėkė šuo! Vairas tuoj gulė už priedangos, tuo momentu šuo pradėjo kandžioti Vairą šuo, Vairas čia pat pastebi čia pat rusų koman

5. Dūdelės dalinys (Lukšio rinktinės). Užpuolimo metu buvo 21 partizanas:

1.Dūdelė-Vladas Kuročka, 2.Rasas-Vaclovas Gudaitis, 3.Vairas-Juozas Paliūnas, 4.Dūlius, 5.Banginis, 6.Bielskis-Vytautas Skaburskas, 7.Perkūnas-Antanas Ligeika, 8.Zuikis, 9.Pempė, 10.Švilpa, 11.Žąsinas, 12.Gavėnas, 13.Pelkė, 14.Tarzanas, 15.Kryvis, 16.Balandis, 18.Izidorius-Vytautas Norkus, 19.Strazdas, 20. Vanagas, 21.Bielskio brolis Naujokas-Aleksandras Skaburskas.

6. Kadangi partizanų stovykla užpulta netikėtai, dalinys buvo perskeltas į dvi grupes: I grupei vadovavo Dūdelė, II grupei vadovavo Vairas (dabar Draugelis).

7. Partizanų stovyklą puolę MGB ir MVD (apie 60 rusų) ir rezerve įtartinose vietose pasalavo apie 60 MVD rusų. Ginkluoti kulkosvaidžiais, autom.šautuvais ir autom. pistoletais (...)

9. Partizanų žuvo: Zidorius, Perkūnas, Bielskio brolis ir Vanagas – viso 4 partizanai. Sunkiai ir sunkiau sužeisti pasitraukė: Bebras, Banginis, Vairas ir Balandis.

10. Savi materialiniai nuostoliai: 3 kulkosvaidžiai, 2 autom.pistoletai ir 3 pusautomatiniai šautuvai. Visų partizanų viršutinė apranga, palapinės, radijo aparatas, 50 kg lašinių ir kt.

11. Priešo nušauta: vienas rusas kapitono laipsnyje (vadovavęs gaujai), vienas rusas eilinis ir du kariški šunys."

Taip baigėsi šis mūšis, bet ne partizanų persekiojimo pabaiga. Nors Pabaltijo NKGB užnugario apsaugos kariuomenės vadas Romanov, kariuomenės žvalgybos viršininkas Nekrasov pranešė, kad 12 partizanų būrys sunaikintas, bet, pasirodo, kad jų buvo 21 kovotojas. Iš jų keturi žuvo, keturi – sužeisti. Tad dar liko sveikų vyrų, kurie, pasitraukę iš apsupties, ilsėjosi, gydėsi žaizdas, papildė šovinių atsargas, o tuo laiku agentai dirbo, NKVD ir karinė žvalgyba veikė.

LYA radau dokumentą:

Visiškai slapta pažyma apie visišką Kuročkos partizanų būrio sunaikinimą ir apie Krakių apylinkės LLA vado pavaduotojo Kuročkos suėmimą.

Kaip anksčiau pranešėme, 1945 08. PP 220 batalionas sunaikino 12 Kuročkos būrio partizanų.

Rugpjūčio 1 d. Grinkiškio valsčiaus įgaliotinis ltn.Stepanovas gavo šalti-

nio "Neužmirštuolė" pranešimą, kad likę partizanai slepiasi Kriaušės miške. Karinės operacijos metu Kriaušės miške buvo surastas bunkeris ir pėdsakai. Partizanų jau nebuvo.

Po agentūrinės ir karinės paieškos 3 bataliono PP 220 vado vyr.ltn.Balandino, vadovavusio operacijai, iš agento-maršrutininko "Balikas" gautas pranešimas, kad partizanų grupė yra Karolinos miške.

Rugpjūčio 5 d. nurodytoje vietoje tikrai buvo rasta ir likviduota partizanų grupė; 8 užmušti. Paimta: 2 automatai, 6 šautuvai, 1 naganas, 800 šovinių.

Tą pačią dieną Vosyliškio k., Grinkiškio vls., klojime, priklausančiam kunigui Mockui, sulaikytas būrio vadas ir antisovietinės literatūros platintojas Vladas Kuročka, Stasio, g.1923 m. Kaune, lietuvis (tėvas baltarusas, motina – lietuvė), tarnautojas, baigęs Kauno amatų mokyklos mechanikos skyrių. 1940-1941 m. dirbo mechaniku aviacijos dirbtuvėse Kaune. Vokiečių okupacijos metais dirbo Eišiškių valsčiaus sekretoriumi. Nuo 1944 m. rugpjūčio gyveno nelegaliai.

Kuročka tardomas pasakė, kad 1942 m. vasarą jis įstojo į organizaciją "Laisvės kovotojai", 1943 m. gruodžio mėn. perėjo į LLA, o kai atėjo Raudonoji armija, gyveno nelegaliai ir buvo LLA leit.Pabarčiaus būryje, o faktiškai buvo Pabarčiaus pavaduotoju.

Po Pabarčiaus mirties (1945.II.15) Kuročka perėmė būrių vadovavimą ir buvo Krakių apylinkės LLA vadas. Apylinkėje buvo 5 LLA būriai, bendras skaičius – 250 partizanų, apėmę Krakių vls., Kėdainių r. ir dalį Betygalos vls., Raseinių r.

Apie tą patį įvykį KGB archyve yra agento "Stepono" pranešimas, kurį priėmė Kėdainių NKGB viršininkas kpt.Rugienis.

"Po karinės operacijos, sunaikinusios Gudaičio būrį, išaiškėjo, kad žuvo ir Norkienės sūnus Vytautas Norkus. Norkienė susitiko su Kuročka ir Vytautu Skabursku, kurie tuo laiku slėpėsi Mato Skabursko (Vytauto Skabursko tėvo – D.K.) *svirne. Tada Kuročka ir Skaburskas nuvedė ją į sūnaus žuvimo vietą. Jis, grįžęs iš ten, padarė savo sūnui ir kitam ten žuvusiam partizanui karstą.*

Kuročka ir Vytautas Skaburskas, kol darė karstą, buvo suimti ir Norkienė nerado žmogaus, galėjusio parodyti jos sūnaus žuvimo vietos. Tada ji paprašė gyventojo, kurio sodyba buvo netoli sūnaus žuvimo vietos, nes jį įtarė jį

nuvedus kareivius į partizanų būrio slėpimosi vietą. Norkienė su savo palydovu tos vietos nerado ir karstą įmetė į pelkę.

Žmogus, lydėjęs Norkienę, pasakė, kad kareiviai nušovę tris partizanus, o jis negalėjęs į tai žiūrėti ir pasislėpęs už kelmo.

Agentas apie tai sužinojo iš (neįskaitoma – D.K.) *Aukštuolių k. gyventojos Norkienės sesers Marijos Norkienės, Juozo."*

Apie Kuročkos ir Vytauto Skabursko suėmimą 1989 m. man pasakojo pats Vytautas (miręs 1999 m.). Tuo metu aš ieškojau žinių ne tik apie savo brolius, bet ir apie savo draugą Kuročką – drąsų, energingą partizanų vadą.

Vytautas Skaburskas man pasakojo, kad Valatkaičių pelkės mūšyje keletas partizanų žuvo, daug buvo sužeista, o jis su Kuročka pasislėpė Vosyliškio klebono klojime. Jiems lindint šiene, į klojimą atėjo būrys kareivių, kurie ten apsistojo. Vieni jų ateidavo, kiti išeidavo – taip keitėsi ir gyveno dvi paras. Jiedu suprato, kad kareiviai siaučia aplinkiniuose miškuose ir kaimuose – ieško pasitraukusių partizanų ir tūnojo šiene, bijodami pajudėti, kad neišgirstų kareiviai.

1945 m. rugpjūčio 10 d. (pagal Vytautą Skaburską) kareiviai išvyko. Dar kurį laiką palaukę ir įsitikinę, kad tikrai nieko nėra, partizanai išlindę iš savo slėptuvės, mankštino nutirpusius sąnarius. Tuo metu grįžo viena pastotė su kareiviais, atidarė klojimo duris, pamatė juos ir tuojau pat suėmė. Suguldė į tą patį vežimą, kuriuo atvažiavo, užmetė ant jų brezentą ir išvežė į Grinkiškį. Tardė Kėdainiuose, vėliau Kaune tardytojas Todesas.

Kodėl grįžo kareiviai? Pagal V.Skaburską, vienas kareivis kažką paliko klojime ir jie grįžę pasiimti. Paklausiau pasakotoją, kodėl Kuročka buvo Karinio Tribunolo sprendimu sušaudytas, o jis gavo tik 5 metus? V.Skaburskas atsakė: kol juos vežė į Grinkiškį pakišę po brezentu, Kuročka žadėjo viską prisiimti sau, o jis tik būtų zakristijono (Vytauto tėvo – D.K.) sūnus, užėjęs į klojimą pažiūrėti, kur dar krauti šieną.

Apie Kuročkos suėmimą rašoma dokumente (LYA. A.3. B.1206. L.105): *"1945 m. rugpjūčio 5 d. agentas "Beliavičius" pranešė, jog Kuročka slepiasi pas kunigą Mockų. Realizuojant agento pranešimą, kunigo klojime sulaikyti: Vladas Kuročka, g.1923 m., vargonininkas Mykolas Skaburskas ir jo sūnus Vytautas".*

Vytautas Skaburskas tardomas pasakė, kad 1944 m. buvo pasieniečių

užverbuotas, bet po verbavimo gyveno nelegaliai ir nuėjo į būrį. Mykolas Skaburskas 1945 06 19 Kėdainių r. NKGB irgi buvo užverbuotas, bet dirbo nesąžiningai ir palaikė ryšį su partizanais.

Vlado Kuročkos-Dūdelės byloje Nr.39199/3 neminima Vytauto Skabursko pavardė ir viešame Karo Tribunolo teisme Kėdainiuose jo nebuvo. Teisme kaip liudininkė dalyvavo iš Kauno kalėjimo atvežta Vytauto Skabursko sesuo Bronė Skaburskytė.

Agento "Kibirkštis" 1945 m. rugsėjo 3 d. pranešime, kurį Kėdainiuose priėmė Todesas ir Rugienis, kalbama apie Kuročką, kad *"Dalbokas išsakė savo nuomonę, jog "Dūdelė" nieko neišduos ir galų gale pats pabėgs"*.

Kėdainių NKGB ir NKVD viršininkas mjr.Todesas tame pačiame dokumente duoda užduotį: *"Dirbant su Kuročka ieškoti galimybių, kaip jį užverbuoti, po to suorganizuoti "pabėgimą" ir įterpti į gilų pogrindį"*.

Čekistams verbuoti, matyt, nekaip sekėsi. Tardytojai gal net nebandė to daryti, nes Kuročka, kaip matyti iš jo tardymo protokolų, kalbėjo tiesiai, drąsiai. Kokiose kautynėse dalyvavo, kiek žuvo partizanų, kiek nušovė kareivių, kiek stribų, kiek išdavikų-agentų. Pavardžių neminėjo – kartais tik slapyvardžius.

1945 m. rugpjūčio 29 d. tardymo protokole (beveik po 4 savaičių tardymo) minima Jasinevičiaus-Margio pavardė.

Tardytojas klausia: "Kas jus paskatino pasakyti Jasinevičiaus pavardę?" Kuročka atsako: "Aš nutariau pasakyti Margio pavardę įsitikinęs, jog jis iššifruotas ir man nebeliko ką slėpti". *(Jasinevičių-Margį suėmė 1945 08 14 – D.K.)*

Tame pačiame protokole Kuročka sako: "Po leitenanto Pabarčiaus žūties aš pradėjau eiti apylinkės vado pareigas. Partizanai mane gerbė kaip drąsų ir gabų kovotoją; dar ir dėl to, kad sužeistas Pušynės miške toliau vadovavau mūšiui, bet esu jaunas ir nesu karininkas, nesijaučiau pilnai pajėgus vadovauti apylinkei, ieškojau žmogaus, galėjusio perimti iš manęs vadovavimą. Anksti pavasarį, rodos, kovo mėnesį iš mokytojo Donato Kvedaro sužinojau, kad Gražiškių pradžios mokyklos vedėjas Jasinevičius, buvęs karininkas, yra patikimas ir "savas žmogus".

Toliau tardymo protokole parašyta, kad su Gudaičiu ir Dalboku nuėję pas Jasinevičių pasiūlė jam būti apylinkės partizanų vadu. Jis pagalvojęs sutiko su sąlyga, kad vadovaus apylinkės partizanams, bet gyvens legaliai.

❒ Vladas Kuročka su motina (apie 1932 m.)

❒ Vladas Kuročka

Vyrai pasiskirstė pareigomis: Kuročka tapo Jasinevičiaus pavaduotoju, antru pavaduotoju – Gudaitis, o Dalbokui buvo pavesta vadovauti propagandai ir agitacijai.

Dar kitame protokole klausia: "Ar pažinojote Mariją Norkienę? Ar dažnai pas ją užeidavote?" Kuročka atsako: "Taip, Norkienę pažįstu. Ji gyvena Vosyliškio kaime. Pas ją niekada nebuvau". "O ar žinote, kur dabar yra Norkienės vaikai: jos duktė Natalija Norkutė ir sūnus Vytautas Norkus?" "Nataliją Norkutę ir Vytautą Norkų pažįstu kaip mokinius. Paskutiniu laiku jų nemačiau ir kur jie yra nežinau".

Marijos Norkienės sūnus žuvo Valatkaičių pelkėje ir ji kartu su Kuročka, pasiėmę karstą, ėjo jo ieškoti. Taip pranešė agentas "Steponas"...

Kuročkos byla, lyginant su kitomis bylomis, greitai buvo atiduota teismui. Kodėl? Gal kad nepasidavė verbavimui, gal kad neišdavė savo kovos draugų, bunkerių, ginklų slėptuvių, ryšininkų. Jis byloje buvo vienas...

1945 m. spalio 22 d. Kėdainiuose įvyko viešas Karinio tribunolo posėdis-teismas, kuris Vladą Kuročką nuteisė aukščiausia – mirties – bausme. Dar yra gyvų žmonių, buvusių gimnazistų, kuriuos atvedė į teismo salę. Vienam teisėjui retoriškai paklausus: "Ar yra nors vienas žmogus, kuris jo nekaltintų?", jauna gimnazistė garsiai sušuko: "Jis didvyris! Jis kovojo už Lietuvos laisvę!" Mergaitę išvedė iš salės.

Teisiamasis Vladas Kuročka, gavęs paskutinį žodį, pradėjo deklamuoti Bernardo Brazdžionio eilėraštį "Paskutinis pasmerktojo myriop žodis".

PASKUTINIS PASMERKTOJO MYRIOP ŽODIS

Aukščiausio Tribunolo ponas pirmininke, ponai
Aukštieji pareigūnai ir laisvi piliečiai, ir kalėjimo sargai,
Tautos įstatymų pavestas jūsų galiai ir malonei,
Brangiai apmokamojo posėdžio jums neužtęsiu per ilgai.

Man duotas žodis. Laisvas. Paskutinis.
Ir savo kaltę, dar kaip žaizdą užmirštą, nuplėšt galiu.
Akte kaltinamajam pasakyta: nemylėjau aš tėvynės...
Ne! Mylėjau, bet idealų neišniekinau šventų!

Mačiau jos veidą skausmo ir kančios pervertą,
Mačiau vergijoj jos laukus ir miestus jos gražius,
Verkiau kaip kūdikis iš gailesčio ne kartą,
Ir sąžinės nenunešiau parduoti už grašius...

Verkiau kaip kūdikis, bet nešaukiau prieš vėją,
Ėjau tik nešinas skausmu po krūtine,
Mačiau, kaip brolis broliui laisvę vagia, bet tylėjau,
Kaip be burnos... Aš kaltas. Bauskite mane!

Po teisės pamatais piktų puvėsių grybas kilo
Ir ėdė kūną einančios gyvent tautos,
Širdy prakeikiau šimtą kartų, bet lūpos neprabilo
Ir atvirai nepasmerkė tiesios vyliūgų ir tarnų klastos.

Mačiau, kaip auga marmuro kolonos,
Mačiau, kaip skęsta lūšnos sielvartų tvane,
Mačiau, kaip vedat jūs bedugnėn milijonus,
Ir nešaukiau: "Gana! Aš kaltas! Taip. Sušaudykit mane... 1939.IV.30.

Teisėjai iš karto nesuprato, kad tai eilėraštis, bet susigriebę nutraukė, neleidę baigti paskutinio žodžio...

Liudas Dambrauskas, kuris taip pat buvo nuteistas mirties bausme, prisimena, kad juos drauge su Vladu Kuročka vežė iš Kauno kalėjimo į Vilnių. Kuročka ruošė drąsų pabėgimo planą, kuris lemtingo atsitiktinumo dėka nepavyko.

Vladas Kuročka-Dūdelė buvo sušaudytas Vilniuje 1946 m. sausio 26 d. *(LYA. B.39199/3: Vlado Kuročkos baudžiamoji byla; Ten pat. A.3. B.1206. L.147,150,151,153-155,162,166.)*

POVILO LIGEIKOS PRISIMINIMAI APIE BROLĮ ANTANĄ-PERKŪNĄ

❒ Antanas Ligeika-Perkūnas

Antanas Ligeika-Perkūnas, g.1923 m. Leonavoje, Tytuvėnų r., gyveno Godų vls., Grinkiškio vls. Užėjus okupantams 1945 m. pavasarį išėjo partizanauti. Stovykla buvo Bargailių pelkėje prie Praviršulio ežero. Vaclovas Gudaitis-Rasas, Antanas Ligeika-Perkūnas ir Balandis grįždami užėjo pas Balinskus Gedraičių k., kurie palaikė ryšius su partizanais, ir jie užtikrino, kad apylinkėje ramu. Grįžę į stovyklą nuramino draugus, kurie jau ruošėsi išsikelti. Paryčiui stovykla buvo apsupta. Per mūšį žuvo keturi partizanai: Norkus, Skaburskas, Jaščiolda ir Antanas Ligeika. Žuvę partizanai buvo palikti neva dėl sužeisto NKVD kapitono.

Skabursko mama (tikriausiai ne viena) pasiekė stovyklą, bet sūnaus paimti neįstengė. Grįždama žymėjo kelią, lauždama medelių viršūnes.

Pelkei užšalus, Antano sesutė Joana ir Antano mergaitė Mikasė Gurčinaitė su partizanais Antanu Brazausku-Žaibu iš Paberžių ir Kazimieru Laužiku-Briedžiu iš Čerkosų k. pagal Skaburskienės atžymas surado kelią į stovyklą ir keturis žuvusius. Atpažinę Antaną, pralaužė ledą, nuplovė griaučius ir parnešę į tėviškę kieme po kryžiumi palaidojo. 1972 m. naktį slapčia Antano palaikus perlaidojo į Pašušvio kapinaites.

Likusius tris žuvusiuosius palaidojo partizanai. Deja, laidoję partizanai irgi žuvę, atrasti tų kapų nepasisekė.

Už išdavystę Balinskus ir sūnų partizanai nubaudė.

Povilas Ligeika
Šiauliai, 2000 m.

❒ Lionginas Meškauskas

LIONGINO MEŠKAUSKO – SAKALO PRISIMINIMAI

Aš, Lionginas Meškauskas, iš Kėdainių aps. Krakių vls. Vantainių k. dviejų brolių ir dviejų seserų šeimoje gyvenau iki 1945 m. Antrą kartą rusams okupavus Lietuvą, man reikėjo į kariuomenę, bet brolis Aleksas pertaisė pasą, todėl dar pasilikau namuose, o brolį Joną suėmė ir išvarė į frontą. Aleksas, užėjus rusams, iš pat pirmų dienų pradėjo slapstytis. Vėliau išėjo į mišką. Nuolatinės kratos, tardymai ir Alekso paieškojimai mane privertė pasekti brolio pėdomis. 1945 m. gegužės mėn. išėjau į mišką, o rugpjūčio mėnesį rusų kariuomenė apsupo Deveikiškių mišką. Iš jo mes norėjome pasitraukti į Dotnuvos mišką. Beeidami patekome ant pasalos. Buvo sužeisti Jankauskas iš Deveikiškių k. ir Pranas Čiapas. Grįžę atgal į Deveikiškių mišką, nutarėme niekur nesitraukti ir, išsidėstę tankiame eglynėlyje, nusprendėme atidengti ugnį tik tada, jeigu rusai užeis tiesiai ant mūsų. Laimei, praėję tankias eglutes, praėjo pro šalį mūsų nepastebėję. Tik į trečią dieną galėjome išvežti Jankauską į ligoninę, kur jis ir mirė.

D - V V - V

49 III 12

77

Kautynių bei susidūrimų aprašymas Nr.__

1.Rusei nių miško 13 kv.,Josvainių valsč.

2.1945 m.gruodžio mėn.31 d.13 v kautynės tęsėsi apie 5 minutes.

3.Sulyg šnipų pranešimu rusai surado stovyklą nepasiruoše.

4.Šnipai tikrai nenustatyti.

5.Paukščio dalinys,Povilo Lukšio rinktinė,12 partizanų;Dulitlis Vanagas,Kukutis,Kairys,Juoutis, Margis,Inkaras,Paukštis,Šarūnas, Giela,Usorius,ir Lokys-Paulius,ginklai: 1 kulkosvaidis,3 pusiausautomatiniai šautuvai,7 automatai ir 1 šautuvas.Ginklai rusų sistemos.

6.Kautynėms vadovavo Šarūnas.

7.MGB dalinys apie 70 rusų ginkluoti kulkosvaidžiais,pusiausautomatiniais šautuvais ir automatais.

8.Pasigirdus įtartiniems garsams savanoriškai,Šarūnas,Dulitlis Giela,Usorius ir Lokys išėjo pasižvalgyti.Išėjus į liniją tuoj pat buvo pastebėti priešo žvalgai.Tuoj pat buvo nutarta grįžti į stovyklą ir pranešti apie esamą padėti.Grįžtant į stovyklą,pusiaukelyje pasigirdo kelintas šuvių,čia pat apie 20 metrų atstu kelintas rusų pastebėje,atidengė ugnį,bet laiku pastebėjęs Šarūnas įspėjo,ir iš automato leidęs du šuvius čia pat vietoje nušovė rusų karininką,kuris tuo pat metu taikėsi į jį.Palydėti stiprios rusų ugnies pasitraukėme,/likusieji iš stovyklos pasitraukė nepastebėti/.

9.Nebuvo.

10.Priešui pateko 1 šautuvas,kiekvienas pistoletas,200 šovinių kartu su stovyklos manta.

11.Priešo žuvo 1 karininkas.

12.Nebuvo.

13.Nėra.

14.Lokiui-Pauliui asmeniškai dalyvavus.

Ištrauka

V A V

D A V
49 III 12
76

Kautynių bei susidūrimų aprašymas Nr.__

1.Jaugilių miškas 7 kv.,Krakių valsč.

2.1946 m.lapkričio mėn.1 d.11v1 kautynės tęsėsi 3 minutes.

3.Užvesta šnipo.

4.Šnipas neišniškintas.

5.Paukščio dalinys,Povilo Lukšio rinktinė.Kautynėse dalyvavo 4 partizanai; Sakalas,Klierikas,Vanagėlis ir Lokys-Paulius.Buvo ginkluoti 2 pusiauautomatiniai šautuvai, 1 automatas ir 1 šautuvas /ginklai rusų sistemos/.

6.Vadovavo Lokys.

7.MGB dalinys apie 50 rusų,ginkluoti kulkosvaidžiais,pusiauautomatiniais šautuvais ir automatais.

8.Šalia stovyklos Lokys nugirdęs įtartinus garsus,nuėjo įsitikinti.Pastebėjęs nuo stovyklos atstu apie 150 metrų,praeinančius rusus,nepastebėtas sugrįžo stovyklon ir painformavo draugus apie padėtį Buvo nutarta,išsidėsčius nuo stovyklos ribų apie 50 metrų,palaukti kas vyks.Išsidėsčius po 15 minučių buvo nuspręsta jog rusai stovyklos bus nerade ir neėje pro šalį,todėl nutarta likusią stovykloje mantą ir 1 automatą /nes vienas partizanas Fui-Fui su pistoletu buvo išėjęs pas gyventojus/ paimti ir pakeisti stovyklą.Lokys vykdydamas užduvinį,priartėjęs prie stovyklos

ko vienas rusas, nukreipdamas giklą prieš bet momentas buvo taip staigus /kiti rusai buvo kiek toliau 8-10 metrų atstume, tuo momentu nepastebėjo kaip Lokys staigiai susiorientavęs paleido vieną seriją /8 šovinius/ automatiškai /bendrai į visus nes visi kiti rusai buvo išsidėste apie stovyklą gulom šalia nuo vienas antro per 1-2 metrus, ir staigiai metėsi atgal. Tuo pačiu momentu, priešas atidarė iš automatų ir kulkosvaidžių stiprią ugnį, ir besitraukiantį Lokį 15 metrų atstume sužeidė. O tuo pačiu momentu pasitraukusį Vanagėlį mirtinai sužeidė, /į stovyklą Lokys vyko vienas/. Likę Sakalas ir Klierikas atrado pasitraukusi Lokį ir jam sužeistam suteikė pirmąją pagalbą.

9. Iš partizanų žuvo Vanagėlis.

10. ~~XXXXXXXXXXXXXX~~ Priešui pateko 2 automatai, 1 nagan, 300 šovinių kartu su visa stovyklos manta.

11. Žuvo 1 rusas.

12. Nebuvo.

13. Sunkiai sužeistą partizaną Vanagėlį rusai rade, besitraukdami iš miško, užnėrė už kaklo virvę vilko 900 metrų į palaukę. /Šitą faktą matė vietos gyventojai/.

14. Lokiui-Pauliui asmeniškai dalyvavus.

/ - /
/Paulius/

D A V

Aleksas, atėjus rudeniui, patarė man žiemai išeiti iš miško. Susiradau darbą Šiaulių geležinkelyje ir dirbau iki gegužės mėnesio. Ten dirbant pavogė pasą ir teko grįžti į mišką. Grįžęs radau brolį Aleksą, Židelį-Klieriką, Šukį ir Fui-Fui (Albertą Gusčių – D.K.). Tą vasarą buvome labai per-

sekiojami. Pas Fui-Fui į mišką ateidavo jo žmona. Kaip dabar pagalvoju, jis per ją galėjo palaikyti ryšį su saugumu. Prieš 1946 m. lapkričio 10-ąją jo žmona taip pat buvo atėjusi. Tą rytą Fui-Fui pasisakė, kad eis pas pamiškės gyventoją apsikirpti plaukų. Maždaug po valandos nuo jo išėjimo, mus užpuolė rusai. Traukėmės į palaukę. Tuo metu nušovė Židelį, o broliui Aleksui peršovė koją. Mes atsišaudėme ir jie nutilo. Patraukėme į palaukę, kur, sulaukę vakaro, išėjome iš miško. Sutarėme, kad, iki užgis Alekso koja, pasiskirstyti po vieną pas žmones.

Man būnant pas Žemaitį, buvo atėjęs Teodoras Krutkis ir klausė, kaip susitikti su miškiniais. Žemaitis atsakė, kad kai susitiks mus, tai pasakys. Po keletos dienų vėl atėjo. Aš nutariau pasikalbėti. Nepažinojau ir Krutkio, bet Žemaitis anksčiau turėjo su juo reikalų ir juo pasitikėjo. Žemaičiu pasitikėdamas, ryžausi eiti į pasimatymą. Atėjęs į kambarį pamačiau tris, kurių nei vienas nebuvo pažįstamas. Man įėjus, vienas jų pasisiūlė eisiąs pašaukti vyresnyjį, bet greitai grįžo, sakydamas, kad bijo eiti, nes gali užpulti stribai. Tuomet vienas priėjo prie durų ir suriko: "Rankas aukštyn!" Aš apstulbau: kodėl kelti rankas prieš draugus? Tuomet du parbloškė mane ant žemės ir surišo rankas.

Mane tardant niekuomet Fui-Fui neminėjo. Pareikalavus su juo akistatos, pasakė, jog nėra reikalo. Vėliau, grįžęs iš lagerio, sužinojau, kad seserį klausė, kodėl Aleksas neinąs registruotis. Grįžęs iš lagerio sužinojau, kad Klierikas žuvo prie Devinduonių apie 1949 metus.

Mane - Lionginą Meškauską ir Antaną Žemaitį, teisė 1948-ais pagal str.58 1a ir 58-11 25-iems metams lagerio ir 5 metus be teisių. Buvau išvežtas į Intą, kur aštuoneris metus pradirbau šachtoje. 1950 m. buvau paleistas, 1956 m. vėl išvežė į Vorkutą, o vėliau – į Mordovijos respubliką, kur, atbuvus 15 metų, paleido į laisvę.

Lionginas Meškauskas
Grinkiškis, 2000 m.

Apie tas pačias kautynes yra ir partizanų dokumentas. Minimas partizanai: Lokys-Paulius – Aleksas Meškauskas, Vanagėlis – Zigmas Židelis, Sakalas – Lionginas Meškauskas ir Klierikas – pavardė nežinoma.

ŽUDYNĖS RUSEINIŲ KAIME

Apie Ruseinių kaimo žudynes buvo rašyta laikraščiuose, I.Meškausko knygoje "Kraupūs žodžiai". Tai daugiausia liudininkų pasakojimai. Yra netikslumų. Pvz., tai įvyko ne 1946 m., o 1945 m. lapkričio 4 d., sekmadienį.

Išlikęs to įvykio aprašymas: šių žudynių organizatorių Kėdainių NKGB opergrupės viršininko majoro Todeso ir Kėdainių NKGB viršininko Rugienio raportas, rašytas generolui-majorui Efimovui. Tai keturių lapų dokumentas rusų kalba. Jo trumpas turinys toks.

1945 m. rugsėjo mėn. pradžioje Kėdainių NKGB užverbavo agentą "Kibirkštį" – buvusį Kuročkos būrio partizaną. "Kibirkštis" padėjo surasti ir suimti LLA vadą "Margį".

Patikrinus agentą praktiniam darbe, jis buvo pasiųstas surasti Kielės-Paukščio būrį. Jam pasisekė susitikti su Kiele, parašiutininku Dalboku-Imperatoriumi ir įgauti jų pasitikėjimą.

Spalio 7 d. "Kibirkštis" per Dalboko ryšininkę Mariją Kantautaitę gavo kvietimą ateiti į susitikimą. Per susitikimą iš Dalboko gavo atsišaukimų, kad juos išplatintų, bet agentas atsišaukimus perdavė NKGB. Pastarojo nurodymu jis atsišaukimus įdavė Krakių gimnazijos mokiniams. Su suimtuoju gimnazistu Žideliu suvaidino atsišaukimų platinimą, dėl ko buvo suimta 10 mokinių. Agentas "Kibirštis" nebuvo įtartas.

Spalio mėn. pabaigoje "Kibirkštis" per būrio ryšininkes Kantautaitę, Stasę Kielytę ir Mažeikaitę buvo pakviestas į vakaronę, kurioje turėjo dalyvauti Kielė-Paukštis, Dalbokas ir Gudaitis.

Vakaronė turėjo įvykti lapkričio 4 d., sekmadienį, Mato Mažeikos (slapyvardžiu "Partizanų tėvas") sodyboje, Ruseinių kaime viduryje miško.

"*Buvo paruoštas toks operacijos planas:*

1. "Kibirkštis" nueina pas Mažeiką sekmadienį apie 12-13 val.

2. Karinis dalinys, ginkluotas automatiniais ginklais, iš anksto apsupa Mažeikos sodybą.

3. "Kibirkštis" sutartu ženklu (daina) praneša, kad atvyko vadai – Gudaitis ir Dalbokas. Vieną jų išvilios į pamiškę, kur kareiviai paims gyvą. Po to, kad neturėtume aukų, į namą atidengiame uraganinę ugnį.

4. "Kibirkštis", neturėdamas galimybės išeiti iš namo, suradęs saugią vietą meta granatą. Tai irgi būtų signalas atidengti ugnį.

Mes panaudojome šias priemones:

1945 m. lapkričio 2 d., penktadienį, operatyvinis darbuotojas ltn.Samson kartu su "Kibirkštimi" Ruseinių miške pėsti ir raiti išžvalgė priėjimus prie Mažeikos sobybos. Ltn.Samson buvo be dokumentų. Susitikus su partizanais, agentas "Kibirkštis" jį turėjo pristatyti kaip pažįstamą partizaną iš Panevėžio.

Kariuomenė atvyko šeštadienį rytą valstiečių vežimais, užsimaskavę maišais su šienu. Vežėjai buvo apsirengę civiliais drabužiais.

Partizanai galėjo ateiti pas Mažeiką į pirtį, todėl kareivius atvežti buvo nutarta šeštadienį.

Ltn.Samson išdėstė kareivius apie 0,75 km nuo Mažeikos sodybos, o pats su grupės ltn.Babiliov'u ir 3 kareiviais nustatinėjo ugnies taškus.

Nežiūrint visų atsargumo priemonių, ltn.Samson ir ltn.Babiliov buvo susitikę du ginkluotus vyrus, bet jie pasitraukė neapšaudę. Be to, pamiške prabėgo vaikas su šunimi, kurio kad nekiltų įtarimas, paklausė kelio į Barsukynę. Vaikas rodė kelią apie kilometrą. Nuo sodybos nutolome, o po to vėl grįžome atgal be vaiko.

Ltn.Samson visą šeštadienį stebėjo Mažeikos sodybą, bet partizanai nepasirodė. Sekmadienį po susitikimo su agentu "Kibirkštimi" sodybos sekimą tęsė. Kareiviai į pavakarę priartėjo arčiau namų. Tai padaryti buvo labai sunku, nes šalo ir ledas traškėjo po kojomis. Be to, kieme buvo du šunys.

Ltn.Samson nuo namo buvo netoli ir girdėjo išgėrusių partizanų dainavimą. Iki 23 val. "Kibirkštis" nepasirodė. Jis, kaip vėliau paaiškėjo, du kartus buvo išėjęs iš namo su Dalboku, bet Samson negalėjo prieiti dėl šunų. Toliau Dalboko nuvesti negalėjo, apsvaiginti bijojo, kad pats nepapultų į kareivių ugnį.

"Kibirkštis" apie 23 val., vaizduodamas girtą, garsiai dainuodamas išėjo iš namo ir nuėjo į mišką, o ltn.Samson žvalgė sodybą. Ltn.Samson, išgirdęs "Kibirkštį" dainuojant ir pamatęs kieme partizanų sargybinį, iššovė, duodamas ženklą, ir pats atsigulė, nes buvo apšaudomame rajone.

Trys kulkosvaidžiai ir grupė kareivių su automatiniais šautuvais, apsupę namą 3/4 apskritimu, atidengė tiesioginę ugnį. Buvo sunaudota daugiau kaip 1100 šovinių, 20 raketų, 15 granatų. Sodyba buvo suvarpyta kulkų.

Po šaudymo sodyboje rasta 17 lavonų, tarp jų:

1. "Medžiotojas" – kadrinis partizanas iš Pabarčiaus ir Kuročkos būrio.

2.Matas Mažeika, valstietis, namo savininkas, sl."Partizanų tėvas".

НКГБ № 5932
13-XI
Мобилизация
B1207

СОВ СЕКРЕТНО. 127

ГОЛОВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НКВД
ГЕНЕРАЛ-МАЙОР
тов. БЕЛОВ

Докладная записка

По проведении операции по бандгруппе Келе в д. Гусейная 26.1-47 г.

В первых числах сентября 1945 года Келинская ОО НКГБ был завербован для розыска начальника штаба "ЛЛА" "аргиса" агент "Чибиркштис"- бывший участник банды Курочки.

"Чибиркштис" дал наводящий материал, позволивший установить и арестовать "аргиса" и, в целом, представлял представляющие оперативную ценность сведения.

После проверки на практической работе "Чибиркштис" был направлен на разработку банды "Келе-"Паукштиса", при которой находился апилинковый штаб "ЛЛА".

"Чибиркштису" удалось связаться с бандой Келе, в частности с заместителем начальника штаба "ЛЛА"- немецким парашютистом Далбокас- "императором" и завоевать их доверие.

7 октября "Чибиркштис" получил через связницу банды Контаутайте Марию приглашение Далбокаса притти к нему на встречу. В последствии "Чибиркштис" получал от Далбокаса для распространения антисоветские листовки. Несмотря на то, что получную им антисоветскую литературу "Чибиркштис" передал на и что по его данным было арестовано 10 учеников Крокской гимназии- распространителей антисоветских листовок, бандиты, в результате проведенных оперативных мероприятий / выезд с арестованным гимназистом Пигилисом в Кракес, инсценировка распространения антисоветской литературы и др./, "Чибиркштиса" не заподозрили и продолжали поддерживать с ним связь.

В последних числах октября "Чибиркштис" получил через связниц банды- Контаутайте Марию, Келите Стасю и Мажейкайте Гию приглашение участвовать на вечеринке, на которую должны были притти Келе-"Паукштис" и члены штаба "ЛЛА" Далбокас и Удайтис.

Вечеринка должна была состояться в воскресение 4/XI 47 г. в доме содержателя бандитской базы Мажейка Витаса / кличка "партизану тевас"- "партизанский отец/, расположенном в центре Гусейского леса / см. схему /.

Был разработан план операции, предусматривающий следущие мероприятия:

1. "Чибиркштис" направляется к Мажейка в воскресение около 12- 13 часов.
2. Усадьба Мажейки заблаговременно окружается боевыми группами, насыщенными автоматическим оружием.
3. "Чибиркштис" условным сигналом / песней / дает знать о прибытии главарей. Во время попойки под благовидным предлогом

„Aiškinamojo raštas" kopija

LYA. A.3. B.1207. L.127

3. "Labutis" – Juozas Stokis iš Krakių m. – legalizavęsis partizanas.

4. "Lapiukas" iš Ruseinių k. – legalizavęsis partizanas.

5. Ferdinandas (vardas) iš Grašvos k. – legalizavęsis partizanas.

6. Genė Mažeikaitė iš Paliepių k., ryšininkė, gyveno nelegaliai (slapstėsi).

7. Genė Kielytė, partizano Kielės sesuo, slapstėsi; ir kiti.

Ant dokumento prie žuvusiųjų sąrašo ranka užrašyta: *"Kas likusieji 10?"* O likusieji – tai vaikai ir nekaltos to ir kito kaimo merginos, atėję pas Mažeiką vakaroti.

Apie šį mūšį yra ir partizanų dokumentas. Jame šis žuvusiųjų sąrašas atrodo taip:

1. Partizanas "Medžiotojas"	*– 23 m.*	
2. Mažeikienė	*– 48 m.,*	*gyv. Ruseinių k.*
3. Genė Mažeikaitė	*– 18 m.,*	*"*
4. Bronė Mažeikaitė	*– 16 m.,*	*"*
5. Vytautas Mažeika	*– 14 m.*	*"*
6. Albinas Mažeika	*– 12 m.*	*"*
7. Izidorius Mažeika	*– 10 m.*	*"*
8. Veronika Mažeikaitė	*– 25 m.*	*"*
9. Kerza,		*gyv. Ruseinių k.*
10. Juozas Stokis,		*gyv. Krakių miestelyje.*
11. Stokienė	*– 30 m.,*	*"*
12. Stokių sūnus	*– 2 m.,*	*"*
13. Jurgis Jankauskas,		*gyv. Barsukynės k.*
14. Kazys Šaras	*– 37 m.,*	*"*
15. Genė Jasaitytė	*– 19 m.,*	*"*

Dviejų asmenų pavardės nenustatytos ir gyvenamosios vietos nežinomos. Toliau partizanų dokumente rašoma: *"Pavyko pabėgti trims, iš kurių vienas sunkiai sužeistas. Burliokai sudegino Mažeikos visus trobesius: gyvenamą namą, tvartą, klojimą ir pirtį. Trobesius padegė iš keršto, išskyrus gyvenamą namą."*

Išdavikas Krutkis dar ir šiandieną tebėra gyvas ir padeda okupantui tremti į Sibiro taigą brolius ir seseris lietuvius."

Tokia partizanų dokumento, rašyto 1949 m. vasario mėn., pabaiga, o pradžioje rašoma:

"Bolševikų žiaurumų aprašymas.

1944 m., kada į Lietuvą įsiveržė antrą kartą raudonosios gaujos ir pradėjo mūsų jaunimo gaudymą, visi mūsų jauni vyrai ėmėsi ginklų ir išėjo į mišką – į partizanų eiles atlikti garbingą pareigą Tėvynei. Su jais kartu išėjo ir Teodoras Krutkis, gyv.Vainutiškių k., Dotnuvos vls., ir buvo priimtas į Paukščio dalinį partizanu. Išbuvo iki 1945 m. liepos mėn.

Kada bolševikai paskelbė legalizaciją ir pradėjo partizanus vilioti pas save, Krutkis pamiršo Tėvynės meilę, partizano pareigą, sulaužė priesaiką ir 1945 m. vasarą stojo – legalizavosi. Po legalizacijos Krutkis buvo paimtas į Kėdainių NKVD raštinę tarnautoju.

Po legalizacijos Krutkis atvyko į buvusį savo dalinį pas partizanus, pasipasakojo apie save ir savo tarnybą. Gražiais žodžiais įtikino partizanus, kad jis NKVD raštinėje dirba iš reikalo ir prižadėjo partizanams teikti jiems naudingų žinių, parūpinti kišeninių ginklų ir šovinių.

Krutkis bolševikų užverbuotas ir ruošia partizanų sunaikinimą, bet partizanai to nežino ir juo pasitiki.

Po kiek laiko Krutkis per tarpininkus susiriša su partizanų dalimi. Atvykęs į dalinį padovanoja nuosavą pistoletą dalinio vadui Paukščiui...

... Už pusantro mėnesio Krutkis vėl atvyksta į buvusį savo dalinį, atveža naują pistoletą "FN", kurį sakosi pavogęs iš NKVD pareigūno, ir padovanoja savo buvusio dalinio vadui. Taip pat padovanoja kulkosvaidžiui diską, kurį taip pat sakosi pavogęs iš NKVD.

... Išdavikas Krutkis parvykęs į Kėdainius ir pranešęs apie partizanus burliokams; su burliokais sutaria partizanus sunaikinti.

1945 m. spalio 23 d. išdavikas Krutkis su 70 burliokų ir stribų atvyko į Ruseinių k., Josvainių vls. ir apsistojo miške netoli Mato Mažeikos sodybos.

Išdavikas Krutkis gavo uždavinį išsikviesti susitikimui partizanų dalinį pas Matą Mažeiką ir sutartu laiku, kai išdavikas iššaus keturis šūvius, burliokai pradės pulti sodybą.

... Bet tuo laiku dalinio vadas su dalimi partizanų atsitiktinai buvo išvykęs, todėl į skirtą susitikimą neatvyko.

Tuo laiku atsitiktinai pro Mažeikos sodybą ėjo partizanų dalinio keturi partizanai: Medžiotojas, Jokeris, Balandis ir Lokys-Paulius. Visi užėjo į Mažeikų gyvenamą namą, kur rado išdaviką Krutkį ir prisirinkusių svečių. Viso civilių žmonių, svečių ir savininkų kambaryje buvo dvidešimt (neskaitant partizanų ir išdaviko). Krutkis pasisveikino, pabučiavo partizanus, maloniai kal-

lais išsilaužė lauką ir pavyko laimingai atsipalaiduoti nuo priešo. Burliokai rakietomis apšvietė kiemą ir išbėgančius iš kambario ant kiemo be pasigailėjimo šaudė civilius asmenis, moteris ir vaikus, o kurie dar buvo gyvi atskiresis šuviais pribaigė. Po kautynių rusai-burliokai surinko moterų ir vaikų lavonus ir sumetė į degančio gyvenamo namo ugnį, o vyrų lavonus nuvežė į Kedainių miestą ir pametė ant gatvės. Pabėgusią Jasaitytę Gėnę, gyv. Paliepių km., Ariogalos valsč. sugavo ir trumpai paterde gyvą įmatė į ugnį ir sudegino. Nuo žiauraus okupanto - sužvėrėjusių burliokų aukščiau minimo užpuolimo metu žuvo šie asmenys:

1. P Medžiotojas 23 m. amž.
2. Mažeikienė - 48 m. " ,gyv. Rusainių
3. Mažeikaitė Gėnė 18 m., gyv. Rusainių k
4. Mažeikaitė Bronė 16 m. " " "
5. Mažeika Vytautas 14 m. " " "
6. Mažeika Albinas 12 m. " " "
7. Mažeika Izidorius 10 m. " " "
8. Mažeikaitė Veronika 25 m. " "
9. Kerza - ,gyv. Rusainėlių "
10. Stokis Juozas, gyv. Krakių miest.
11. Stokienė - 30 m. " "
12. Stokių sūnus 2 m. " "
13. Jankauskas Jurgis, gyv. Barsukynės km.
14. Šaras Kazys 37 m. " " "
15. Jasaitytė Gėnė 19 m. Paliepių km.
/Dviejų asmenų pavardės nenustatytos ir gyv. vietos nesužinotos/.

Pavyko pabėgti trims civiliams asmenims, iš kurių vienas sunkiai sužeistas.

Burliokai sudegino Mažeikos visus trobesius; gyvenamą namą, tvartą, kluonią ir

❒ Prisikėlimo apygardos partizanų archyvo dokumento fragmentas

bino juos, teiravosi, kodėl daugiau neatvyko, sakėsi atvežęs svarbių žinių ir pistoletą perduoti dalinio vadui ir t.t.

Jiems bekalbant, apie 22 val. kieme pradėjo loti šuo. Krutkis bailiai ėmė dairytis pro langus. Tuo laiku vienas iš ten buvusių svečių Stokis (buvęs partizanas, bet legalizavęsis) išėjo laukan pasidairyti, o paskui jį išėjo ir išdavikas. Kieme išdavikas keturiais šūviais nušovė Stokį, tuo duodamas ženklą pradėti puolimą. Po pasigirdusių kieme keturių šūvių burliokai iš kulkosvaidžių ir automatų atidengė stiprią ugnį į gyvenamą namą. Prasidėjo tikras pragaras, kulkos zvimbė, sienas raižė, žmonės griuvo žemėn, sužeisti dejavo, vaikai klykė, lavonai plūdo kraujuose, namo stogas skendo liepsnoje. Partizanas Medžiotojas buvo nukautas vietoje, o kiti trys partizanai su ginklais iššliaužė laukan ir laimingai pavyko atsipalaiduoti nuo priešo. Burliokai raketomis apšvietė kiemą ir išbėgančius iš kambario, be pasigailėjimo šaudė civilius asmenis, vaikus ir moteris, o kurie buvo gyvi, atskirais šūviais pribaiginėjo. Po kautynių rusai-burliokai surinko moterų ir vaikų lavonus ir sumetė į degančio namo ugnį, o vyrų lavonus nuvežė į Kėdainių miestą ir pametė ant gatvės. Pabėgusią Genę Jasaitytę, gyv.Paliepių k., Ariogalos vls., sugavo ir trumpai patardę gyvą įmetė į ugnį ir sudegino."

Jau kitą dieną – lapkričio 5 d. – agentas "Kibirkštis"-Teodoras Krutkis raportavo savo darbdaviams – Todesui ir Rugieniui Kėdainiuose apie tai, ką jis padarė (LYA. B.1207, L.131, 132, sutrumpintas vertimas iš rusų k.): *"1945 m. lapkričio 5 d., vykdydamas man duotą užduotį likviduoti būrį, išėjau į Ruseinių kaimą. Pakeliui užėjau į Medininkus pas Kunišauską, paklausiau, ar nėra arti rusų, taip pat pasakiau, kad jau trys dienos kaip slapstausi. Kunišauskas pasakė, kad aplinkui ramu, pavaišino pusryčiais ir aš išėjau toliau.*

Miške numatytoje vietoje susitikau operdarbuotoją Samson. Jis parodė mane savo kareiviams. Kad praeičiau, pasakė slaptažodį: "Ja meč" (aš kalavijas).

Iš ten nuėjau pas Mažeiką, kur radau keletą merginų. (...) Jis mane pakvietė nusirengti ir pradėjo vaišinti alumi ir "samagonu". Vėliau atėjo Stokas, Dzikas, Šaras ir kiti. (...) Kalbėdamas Mažeika pasakė, kad vakar jo sūnus miške sutiko 5 vyrus, kurie buvo su rusiškomis vatinukėmis, o vienas civiliais rūbais. Vyrai paklausė kelio į Barsukynę. Genė Mažeikaitė, jų duktė, nuėjo ten ir neva sužinojo, kad iš Baltarusijos atėjo daug partizanų.

Mažeika šeštadienį kūreno pirtį, bet po tų gandų partizanai neatėjo. Tuo laiku atėjo keturi partizanai: "Medžiotojas", Aleksas Meškauskas-"Lokys" ir "Balandis". Vienas iš jų lyg Mikolaitis iš Kalnaberžės.

Vėliau atėjo dar 11 partizanų, tai:

1.Antanas Kielė-"Paukštis".

2.Aloyzas Dalbokas-"Negusas" arba "Imperatorius".

3."Aras" iš Pajeslio.

4.Antanas Rybelis-"Alytė", buvęs policininkas.

5.Jonas Mažeika-"Šurinas".

6.Pranas Kunevičius-"Junutis" – aukštas, su barzda ir ūsais.

7.Partizanas iš Seredžiaus.

8.Partizanas aukšto ūgio su moteriškais plaukais.

9."Kukutis" – "Medžiotojo" brolis.

10.Partizanas – neaukštas, storas, su vokiška uniforma.

11.Dirda (slapyvardės neturi) – nešioja seną lietuvišką uniformą.

Visi elgėsi labai atsargiai, tai man apsunkino vykdyti užduotį. Jie sėdėjo už stalo nenusirengę ir su ginklais. Manęs iš namo vieno neišleido. Radęs gerą momentą, apsimečiau girtu ir perėjau į savų pusę.

Po to atidengė labai stiprią ugnį, kuri turėjo pasiekti tikslą, bet dėl blogos vietovės, pastatų ir krūmų, daugeliui partizanų pavyko pabėgti. Galbūt pamatę, kad išėjau, jie taip pat išėjo.

Po operacijos tarp žuvusių aš atpažinau šiuos asmenis (...)" Savo ataskaitą baigdamas agentas Krutkis išvardija visus septyniolika žmonių. Tarp jų Mažeiką – sodybos šeimininką, kuris liko gyvas, pabėgo į Latviją ten ir mirė, ir Ferdinandą (Dziką), kuris ir dabar gyvena Vilkaviškio rajone. Pusė ataskaitos atitinka tikrovę, nes ir kiti dokumentai tai patvirtina, o kita pusė – melas – įsiteikimas savo darbdaviams. 11 partizanų, kuriuos išvardijo išdavikas Krutkis, net arti nebuvo.

Po žudynių agento "Kibirkšties" veikla nesibaigė. Lapkričio 11 d. jis savo agentūriniame pranešime (B.1207. L.137) kpt.Rugieniui pranešė, kad pas jį į namus buvo atėję Dalboko ryšininkės Vaitkaitytė ir Digrytė, bet, neradę jo namuose, paprašė žmonos perduoti, kad Krutkio lauks Vinco Vaitkaičio namuose. Susitikęs su ryšininkėmis sužinojo, kad jo neįtaria dalyvavus tose žudynėse Ruseinių miške.

Kėdainių apskrities NKVD-NKGB vadai Todesas ir Rugienis, gavę to-

kią žinią, siunčia spec. pranešimą saugumo viršininkui generolui-majorui Efimov (LYA. A.3. B.1207. L.135): *(...) Agentą"Kibirkštis", norint įgyvendinti numatytą planą ir nenaudoti jo "Kielės" būrio išaiškinimui, buvo pervestas į "nelegalią" padėtį ir paliktas gyventi savo, Dotnuvos, rajone.*

(...) Lapkričio 11 d. agento bute buvo padaryta "krata". Liudininkais buvo pakviesti žmonės, žinomi kaip partizanų pagalbininkai, paimtos agento fotografijos, jo žmona ir kviestiniai buvo klausinėjami, ką jis veikė ir kur buvo lapkričio 4 d.

Lapkričio 12 d. agentas aplankė Digrytę jos bute Krakėse ir pasakė, kad Ruseinių kaimo įvykiai verčia jį pereiti į nelegalų gyvenimą ir nori surasti prieglobstį savo žmonai.

Digrytė pasiūlė agentui žmoną apgyvendinti pas savo tėvus, o jam – ieškoti pagalbos pas Gudžiūnų progimnazijos direktorių Valenčių, kuris, kaip ir kitos dvi progimnazijos mokytojos, prijaučia partizanams. Ten yra slėptuvė su atsarginiu išėjimu, kur partizanai ruošiasi paslėpti sužeistą partizaną Palinauską-"Panisko".

(...) Mūsų nurodymu agentas "Kibirkštis" aplankė sužeistą partizaną Joną Štarą-"Bebrą" ir sužinojo, kad Štaro patėvis Budrys yra dezertyras ir gyvena su suklastotais dokumentais.

Tuo pat metu "Kibirkštis" patikslino duomenis apie kitas partizanų bazes ir išaiškino anksčiau mums nežinomus partizanų pagalbininkus. Mus sudomino Kauno universiteto studentė Vaitkaitytė ir dar neišaiškinta Krakių vienuolyno vienuolė kotrynietė, partizanų med.seselė.

MŪSŲ PRIEMONĖS:

1.Agentui "Kibirkštis" duota užduotis susisiekti su Valenčiumi, prieš tai gaunant rekomendacinį Digrytės laišką.

2. ... "... jis buvo baudėjas... ir turėjo ryšį su būriu.*

3. Tiksliname ir svarstome partizanų kandidatūras užverbavimui."

Pabaigai ištrauka iš I.Meškausko "Kraupūs žodžiai" 9 psl.: "Esant tokiai medžiagai, Kėdainių prokuratūros tardytojai nerado pagrindo kelti baudžiamąją bylą. Rajono prokuroras Jonas Pivoras, tvirtindamas tardytojo nutarimą, motyvuoja, jog: "Įvykis Ruseinių kaime tuo laiku buvo kla-

---

* Dokumente iškirpta keturių eilučių skylė, likę tik paskutinės eilutės žodžiai – *D.K.*

sių kovos išdava ir NKVD kareivių sprendimas buvo teisingas. Kaip matyti iš Krutkio ir Dziko pareiškimų, kurie geriausiai žino apie tai, pokario metais pas Ruseiniuose gyvenusį M.Mažeiką buvo padarytas nacionalinis pogrindžio lizdas. Be to, tyrimo metu nepavyko nustatyti to NKVD dalinio... Tokiu būdu tardytojo nutarimas atsisakyti kelti baudžiamąją bylą yra teisingas ir pagrįstas."

Byloje pridėtas Kėdainių saugumo pranešimas, kad sunaikinta septyniolikos banditų grupė.

1992 m. lapkričio 3 d. po pučo Kremliuje, LR generalinė prokuratūra tardytojo nutarimą panaikino ir iškėlė baudžiamąją bylą. Tačiau T.Krutkis, pagrindinis tragedijos kaltininkas ir organizatorius, jau buvo pakviestas į "Dievo teismą."

Aš, eilinis pilietis, prie viso to tardytojams ir prokurorams galiu pridėti (žinoma, jau pavėluotai), kad karinis dalinys, užpuolęs Mažeikos sodybą, nužudė penkis vaikus, septynias mergaites ir moteris, keturis vyrus ir tik vieną partizaną, – tai "kulkosvaidininkų kuopa 2/298, jos vadas vyr.ltn.Babyliovas. (LYA. A.3. B.1207. L.130)".

... Po teisės pamatais piktų puvėsių grybas kilo
Ir ėdė kūną einančios gyvent tautos... (B.Brazdžionis)

LABŪNAVOS KAUTYNĖS IR PO TO SEKĘ IŠDAVYSTĖS

Tai – pats skaudžiausias smūgis partizaniniam sąjūdžiui Kėdainių rajone. Apie šias kautynes, įvykusias 1946 m. gruodžio 25 d., per Kalėdas, buvo rašyta I.Meškausko knygoje "Kraupūs žodžiai" (II d. Kėdainiai, 1996. P.118-123) ir A.Bružo knygoje "1946 metų Kalėdos Labūnavos dvaro bokšte". (LKA. T.24. P.190).

Atsiminimuose "Partizano keliu" Juozas Paliūnas-Rytas rašo: "... Už savaitės grįžta iš Kauno Rasas, kuris pareiškė, kad partizano Vingio prašomas, nurodęs mūsų gyvenamą vietą ir pakvietęs Kūčių valgyti. Aš ir Paukštis Rasui pareiškėme nepasitenkinimą. Kažkokio instinkto vedamas, siūlau apleisti esamą vietą. Rasas ir Paukštis pasiūlo šventes praleisti...

Gruodžio mėn. 25 d. į svečius atvažiuoja prt.Margis ir Teodoras. Te-

odoras pratęsia mūsų dokumentų galiojimo laiką (jie visi juda laisvai, viešai, aš sėdžiu ištisai kambaryje, niekam nesirodau). Išleidžiame vieną numerį "Katiušos", sudarome žuvusių prt. sąrašus, padarome nutarimą, kad kiekvieną mėnesį, ne mažiau vieną kartą važiuoti į savo judėjimo rajoną, tikslu padaryti operacijų ir kt.

Gruodžio mėn. 27 d. rytą Rasas išeina į darbovietę. Kambaryje liekame aš, Paukštis, Margis, Teodoras ir šeimininkė. Per retą lango užuolaidą matome ateina du aukšto ūgio civiliai apsirengę vyrai. Juos atveda direktoriaus (mano brolio) tarnaitė. Kadangi dieną ir naktį durys prancūzišku raktu užrakintos buvo, Paukštis pašoka kalbėdamas: "Turbūt mane kviesti į darbą ateina", ir išeina jų pasitikti. Lauke prieš duris Paukštį sutinka nepažįstamieji. Abu laiko kišenėse rankas. Pasisveikindami nusilenkia. Prašo Paukščio, kad jis nuvestų juos pas direktorių. Paukštis, prie jo greta nepažįstamas, iš paskui eina antras nepažįstamasis ir tarnaitė. Tai viską matome. Margis, nežinodamas aplinkos, juokiasi. Aš įtariu ir skubiai pasiunčiu šeimininkę pažiūrėti prie kontoros, nes per pušyną nesimato. Nubėgusi kiek šeimininkė atbėga atgal ir praneša, kad vėl tie patys 2 ateina. Įsakau pasirengti. Mano kailinius Paukštis išsinešė, todėl neapsirengęs griebiu už pistoleto ir atsarginių šaudmenų, atidarau iš antros namo pusės langą. Pats pirmas, iš antros pusės Margis ir Teodoras išbėgame į pušyną. "Kas čia darosi?" – klausia Margis. Atsakau, kad išdavystė. Dar įsitikinimui sugalvojau užeiti pas vieną lenkaitę, kuriai tik atvažiavęs buvau pasirodęs, ir jos paprašyti nors kailinius, nes aš tik su švarku, basomis kojomis įsistojęs į šliures ir be kepurės. Be to, jos prašysim, kad išžvalgytų... Mūsų nusiųstas žvalgas į nurodytą vietą nesugrįžta – reiškia sulaikyta. Pavojus rimtas, skubiai traukiamės. Traukiantis pastebim ginkluotus rusus, kurie supa mūsų gyventas vietas...

Atitolus Margis siūlo eiti į Vilnių, nes matosi, kad [mus] išdavė ar įtarė. Kviečia eiti pas juos pabūti porą dienų, žada parūpinti aprangą. Kadangi šaltis labai didelis – apie 18 C laipsnių – kilo rūpestis dėl aprangos. Taip pat kyla rūpestis apie į Kauną išvykusią mūsų ryšininkę, kuri už poros dienų turi sugrįžti. Be to, mano, Raso, Paukščio, Smilgos ir kitų ginklai sudėti apie Gudžiūnus. Juos Paukštis ar Rasas gali būti priversti išduoti. Tai viską peržvelgęs atsisakau nuo jų ir skiriamės. Prieš išsiskiriant perduodu savo 7,65 mm pistoletą (nes jis neturėjo), sau palikdamas 9 mm AF. Atsisveiki-

nus paprašiau jų pastovėti sargyboje, kol aš iš priekyje esančio ūkininko gausiu kepurę. Pasiverčiu visai girtu, įeinu į kambarį ir prašau kepurės. Duoda man su kiauru pakaušiu ir sako: "Girtuokliui bus gera, nes vėl pamesi". Pagalvojau, kad tikrai bus gera, nes kuzirkas matysis, vis vien mažesnis įtarimas. Išėjus pamoju Margiui ir Teodorui ranka ir kiekvienas žygiuojame savo keliu.

Temsta. Pasiekus geležinkelio stotį ir neilgai laukus ateina traukinys. Eidamas galvoju, kad į stotį neisiu, nes kaip artimiausioje stotyje gali manęs laukti. Priėjus stotį, kur taip pat pušynas, už pušų užsimaskavęs, laukiu traukinio. Kojoms ir rankoms šalta, bet dar pakenčiama. Ateina traukinys. Pamačiau, kad istribiteliai tikrina visų įlipančių dokumentus. Aš pabėgu važiuojama kryptimi prie bėgių ir laukiu. Važiuojančiam traukiniui pagaunu už vagono rankenos ir užšoku ant laiptelių. Galvoju, kad privažiavus Lentvario stotį, turėsiu laukti, nes šis traukinys yra tik tarpmiestinis ir toliau neina. Man reikiamas traukinys ateis tik už dviejų valandų. Važiuodamas galvoju taip pat neiti į stotį. Lentvaryje taip pat labai didelė stotis. Joje randu labai daug žmonių. Įsimaišau į žmonių minią, įeinu į stotį, kuri labai apšviesta elektros. Maskuoju savo kojas, o kepurė, nors ir kiaura, bet nieko: dar ir daugiau tokių yra. Nusiperku bilietą iki Gudžiūnų. Sulaukęs traukinio, bandau įsibrauti į vagoną. Palydovė neįleidžia, motyvuodama vietų nebuvimu. Užšokęs ant kito vagono laiptelių, laikydamasis į rankeną, važiuoju. Važiuojant vėjas velniškai didelis, kartu ir šaltis. Numatau, kad neišsilaikysiu. Stotyje perbėgu prie kitų vagonų – visur tas pats. Kelionę tęsiu ant laiptelių. Traukiniui einant, randu išmuštą vagono langą ir, jausdamas, kad nepernešiu šalčio, per jį įlendu. Randu tuščią koridorių. Įsimaišau tarp žmonių ir važiuoju. Pravažiavęs Dotnuvos geležinkelio stotį, aš vėl išeinu ant laiptelių, nes traukinys Montviliškyje nesustoja. Nedavažiavęs Gudžiūnų apie pusę kilometro, kai traukinys susilpnino greitį, šoku nuo laiptelių ir keletą kartų apsiverčiu. Žvyras apraižė rankas, bet kitom kūno dalim nepakenkė. Stotyje matau elektros lemputėmis švaistantis. Įtariu, kad tai tikrinami išlipusių keleivių dokumentai.

Pamatęs šį vaizdą, susilaikau nuo numatyto plano – neinu prie ginklų. Pirmiausia žygiuoju išsiaiškinti, kas per padėtis.

Sužinau, kad Muralis-Vingis ir Imperatorius-Dalbokas 1946 12 25 Labūnavoje pasidavė priešui gyvi ir išdavinėja. Paaiškėjo, kad mus sublizgino

praleidę istribitelius, tęsiame savo kelionę. Rasas važiuoja į Kauną su kitais prt. pasisveciuoti. Aš su Paukščiu važiuoju į Juodeikius.

Už savaitės grįžta iš Kauno Rasas, kuris pareiškė - Kučių ir Kalėdoms partizano Vingio prašomas, nurodąs mūsų gyvenamą adresą ir pakvietęs kartu valgyti Kučių. Aš kartu ir Paukštis, Rasui griežtai pareiškėme nepasitenkinimą. Kažkokio instikto veikiamas, net siilau apleisti esamą vietą. Rasas ir Paukstis pasiilo nors šventes praleisti...

Prot. 46 m.gruodžio mėn.25 d.į svečius atvažiuoja prt.Margis ir Teodoras. Teodoras pratęsia mūsų dokumentų galiojimo laiką, /jie visi juda laisvai - viešai, as sėdžiu ižtysai kambaryje, niekam nesirodau/. Isleidžiame vieną numerį "Katiušos", suarome žuvusių prt.sąrasus, padarome nutarimą, kad kiekvieną mėnesį, nemažiau vieną kartą vaziuoti į savo judėjimo rajoną, tikslu pasiuryti operaciją irkt...

46 m.gruodžio mėn.27 d.ryte Rasas iseina į darbovietę. Kambaryje liekame: as, Paukstis, Margis, Teodoras ir seimininkė. Per lango retą užuolaidą matome ateina du aukšto ūgio civiliai apsirengę du vyrai. Juos atveda direktoriaus /mano brolio/ tarnaitė. Kasangi dieną ir naktį duris prancūziškų užraktu užrakintos bu-

❒ Ištrauka iš J.Paliūno-Ryto knygos "Partizanų keliu"

Raso patikėtinis Muralis. Kartu sužinau, kad tą sodybą, kurioje sudėti mūsų ginklai, apgulę priešai nuo 1946 12 24. Reiškia, jei nebūčiau pastebėjęs stotyje tikrinant dokumentus, einant ginklus paimti būčiau žuvęs. Skubiai siunčiu žmogų įspėti mūsų ryšininkę ir Vilniuje esančius partizanus.

Deja, gaunu žinių, kad Margis, Teodoras ir ten buvęs Smilga, jų bute tuo pačiu metu buvo laukti ir nuo mūsų išsiskyrimo tiesiog pateko į priešų rankas. Man paaiškėjo, kad Muralio prašymas Raso Kūčias valgyti kartu buvo judiškas prašymas, iš anksto sufabrikuota išdavystė. Reiškia, aš išsisukau iš 4 paruoštų ir apstatytų pinklių. Bet, deja, netekau artimiausių draugų: Raso, Margio, Smilgos, Teodoro, savo brolio ir dar 3 inžinierių. Tai skaudžiausias mano išgyvenimas..."

Be 11-os žmonių, žuvusių Labūnavos kautynėse, dėl A.Muralio-Vingio ir A.Dalboko-Neguso, Imperatoriaus, Šarūno išdavysčių per keletą dienų buvo suimti 28 žmonės. Tarp jų ypač veiklūs partizanai: Jonas Jasinevičius-Margis, Vaclovas Gudaitis-Rasas, Arūnas, Jurgis Burnys-Smilga, Antanas Kielė-Paukštis, Antanas Končius, Aleksandras Sirusas-Karpis, kurie ypatingojo teismo-"troikos" nuteisti 25-eriems metams lagerio.

10-iai metų buvo nuteista 16 žmonių – partizanų ryšininkų ir pagalbininkų: T.Juozaitis, J.Kanapinskaitė, P.Paliūnas, B.Sakalauskas, J.Petrauskas, I.Sakalauskaitė, G.Dockaitė, V.Urba, L.Kunevičiūtė, M.Jasinevičiūtė, A.Morkūnas, A.Stoliaris, M.Kontautaitė, I.Rechimbakienė, S.Stankevičius. 7-eriems metams lagerio nuteisti: P.Daukša, A.Stoliarienė, G.Ribelytė, S.Kuprevičius, O.Kontautaitė ir I.Rauchienė.

Kūčių ir Kalėdų šventimą Labūnavos dvaro bokšte, kuriame gyveno dvi šeimos, organizavo Muralis-Vingis. Tai patvirtina ir pažyma-apžvalga prie arch.bylos Nr.22401, versta iš rusų kalbos ir liudijanti, kad Muralis-Vingis jau 1946 m. kovo mėn. MGB buvo užverbuotas. (žr. kopiją)

Iš archyvinės bylos Nr.22401 matyti, kad Muralis nuo 1945 m. pradžios buvo partizanų ryšininkas ir palaikė ryšį tarp partizaninių dalinių vadų.

1946 m. gruodžio 25 d. MGB dalinio buvo sulaikytas kartu su kitais partizanų būrio nariais. Kovo mėn. MGB 2 N valdybos panaudotas slaptam bendradarbiavimui. Įvykdė keletą operatyvinių užduočių ieškant ir suimant "nacionalistinių būrių dalyvius, atlikdamas ir kitas jam pavestas užduotis. 1948 m. vasario mėn., vykdydamas operatyvinę užduotį, Muralis buvo partizanų suimtas ir nužudytas."

Справка - обзор

(По архивному делу №=22401)

на Мураліса (Моралиса) Антанаса с. Антанаса 1930 года рождения, уроженца города Клайпеды, Лит. ССР

В материалах архивного дела №22401 видно, что Моралис-Мураліс с начала 1945 года занимался бандитизмом и осуществлял связь между бандформированиями. В феврале 1946 года был задержан сотрудниками МГБ вместе с участниками банды. В марте 1946 года постановлением Сл-та МГБ Лит. ССР был привлечен к секретному сотрудничеству с органами МГБ. За период сотрудничества выполнял ряд оперативных заданий по розыску и захвату участников националистической вооруженной банды, а также выполнял другие задания.

В феврале 1948 года во время выполнения оперативного задания Мураліс (Моралис) был захвачен бандитами и убит.

Справка-обзор составлена для приобщения к архивно-следственному делу №=39190/3 по обвинению Витвицкого и других.

Архивное дело №22401 хранится у начальника Архивного отдела КГБ при Сов. Мин. ССР.

Справку-обзор составил:
Ст. следователь
капитан МГБ при Совмине ССР
Витенко

К-т
(подпись)

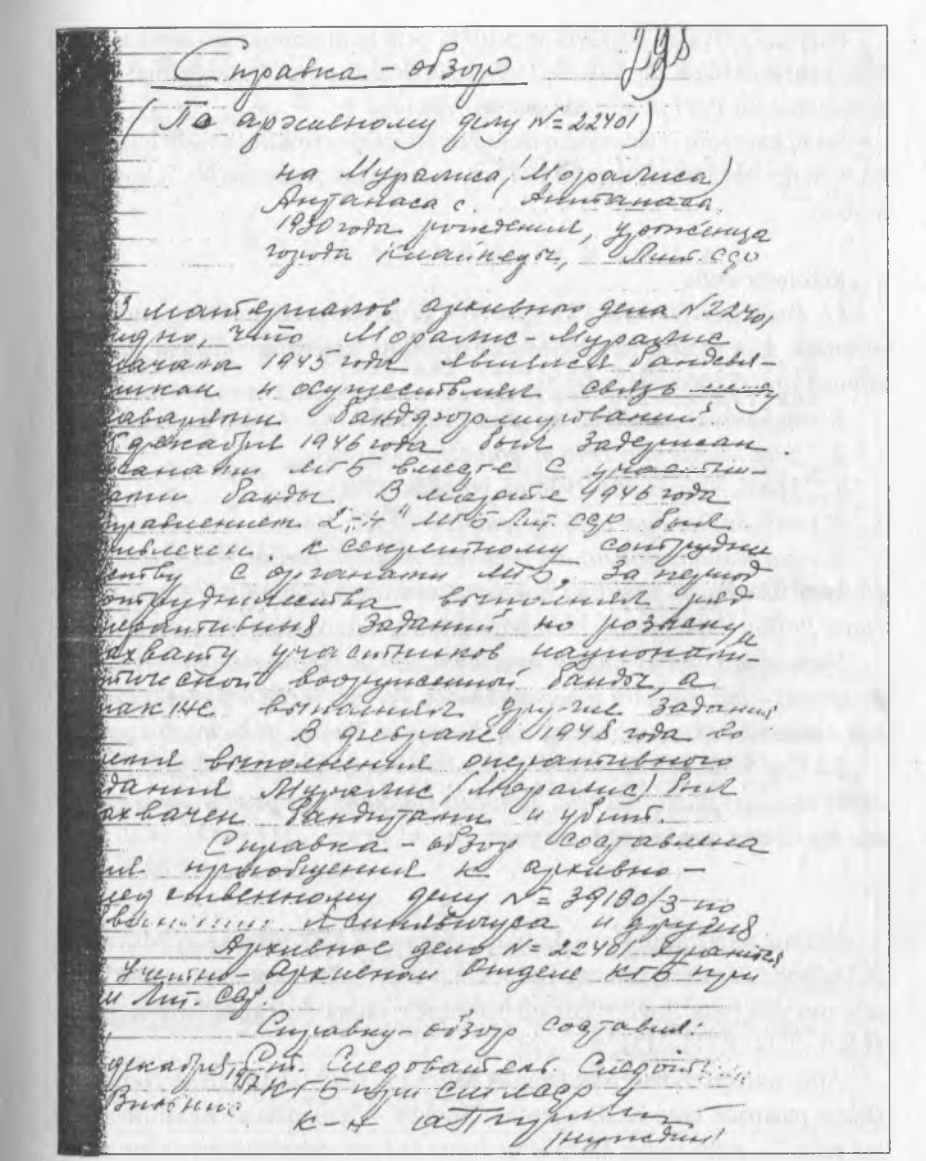

□ Pažyma-apžvalga (prie arch.bylos Nr.22401) apie Antaną Muralį (Moralį), Antano, g.1930 m. Klaipėdoje

Pažyma-apžvalga surašyta ir pridėta prie kaltinamųjų Jasinevičiaus ir kitų tardymo bylos Nr.3910/3. Pažymą-apžvalgą paruošė tardytojas kapitonas Nuždin 1957 m. gruodžio mėn. Vilniuje.

Po tų kautynių ir išdavysčių išėjo Povilo Lukšio rinktinės vado leitenanto Antano Ragausko-Ragelio 1947 m. sausio 31 d. įsakymas Nr.5, kuriame rašoma:

Rikiuotės sritis

§1. Pagal įsak Nr.3 §2, §3 ir įsak Nr.4 §1 paskirtą OL rinktinės vadovybę atšaukiu. Virš minėtuose įsakymuose išvardinti pareigūnai nustoja galios ir išbraukiami iš rinktinės sudėties.

1. vng.Šarūnas nuo 1946 m. gruodžio 23 d.

2. " j.ltn.Margis nuo 1946 m. gruodžio 27 d.

3. " j.pusk.Arūnas nuo 1946 m. gruodžio 27 d.

4. partiz.Smilga nuo 1946 m. gruodžio 27 d.

Dalinių vadams įsakau: dėl išdavimų nustatyti naujus ryšius, imtis iniciatyvos išblaškytus pavieniui kovotojus susijungti į dalinius ir jiems vadovauti. Prašau duoti pasiūlymų ir pageidavimų naujos vadovybės sudaryme.

Nors labai skaudus smūgis, nors labai sunkus mėginimas tenka rinktinei pergyventi – būkime tvirti ir nepajudinami. Tėvynės meilė ir Tėvynės likimas turi mums už viską aukščiau stovėti. Kovoje už Tėvynę Aukščiausias padės.

§2. Vng.Šarūnui (tikr.pavardė Dalbokas) ir vng.ryšininkui Vingiui (tikr.pavardė Muralis) sudaroma byla. Turinčius kaltinamos ar pateisinamos išdavimu medžiagos, prašau perduoti man.

Rinktinės vadas ltn.Ragelis

Vėliau partizanų Karo Lauko teismas (KLT) nuteisė A.Muralį ir A.Dalboką. Yra žinoma, kad Dalbokui įvykdyti mirties nuosprendžio į Vilnių nuvyko pats Povilo Lukšio rinktinės vadas A.Ragauskas-Ragelis. (LKA. T.22. P.211-213).

Apie nuosprendžio įvykdymą A.Muraliui 1949 02 18 laiške Nemunui (kuris pasirodė esąs KGB agentas "Sovkin"-Vyšniauskas) J.Paliūnas-Rytas rašo: *"... prieš metus Muralis su dviem jo bendradarbiais provokatoriais-išdavikais buvo LLKS kovotojų sugauti ir KLT sprendimu sunaikinti. (Buvo atvykę su Sokolovo gauja, vadovaujant pačiam Sokolovui, į Žemaitiją.)*

POVILO LUKŠIO RINKTINĖI

ĮSAKYMAS NR. 5

Bustinė, 1947m. sausio mėn. 31 d.

Rikiuotės sritis.

§ I.

Pagal įsak. nr. 3 §2, §3 ir įsak. nr. 4 §1 paskirtą PL rinktinei vadovybą atšaukiu. Virš minėtuose įsakymuose išvardiuti pareigūnai nustoja galios ir išbraukiami iš rinktinės sudėties:

1. vyr. ARŪNAS nuo 1946 m. gruodžio mėn. 23d.
2. " j.ltn. MARGIS " " " " 27d.
3. " j.psk. ARŪNAS " " " " "
4. prttn. ŠMILGA " " " " "

Dalinių vadams įsakau: dėl išdavimų nustatyti naujus ryšius, iniciatyvos išblaškytus pavienius kovotojus jungti į dalinius ir jiems vadovauti. Prašau duoti pasiūlymų ir pageidavimų man jos vadovybės sudarymo.

Nors ir labai skaudus smūgis, nors ir labai sunkus mėginimas teriks rinktinei pergyventi - būkime tvirti ir nepajudinami. Tėvynės meilė ir tėvynės likimas turi mums už viską aukščiau stovėti. Kovoje už tėvynę aukščiausias padės.

§ 2.

Vyr. ARŪNUI /tikr. pavardė Dalbokas/ ir vyr. ryšininkui VINGIUI /tikr. pavar. Muralis/ sudarena byla. Turinčius kaltinames ar pateisinames išdavimu medžiagos prašau perduoti man.

/-/ Ltn. Ragelis
Rinktinės VADAS

Nuorašas tikras:

Povilo Lukšio rinktinės vado Ragausko-Ragelio 1947 01 21 įsakymas A.Dalboko ir Muralio išdavystės

Sokolovas su apsauga tykojo nuošalėje. Muralio (neįskaitoma - D.K.) *draugas išdavikas Dalbokas dar gyvas, gyvena Vilniuje-Kaune..."* (LYA. A.45. B.867. L.134-137).

Dalbokas gyveno Vilniuje ir dirbo MGB mjr.Sokolovo smogikų dalinyje, išdavystėmis įgijo čekistų pasitikėjimą ir vykdė jų užduotis. Štai 1947 m. balandžio mėn. dokumentas-užduotis agentui-smogikui A.Dalbokui:

Tvirtinu: Liet.SSR valst.saugumo ministras
generolas-majoras (Efimov) *1947 m. balandžio mėn.*
Serija "OK"

UŽDUOTIS agentui smogikui "Šarūnui", keliaujant su SG Panevėžio apskr. teritorijoje

Turint tikslą įvykdyti rimtą operatyvinę užduotį, jūsų pavaldumui skiriama 7 žmonių smogikų grupė, su kuria Jūs veikiate kaip naujai organizuotos LLA Kauno apygardos "Romuva" atstovas ir su "Romuvos" užduotimi vykstate į Panevėžio apskritį, kur veikia LPS Vyčio (Vaitelio) apygardos štabas, siekiant su juo užmegzti ryšį. Atvykęs į Panevėžio apskr., kaip "Romuvos" atstovas jūs užmezgate ryšį su efektyviausiais ryšininkais Kisieliumi, gyv.Vadoklių valsčiuje, Garšvėnų kaime, su Povilaičiu, gyv. Naujamiesčio vls., Mazgolavos kaime, ir su Stasiūnu, gyvenančiu Kupstų kaime, esančiame ant Pušaloto ir Panevėžio vlsč. ribos.

Norint užšifruoti Jūsų grupės pasirodymą minėtuose rajonuose, naktį dengta mašina ji nuvežama į mišką, esantį netoli Garšvų kaimo, iš kur ir vyksite pas ryšininką Kisielių.

Susitikę su ryšininkais, Jūs jiems turite papasakoti, kad 1945 m. enkavedistai sutriuškino Lietuvos išlaisvinimo sąjungos Kauno apygardos štabą. Vadai suimti, dalis užmušta, o kai kuriems pavyko pasislėpti. Apygardos iki šiol faktiškai nebuvo ir štai tik dabar, 1947 metais, atėjus pavasariui ir esant patogiai politinei padėčiai, pavedus Lietuvos išlaisvinimo komitetui, iš naujo organizuotas LLA Kauno apygardos "Romuvos" štabas, kuriam vadovauja autoritetingi asmenys:

1. Apygardos vadas pulkininkas Vėtra;

2. Jo pavaduotojas (jis ir štabo viršininkas kapitonas Auksys);

3. Organizacinio ir ūkio skyriaus viršininkas leitenentas Klevas;

Buvusio PLR rajono banditinių gaujų vado

Aloyzo Dalboko

(„IMPERATORIAUS")

KREIPIMASIS

Jau treti metai, kaip vokiškojo fašizmo tiperos — vokiškai hitleriškai buržuaziniai nacionalistai, vykdydami baisius teroro aktus, lieja nekaltų žmonių kraują.

Kodėl ir kam tas viskas vyksta?

Aš, kaip ir daugelis suvedžiotų ir apgautų jaunuolių, buvau eilėse tų, kurie stengėsi paskandinti nekaltų darbo žmonių kraujuje gražiąją tėvynę, kurie neleido ramiai užmigti valstiečiai arba tarybiniam aktyvistui.

Aš savo padaytas nusikaltimas brandino kelias žodžiais kreiptis į tuos, kurių eilėse aš neseniai buvau. Noriu kreiptis į tuos, kurie vis dar slėpdamiesi tąsia beprasmį, baisiai žalingą mūsų tautai žudymo darbą. Aš kreipiuosi į jus, kad suprastumėte savo darbą baisumą ir beprasmiškumą.

Jeigu šiandieną Lietuvoje dar liejamas nekaltų žmonių kraujas, tai kaltininkai mes patys ir ta buržuazinė santvarka, išaukėjusi mus šovinistiniuose dvasiose.

Aš pats mokiausi ir augau tokioje buržuazinėje aplinkoje, kur neginčijamai žiaurus žodžio, ir šlangar banditio — šovinistų, kartais labai longvo pakelti prieš savo artimus ginklas.

Tačiau [illegible] tybų Lietuvos liaudis sukūrė klesinį socialistinį kelią.

Mes mėginome darbo žmonių žudymu pasukti liaudį iš socialistinio kelio, bet viskas veltui, jos pasukti negali niekas.

Mes mėginome pastoti lietuvių tautai kelią į jos skaistų ir laimingą rytojų, galvodami, kad tai mums pavyks, bet viskas veltui — lietuvių tauta nesustabdomai žygiuoja pirmyn.

Mes taip galvojome todėl, kad niekada negirdėjome tiesos žodžio, kad buvome pasidavę melui ir apgaulei. Mes iškėjome melagingiems pasakojimams ir jais kitus suvedžiodavom, bet diena po dienos ateis kitos valstybės mus išvadavoti ir atstatyti „nepriklausomybę". Mes iš savo susibankrutavusių vadeivų girdėjome vien gražinimus, kad jei legalizuosimės, mus sušaudys, uždarys lauerionse, Kankin.

Dar 1944 metų gale kruvinieji mūsų vadeivos pasakojo, kad greitai virkas pasibaigs, kad tarybinė santvarka ir valstybė užgys kaip žvaigždė.

Mes laukėme metus, antrus, trečius, tačiau tarybinė valstybė negęsta kaip žvaigždė, bet šviečia, kaip akinanti saulė ir žengia į naujus laimėjimus.

Šiandien jau turi būti viskas aišku tos šlykščios fašistinės propagandos apgaulė. Apgaulė tų, kurie toli užsienyje, sėdėdami šiltuose kambariuose, siunčia čia savo agentus ir fašistines tiekiagyrės pilnus lapelius, kad suvilioję tautos tigamų, išlindę iš drėgnų pelkių mėšlų, tęstų beprasmį, niekšingą žudymo darbą. Jie tikėjo žiaurausiu teroru ir darbo žmonių žudymu sugrąžinti savo uvarus ir teiškinti, kad vėl galėtų engti darbo žmogų.

Mes turime gerai suprasti, kad daugumai liaudies tarybinė liaudis ne apie dvarą grąžinimą kalba, o apie šalies atstūmimą ir išvijimą, kad liaudis atstatymui reikia daug darbo rankų, pasiaukojimo, o mes troukdėm kūrybinį darbą, tęsdami nekaltų žmonių žudymą.

Mus suvedžiojo ir apgandinėjo, mums šlykščiai melavo. Prarėgėkime ir savo akimis pamatysime, kad tarybinė valstybė, pasirinkusi teisingą kelią, žengia vis į naujus laimėjimus, gyvenimas pastebimai kas dieną eina geryn ir geryn. Mes padarėme daug nusikaltimų, trūkstą kruvinų nusikaltimų, trūkstą tarybiniai įstatymai už visa tai dovanoja. Tai tarybinės liaudies įstatymai, prieš kurią mes vedėm žmogžudišką darbą.

Viri gerai prisimenate ministro gen. maj. Bartašiūno įsakymą dėl laisvės iš miškų, aš tie kurį mums banditams vadeivos kalbėjo, kad tai tik apgaulė ir melas.

Aš įsitikinau, kad tai tiesa, realybė — tikrovė. Aš pats baigiau 7 gimnazijos klases, tačiau buvau apgautas melo ir ligai klaidžiojau. Aš, būdamas tiek daug nusikaltęs tarybinei tėvynei; liaudžiai, šiandieną galiu tikėtis jos atleidimo. Aš žinau, kad tik darbu, didelių ir naudingų socialistinei šalai darbų, man duota galimybė išpirkti mano visus kruvinus nusikaltimus, padarytus prieš liaudį.

Aš buvau banditinių gaujų rajono vadovas ir vadovavau keliems grupėms. Šiandien tarp rajone lyyko plina legalizacija. Atėjo ir legalizavosi trys grupės: Rugėnų grupė, su Kaltenėnu Andriumi priešaky, Šylių grupė su Žiužiuku Edvardu ir kitos.

Ir tie asmenys, varę kruvinų žudymo darbą, nuėjo dirbti ir gyventi, baigę darbo atpirkti savo kruvinų nusikaltimų. Jie, būdami miške, jau neturėjo jokios vilties, ir buvo aiškiai pajutę, kaip žiaurai jiems apgavo šiktiės fašistinės melas, o dabar išėjo gyvenimas su pastyrėjimu ir viltimi, kad, dirbdami naudingą kraštui darbą, išpirks save iš kruvinų nusikaltimų.

Aš kviečiu visus, kurie dar šiandien slepiasi, išeiti ir suprasti, jog gana tų kruvinų žudynių, nekalto kraujo ir aukų! Gana — tai turime drąsiai pasakyti tiems, kurie dar meginių mus sulaikyti. Legalizacijos įstatymai dar galioja, ir mes turime jais pasinaudoti.

Aš kviečiu [illegible] legalizuotis ir stoti į ramią piliečių eilę, į darbą, į kraštą gerovės pakėlimą.

Mes savo kruvinais darbais priverčiam tarybinę valstį imtis griežtų priemonių prieš mūsų gimines, artimuosius, su kuriais mes turėdavom ryšius. Todėl aš kviečiu visus, kurių artimieji ar giminės dar slapstosi, kad jiems pasakytų tą tiesą, kad teisė gyventi mums duota, kad mes turime kuo greičiausiai ištiesti rankas į tą teisę.

Tad visi besislapstantieji, jei norite gyventi ir eiti kartu su liaudimi, išeikite, legalizuokitės, kol dar laikas, kol dar galima naudingu tarybinei tėvynei darbu išpirkti savo kruvinas kaltes. Dar laikas nusiplauti savo kruvinas rankas ir panaudoti jas kraštio atstatymui, bet ne jo griovimui.

ALOYZAS DALBOKAS

„Imperatorius"

Buvęs PLR rajono vadovas

1947 I. 7.

L.V. 00000 Kėdainių Valst. spaustuvė Tiražas 400 egz. Už. Nr. 2

4. Žvalgybos viršininkas kapitonas Genys;

5. Agitacijos ir propagandos viršininkas vyr.leit.Jaunis.

Štabas jau dirba ir Kauno apygardos teritorijoje jau organizavo tris rinktines:

1) "Tautos",

2) "Karalgirio",

3) Prano Eimučio.

Pagal štabo užduotis Jūs, kaip jo atstovas, komandiruotas į Panevėžio ir kt. apskritis užmegzti ir atkurti ryšius su buvusiais parašiutininkų ryšininkais, veikiančiais parašiutininkais, su kaimynų apygardų štabais, kad būtų galima nustatyti Kauno Romuvos rinktinės veikimo ribas su kitomis apygardomis bendram darbui kovojant su tarybų valdžia.

Šio pasakojimo patvirtinimui Jūs supažindinate ryšininkus su "pulkininko Vėtros įsakymu" ir "įsakymu", kuriuo Jūs siunčiamas į žygį (šiuos dokumentus Jums įteiks majoras drg.Sokolovas).

Kalbėdamiesi su ryšininkais, Jūs turite išsiaiškinti, kur šiuo metu yra Jums žinomi parašiutininkai ir kas iš gyventojų palaiko ryšį su Vyčio apygardos štabu. Įgyję ryšininkų pasitikėjimą, pas juos organizuokite Romuvos ir Vyčio apygardos štabų ryšio punktus, palikite Jūsų pažįstamiems parašiutininkams laiškus, kuriuose išreikšite norą susitikti.

Ryšio punktuose Jūs paliekate Vyties štabui pulkininko Vėtros įsakymą, jo kreipimąsi į LLA karininkus ir partizanus (šie dokumentai Jums bus įteikti į rankas).

Savo viršininkams Jūs perduodate šiuos dokumentus per jiems žinomus "partizanus" arba tiesiogiai pristatyti į Vyčio štabą, perspėdamas, kad atsakymo į ryšio punktus po kelių dienų atsiųsite savo ryšininkus, kurie prisistatys, pasakydami jūsų slaptažodžius. Tikslaus laiko, kada jūsų ryšininkai atvyks į ryšių punktus, nenurodykite.

Paskutiniame Jūsų organizuotame punkte Jūs turite informuoti ryšininką, kad vykstate toliau į Žaliosios miško masyvą. Tačiau iš tikrųjų naktį su grupe atvyksite į mjr.Sokolovo nurodytą vietą, iš kur vyksite į bazę.

Tuo atveju, jei jums žinomų ryšininkų, nurodytų šioje užduotyje, nerasite, tada organizuokite punktus pas žmones, jūsų išaiškintus reido metu, kaip turinčius su nac. pogrindžiu ir gaujomis.

Reido metu Jūsų ir jums pavaldžių smogikų grupės elgesys su vietiniais

žmonėmis turi būti išskirtinai korektiškas ir jokiu būdu neturi būti vagiama ir grobiama.

Maisto produktais apsirūpinti tik iš buožių ir banditų pagalbininkų. Iš gyventojų paėmę maisto produktus, drabužius, apavą paliekate jiems specialius pakvitavimus, kuriuos jiems įteiks operdarbuotojas. (Šis skyrelis išbrauktas – red.)

Jums kategoriškai draudžiama vykdyti kokius nors karinius veiksmus, užpulti karinį partinį aktyvą, liaudies gynėjus ir t.t., turint galvoje, kad jūs einate turėdami "štabo užduotis užmegzti ryšius".

Jūsų veiksmai, netikėtai susitikus su gaujomis

Reido metu Jums gali tekti susitikti su judančia Jums nežinoma banditų grupe. Tokiu atveju Jūs papasakojate jiems panašią legendą, kaip ir ryšininkams, stengdamiesi susitarti apie susitikimus su gauja per ryšininkus, kuriuos jie Jums nurodys. Jei susitiksite su pavieniais banditais arba nedidelėmis band. grupėmis, Jūs juos sunaikinate, lavonus užkasate ir tuoj pat apie tai pranešate mjr.drg.Sokolovui.

Jeigu Jus banditai apšaudys, pradėkite mūšį, stengdamiesi juos likviduoti. Žmonėms ir ryšininkams, su kuriais turėsite ryšį po mūšio, paaiškinkite, kad šaudėtės su "savais", kuriuos palaikėte liaudies gynėjais.

Jūsų elgesys sutikus kariuomenę arba liaudies gynėjus

Atsitiktinai sutikę kariuomenę arba liaudies gynėjų grupę, jokiu būdu į mūšį nestoti ir stengtis nepastebėtiems atsitraukti į mišką.

Jūsų ryšys su mumis

Jums ir jūsų grupės smogikams nereikia užmiršti, kad priedangos grupė, kurioje bus majoras drg.Sokolovas, visą jūsų grupės veikimo laiką bus netoli jūsų, prie plento, kur eina ryšių linija, apsimesdami, kad remontuoja šią liniją. Esant skubiam reikalui užmegzti ryšį su priedangos grupe, pasiunčiate savo ryšininką į nurodytą plentą ir jis, eidamas Jūsų grupės maršruto kryptimi, susitiks su operdarbuotoju.

Tokio ryšio, siekiant išvengti rekonspiracijos, reikia griebtis tik išskirtinais atvejais.

Be šio ryšio, nuolatiniai ryšio punktai su jumis bus: miškas šalia Preočkos

kaimo (7816), į kurį Jūs naktį atsiųsite savo ryšininką arba atvyksite pats po to, kai organizuosite pirmą ryšio punktą. Kitas punktas bus miškas šalia Glazaniškio kaimo (9034), į kurį jūs taip pat atsiųsite ryšininką arba naktį atvyksite pats, kai baigsite jums pavestą darbą.

Per savo ryšininkus Jūs informuojate drg.Sokolov'ą pranešimais, rašytais tik lietuviškai Kauno LLA štabo vardu, pasirašydamas Liepsna.

Jei Jums bus reikalinga ginkluota pagalba, jūs iškviečiate ją tokiais signalais: serija raudonų raketų į viršų. Priartėjus pagalbai, jums bus atsakyta serija mėlynų raketų, po kurių jūs signalu – serija žalių raketų nurodote priešininko kryptį (pakankamas kiekis raketų ir raketinė jūsų grupei bus išduota). Šiuos nurodymus vykdyti nenukrypstamai, laikytis griežtos konspiracijos.

Liet. SSR MGB "N" Valdybos 1 skyriaus viršininkas pplk.Vasiljevas
2 "N" Valdybos viršininko pavad. pplk.Počkaj
Užduotį supratau: Šarūnas

Š.: LYA. F.3. A.31. B.6. L.79-83. (Versta iš rusų k.)

Pažyma apie smogikų apginklavimą ir aprangą

SG apginkluojama: RK – vienas, desantinis kulkosvaidis – vienas; vokiški automatai – du; PPS – vienas; SV šautuvas – vienas; vokiškas šautuvas – vienas; be to, visi smogikai turės pistoletus ir revolverius, po dvi granatas, vieną raketinę.

Apranga. Maskuotės tikslais smogikai aprengiami banditų apranga, o Romuvos štabo atstovas ir Karalgirio rinktinės kuopos vadas aprengiamas smetoninės kariuomenės karininkų uniforma su kryžiais ir medaliais. Kariams išduodami antrankoviniai ir kiti ženklai. SG priedangos smogikai aprengiami tarybinės armijos kareivių uniforma su ryšininkų ženklais. Su savimi turi lipimo įtaisus, telefono ragelį, telefono laidus. Apsiginklavę: RK – vienas; SV – dvi; PPS automatas – vienas; pistoletai ir granatos.

Liet. SSR MGB 2 "N" Valdybos I skyr. 3 poskyrio viršininkas vyr. ltn.Sokolov'as

Š.: LYA. F.3. A.31. B.3. L.84. (Versta iš rusų k.)

Spec. grupės asmeninės sudėties sąrašas

	Kokį vaidmenį vaidina ir slapyvardis	Charakteristika
Šarūnas (Aloyzas Dalbokas)	Romuvos štabo atsovas, sl.Liepsna	buvęs vokiečių parašiutininkas, agit. ir propag. skyr.viršininkas Povilo Lukšio rinktinėje, jis ir raj.viršininkas
Gužutis	Karalgirio rinktinės kuopos vadas sl. Perkūnas	Šiaulių apsk. MGB skyr.vyr. oper. įgaliotinis, j.ltn.drg.Urbutis
Turbinas	Karalgirio rinkt. karys, sl.Kurmis	išsišifravęs vidaus agentas. Šiaulių apsk. MGB skyr. vertėjas
Šalyj (A.Šaltis)	Karalgirio rinkt. kulkosvaidininkas, sl.Šalna	Zarasų apsk. MGB poskyr. naikintojų batalijono karys
Biržaec	Karalgirio rinkt. karys, slapyv.Verpetas	buvęs Juozapavičiaus gaujos banditas, išsišifravę vidaus agentas
Tauras (M.Novikas)	toks pat., sl.Puriena	legalizavęsis banditas iš Plieno gaujos
Šamas	toks pat, sl.Vilkas	buvęs banditas, Tomkaus gaujos skyr.vadas
Karas	toks pat, sl.Žuvis	buvęs banditas, iš Kasperavičiaus gaujos

Apie smogiko A.Dalboko-"Šarūno" ir jo grupės užduoties įvykdymą, ataskaitos ar kitų dokumentų neteko rasti, bet apie kito "Šarūno" draugo smogiko A.Muralio-"Aido" įvykdytą užduotį yra įdomus dokumentas – jo

pranešimas spec.grupės viršininkui Sokolovui, kuris vaizdžiai parodo, kaip smogikai ruošė ir įvykdė Antano Ragausko-Ragelio, Povilo Lukšio rinktinės vado, suėmimą.

LTSR spec.grupės viršininkui mjr.Sokolovui
Pranešimas

nuo "Aido"

Vykdydami jūsų užduotį, mes, spec.grupės smogikai, padarėme taip: todėl, kad buvo gautos tikslios žinios, jog Povilo Lukšio partizanų rinktinės vadas Ragelis (pavardė Ragauskas) rugsėjo 16 d. iš Kėdainių r. išvažiavo į Vilnių, kaip manoma, turėdamas užduotį nužudyti spec.grupės karius smogikus "Šarūną" arba "Aidą", kaip buvusius jam pavaldžius žmones, kurie pradėjo kovoti prieš partizanus, taip pat ir prieš Ragelį. Tai galima buvo suprasti iš to, kad, gavęs žinią dėl važiavimo į Vilnių, užėjo į vieną vietą, persirengė, perskaitęs kažkokį "raštelį", pasakė, kad "aš su jais atsiskaitysiu" ir išvažiavo.

(...) Žinią apie jo atvažiavimą spec.grupė gavo rugsėjo 18. Rageliui pažįstamų spec.grupėje buvo trys: "Aidas", "Šarūnas" ir "Aras". "Šarūnas" jam pasirodyti negalėjo, todėl jį sekti išėjo "Aidas" ir "Aras". "Aidas" išėjo dar su dviem smogikais "Tauru" ir "Kirviu", o "Aras" pasikvietė "Verpetą" ir "Šalną". Visi buvo ginkluoti pistoletais. "Aidas" prieš išeinant papasakojo, kaip atrodo "Ragelis", ir įspėjo, jog jis visada po švarku už diržo turi pistoletą. Paskutiniu laiku jis turėjo vokišką P-38. Grupės pasiskirstė rajonus.

"Aido" grupė – Antakalnio, Olandų, Vartų, Filaretų, mažąjį turgų prie Užupio g. ir Užupio gatvę; mieste apėmė Tiesos, Pilies, Gedimino gatves, visą rajoną iki Kalvarijų turgaus ir patį turgų. Ypatingai sekti buvo nutarta Filaretų gatvę, kur gyveno spec.grupės virš.mjr.Sokolovas, dažnai būdavo smogikai. "Šarūnas" rašė tuo adresu laiškus, o Ragelis galėjo kokiu nors būdu jį sužInoti.

"Aro" grupė – Kosciuškos, Vrublevskio, Pylimo, Trakų, Valančiaus gatves iki universalinės parduotuvės, Katedros ir Muziejaus aikštes, Aušros vartus, didįjį turgų, geležinkelio stotį, kurią ypatingai stebėjome.

Abi grupės susitarė susitikti 18.30 val. Katedros aikštėje, aptarti, kokie gauti rezultatai ir kaip tęsti sekimą nakčia. Ragelį buvo nutarta imti taip: "Ai-

das" arba "Aras" savo vyrams parodo kuris, o patys stengiasi nepasirodyti, nes Ragelis juos gerai pažįsta. Jam pasirodžius, prieis pirma arba antra smogikų grupė, paims už rankų, pasakys, kad tu vagis, nes pavogei daug pinigų ir nusives su savimi, kad žmonės gatvėje nesuprastų, kas įvyko. Jeigu netoli būtų milicininkai ar kariškiai – pasišaukti juos į pagalbą ir tempti Ragelį į artimiausią miliciją, iš ten paskambinti į MGB valdybą, kad atsiųstų mašiną. Jeigu "Ragelis" juos atsitiktinai pamatytų anksčiau ir mėgintų pabėgti – šaudyti ir nukauti vietoje.

Su tokiu planu abi grupės išėjo Ragelio gaudyti. "Aido" grupė praėjo visą savo rajoną, beveik priėjo prie MGB valdybos. Staiga "Aidas" pastebėjo ateinantį įtartiną žmogų, kuriam priėjus arčiau iš karto pažino Ragelį, parodė jį savo smogikams, o pats liko užpakalyje, kad "Ragelis" jo nepamatytų.

Ragelis ėjo su kitu jaunu žmogumi, kuris vilkėjo juodu švarku, avėjo batus, mūvėjo žaliomis kelnėmis, buvo tamsiaplaukis ir aukštesnis už bendrakeleivį, apsirengusį juodu kostiumu ir bateliais. Ragelio išvaizda labai pasikeitusi: jis niekada nevilkėjo kostiumo, visada avėjo batus, buvo su ūsais ir barzda, o dabar po nosimi buvo vadinamoji "španka", be barzdos, bet ilgais mergaitiškais plaukais. Žodžiu – iš fotografijos pažinti neįmanoma. Jį galėjo pažinti tik tas, kas gerai pažinojo iš veido.

Ragelis ėjo nuo Valdybos (KGB rūmų – D.K.), *o smogikai su "Aidu" kitoje gatvės pusėje. "Aidui" atpažinus Ragelį, smogikai jį praleido, o patys užėjo iš užpakalio ir pasivijo prie gatvės, kertančios Gedimino g., kampo.*

Tada "Tauras" ir "Kirvis" pasivijo Ragelį, sugriebė už rankų ir pasakė, jog jis pavogęs 500 rublių. Ragelis paklausė: "Ko jūs norite?", bet pamatęs, kad nepaleis, pradėjo muštis. Vyrai rankų nepaleido, jėga pagulė ant žemės, ištraukė pistoletą ir surišo rankas. Rageliui jau gulint, į pagalbą atbėgo netoli buvę milicininkai. "Aidas" iš pradžių nesirodė, laukė, kol jį pargriaus ant žemės. Prisirinko daug žmonių ir "Aidas" negalėjo praeiti.

Ragelio bendrakeleivis, išsitraukęs pistoletą, dingo už kitos gatvės kampo. Milicininkai, stovėję gatvėje, nesuprato, kas čia vyksta. Ragelį surišo. Privažiavo mašina, į kurią norėjo jį paguldyti, bet surištajam pavyko nuplėšti diržą ir išlaisvinti rankas. Iš pradžių Ragelis nenorėjo lipti į mašiną, tai į kėbulą įlipo "Tauras", o paskui įšoko pats Ragelis ir norėjo per kitą bortą ant galvos kristi į gatvę ir užsimušti, bet "Tauras" jį sugriebė už kaklo ir paguldė kėbule. Mašina su Rageliu ir smogikais įvažiavo į Valdybos kiemą, kur suimtasis vėl

pradėjo muštis, bet "Kirvis" jam smogė ir, uždėję antrankius, nuvedė į kabinetą.

1947.IX.19 *Aidas*

Š.: Agento "Aido" pranešimo originalas yra jo darbo byloje Nr.1669: LYA. A.3. B.266. L.184.

Antanas Ragauskas-Ragelis, g.1916 m. Krakių vls., Ažytėnų k. Baigė Karo mokyklą. 1938-1941 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1942-1944 m. – lietuvių Savisaugos batalionuose. Nuo 1947 m. sausio iki 1947 m. rugsėjo 18 d. Povilo Lukšio rinktinės vadas.

A.G.Bružas rašo, jog A.Ragauskas 1948 m. kovo mėn. Ypatingo pasitarimo buvo nuteistas 25 metams lagerio, tardymo metu žiauriai kankintas. *(LKA. T.22. L.195-214)*. Mirė 1952 m. gegužės 12 d. sunkiai sužeistas Vorkutos 8-oje šachtoje.

Agentai smogikai: "Šarūnas" – Aloyzas Dalbokas, buvęs partizanas "Imperatorius", "Aidas" – Antanas Muralis, buvęs partizanų ryšininkas "Vingis", "Aras" – Bolesas Butkus, "Tauras" – Mykolas Novikas, "Kirvis" – Rudolfas Ottingis, vokietis, buvęs partizanas.

Agentai smogikai "Aidas" ir "Tauras" partizanų buvo sugauti ir KLT nuteisti. Apie tai rašė N.Gaškaitė-Žemaitienė ("Žuvusiųjų Prezidentas", psl.148,149): su MGB sulaikyta ir verbuojama ryšininke G.Stulgaityte į Kęstučio apygardos rajoną buvo pasiųsti smogikai "Aidas" ir "Šernas". Ryšininkė turėjo juos nuvesti pas Viduklės vls., Malovėnų k. gyventojus Bronę Veliūnienę arba Juozą Kiulkį, kurie palaikė ryšį su Knygnešio rinktinės vadu E.Kurtinaičiu.

Ryšininkei G.Stulgaitytei, matyt, pavyko įspėti partizanus, kad atvedė provokatorius ir partizanai smogikus suėmė. Po to 1948 m. vasario 11 d. partizanų KLT smogikus Mykolą Noviką-"Taurą", Juozą Stonį-"Verpetą" ir Antaną Muralį-"Aidą" nuteisė mirties bausme *(LYA. A.45. B.1793. L.211)*.

BIRUTĖS BŪRIO VADAS ANTANAS KVEDARAS-TAUTVYDAS IR JO PARTIZANAI

1948 m. gegužės 22 d. ištrėmė Oną Žukaitę-Kvedarienę (g.1900 m.) su jos sūnumi 4 metų Romualdu (g.1943 m.). Antanas Kvedaras (g.1928 m.) su tėvu Antanu (g.1891 m.) slapstėsi, o kitas sūnus Stasys (g.1933 m.) mokėsi Krakių gimnazijoje. Kai trėmimo vykdytojai atėjo Stasio suimti, jis draugų padedamas suspėjo pabėgti. Vėliau slapstėsi ir gyveno netoli Čekiškės, o 1950 m. išėjo pas partizanus.

Antanas Kvedaras 1948 m. gegužės 23 d. išėjo pas savo krašto partizanus, su kuriais ir anksčiau palaikė ryšius.

Apie jų partizaninę veiklą gyvų liudininkų ir jų kovos draugų neradau – visi žuvę. Buvusios ryšininkės: Birutė Štuikytė-Urbonienė – Alytuje, Elytė Triukaitė-Bitelė – Jurbarke, Aldona Brazytė-Ragaliauskienė – Jonavoje, Ona Mackevičiūtė-Biliūnienė – Jonavoje, Regina Mackevičiūtė-Urbonienė – Garliavoje, Genė Budaitė-Sarapinienė – prie Pernaravos, Birutė Šašytė-Kvedarienė – Kaune, Liucija Valiulytė-Adomaitienė – Šilainių k., Krakių sen., praėjus 50 metų, to meto įvykius prisimena miglotai, kartais netiksliai. Todėl apie partizano A.Kvedaro-Vytenio, Tautvydo ir S.Kvedaro-Jaunučio veiklą ir žūtį liudija tik partizanų ir KGB archyvuose likusiais dokumentai.

Pirmos sunkios kautynės, kuriose dalyvavo ir partizanas A.Kvedaras-Vytenis, įvyko 1949 m. sausio 23 d.

Apie Ruseinių miške 14-ame kvartale 1949 m. sausio 23 d. vykusias kautynes ir tos partizanų stovyklos išdavikus

Kautynių bei susidūrimų aprašymas Nr.2 *1949 III 12*

1. Ruseinių miške 14 kv., Josvainių vls.

2. 1949 m. sausio mėn. 23 d. 8 val. Kautynės tęsėsi 4 valandas ir priešas be kautynių persekiojo 4 val.

❒ Antanas Kvedaras-Tautvydas

❒ Stasys Kvedaras-Jaunutis. *Fotografuota prieš trėmimą – 1947 m.*

❒ Antanas Kvedaras-Tautvydas ir ryšininkė Jadvyga Šukytė-Lakūnė

3. Išduota šnipo; MAS NK "Varnėno-Budrio" Jono, g.Deveikiškėlių k., Krakių vls. Tuoj po kautynių išsikėlė į Kėdainių m.

4. –

5. MASD partizanai: Karosas, Atamanas, Ruduo, Arvydas, Vytenis, Neprietelius, Kovas, Kaimynas ir Monteris.

Ginkluoti: 1 kulkosvaidis, 2 pusiau automatiniai šautuvai, 2 šautuvai vokiečių sistemos, 3 pusautomatiniai pistoletai, 2 šautuvai ir 5 kišeniniai pistoletai bei granatos.

6. MASV Karosas.

7. MVD ir MGB bei vietos stribai iš 160 asmenų. Apginkluoti kulkosvaidžiais, automatiniais pistoletais pusautomatiniais šautuvais bei granatomis.

8. Sargyboje stovėjo Vytenis ir Kovas. Sargybiniams pastebėjus priešą, Vytenis lieka stebėti vietoje, o Kovas nubėga į stovyklą pranešti. DV įsako visiems skubiai pasiruošti kautynėms. Tik pasiruošus, atbėga Vytenis pranešdamas, kad priešas praėjo pro šalį. DV įsako nuvykti ištirti, kiek yra priešų. Grįžę P praneša: iš pėdų sniege – praėjo apie 20 rusų. DV įsako kautynių padėtyje mestis į kitą kvartalą. Artėjant prie kvartalinės, pastebėta, kad priešas supa žiedu. DV įsako: "Į priešą – ugnis! Atsišaudant trauktis!" Atamanas ir Vytenis paliekami užpakalinėje apsaugoje trukdyti priešo puolimą, o likusieji, išsidėstę vilnimi, traukėsi. Priartėjus prie kvartalinės, DV pasiuntė žvalgą iššvalgyti kvartalinę. Žvalgas praneša, kad priešas atbėga skubėdamas užbėgti iš priekio. Tuo momentu užpakalinė apsauga praneša ir susišaudo iš užpakalio su puolančiu priešu, o DV įsako su perbėgimais perbėgti kvartalinę liniją. Visam D perbėgus, priešas atidengė iš šono ir užpakalio stiprią ugnį. Šoniniam priešui ypatingai spaudžiant, užpakalinė apsauga (Atamanas ir Vytenis) nustumiami į šoną, atitrūksta nuo D.D. ir atsišaudydami pasitraukia iš ugnies lauko. DV, peržiūrėjęs D, pastebi, kad nėra Kaimyno ir Monterio. Arvydas praneša, kad Kaimynas ir Monteris perbėgo liniją. DV palaiko Monterį ir Kaimyną žuvusiais ir, sutikrinęs likusius P, įsako išsidėstyti vora ir trauktis toliau, nes priešas pėdomis visą laiką atsiveja taip pat ir Atamaną su Vyteniu. DV su D skuba į išsiblaškymo atveju paskirtą susitikimo vietą. Kadangi Atamanas ir Vytenis anksčiau nuskubėjo į numatytą susitikimo vietą, D susitinka su juos persekiojusiu priešu. Priešas atidengė stiprią ugnį iš šono. Tuo pačiu momentu iš užpakalio pasiveja priešas ir atidengia ugnį. DV įsako "atsišaudant trauktis". Priešui iš šono stipriai spaudžiant, DV Karosas ir Kovas

Užrašytas

Kautynių bei [illegible]

aprašymas Nr.

1. Forainių vakė, Šilsėnų miškas 12 kvartalas

2. 1949 m. liepos min. 22 d. 12 val. Kautynės [illegible] i valandas.

3. Partizanų stovyklos užvestos [illegible] / Šniro [illegible] bei gyventojų vietos [illegible]

4. Šnipo asmenybė nežinoma [illegible]

5. VYT BINIO dalinys, [illegible]
51 partizanai: VYT-Br. [illegible], Aušra, P. Laidas ir P. Grotimas [illegible] [illegible] Tas [illegible] [illegible] „Bino" [illegible] FN", „Kovada" ir 1 [illegible]

6. Kautynėms vadovavo Dr. [illegible]

7. MGB, MVB ir stribai viso arti 300 [illegible] [illegible] 1949 m. [illegible]

VYT dalinys [illegible] 12 km. [illegible] Šilsėnai, o [illegible] 12 val., [illegible] stovyklą. Prieš [illegible] arti 300 [illegible] 12 kvartalą, o [illegible] Šniro [illegible] Du partizanai [illegible] [illegible] 12 [illegible] mėtų [illegible]

buvo atskirti nuo D. Po šio susišaudymo P buvo persekiojami pėdomis, bet susišaudymo daugiau nebuvo.

9. Priešui pateko: žuvęs Kaimynas ir gyvas pasidavė Monteris.

10. Savi materialiniai nuostoliai: 7 palapinės, 1 arklys pakinkytas ir 2 šautuvai rusų sistemos.

11. Nušautas 1 rusas.

12. Nėra.

13. Pažymėtina, kad kautynės vyko naujai pasnigus ir sniego danga apie 15-20 cm. Monteris iki šiol išdavysčių nedaro.

14. Iš MASV Karoso.

Pastaba: už gerą orientaciją ir tikslų – laiku priešo apšaudymo esant užpakalinėje apsaugoje PP Atamaną ir Vytenį siūlau apdovanoti Padėka.

DAV

MARD partizanų stovyklos išdavimo aprašymas 1949 01 23

1948 m. kovo mėn. MARDV užsiverbavo ryšio darbams Joną Budrį, gyv. Deveikiškėlių k., Krakių vls., Kėdainių aps., kuris mielai sutiko dirbti LLKS. Pavestas pareigas atlikdavo gerai.

1948 m. gegužės mėn. pradžioje Krakių milicija areštavo Joną Budrį, kaltindama jį tuo, kad jis vokiečių okupacijos metu tarnavo policijoje. Porą dienų patardę, Budrį paleido į namus kaip išsiteisinusį. Už poros savaičių Krakių milicija Budrį vėl areštavo, bet po trumpo tardymo paleido į namus. Budrys, grįžęs į namus, MARDV pasiaiškino, kad jis milicijoje ir pas NKVD išsiteisinęs ir, kaip niekuo nekaltas, paleistas į laisvę. DV patikėjo Budrio žodžiams ir toliau jį paliko ryšio darbe. Jis žinojo partizanų stovyklą ir ją lankydavo.

Š.m. sausio mėn. pradžioje MARD ribose prasidėjo areštai. Areštuota MARD rš. Mirtelė, NR Dobilas ir apylinkės gyventojų areštavimai ir tardymai. MARDV Langė įtarė, kad rš. Varnėnas yra užverbuotas ir išdavinėja, todėl 1949 m. sausio mėn. 20 d. DV Langė nuvyko pas įtariamąjį Budrį ir, jį areštavę, atsivedė į partizanų stovyklą tardymui. Budrys-Varnėnas prisipažino, kad jis yra užverbuotas Krakių NKVD nuo 1946 m. ir kad jam duotas uždavinys sekti partizanus ir partizano Vilučio seserį. Tardymo metu Budrys-

❒ II-oje eilėje stovi 3-as Juozas Paliūnas-Rytas, 4-as Antanas Kvedaras-Tautvydas

❒ I-oje eilėje 2-as Antanas Kvedaras-Tautvydas, II-oje eilėje 3-ias Aleksandras Docka-Ragutis, Vanagėlis

Varnėnas neigė, kad jis nieko neišdavęs, nors jis plačiai žinojęs apie partizanus ir prašėsi, kad priimtų į partizanų eiles. Kadangi Budrys-Varnėnas buvo geras ryšininkas, todėl DV Langė suabejojo dėl jo likimo ir pasiuntė laišką TvV atsiklausti dėl jo priėmimo į partizanų eiles.

Už poros dienų rš. Šermukšnis, neatsiklausęs PDV, atvedė į partizanų stovyklą įtariamojo Varnėno brolį Romualdą Budrį, gyv.Deveikiškėlių k., Krakių vls. Tuo laiku slaptai įtariamasis Varnėnas paprašė savo brolio Romualdo, kad jis jį išgelbėtų iš partizanų – praneštų Krakių milicijai. Tos pačios dienos vakare įtariamojo brolis Romualdas Budrys iš stovyklos išvyko į namus. Parvykęs į namus ir bijodamas pats pranešti dėl įtarimo, nuvyko pas savo giminės Juozą ir Antaną Dirdas. Abu gyveno Deveikiškių k., Krakių vls. ir jų paprašė, kad praneštų milicijai apie brolio areštavimą. Juozas Dirda tuojau pranešė milicijai apie partizanus ir Budrį.

Tą patį vakarą apie 23 val. į Deveikiškių k. atvyko Krakių, Kėdainių įgulos su stribais ir Josvainių stribai. Juozas Dirda pagal Romualdo Budrio nurodymą burliokus ir stribus nuvedė prie 14 kvartalo, kur buvo partizanų stovykla.

Stovykloje partizanai kūreno ugnį, virė pusryčius, o du partizanai – Šapelis ir Kovas – buvo sargyboje. Sargybiniai pastebėjo iš rytų pusės praeinančius burliokus apie 20 asmenų, apie ką pranešė dalinio vadui. Dalinio vadas įsakė skubiai pasiruošti kautynėms. Tuojau buvo pastebėta, kad priešas supa stovyklą. Dalinio vadas Langė davė komandą vilnyje veržtis į šiaurę. Partizanams pavyko laimingai prasiveržti pro priešo supamo žiedo vartus. Įvyko kautynės. P Atamanas ir P Šapelis stipria ugnimi pridengė dalinį, atsitraukiantį nuo priešo. Priešas į partizanus atidengė stiprią ugnį, bet tuo laiku partizanai nušovė vieną burlioką, todėl priešas truputį liovėsi ir atsiliko. Kautynių metu žuvo P Kaimynas, o P Monteris pateko priešui į nelaisvę. Kautynės tęsėsi nuo 8 val. 35 min. iki 16 val. Kautynių metu įtariamasis Budrys-Varnėnas pabėgo išsinešdamas su savimi P Vilučio pistoletą "FN", kurį buvo davęs Budriui kaip patikėtiniui.

Po kautynių burliokai areštavo keletą vietos gyventojų, kuriems Kėdainiuose darydavo akistatą su Budriu-Varnėnu. Darant akistatą su areštuotu rš. Šermukšniu ir kitais areštuotais, Budrys tvirtino, kad jie yra ryšininkai ir nueina į partizanų stovyklą ir t.t.

Darant akistatą su buvusiu partizanu Monteriu, šis neigė ir sakė, kad jie

nėra ryšininkai, nėra buvę stovykloje ir kad jis jų nepažįstąs. Tuo pačiu buv. partizanas Monteris tvirtino, kad Jonas Budrys-Varnėnas buvo ryšininkas ir dažnai lankydavo stovyklą ir tiekė partizanams žinias. Nelaisvėje būdamas buv.partizanas Monteris palengvino areštuotiems asmenims, dėl to keletas areštuotų paleista į namus, o šnipui Jonui Budriui-Varnėnui padėjo sudaryti baudžiamąją bylą, dėl ko Budrys tapo nubaustas 25 metams. (Buvęs partizanas Monteris nubaustas 15 m.)

Paaiškėjo, kad Jonas ir Romualdas Budriai buvo šnipai ir teikė priešui žinias, todėl š.m. balandžio mėn. 3 d. MARDV areštavo išdaviką Romualdą Budrį, kuris tardymo metu prisipažino, kad jo brolis Jonas pranešė milicijai pagal jo nurodymus Juozas ir Antanas Dirdos. Išdavikas Romualdas Budrys pagal Karo Lauko Teismo sprendimą likviduotas š.m. balandžio 4 d.

Š.m. balandžio mėn. 4 d. MARDV areštavo Juozą ir Antaną Dirdas. Abu gyv.Deveikiškėlių k., Krakių vls., kurie tardymo metu pareiškė, "kad žinom, kas išdavė partizanų stovyklą, bet nesakysim, žinau, už ką žūstame". Juozas ir Antanas Dirdos tą pačią dieną pagal KLT sprendimą likviduoti.

PUV
PUŠI NSkV

Turbūt apie tas pačias kautynes rašoma ir KGB byloje (LYA. A.3. B.1804. L.12) kad ...*per operaciją 1949 m. sausio 25 d. Ruseinių miške buvo užmušti du ir gyvi paimti du partizanai. Ten žuvo kapitonas Korotkov'as.*

Pagal kitas KGB bylose rastas pažymas, matosi, kad per 1949 m. sausio 23 d., liepos 23 d. ir 1950 m. sausio 21 d. mūšius žuvo beveik visi Paukštelio būrio partizanai. Vienus išdavė KGB agentas "Klevas" , kitus agentas "Kurok" – tai partizano Viktoro Jurevičiaus-Kovo ir jo brolio kaimynas-medžiotojas.

"1949 m. liepos 23 d. Ruseinių miške 12 kvartale žuvo:

1. Vladas Čelkis-Paukštelis, Kraujelis, g.1913 m. Rokiškio aps.

2. Alfonsas Lisys-Aušra, g.1923 m. Šmotiškių k.

3. Alfonsas Kavaliauskas-Uraganas, g.1921 m., iš Vozbučių k.

4. Alfonsas Ūsas-Žaibas, g.1916 m., iš Šlapaberžės k.

5. Eduardas Čižas-Algis, g.1923 m., iš Ukmergės r.

Prieš tai, 1949 m. sausio mėn. žuvo Vladas Kavaliauskas-Vanagas ir ryšininkas Antanaitis, o 1949 m. vasario mėn. Rugėnų miške žuvo Bolesas Bart-

kus-Albinas. (Juos visus išdavė agentas "Klevas". A.3. B.1804. L.257)

Po tokių smūgių būryje liko tik trys partizanai:

1. Viktoras Jurevičius-Kovas,

2. Aleksas-Adomaitis-Pavasaris,

3. Antanas Kavaliauskas-Dobilas.

Po "Paukštelio" žuvimo būriui vadovavo "Pavasaris", o po to buvo atsiųstas naujas būrio vadas "Rolandas"-"Austas". "Gražvydas", 32 m., buvęs lakūnas, pabėgęs iš Raudonosios armijos.

1949 m. sausio mėn. į būrį atėjo Pranas Ulinskas, g.1925 m., iš Ruseinėlių k. – "Žiedas", "Ruduo".

1949-1950 m. žiemą būryje buvo 7 partizanai:

1. Būrio vadas "Rolandas", jis "Faustas", jis "Gražvydas", 32 m.

2. Adomaitis-Aleksas-"Pavasaris, jis "Našlaitis".

3. Viktoras Jurevičius-"Žiedas", jis "Leopardas".

4. Antanas Kvedaras-"Viesulas", jis "Tautvydas", "Vytenis".

5. Antanas Kavaliauskas-"Dobilas", jis "Šapelis".

6. Pranas Ulinskas-"Žiedas", jis "Ruduo".

7. "Šaulys", jis "Mindaugas".

1950 m. sausio 21 d. visi, apart "Tautvydo", žuvo. Sunaikinus "Paukštelio" būrį, buvo prarasta 2 kulkosvaidžiai, 11 automatų, 9 šautuvai, 7 pistoletai, 1866 šoviniai. (A.3. B.1806. L.6)

MGB pranešimas apie 1950 m. sausio 21 d. 25-ame kvartale užpultus partizanus

(...) Agentas "Kurok" buvo užverbuotas Josvainių MGB 1950 m. sausio mėn. pradžioje, kad sektų partizano Jurevičiaus-Kovo brolį. Vykdydamas mūsų užduotį, sausio 19 d. pastebėjo, kad rytą Jurevičius pasiėmė pjūklą ir nuėjo į Ruseinių miško 25-ą kvartalą. Jurevičius greitai grįžo be pjūklo ir užvažiavo į Kėdainius. Gerai žinodamas, kad 25-ame kvartale niekas miško nekerta, suprato, kad pjūklą nunešė pašaliniams asmenims.

Agentas pasiėmė šautuvą ir lyg tai išėjo medžioti į 25-ą kvartalą, kur pamatė naujas rogių vėžes, o praėjęs dar apie 300 metrų, laužo dūmus, išgirdo pjūklo garsus ir, bijodamas, kad jo nepastebėtų, grįžo į namus.

Sausio 20 d. agentas atėjo į susitikimą su operatyviniu darbuotoju, pranešė apie savo pastebėjimus ir įtarimus, kad 25-ame kvartale yra partizanų būrys.

(...) kad dar kartą įsitikintų, ar tikrai ten yra partizanų būrys, kiek jų ir kur gyvena – bunkeryje ar palapinėse – vykdydamas užduotį agentas "Kurok" vakare lyg tai medžiodamas nuėjo į 25-ą kvartalą, nepastebėtas priėjo arčiau tos vietos, kur matė laužą ir pamatė sėdint keletą ginkluotų žmonių.

Agentas, galutinai įsitikinęs, kad miške yra partizanai, grįžo namo, nubraižė apytikrę tos vietos schemą ir tą patį vakarą apie tai pranešė ir perdavė schemą.

25-as kvartalas sausio 21-osios naktį pagal agento duotas žinias, buvo apsuptas iš trijų pusių ir atlikta operacija. (LYA. A.3. B.1805. L.4.)

1951 m. sausio 30 d.A.Kvedaras-Tautvydas paskiriamas Birutės būrio, kuris vykdė visos Lietuvos partizanų vado J.Žemaičio-Vytauto apsaugą, vadu. (A.45. B.1664. L.3-5.)

Kai Tautvydo būrys (A.Kvedaras, S.Kvedaras-Jaunutis ir V.Baranauskas-Dantė) 1951 m. kovo 3 d. atlydėjo LLKS Tarybos prezidiumo pirmininką J.Žemaitį į Pilsupių kaimą pas Antaną Dovidą, buvo netikėtai čekistų užpulti. Apie tai yra keletas MGB agentų pranešimų.

Agentūrinis pranešimas

Informatorius "Nikolaj" *Priėmė: Frenkel*
1951 06 4

1951 m. birželio 3 d. informatorius susitiko su Stasiu Šilkaičiu – Antano Vaiciekos name Diksių k. Šilkaitis išgertuvių metu pasakė, kad dabar partizanams atėjo sunkus metas, dėl to kad Krakių miestelyje yra kariuomenė ir kareiviai dažnai pasirodo mūsų krašte ir todėl jis su partizanais seniai nesusitinka.

Šilkaitis papasakojo, kad Ariogalos įgulos kareiviams Antano Dovido namuose susikovus su partizanais, trimis kulkomis sunkiai sužeidė partizaną Antaną Kvedarą. Į kairiojo peties raumenis, į koją, o viena kulka lietė galvą. Kvedarui pasisekė atsitraukti, bet susišaudymo vietoje paliko kepurę ir kaili-

nukus. Dabartiniu laiku Kvedaras išsigydė ir vėl yra būryje, bet jo ranka parišta, nes dar jos nevaldo.

Be to, Šilkaitis papasakojo, kad arklį, su kuriuo važinėjo partizanai, jis asmeniškai davė iš kolūkio arklidės. Buvo taip: vakare pas Šilkaitį atėjo 4 partizanai – du broliai Kvedarai, Baranauskas ir dar vienas partizanas, kurio jis nepažinojo. Kvedarai ir Baranauskas paprašė atvesti gerą arklį su rogėmis, ką Šilkaitis ir padarė. Prieš išvažiuodami partizanai, įspėjo Šilkaitį, kad jeigu jie per parą arklio negrąžins, tegul jis praneša į MGB, kad partizanai užpuolė ir arklį paėmė. Kadangi arklio, praėjus parai negrąžino, Šilkaitis pranešė MGB organams, kad nepažįstami partizanai iš jo atėmė arklį. Po to Šilkaitis Josvainių MGB buvo sulaikytas, bet per tardymą nieko neprisipažino, tik sakė, kad jį užpuolė nepažįstami partizanai ir atėmė arklį su rogėmis. Toliau Šilkaitis pareiškė: "Nesvarbu, kad pas mus dažnai būna kareiviai, jie vis vien partizanų nesugaus".

Tuo laiku pas juos užėjo pašaliniai asmenys ir Šilkaitis apie partizanus nustojo kalbėti.

"Nikolaj"

Kopija tikra: leitenantas Frenkel
Originalas yra byloje Nr.596 *Dotnuvos RO MGB*
vyr.ltn.Sagaidak

Š.: LYA. A.45. B.1664. L.160, 161.

Agento "Nikolaj" pranešimas

Priėmė: Frenkel, 1951 m. balandžio 3 d.

Š.m. gegužės viduryje kartu su užsiregistravusiu 28 metų Pilsupių k. gyventoju, du metus tarnavusiu Tarybinėje armijoje, Antanu Sirvydu, Tado, gėrėme pas žinių teikėją. Jis papasakojo, kad prieš MGB kareivių susišaudymą su partizanais Dovydo name, jam tą dieną partizanai buvo paskyrę pasimatymą pas Juzę Šilkaitytę, Vacio 22 m. Iš Šmotiškių kaimo. Sirvydui pas ją atėjus, prasidėjo šaudymas. Jis, išbėgęs iš Šilkaitytės namo, pamatė bėgančius jo link du partizanus, kurie liepė sulaikyti besivejančius kareivius. Sirvydas, vykdydamas šią užduotį, išbėgo į kelią ir sutiko dar du, vienas kitą vedančius partizanus. Visi nubėgo į Diksių kaimo pusę.

Sirvydas, pamatęs sužeistus partizanus, dar greičiau nubėgo sutikti kareivių, kurie jį sulaikė. Vykdydamas partizanų užduotį, Sirvydas parodė priešingą partizanų pasitraukimo kryptį. Kareiviai ta kryptimi ir nubėgo. Be to, Sirvydas gyrėsi žinių teikėjui, kad jis su seserimi Mile Sirvydaite, Tado, yra partizanų ryšininkai...

...Žinių teikėjui taip pat žinoma, kad 20-21 metų Sirvydo sesuo Genė Sirvydaitė, Tado, šiuo metu slapstosi.

Pasirašo: "Nikolaj"

Ag.pranešimo originalas yra agento "Nikolaj" byloje Nr.596. Dotnuvos r.MGB

Pasirašo: kpt.Demešev

1953.VI.12.

Visiškai slaptai

Agentas "Laikraštis" *Priėmė Novoženin*
ag.b.Nr.1935 *1951 m. kovo 8 d.*

Agentūrinis pranešimas

Agentas praneša, kad 1951 m. kovo 7 d. pas jį atėjo giminaitė Ivanauskienė iš Pilsupių k., kurios vyrą suėmė už tai, kad prieš Naujus metus pas juos buvo partizanė iš Pernaravos vls. Jos nesuėmė, bet buvo suimtas jos vyras Antanas Ivanauskas už tai, jog kareiviams nepasakė, kad pas jį buvo partizanai.

Vakare, kai Ivanauskienė važiavo namo į Pilsupių kaimą, agentas ją palydėjo. Grįždami namo tarp 24 ir 25 kvartalo sutiko du partizanus. Vienas jų agentui nepažįstamas, o kitas – Stasys Kvedaras, kuris agentui papasakojo, kad 1951 m. kovo 3 d. keturi partizanai buvo pas Pilsupių k. gyventoją Dovydaitį, kur juos užklupo karieviai. Partizanams pavyko pabėgti. Vienas jų nuėjo pas Underį, kur prabuvo iki kovo 5 d., o rytą paprašė pakinkyti arklį. Nesulaukęs pakinkant, kažkur išėjo ir negrįžo.

Stasys Kvedaras pasakojo, kad Antanas Kvedaras sužeistas į koją dviem šūviais – vienas į blauzdą, kitas – žemiau, o dar viena kulka pataikė į ausį. Jį sužeidė pas Dubinską iš Budų kaimo. Jis, Antanas Kvedaras, norėjęs nusi-

А К Т.

1951 года, июля месяца, 18 дня.

Мы, нижеподписавшиеся, Зам.Нач. Арёгальского РО МГБ М А Й О Р НОВОЖЕНИН, Ст. Опер. Упол. РО МГБ СОРОКИН, Опер. Упол. ЛЕЙТЕНАНТ- ПОВОРОЧАЕВ, Ком.роты В/ч 3202 Ст. ЛЕЙТЕНАНТ- ЗАЛИЗНЯК, боец защиты народа ВАЙТКУС составили настоящий акт в том, что с/ числа при проведении поиска банды в лес ном массиве РУТИНЫ в 8 квартале была обнаружена бандитская стоянка. При попытке оказать сопротивление один бандит был убит, второй тяжело ранен и вскоре умер.

При опознании убитыми оказались:

1. К В Я Д О Р А С Стасис с. Антанаса по кличке " ЯУНУТИС " " ПИЛЕНАС " являлся нач альником хозяйственной части бандрайона " БИРУТЕ" бандбригады " МАЙРОНИС ".

2. К А Р А Ш А У С К А С Козис с. Антанаса банд кличка " ГРАЖИНА "-зам. ком бандрайона " БИРУТЕ " бандбригады " МАЙРОНИС ".

У убитых бандитов изъято:

1. Пулемет - Р П Д № 474.
2. Автомат- П П Ш № 31407.
3. Винтовка инообразца № 1920.
4. Карабин- № 898.
5. Пистолет Т Т. № 1423.
6. Ревнаганов за № 160241 и 689-2.
7. Пистолет инообраз ца № 956248.
8. Патрон винтовоч ных - 200 шт.
9. Патрон автоматных - 200 шт.
10. Патрон к ревнагану - 17шт
11. Банд итские документы.

LYA-KOPIJA
ap.45 B.1653 2

В чем и составлен настоящий акт.
Зам. Нач. Арёгальского РО МГБ
майор- / НОВОЖЕНИН.

šauti, bet pasidarius geriau, tos minties atsisakė. Stasys Kvedaras sakė, kad jie su broliu Antanu visą laiką slapstosi kartu.

Antanas Sibitis taip pat sakė agentui, kad Kvedaro sveikata geresnė, nes jį matė. Nuvažiuodamas Stasys Kvedaras agentui sakė, kad jie važiuosią į Pilsupių k., bet ne į tą sodybą, kur juos apšaudė. Kiti bus Pilsupiuose, Rugėnuose arba Angiriuose. Jis dar pastebėjo, jog į bunkerius negali lįsti dėl to, kad "Vygaudas" MGB organų rankose ir žino, kur bunkeriai. Gali juos išduoti... (LYA. A.45. B.1664. L.143.)

Tuo laiku buvo suimtas partizanų ryšininkas Mykolas Povilaitis, Vlado, g.1933 m., iš Rugėnų k. 1951 m. gegužės 30 d. Ariogaloje tardomas ltn.Sorokino išpasakojo apie pažįstamus partizanus: kur jie slapstosi, pas ką užeina ir t.t. *(LYA. A.45. B.867. L.69.)*

1951 m. birželio 25 d. KGB agentas "Budrys" praneša, kad M.Povilaitis išėjo pas partizanus. Leitenantas Sorokinas pažymi, kad M.Povilaitis perėjo į nelegalų gyvenimą. *(LYA. A45. B.1653. L.150.)* Galima galvoti, jog Povilaitis iš suėmimo vietos buvo paleistas, o gal užverbuotas.

Byloje Nr.1664. L.162. yra aktas apie 1951 m. liepos 12 dieną – tiksliau naktį – pas Juozą Rybelį Šmotiškėlių kaime užpultus 5 partizanus. Juos puolė 22 kareiviai, du karininkai ir keletas stribų. Partizanai gynėsi: V.Baranauskas-Dantė nušovė du čekistus – leitenantus Borisovą ir Frenkelį. Pats Baranauskas buvo sužeistas ir nubėgo pas Antanaitienę į Ruseinių kaimą, kuri perrišo jam ranką. Vienas naujokas partizanas žuvo.

1984 m. Kėdainių r. laikraštyje "Tarybinis kelias" buvo išspausdintas straipsnis, kurime buvęs stribas Vladas Židelis gyrėsi dalyvavęs tame užpuolime: "... kai pro mane bėgo žmogysta – patraukiau iš automato. Ryte atpažinome, jog tai Stasys Kvedaras".

Vėliau, kai gyvenau Kaune, perskaitęs tą laikraštį, susiradau buvusį stribą Židelį Kėdainiuose ir paklausiau: "Kur užkasėt mano brolį?" Jis paaiškino, kad tuo metu lydėjo sužeistą leitenantą Frenkelį į Kėdainius, o kur padėjo mano brolio kūną – nežino.

Rinkdamas žinias apie žuvusį brolį Stasį Kvedarą-Jaunutį ir kalbėdamasis su žmonėmis sužinojau, jog S.Kvedaras-Jaunutis žuvo berods apie Pernaravą.

Dabar iš surastų dokumentų aišku, kad Stasys Kvedaras-Jaunutis žuvo

1951 m. liepos 18 d. kartu su Kaziu Karašausku-Gražvydu, Rugėnų miško 8-ajame kvartale. Juos sekė ir išdavė artimas K.Karašausko giminatis MGB agentas "Budrys". Jo motina yra artima Alekso Biniaus iš Rugėnų kaimo giminė, o jo pusbrolis Jeronimas Butkus gyveno Medininkų kaime. *(LYA. A.3. B.1808,1653. L.33.)*

Pilsupių k. čekistams pateko daug partizanų dokumentų, iš kurių jie suprato, kad buvo užpultas pats LLKS prezidiumo pirmininkas, partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas.

Ypač suaktyvėjo Dotnuvos, Ariogalos, Šiaulių r. operatyviniai KGB darbuotojai ir jų agentūrinis tinklas. Iš pateiktų dokumentų galima spręsti, kad beveik kiekviename kaime buvo MGB užverbuotų agentų, kurie dėjosi padedą partizanams, o jiems išėjus bėgdavo pranešti čekistams.

Birželio 5 d. agento "Nieman" pranešime apie pokalbį su Zose Kondrotaite pasakojama, kad Tautvydas labai liūdnai įsivaizdavo savo ateitį, kad "... gal teks paleisti sau kulką į kaktą ir baigti tokį gyvenimą..." Lygiai po mėnesio – 1952 m. liepos 4 d. per kautynes Pilsupių kaime žuvo Vytautas Baranauskas-Dantė, Vytautas Ulickas ir Alfonsas Urbonas atsišaudydami laimingai pasitraukė, o sužeistas Antanas Kvedaras-Tautvydas traukėsi į Šmotiškių-Pajieslio pusę. Atsiplėšęs nuo persekiotojų ir nubėgęs apie 2 kilometrus, matyt, išsekus jėgoms, suklupo netoli tėviškės laukų, Pašušvio-Pajieslio kaimo ribose... Liudininkų pasakojimu, lyg kažką šaukė runkelių lauke dirbusioms moterims, degino dokumentus. Niekas nedrįso jam suteikti pagalbos, nes netoliese girdėjosi šaudymas. (Vijosi Ulicką ir Urboną.) Babičaitės pasakojimu po kurio laiko pasigirdo šūvis ar keli šūviai ir Antanas Kvedaras-Tautvydas, Birutės tėvūnijos būrio vadas, nutilo amžiams...

Tautvydo būrį išdavė artimas A.Kvedaro giminė – dėdė, pas kurį tą dieną, kaip sakė ag."Aldona", atėjo į svečius.

Tautvydo kūną čekistai surado tik kitą dieną. Šalia jo atitempė žuvusį Vytautą Baranauską. Ant žuvusių partizanų kūnų padėjo jų ginklus ir nufotografavo.

Ši išdavystė ir partizanų užpuolimas aprašomas MGB dokumentuose.

❒ Sėdi 3-as Juozas Paliūnas-Rytas, Aleksas Docka-Vanagėlis. Stovi 3-as Antanas Kvedaras-Tautvydas

❒ 1-as Antanas Kvedaras-Tautvydas, 3-as Juozas Paliūnas-Rytas, 5-as Aleksas Docka-Vanagėlis

Dotnuvos RO MGB
leitenantas (Sagaidak)
1951 m. gruodžio 2 d.

Visiškai slaptai
"Tvirtinu"

Planas

Agentūrinės-operatyvinės priemonės "Tautvydo" būrio vado paieškai ir likvidavimui, sudaromos pagal agentūrinę bylą "Otriepje".

Pietinėje Dotnuvos rajono dalyje ir Ariogalos-Kėdainių rajonų teritorijoje veikia ir slapstosi vadeivos "Tautvydo" 4-5 partizanų būrys, kuris įeina į "Maironio" rinktinės "Prisikėlimo" apygardos sudėtį.

Savo veikimo teritorijoje Dotnuvos rajone būrys turi pagalbinę bazę ir ryšininkus, iš kurių gauna maisto produktų ir būtinus žvalgybinius duomenis. Būrio vadas "Tautvydas" turi tiesioginį asmeninį ryšį su "Prisikėlimo" apygardos vadu "Rytu" ir vyriausia partizanų vadovybe. Vykdo vadų apsaugos ir palydos funkcijas.

Siekiant nustatyti "Tautvydo" būrio slapstymosi vietas ir jį likviduoti, būtina numatyti šias agentūrines-operatyvines priemones:

1.Pagal informatoriaus "Nevėžis" duomenis žinoma, kad Černovkos kaimo gyventojas Apolinaras Stanaitis, 35 metų, yra aktyvus "Tautvydo" būrio ryšininkas. Šių metų rugpjūtyje Stanaitis informatoriui papasakojo apie Deveikiškių kaimo gyventojo Kazio Budrio ryšius su partizanais ir pasakė jo slapyvardę "Laukinis", kurią davė partizanai. Apie tai jau žinoma iš pačių partizanų. Stanaitis žino partizanų slaptavietes ir jų ryšininkus. Su informatoriumi apie partizanus kalba atvirai. Pasinaudojant Stanaičio pasitikėjimu informatoriumi, duoti jam užduotį – aplankyti Stanaičio sodybą, neva asmeniniais reikalais. Kalbant prašnekti "partizanų" gyvenimą, norint sužinoti, kada jis susitinka su partizanais ir kur jie galėtų būti dabar. Taipogi išaiškinti sodybas, kurias lanko partizanai, ryšininkus ir pagalbininkus. Tuo pačiu pasidomėti, kur ir iš kokių lėšų gyvena partizano Kvedaro tėvas. Pareikšti apgailestavimą ir pasiūlyti užeiti pas agentą į sodybą ir sudaryti jam sąlygas pasislėpti. Teigiamu atveju, partizanų vado "Tautvydo" tėvą, jam pačiam nežinant, panaudoti nustatant partizanų slapstymosi vietas.

Vykdo: Paškov ir Sagaidak. Terminas – 51 12 12.

2.Pilsupių ir Šmotiškių kaimuose gyvena aktyvūs "Tautvydo" būrio pa-

ГМ.2

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS
SAUGUMO
MINISTERIJA

ЛИТОВСКАЯ ССР
МИНИСТЕРСТВО
ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ

Управление 2Н

"19" января 1952 г.

№ 311-104

г. Вильнюс — г. Вильнюс

123/338

Совершенно секретно
литер "А".

НАЧАЛЬНИКУ ДОТНУВСКОГО РО МГБ ШЯУЛЯЙСКОЙ ОБЛАСТИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ЛЕЙТЕНАНТУ тов.САГАЙДАК.

мест.Дотнува.

В деревне Ужварчи, Дотнувского района, проживает БРАЗИТЕ-ЛЬДОНА д.Йонаса, которая является личной связной бандглаваря "ТАУТВИДАСА".

Прошу сообщить вновь добытые данные о националистической деятельности БРАЗИТЕ и Ваши дальнейшие мероприятия по захвату через неё "ТАУТВИДАСА", для использования последнего в мероприятиях розыска и захвата или ликвидации т.наз. "председателя президиума ЛЛКС" ЖЕМАЙТИСА - "ВИТАУТАСА".

ДОТНУВСКИЙ
ВХ. 207
21. 01. 1952
Районный Отдел МГБ

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА УПРАВЛЕНИЯ 2Н МГБ ЛССР
ПОДПОЛКОВНИК

/ЗЕНЯКИН/.

ВЫПИСКА-КОПИЯ

2

ар.45 (1464

отп.2 экз.
исп.Грищечкин.

Valdyba 2 N
1952 m. sausio 19 d.
Nr.311-104
Vilnius

Visiškai slaptai L "A"

Lietuvos TR Šiaulių apyg. Dotnuvos RO MGB viršininkui, leitenantui dr.Sagaidak, Dotnuva

Užvarčių kaime, Dotnuvos rajone, gyvena Aldona Brazytė, Jono, kuri yra asmeninė būrio vado Tautvydo ryšininkė.

Prašau pranešti naujai gautus davinius apie nacionalistinę Brazytės veiklą ir tolimesnius jūsų veiksmus per ją sulaikant Tautvydą. O panaudojus jį, apie galimybę taip vad. LLKS prezidiumo pirmininko Žemaičio-Vytauto, paiešką, suėmimą arba likvidavimą.

LTSR 2 N Valdybos I skyriaus viršininkas papulkininkas (Zeniakin)

galbininkai Mileris(iai), kuriuos su mūsų agentu "Nemunu" sieja tarpusavio pasitikėjimo ryšiai. Panaudojant tas aplinkybes, informatorių "Nemuną" pasiųsti pas partizanų pagalbininką Milerį, per kurį užmegzti asmeninį kontaktą su partizanais.

Elgesio taktiką agentui paruošti atskirai.

Vykdo Borodin. Vykdymo laikas 51 12 15.

3.Informatorius "Aldona" per savo giminaitę, būrio ryšininkę Mortą Kišonienę nustatė ryšį su būrio vadu "Tautvydu", kuris su savo būriu lankosi "Aldonos" sodyboje. "Aldonai" duoti užduotį paruošti partizanams produktų ir degtinės. Apie tai pasakyti Kišonienei, drauge išreiškiant norą pavaišinti partizanus. Partizanams apsilankius "Aldonos" sodyboje, juos pavaišinti ir pakviesti kitam kartui, pažadėjus paruošti jiems samagono ir produktų.

Pakartotinai apsilankius partizanams "Aldonos" sodyboje, panaudoti specpriemones.

Planą paruošti atskirai.

Vykdo Borodin. Vykdymo laikas 1951 m. gruodžio 10 d.

4.Informatorius "Audra" yra aktyvi "Tautvydo" būrio ryšininkė, slepia partizanus savo sodyboje, žino jų slėpimosi vietas, palaiko intymius ryšius su partizanu "Lineliu" ir nuo mūsų slepia.

Per kitą susitikimą "Audrą" gerai ištardyti, pateikus jai mūsų turimus faktus apie jos ryšius su partizanais. Pagal "Audros" laikyseną spręsti klausimą dėl tolimesnio jos operatyvinio panaudojimo arba suimti.

Vykdo Sagaidak. Laikas – 1951 m. gruodžio 9 d.

5.Pagal agento "Kalvio" duomenis aktyvus "Tautvydo" būrio ryšininkas yra Stasys Šilkaitis, kuris. š.m. lapkričio 18 d. kartu su būriu dvi paras girtuokliavo pas Ambraziukų kaimo gyventoją Stepą Jasaitį. Pažįsta būrio ryšininkus ir žino jų slapstymosi vietas. Šilkaitis yra kolūkio "Aukštoji" narys, anksčiau dirbo brigadininku.

Per rezidentą "Sergej" organizuoti Šilkaičio iškvietimą į rajono vykdomąjį komitetą, neva siunčiant į sąskaitininkų kursus. Kelyje slaptai suimti ir pristatyti į MGB RS. Atlikti nuodugnią kvotą apie ryšius su partizanais, ir, išgavus prisipažinimą, užverbuoti ir panaudoti būrio išdavimui.

Vykdo Paškov ir Borodin. Laikas – 1951 m. gruodžio 7 d.

6.Agento "Nevėžis" duomenimis Alfonsas Šmigelskis yra aktyvus ryšininkas, turintis partizanišką slapyvardę "Bijūnas". Vykdo partizanų užduotis ren-

kant žvalgybines žinias, žino partizanų slaptymosi vietas. Šmigelskis turi būti šaukiamas į tarybinę armiją. Per karinį komisariatą Šmigelskiui įteikti šaukimą – kelyje suimti ir pristatyti į MGB rajoninį skyrių, ten ištardyti apie ryšius su partizanais, po to spręsti jo verbavimo klausimą.

Vykdo Paškov. Data – 1951 m. gruodžio 10 d.

Planą paruošė majoras Paškov ir leitenantas Borodin.

Šiaulių sritis Liet.SSR *Visiškai slaptai*
MGB valdyba. Viršininko pav. *"Tvirtinu"*
pulkininkas Pachomyčov
1952 metų gegužės mėn.

Planas

Agentūrinės-operatyvinės ir karinės priemonės būrio vado Kvedaro, slapyvardžiu "Tautvydas", suradimui ir sunaikinimui

Dotnuvos ir Kėdainių bei Ariogalos rajonų sandūroje tęsia veiklą nacionalistinis ginkluotas 4-ių partizanų būrys, kuriam vadovauja partizanas Kvedaras, slapyvardžiu "Tautvydas". Minėtas būrys įvardinamas "Birutės" tėvūnija, "Maironio" partizanų rinktinės "Prisikėlimo" apygardos sudėtį.

Iki 1951 m. vasario Kvedaro-"Tautvydo" būrys vykdė "Vyriausios partizanų vadovybės" vado Jono Žemaičio, slapyvardžiu "Vytautas", apsaugos funkcijas. Šiuo metu būryje periodiškai veikia "Prisikėlimo" partizanų apygardos vadas Juozas Paliūnas-"Rytas".

Savo veikimo rajone būrys turi platų ryšininkų ir pagalbininkų tinklą. Jos slapstymosi vietos yra: Paliepių ir Šmotiškių miškų masyvai, Šušvės upės krūmai, o taip pat partizanų ryšininkų ir pagalbininkų sodybos.

Siekiant sėkmingai surasti Kvedaro būrį ir jį likviduoti, taip pat nutraukti aktyvių ryšininkų ir pagalbininkų priešišką veiklą, numatoma atlikti šias agentūrines-operatyvines ir karines priemones:

1.Patikrintas agentas "Nieman" (pagal jo duomenis 1949 m. buvo likviduota partizanų grupė) turi draugiškus ryšius su "Tautvydo" būrio dalyviais, su kuriais anksčiau susitikinėjo jų slapstymosi vietose. Šis agentas paskutinį

kartą 1951 m. vasarą susitiko su partizanu "Dante". Be to, jis turi plačius giminystės ryšius tarp pagalbininkų, kurie turi galimybę užmegzti dalykinius ryšius su partizanais.

Šių metų gegužės 11 d. agento "Audra" duomenimis, šiuo metu agentas "Nieman" palaiko ryšį su "Tautvydo" būriu, aprūpina partizanus maisto produktais, tačiau nuo mūsų tai slepia, pateikdamas tik mažareikšmius pranešimus apie atskirus partizanų pagalbininkus.

Turint galvoje realią galimybę agento pagalba likviduoti "Tautvydo" būrį, kito susitikimo su agentu metu, būtina atskleisti jo nesąžiningą veiklą mūsų atžvilgiu, nurodant jo dabartinius ryšius su partizanais ir priversti sąžiningai bendrabarbiauti.

Gavus iš agento "Nieman" prisipažinimą apie ryšius su būrio dalyviais, siekiant sučiupti partizanus, rūpestingai sutarus su agentu ryšį, įteikti jam priemones (opertechnikas).

Agento atliekamų literinių priemonių planą sudaryti atskirai.

Vykdo: Pachomyčiov, Sagaidak, Volkov.

2.Agentas "Nemunas" yra gimęs ir gyvenęs tame pačiame kaime kaip ir partizanų būrio vadas Kvedaras. Prieš išeinant į būrį, su juo palaikė draugiškus santykius ir mokėsi vienoje mokykloje.

Per 1951 ir iki 1952 m. birželio mėn. agento tėvus pastoviai lankė "Tautvydo" būrio dalyviai, o Kvedaro tėvas iki šio laiko pastoviai pas juos užeina. Būrio dalyviai, apsilankydami pas agento tėvus 1951 m. gruodyje, prašė pasakyti "Nemunui", kad nori su juo susitikti, tikėdamiesi nustatyti pastovų ryšį ir gauti iš jo materialinę pagalbą.

Naudojantis šia aplinkybe, atostogų dingtimi pasiųsti agentą "Nemuną" pas savo tėvus su užduotimi per juos ir partizano Kvedaro tėvą su būriu nustatyti dalykinius kontaktus.

Jeigu agentui iš karto nepasisektų susisiekti su partizanais, jis privalo parašyti laišką būrio vadui "Tautvydui", kuriame išsakytų norą padėti partizanams ir pasiūlytų su juo susitikti. Laišką "Tautvydui" agentas paliks jo tėvui.

(Kaip agentui elgtis, nustatyta anksčiau).

Vykdo: Sagaidak ir Korsakov.

3.Agentas "Audra" yra "Tautvydo" būrio pagalbininkas. Jo namuose pastoviai lankosi partizanai, kur gauna maisto produktų ir slepiasi nuo tarybų valdžios organų. Partizanai paskutinį kartą pas agentą buvo 1952 m. vasa-

ryje ir paliko jam paskaityti antisovietinio laikraščio "Prisikėlimo ugnis" numerį, pažadėję, atėjus šiltesniems orams, aplankyti kaip praėjusių metų vasarą.

Š.: B.2906. T.1. L.78-80.

Agentas: "Nieman" *Visiškai slaptai*
1952 m. birželio 5 d.

Agentūrinis pranešimas

Agentas, vykdydamas mūsų užduotį, gegužės 27 d. aplankė Zosę Kundrotaitę iš Paskardžių k., kuri pokalbyje papasakojo, kad partizanai paskutinį kartą pas ją buvo gegužės 17 d. Išėję iš Kundroto ilgai meldėsi už savo žuvusius brolius partizanus, taip pat meldėsi už savo laimę, kad juos Dievas apsaugotų, kol taps laisva ir nepriklausoma Lietuva.

Po maldų Zosė Kundrotaitė paklausė savo pažįstamo partizano Kvedaro: "Kodėl jie taip myli Dievą ir karštai meldžiasi". Į tą klausimą Kvedaras atsakė, kad melstis reikia už tai, kad mums labai sunku gyventi ir toks gyvenimas labai nusibodo, kad jau net gyventi nesinori. Jeigu taip teks ir toliau gyventi, kitais metais reikės paleisti sau kulką į kaktą ir baigti tokį betikslį gyvenimą.

Kvedaras, tęsdamas pokalbį su Kundrotaite, pasakė, kad šiuo laiku žmonės mažai padeda su maistu ir rūbais. Štai, žiūrėk, mūsų batai ir rūbai suplyšę, o kareiviai visur eina mūsų pėdsakais. Bet visgi aš turiu laimės. Jau keletą kartų buvau ant mirties slenksčio, bet vis pasisekdavo pabėgti. Buvau keletą kartų sužeistas. Ir štai paskutinį kartą, per 1952 metų Velykas, tik susiruošėme švęsti, atbėgo mūsų žmogus ir pranešė, kad kaime kareiviai. Mes greitai krūmais ir pakrantėm traukėmės į mišką. Kareiviai mūsų nepastebėjo ir mes laimingai pasitraukėme.

Diena ėjo į pabaigą, artėjo tamsi naktis ir partizanai pradėjo ruoštis į kelionę; atsisveikino su Kundrotų šeima ir išėjo į Paliepių miško pusę.

Užduotis: Pasinaudojus gerais santykiais, agentui duota užduotis paprašyti "K", kad ji suorganizuotų su partizanais susitikimą. Per susitikimą agentas partizanui Kvedarui pareikštų, kad jis yra lietuvis patriotas ir nekenčia tarybų valdžios. Ir dėl to nori padėti partizanams kovoti už nepriklausomą Lietuvą.

O toliau paminėti, kad pas jį dažnai pavalgyti ir išgerti iš rajono atvažiuoja įvairūs viršininkai. O pasigėrę išplepa įvairias žinias, dominančias partizanus. Ir dar pareikšti, kad pas jo brolį yra duktė, kuri dirba ryšininke ir kurios šiuo metu MGB organai intensyviai ieško. Ji gimusi Panemunės rajone ir nori pabūti pas mane, bet aš bijau ją priimti ir kreipiuosi į Jus, gal yra toks žmogus, kur ji galėtų gyventi. Už tai aš ir mano brolis tam žmogui padėtume, taip pat ir Jums.

Kad perduočiau svarbias žinias, išgirstas iš girtų rajono viršininkų, turiu žinoti, kam jas perduoti, kad Jūs laiku jas gautumėte.

Pažyma: "K" aktyviai sekama kaip Kvedaro būrio ryšininkė.

Priemonės: Agentui "Nieman" paruošti planą, kaip aktyviau panaudoti jį per susitikimą su Kvedaro būriu.

Agentūrinio pranešimo originalas yra agento darbo byloje Nr.597

Dotnuvos MGB viršininkas leitenantas (Sagaidak)

Š.: LYA. A.45, B.1664. L.244, 245.

Agentūrinis pranešimas

Agentas "Aldona" *Priėmė: Borodin*
1952 m. liepos 5 d.

Liepos 4 d. apie 5 val. agentas kartu su savo kaimynu Aleksu Kulikausku grįžo namo iš Pajieslio malūno. Pirma užvažiavo pas Kulikauską, o agentas pasiėmė maišą su miltais, kurių buvo nedaug, ir nešėsi namo. Neužėjęs į namą, užėjo į tvartą, kad išvestų į ganyklą karvę, bet kieme susitiko keturis partizanus: Antaną Kvedarą, Baranauską (vardo nežinau), Urboną (vardo nežinau) ir Vytautą Ulicką. Du partizanai – Kvedaras ir Baranauskas – nemiegojo, o du miegojo.

Susitikę pradėjome kalbėti. Iš pradžių Baranauskas pasakė agentui, kad atėjo pas jį į svečius, o po to paklausė agento, kur buvo šią naktį. Agentas atsakė, kad malūne. Vėliau, pririšęs karvę, nuėjo į namą, pabudino žmoną ir liepė paruošti partizanams pusryčius.

Agentas paruoštus pusryčius nunešė partizanams. Rytą pas agentą atėjo

6 brigados brigadininkas Juozas Rybelis ir paprašė, kad padėtų pastatyti naują namą. Agentas be kolūkio pirmininko sutikimo negalėjo, bet pažadėjo atsakyti, kai pakalbės su pirmininku.

Be Rybelio pas agentą dar buvo Digrienė ir Kulikausko kaimynai. Agentas, norėdamas pranešti Jums (t.y.MGB), užėjo pas partizanus ir atpasakojo pokalbį su Rybeliu, sakė, jog jam būtina nueiti pas kolūkio pirmininką.

Galvodamas, kad Jūs (ltn.Borodinas) arba kolūkio pirmininkas yra kolūkio centre, ten ir nuėjau. Iš Jūsų nieko neradęs, nuėjau pas liaudies gynėjus ir pamačiau Juozą Kizerskį.

Agentas, nenorėdamas tiksliai visko pasakyti apie partizanus, Kizerskiui pasakė, kad buvo su jais susitikęs, kad jie slepiasi netoli. Pasiūlė Kizerskiui atsiųsti daugiau kareivių ir juos išdėstyti nuo Pilsupių malūno palei Šušvės krantus. Kad partizanai yra pas jį – nepasakė. Pasiųsti kitą kareivių grupę ieškoti partizanų. Partizanai, pamatę kareivius, būtinai bėgs prie upės, o ten bus galima juos likviduoti. Agentas manė, kad mažiau jį įtars negu apsupus sodybą. Agentas po pokalbio su Kizerskiu, o tai jau buvo apie 12 val. dienos, nuėjo namo. Kizerskis atėjo vėliau, neva pasiimti grūdų. Agentas tada jam pasakė, kad keturi partizanai yra jo klojime. Viską pasakęs Kizerskiui, jis išėjo, o greitai ir aš (agentas) išėjau iš namų pas kalvį. Nespėjus grįžti namo, prasidėjo susišaudymas.

Pavakaryje partizanai ruošėsi eiti nusimaudyti, bet pamatę kitoje Šušvės pusėje kareivius, nenuėjo. Daugiau agentui su partizanais kalbėtis neteko, todėl apie ką jie kalbėjo, nežino.

Jau liepos 5 d. agentui parodė dviejų partizanų lavonus, iš kurių atpažino Antaną Kvedarą, agento giminaitį, ir Baranauską. Baranauską atpažino tik pagal sužeistą ranką, nes jis buvo labai panašus į Urboną.

PAŽYMA: 1.Kizerskis – Krakių liaudies gynėjų būrio politrukas, tuo laiku buvo apsaugos grupės, kuri saugojo "Naujo gyvenimo" kolūkio pirmininką VKP(b) narį Kožukauską, vyresniuoju.

2.Dviem partizanam Urbonui ir Ulickui pasisekė pabėgti.

Dotnuvos vyr.operįgaliotinis leitenantas Borodkinas

3.Agentūrinio pranešimo originalas yra agento "Aldona" byloje Nr.7588 Dotnuvos RO MGB.

Š.: A.45. B.1664. L.119.

Tardymo protokolas

1952 m. liepos 5 d., Šmotiškių k.

Aš, Dotnuvos RO MGB vyr.operatyvinis kapitonas Tereščenko, apklausiau kaip liudininką pilietį Boleslovą Kišoną, Martyno, g.1900 m. Šmotiškių k., Dotnuvos r., Šiaulių apyg., valstietis vidutiniokas, nepartinis, lietuvis, išsilavinimas žemas, vedęs. SSRS pilietis. Kolūkio "Naujas gyvenimas" narys.

(...)

Klausimas: Kada ir kokie partizanai atėjo į jūsų sodybą?

Atsakymas: 1952 m. liepos 4 d. apie 5 val. ryto grįžau namo iš malūno. Kai atėjau į savo kiemą, iškinkiau arklį ir neužėjęs į namą, nuėjau į klojimą išvesti karvę į ganyklą ir, pamačiau 4 ginkluotus partizanus. Iš kurių du ilsėjosi ant šieno, o du stovėjo klojime. Tuo laiku visa mano šeima miegojo. Su minimais partizanais aš pasisveikinau, o jie man pasakė, kad pas mane atėjo į svečius. Aš jiems atsakiau, kad gerai. Po to išvedžiau karvę iš klojimo, pririšau ir nuėjau į namą. Visi keturi partizanai pasiliko klojime. Visus partizanus aš pažinau ir žinojau jų pavardes, tai: Antanas Kvedaras, Antano, 25 metų, buvęs Šmotiškių kaimo gyventojas, jis būrio vadas; Baranauskas – vardo nežinau, buvęs Juodžių kaimo gyventojas; Vytautas Ulickas, Broniaus, buvęs Deveikiškių ar Pališkių kaimo gyventojas; Urbonas – vardo nežinau, buvęs Ruseinių kaimo gyventojas... (toliau beveik pažodžiui pakartoja agento "Aldona" agentūrinį pranešimą.- D.K.)

Šiaulių srities MGB valdybos viršininkui *Visiškai slaptai*
pulkininkui drg.Jarckojui

Spec.pranešimas
Apie dalinį "Tautvydo" būrio likvidavimą

Šiaulių srities Dotnuvos rajono, Kauno srities Kėdainių ir Ariogalos rajonų sandūroje veikė nacionalistinis Antano Kvedaro, slapyvardžiu "Tautvydas", būrys, kurio sudėtyje buvo 4 dalyviai.

Dotnuvos rajono MGB skyriuje "Tautvydo" būrio likvidavimas buvo atliekamas pagal agentūrinę bylą Nr.72 "Otriepje", kurios darbe ir paieškose

Протокол допроса (124) 53 71

1952 года. июля месяца. 5 дня д. Шлотишки.

Я, старший оперуполномоченный Достуквского РОМГБ капитан Мерещенко, допросил в качестве свидетеля гр-на Кишонас Болесас с. Мартынас, 1900 года рождения, уроженца и жителя д. Шлотишки, Достуквского района, Шяуляйской области, Лит. ССР, из крестьян середняков, беспартийный, литовец, образование высшее, женат, гр-н СССР, глава колхоза «Наужа-Гивенимас» Достуквского р-на.

За дачу ложных показаний предупрежден об ответственности по ст. 95 УК РСФСР. Кізонас

Допрос свидетеля производится на русском языке, ему как переводчик хорошо владеет русским языком.

Вопрос: Когда и какие бандиты прибыли в ваше хозяйство?

Ответ: У июля 1952 года, примерно в 5.00 часов утра я возвращался из соседних домов. Когда я пришел к себе во двор, открыл ворота и не заходя в дом пошел в сарай, чтобы вывести на пастбище свою корову, так как было уже семь часов утра. Когда я дошел в сарай, в это время в сарае увидел 4 вооруженных бандитов, из которых

I.УА-КОРП
ф-45 В1664

обратился ко мне, и я остался в сарае. Вооруженные бандиты спросили у меня, есть ли в доме кто-нибудь, есть ли у меня лошади, есть ли корова. После этого я вывел свою корову, взял и запряг в привезенную с поля телегу и бандиты все четыре сели в телегу. Из бандитов я всех знаю в лицо в лицо. Кізонас

dalyvavo agentai: "Audra", "Neman", "Nemunas", "Kirvis", "Nikolaj" ir "Aldona".

Siekiant tikslingai atlikti šią užduotį ir surasti "Tautvydo" būrį, buvo sudarytas konkrečių agentūrinių-operatyvinių priemonių planas. Pagrindinį dėmesį nukreipiant į tam būriui sekti sudarytos agentūros panaudojimą, tai yra kiekvienam agentui tiksliai nurodant elgsenos taktiką, konkrečias užduotis ir ryšio būdus.

Tuo tikslu 1951 m. lapkričio 5 d., buvo užverbuotas tėvūnijos vado Kvedaro giminaitis – agentas "Aldona". Agentas "Aldona", anksčiau legalizavęsis partizanas, 1947 m. kartu su savo sūnumi MGB organams atidavė savo ginklus.

Dirbdamas "Raudonkalnio" kolūkio sandėlininku, "Aldona" užmezgė ryšį su savo giminaičiu partizanu Kvedaru. Įvertinus jo verbavimo realias galimybes, "Aldona" mūsų buvo slaptai apklaustas ir po jo prisipažinimo užverbuotas. Palaikė asmeninį ryšį su vyr.operįgaliotiniu MGB RS leitenantu drg.Borodinu.

Jau būdamas agentu, "Aldona" du kartus pranešė MGB organams, kad pas jį buvo "Tautvydo" būrys.

Pagal kitos agentūros duomenis, "Aldona" su organais nebuvo atviras, kartais slėpė savo ryšius su "Tautvydo" būrio dalyviais.

Vykdant to būrio paiešką, atskirai buvo numatyta ir slapta "Aldonos" kvota, jo demaskavimas, kad jis nesąžiningai dirba organams, ir jo tolimesnis panaudojimas ieškant "Tautvydo" būrio bei ryšių su juo aptarimas.

Be to, darbo su organais laikotarpyje "Aldona" kiekvieno skirto pasimatymo metu auklėjamas, kad dirbtų sąžiningai.

Su juo buvo nustatytas ryšys, kad pastebėjęs būrį, jis turi susisiekti su liaudies gynėjų grupėje esančiu drg.Borodinu, kurie saugo "Naujas gyvenimas" kolūkio pirmininką ir kur jis pastoviai būna.

1952 m. liepos 4-ą į "Aldonos" sodybą atėjo "Tautvydo" būrys (4 partizanai) ir dienai apsistojo klojime.

"Aldona" atėjo į Šmotiškių k. sodybą, kurioje buvo grupė gynėjų, kad susitiktų su drg.Borodinu ir praneštų apie būrio buvimo vietą. Liepos 4-osios rytą drg.Borodin išvyko į MGB RS ataskaitinį-rinkiminį susirinkimą, "Aldona" susisiekė su Krakių būrio politruku Kizerskiu ir jam pranešė, kad jis, "Aldona", buvo susitikęs su partizanais, o susitinkant antrą kartą, pasakė,

kad "Tautvydo" būrys, susidedantis iš 4 dalyvių, yra jo sodybos klojime.

Politrukas Kizerskis, gavęs tuos duomenis, kadangi nebuvo Borodino, susisiekė su įgulos karininkais. Jie nutarė apsupti "Aldonos" sodybą ir likviduoti "Tautvydo" būrį.

Grupės vadas leitenantas Vainer, pavaduojantis vadą, nepranešė apie gautą žinią diviziono vadui majorui Pridorožnui, vadovavusiam jų komandai ir pravedančiam užsiėmimus su puskarininkais, surinko 26 kareivių būrį.

Leitenantas Vainer kitam grupės vadui leitenantui Oškurkovui davė užduotį – prisidengiant upės krūmais, esančiais priešais "Aldonos" sodybą – išsidėstyti nuo Šušvės upės, o paties leitenanto Vainerio grupė, laukdama signalo iš leitenanto Oškurkovo, turėjo susitelkti krūmuose apie 500 metrų nuo sodybos, kurioje buvo būrys. Leitenantas Vainer, nesulaukęs ženklo, kad kita sodybos pusė nuo upės apsupta, pažeisdamas savo paties nurodymus, pradėjo supti sodybą.

Partizanai, pamatę, kad sodyba apsupta, pirmiausiai bandė prasiveržti prie upės, bet buvo atkirsti ugnimi ir veržėsi į priešingą pusę. To pasekoje trys partizanai pabėgo, o vienas, bandęs prasiveržti, nukautas.

Grupė, vadovaujama leitenanto Oškurkovo, nepasiekusi savo pozicijos, išgirdusi šaudymą ir trijų partizanų bėgimą, pradėjo juos persekioti. To pasekoje tris kartus susikovė su partizanais, kurie, pakelyje pasinaudoję dviem arkliais, pasislėpė.

Kitą dieną galimose partizanų pasitraukimo vietose buvo organizuota ginklų paieška ir už dviejų kilometrų nuo mūšio lauko buvo rastas nuo sužeidimo į galvą miręs partizanas, planšetė su dokumentais, šaudmenys ir žiūronai.

Per susišaudymą sunkiai sužeistas grupės vadas leitenantas Vaineris, vadovavęs operacijai, nuo gautų žaizdų Kėdainių ligoninėje mirė.

Atvykę atstovai iš MGB valdybos ir kariuomenės po tyrimų nustatė, kad leitenantas Vaineris buvo sužeistas savų.

Nukauti partizanai atpažinti: 1.Antanas Kvedaras, Antano, g.1929 m., slapyvardžiu "Tautvydas", būryje nuo 1948 m., "Prisikėlimo" apygardos "Maironio" rinktinės "Birutės" rajono vadas.

2.Vytautas Baranauskas, Juozo, g.1929 m., slapyvardžiu "Dantė", būryje nuo 1948 m., užėmė skyriaus vado pareigas.

Tokiu būdu dviem partizanams Urbonui ir Ulickui pavyko pabėgti.

❒ 1952 m. liepos 4 d. žuvę Vytautas Baranauskas-Dantė ir Antanas Kvedaras-Vytenis, Tautvydas

Iš nužudytų partizanų paimta:
1.Automatai – 1
2.Pistoletai – 2
3.Žiūronai – 1 ir daug įvairių svarbių dokumentų.

Dotnuvos RO MGB viršininkas leitenantas Sagaidak

Visiškai slaptai

Aktas
Apie Kvedaro-Tautvydo, Vytenio būrio likvidavimą

1952 m. liepos 4 d., Dotnuva

Mes, žemiau pasirašę: Vidaus Apsaugos kariuomenės MGB Diviziono vadas majoras Pridorožnyj, Dotnuvos MGB viršininko pavaduotojas leite-

nantas Oršvilla, Dotnuvos RO MGB vyr.operigaliotinis leitenantas Borodin, vidaus apsaugos MGB kariuomenės karinio dalinio 5360-N būrio vadas leitenantas Oškurkov, jaunesnysis seržantas Barišnikov ir Krakių liaudies gynėjų politrukas Kizerskis, surašėme šį aktą:

1952 m. liepos 4 d., įgyvendinant Dotnuvos rajono MGB nurodymus, Dotnuvos r. Pilsupių k. buvo atlikta čekistų karinė operacija. Blokuojant Dotnuvos r. Pilsupių k. gyventojo Boleslovo Kišono, Martyno (ag."Aldona") sodybą, klojime buvo aptikti keturi ginkluoti partizanai, kurie į karinį dalinį atidengė stiprią šautuvų-kulkosvaidžių ugnį.

Mūšio tarp mūsų dalinio ir partizanų pasekoje buvo likviduoti du ginkluoti nacionalistinio būrio dalyviai:

1. "Birutės" rajono vadas Antanas Kvedaras, Antano, slapyvardžiu "Tautvydas", "Vytenis", g.1929 m. ir gyvenęs Šiaulių sr., Dotnuvos r., Šmotiškių k.

2.Skyriaus vadas Vytautas Baranauskas, Juozo, g.1929 m., gyvenęs Kauno srities, Ariogalos r., Juodžių k.

Nužudyti partizanai buvo apsirengę buvusios buržuazinės Lietuvos kariuomenės uniforma. Likviduojant partizanus paimta:

1.Automatas PPŠ 1945 m. laidos. Nr.A3616 – 1 vnt.

2.Pistoletas TT 1934 m. laidos. Nr.9157 – 1 vnt.

3.Pistoletas užsienietiškos markės "Sauer" Nr.68189 – 1 vnt.

4.Automato diskas – 1 vnt.

5.Rankinės granatos PG – 2 vnt.

6.Automato šovinių – 4 vnt.

7.Šautuvų šovinių – 51 vnt.

Be to, iš partizanų buvo paimta dvi planšetės su įvairiais partizanų dokumentais ir užrašais.

Paimti ginklai, šaudmenys ir partizanų dokumentai yra Dotnuvos MGB RS. Dėl to ir surašytas šis aktas.

VO MGB kariuomenės vadas majoras Pridorožnyj
Dotnuvos MGB RS viršininko pav.leitenantas Oršvilla
Dotnuvos MGB RS vyr.operigaliotinis Borodin
K/D 5860 6 MGB komandos skyriaus vadas leitenantas Oškurkov
K/D 5860 6 MGB komandos jaun. seržantas Barišnikov
Krakių l.g. būrio politrukas Kizerskis

Š.: LYA B.2906. T.1. L.102-104.

❒ Antanas Kvedaras-Tautvydas, 3-as Pranas Prūsaitis-Lapė, Vytautas Meškuotis

❒ Paminklas žuvusiems partizanams Kėdainiuose. Manoma, kad kažkur greta yra užkasti A.Kvedaro ir V.Baranausko kūnai

❒ Vytautas Baranauskas

❒ Edvardas Baranauskas

KAIP MUS NAIKINO

Juozo Baranausko, g.1889 m., ir Emilijos Ulickaitės šeimoje Juodžių k., Pernaravos vls., gimė šeši vaikai: Edvardas, Vytautas, Janina, Zuzana, Aleksandras ir Juozas. Tėvas buvo didelis Lietuvos patriotas, mokėjo keletą užsienio kalbų.

Edvardas, g.1923 m., pabėgo iš sovietų armijos ir ginkluotas su keliais draugais išėjo į mišką. 1945 m. vasario 15 d. Lenčių miške per susirėmimą su enkavedistais žuvo 22 partizanai, tarp jų brolis Edvardas ir jų vadas Vladas Pabarčius.

Jų kūnai buvo niekinami ant gatvių Krakėse, Ariogaloje, Josvainiuose – čia ir užkasti po beržais trijose duobėse. Šiuo metu ant jų kaulų stovi vaikų darželis.

1948 m. gegužės 22 d. ištrėmė į Sibirą tėvus, abu brolius ir seserį. Vytautas, vežant šeimą į Sibirą, išlaužė vagono grindis ir su draugu pabėgo į mišką. Partizanavo daugiau kaip 4 metus. Tris kartus buvo sužeistas.

❒ Grįžus iš tremties prie tėvo Juozo Baranausko karsto: žmona Emilija, dukros Janina ir Zuzana, sūnūs Aleksandras ir Juozas

Žuvo 1952 m. liepos 4 d. Pilsupių k. kartu su Antanu Kvedaru.

Aš, Zuzana, g.1932 m., išgirdusi baisią žinią apie šeimos ištrėmimą, pabėgau. Slapsčiausi pas gimines, pažįstamus žmones, palaikiau ryšį su partizanais. 1950 m. Kauno autobusų stotyje mane, vežant partizanams vaistus ir tvarsliavą, suėmė. Kalėjau Mordovijos lageriuose. 1954 m. grįžau į Lietuvą. Gimtinė buvo sunaikinta, neturėjau kur gyventi, negalėjau gauti darbo. Nuvykau į Žemaitiją pas pusseserę Janiną Urbonaitę-Riaukienę. Sukūriau šeimą. Vėliau Mažeikiuose pasistatėme namą. Baisu pagalvoti, kiek skausmo ir kančių teko patirti mūsų darniai šeimai.

❒ Paminklas žuvusiems partizanams Josvainiuose

Zuzana Baranauskaitė-Zubavičienė

JUOZAS PALIŪNAS-RYTAS. JO VEIKLA, SEKIMAS IR ŽŪTIS

❒ Juozas Paliūnas-Rytas

Apie Juozą Paliūną ir jo veiklą reikėtų rašyti labai daug, kad pilnai suprastume ir įvertintume jo kovą ir darbus, kuriuos nuveikė per savo neilgą gyvenimą.

Savo gyvenimo atkarpą nuo 1941 m. iki 1950 m. Juozas Paliūnas aprašo prisiminimų knygelėje "Partizano keliu", rašytoje pogrindžio sąlygomis. Įžangoje jis sako: *"... tai gali pareikalauti ir mano gyvybės. Tas dėl Tėvynės laisvės nebaisu, tik paskutinę gyvybės atidavimo minutę noriu būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty.*

Tam pasirengdamas, surašau savo pergyventus atsiminimus 1941 06 10 – 1949 12 30 pavergtoje Tėvynėje. Stengiuos rašyti tyra dvasia, be menkiausių nukrypimų. Todėl šį mano asmenišką dokumentą, jei Tėvynės laisvės kovos pareikalautų mano gyvybės, prašau perduoti mano artimiesiems".

Atsiminimuose J.Paliūnas beveik nieko nerašo apie savo šeimą, tėvus, brolius, žmoną, vaikus ir draugus. Nes bijojo, kad jo užrašai gali kiekvieną akimirką pakliūti į priešų rankas. (Taip ir atsitiko, kai savo prisiminimus ir "Prisikėlimo ugnis" laikraštėlių pasiuntė gydytojui Vytautui Remeikai-"Žibutei", kuris savo paslaugas čekistams pasiūlė pats ir buvo užverbuotas kaip agentas "Čestnyj" apie 1950 m.)

Jau šiais laikais suradau J.Paliūno-Ryto brolio Antano sūnų, profesorių Vytautą Paliūną, Kovo 11-osios akto signatarą, J.Paliūno sesers Palmyros sūnų Soterą Ragauską, J.Paliūno anūkes: Aušrinę ir Simoną Krištonaites. Gavau seną Paliūnų šeimos nuotrauką.

Juozas Paliūnas-Vairas, Saulė, Rytas augo gausioje tėvo Jurgio Paliūno ir Onos Masytės Paliūnienės šeimoje. Gyveno 8 broliai ir sesuo.

Jų šeima pradėjo retėti: jau 1935 m. mirė vyriausias brolis Antanas.

kiekvienais metais. O tai gali tai pat parei kalauti ir mano gyvybės. Tas dėl Tėvynės laisvės nebaisu, tik paskutinę gyvybės atidavimo minutę noriu būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty.

Tai pasirengdamas suraešau savo pergyventus atsiminimus 41.06.10. - 49.12.30. pavergtoje Tėvynėje. Stengsiuos rašyti tyra dvasia, be menkiausių nukrypimų. Todėl šį mano asmenišką dokumentą, jei Tėvynės laisvės kovos pareikalautų mano gyvybės, prašau perduoti mano artimiesiems.

- ooo -

❒ Juozo Paliūno-Ryto šeima. Sėdi: sesuo Palmyra, brolis Petras, motina Ona Masytė, tėvas Jurgis Juozas Paliūnas, brolis Antanas. Stovi: broliai – Kazys, Mečislovas, Bolesas, Jonas, Vladas

Mečislovas ir Vladas mirė Sibiro lageriuose. Kazys iš Sibiro į Lietuvą grįžo gyvas. Jonas Paliūnas, mokytojas, žuvo vokiečių okupacijos metu. Boleslovas Paliūnas, gimęs 1905 m., ūkininkavo Ariogalos rajone, bet vengdamas trėmimo, palikęs savo ūkį persikėlė gyventi į Kauną, kur gyveno jo sesuo Palmyra Ragauskienė. Jauniausias brolis Petras po Labūnavos mūšio ir po to vykusių išdavysčių buvo suimtas.

Juozas Paliūnas buvo vedęs Viktoriją Petrėtytę iš Pyplių k., turėjo sūnų ir dukrą Aušrą. Sūnus žuvo būdamas mažas. Žmona Viktorija ir dukra Aušra mirusios.

Tuo laiku apie Juozo Paliūno visą giminę gerai žinojo MGB valdybos vyr.ltn.Skokauskas ir jo viršininkas kapitonas Dušanskis, ištardę J.Paliūno sūnėną Vytautą Paliūną.

Jau 1949 m. pabaigoje J.Paliūną bandė įvilioti į MGB pinkles. Ir tai jiems neblogai sekėsi. Jie turėjo užverbavę agentą "Sizak", kuris buvo partizano Vytauto Baranausko-Dantės dėdė iš Leščių kaimo, gyveno Kaune. Per J.Paliūno ryšininkę Lakūnę gauta žinia, jog Kaune yra žmogus, kuris gali paaukoti partizanams rašomąją mašinėlę. Tai sudomino J.Paliūną ir prasidėjo KGB agento "Sizak", pasivadinusio slapyvardžiu Nemūnas, ir J.Paliūno-Ryto susirašinėjimas. Visi "Ryto" rašyti laiškai agento buvo perduoti į MGB ir todėl jų originalai išlikę J.Paliūno byloje, o Nemūno laiškų kopijos rastos Prisikėlimo apygardos partizanų archyve.

Todėl manau įdomu pasekti tą "žaidimą" laiškais.

Slaptai-asmeniškai

Gerb.P.Rytas!

Aš gavau Jūsų laišką ir, kaip tikras lietuvis, negaliu atsakyti nuo išpildymo Tamstos laiškelio reikalą. Su mielu noru. Bet esu žmogus nejaunas, jau vedęs ir dėl neapsižiūrėjimo nenorėčiau taip anksti pakliūti į saugumą, o iš ten išėjimo nėra.

Taigi prieš tai, prieš pradedant su Tamsta turėti reikalų, norėčiau sužinoti, ar aš esu ant tikro kelio, ar nesu apsuptas pinklių.

Konkrečiai įtarimo neturiu, bet kadangi aplink "Lakūnę" sukasi Olė, kuri anksčiau buvo areštuota ir iš saugumo kalėjimo paleista, be to, iš jos pačios žinau, kad ji buvo surišta su provokatoriumi Muraliu arba Vingiu, tai norėčiau pasitikrinti, ar negresia man iš tos pusės pavojus.

Patarkite, ką man daryti, kad aš turėčiau reikalų tik su partizanais ir kad nesusimaišyčiau su neišaiškintais ir galbūt su nepatikrintais asmenimis.

Jei Tamsta tikrai esate Laisvės Kovotojas, Jūs mane suprasite ir pataisysite.

Kai gausiu Jūsų laišką, gali būti su inicialu ar antspaudu, būsiu ramus dėl veikimo ir dėl savęs. Lieku Tamstą gerbiąs

49.XI.17 *Nemūnas*

Tamstos laiškas priimtas ir apsvarstomas dėl tolimesnės raidos vystymo. Dėl RP (ryšių punkto – D.K.) *kitą susitikimą bus duotas atsakymas "Lakūnei". Dėl reikalų – mašinėlės "Lakūnė" paaiškins žodžiu.*

Linkiu sėkmės

Nemūnas

Gerbiamas Rytas,

Aš sveikinu Tamstą su Kalėdų šventėmis (...)

Aš netiesiogiai girdėjau, kad iš Tamstų vieno brolio pusės pakeltas įtarimas dėl 1946 m. įvykių Vilniuje. Dėl to įtarimo nutrūko ryšys ir susitrukdė reguliarus darbas.

Su tais įvykiais aš nieko bendro neturėjau ir su kovotojais niekada Vilniuje nebuvau ir per visą laiką Vilniuje negyvenau, o ypač 1946 m. per šventes buvau namuose ir per Naujuosius metus buvau pas Kilčiauskienę, ji gali paliudyti.

Su medžiaga susipažinau ir užverbavau į "S" (slapukus – D.K.) *keletą žmonių, kurių pavardes galėsiu asmeniškai pristatyti Tamstų patikslinimui.*

Dėl rašomosios mašinėlės yra pilnoje tvarkoje, yra mano žinioje ir galiu perduoti Tamstų nurodytam žmogui.

Dėl susitikimo vietovės – RP aš nežinojau dislokacijos gerumo, patogumo, maniau, Gudžiūnuose, bet užvis geriausiai yra RP Leščiuose.

Dėl verbavimo taktikos ir S ir P sudarymo, kadangi (...) kalbėsiu su Tamsta asmeniškai susitikus, bet ne per ryšininkę. Pinigų ir daiktų būčiau atvežęs dabar, bet važiavau su Kilčiauskiene, kuri nenurodė, kur man palikti.

Dedu per sesę E ir "Lakūnę" fotografiją sulyginti išvaizdą ir klaidą atitaisyti. Linkiu Tamstai sėkmingos kovos ir pergalės.

Prašau skubaus atsakymo *Nemūnas*

Daug paaiškins J.Paliūno-Ryto laiškas, rašytas aukštesnei partizanų vadovybei, kaip elgtis su rėmėju Nemūnu:

Prieš porą mėnesių per Lakštutę (buvusi Lakūnė) ir jos patikėtinę gaunu žinią, kad Kaune yra žmogus, kuris turi rašomąją mašinėle, kurią nori paaukoti partizanams. Taip pat ateityje galįs paremti pinigais ir net parūpinti antrą rašomąją mašinėlę. Kadangi žinios gautos iš Lakštutės patikėtinės (minima mergaitė yra daug padėjusi partizanams), nutariau pabandyti užmegzti kontaktą.

Parašau trumpo turinio laiškutį, kartu Lakštutę įpareigoju į susitikimą atvežti minimą mergaitę, tikslu išsiaiškinti nuo kada pažįstanti daug žadantį asmenį.

Susitikime atpasakojo, kad susipažinusi prieš du metus, jo praeities gerai nežinanti, bet šiuo laiku patiki ir kartu įspėja per daug nepasitikėti. Net pati pasiūlo turėti reikalą iki išgausim rašomąją mašinėlę. Kartu gaunu nuo minimo asmens laišką (Nr.1).

Kad jam sužadinti apetitą, tiek pirmame laiške, tiek antrame nusiunčiau kai kurių pageidavimų ir pasirašiau savo tikrą rašytinį slapyvardį. Taip pat norėdamas užimti jį (kad jis matytų plačią dirvą, jei jis provokatorius) trumpai apibūdinu apie S ir nurodau, kad ateityje galės būti užverbuotu. Nusiuntus antrukart Lakštutę parvežti pažadėtą mašinėlę, pasirodo, dar jos esąs nesutvarkęs, dar prašo už poros dienų atvažiuoti ar palaukti, ir įduoda laišką (Nr.2).

Matydamas įtartinumą, nutraukiau su juo reikalus. Po mėnesio atvykęs minėtas asmuo apie Leščius, susiranda Lakštutę (nes ji ten gyvendama su minimo asmens pažįstama susitikdavo) ir jai pasiūlo rašomąją mašinėlę, kuri ją parvežė. Taip pat įduoda RP ir primena, tegul atėmimui prisiunčia ką tik nori, patys tegul neina į mano duotą RO, jei manim nepatiki, aš ten už trijų savaičių padėsiu dar vieną rašomąją mašinėlę, aukų būdu įgytus pinigus ir kitus žadėtus daiktus. O man už paliktus daiktus ir pinigus pagal mano aukotojų sąrašą tegul padeda kvitas ir visada naujos spaudos.

RO parinktas minimo asmens. Nes jo aš buvau reikalavęs duoti RP Ariogalos, Josvainių, Krakių, Gudžiūnų valsč. Taip pat minėtas asmuo prisiuntė savo nuotrauką ir apsisako apie savo giminę, nurodo, kur brolis gyvena ir pan. Kartu įduoda laišką (Nr.3).

Gavęs mašinėlę ir dar pažadų, sužadino mane apetitas. Nutariau prisilaikyti visiško atsargumo, dar palaikyti kontaktą ir, kad jis nenustotų apetito ir taip pat tikėtųsi ateityje daug ko, parašiau jam laišką (Nr.4), su kai kurių žinių rinkimui nurodančiais priedėliais.

Bendrais bruožais gal orientuositės iš mano šio aprašymo. Kadangi davė nuotrauką ir duoda apie save ir net brolį tikslią gyvenamą vietą ir atvyktų į susitikimą bet kada ir bet kur, atrodo, gal ir ne provokatorius. Tik man įtartina, kad dabar labai nori palaikyti kontaktą ir daug žada paramos. Todėl ateityje Lakštutę įpareigojau kontaktą su juo nepalaikyti, o aš per jo duotą RP (kur jis randasi LAID ribose) per Arūną, kurį taip pat įpareigojau, kad siųstų į minimą RO niekur kitur nenaudotą ir nenaudojamą dėduką. Tokiu būdu mums pavojus nesimato. Tuo tarpu gavau neblogą mašinėlę. Tuo reikalu prašau patarimo.

Priedėlis: minimų laiškų keturi nuorašai – 4 lapai.

1950 01 08

Šį "žaidimą" laimėjo, tikriau sakant nepralaimėjo, Rytas. Nes Nemūnas buvo iššifruotas, kad yra KGB agentas. Rytas pasiuntė žmogų už išdavystę jį nubausti, bet nuosprendis nebuvo įvykdytas. Agentas "Sizak" – Nemūnas – Vyšniauskas, dar prieš porą metų gyvenęs Kaune.

MGB tą agentą iš veiklos "nuėmė", kad panaudotų kitur. Bet vietoj jo sukūrė naują legendinę "antisovietinę" organizaciją "Išlaisvinimo frontas", kuriai vadovavo MGB agentas "Kostas", partizaniniu slapyvardžiu Leopardas. Jis taip pat susirašinėjo su Rytu, bet jų ryšys nutrūko. Kodėl? Dokumentų neradau. Tik žinoma, kad jis išdavė ryšininkę Eleną Triukaitę-Bitelę, kuri buvo suimta, o prieš tai buvo suimtos ryšininkės Jadvyga Šukytė-Lakūnė ir Olė Kilčiauskienė. Birutė Šašytė, kuri buvo numatyta užverbuoti, pasitraukė iš Kauno ir suėmimo išvengė. Apie tai yra agentės "Aldona", kuri buvo "pasodinta" į vieną kamerą su suimtąja Elena Triukaite-Bitele, agentūrinis pranešimas. (A.45.B.1653. L.186-188.)

Su tos "antisovietinės" organizacijos "vadu" MGB agentu "Kostu"-Leopardu ir su Rytu ryšį palaikė Matas – MGB agentas "Gintaras".

Archyve radau tris "Ryto" rašytus laiškus Matui.

Pirmame 1950 05 01 rašoma: *"(...) Broli Matai, nuoširdžiai prašau Tamstos bent laikinai tarpininkauti ryšio darbe su broliu Leopardu (...)"* pageidau-

❒ Stovi: 1.Kazys Šniukšta, Juozas Paliūnas, Juozas Dzikas. Sėdi: 3-as Vytautas Sankauskas-Šalčius, Vaidotas, 4-as Šniukšta

❒ Vytautas Sankauskas-Vaidotas, Šalčius, būrio vadas, 3-as Konas Žemaitis-Vytautas, Juozas Paliūnas-Rytas

ju, kad nežinotų Jums žinomas Nemūnas. Kurio patikimumas neaiškus...”

Kituose dviejuose laiškuose – 1950 05 05 ir 1950 05 20 Rytas mini kažkokį nesusipratimą ir rašo, kad *“iš brolio Leopardo negavo jokios informacijos”*. Tą susirašinėjimą aiškina agento “Gintaro” pranešimas, kurį priėmė Kauno KGB 2-N skyriaus viršininkas kpt.Dušanskis.

Ag.“Gintaras” *Visiškai slaptai*

Agentūrinis pranešimas

1950 m. gegužės 15 d. *Priėmė: Dušanskij, Skakauskas*
pagal bylą “Razriad”

Paskutinį “Leopardo” laišką, adresuotą “Saulei”, agentas turėjo palikti pas Kilčiauskienę, kad jį perduotų “Lakūnei”. Bet Kilčiauskienė atsisakė priimti laišką, aiškindama tuo, kad jai jau nusibodo nedėkingas darbas. Ji visą laiką dirba, o ją galų gale kaltina išdavyste. Ji dabar niekam netiki, ypač Vyšniausku, kuris viskuo domisi ir tiesiog seka jos namus. Kilčiauskienė pakartojo agentui žinomą atvejį, kai “Lakūnė” pastebėjo, kad ją seka Vyšniauskas ir kad jis iš kažkur sužinojo, kad agentas veda kažkokį susirašinėjimą su “Saulės” partizanais. Kilčiauskienė stebisi, iš kur Vyšniauskas sužinojo apie agento ryšius su “Saule” (...). Kilčiauskienė paklausė agento, ar tai tiesa ir ar agentas kalba apie savo reikalus su Vyšniausku.

Agentas paaiškino, kad jeigu Kilčiauskienė nenori daugiau su juo dirbti, tai jos reikalas. Jis su Vyšniausku apie nieką nekalba ir jokių reikalų su juo neturi. Po to agentas išvažiavo į darbą.

Š.m. gegužės 10 d. agentui paskambino į Kazlų Rūdą ir prašė jį atvažiuoti. Kai agentas nuėjo į savo darbovietę Kazlų Rūdoje, jam pranešė, kad skambino iš Kauno jo sesuo ir prašė nedelsiant atvažiuoti į miestą. Agentas suprato, kad jį kviečia “Lakūnė”, bet tą dieną dėl revizijos agentas išvažiuoti negalėjo. Tiktai gegužės 13 d. rytą agentas Marijampolės traukiniu atvyko į Kauną, kur jo laukė partizanų ryšininkė “Lakūnė”.

Agentas su savimi turėjo paskutinį laišką “Leopardui”, kurį Kilčiauskienė atsisakė paimti, tai agentas paaiškinęs tą laišką įteikė “Lakūnei”. Ji taip pat davė tris laiškus. Du laiškus 50.V.1 adresuotus “Matui” ir “Leopardui” ir vieną 50.V.5 tik “Matui”.

Бандиты дали задание ТРЮКАЙТЕ и ШИШИТЕ следить за ВИШНЕУСКАСОМ, выявить где он находится и немедленно сообщить через связника бандитам для его ликвидации.

СПРАВКА: - Проходящий по донесению Казимирас является нашим агентом "КУНДРАТАС", который нам выдал ТРЮКАЙТЕ. "ЛАКУЧЕ" являлась бандиткой ШУКЕВИЧУТЕ Едвига арестована в июле м-це 1950 г. КИЛЬЧАУСКЕНЕ арестована в ноябре м-це 1950 г., ШИШИТЕ Бируте разрабатывается по аг.делу "РАЗРЯД" утвержден рапорт на ее негласную с"емку.

Вишняускас "НЕМУНЕЛИС" является нашим агентом "СОВКИН", крестьянин из дер. Лецей, является дядей бандита БАРАНАУСКАСА по кличке "ВЕЯС" бандит "РИТАС", "САУЛЕ", НАЛЮНАС Йонас является главарем бандбригады "Майрони" округа "ПРИСИКЕЛИМО", непосредственно связан с "ЖЕМАЙТИСОМ" по кличке "ВИТАУТАС". Бандит КВЕДАРАС лично ходил в бункер е ЖЕМАЙТИСУ.

МЕРОПРИЯТИЯ: - В процессе следствия добиться показаний на проходящих лиц по донесению.

Верно: СТ ОПЕР УПОЛ I ОТД-Я ОТДЕЛА 2-Н УМГБ
СТ.ЛЕЙТЕНАНТ -

Сешку. /ШОКАУСКАС/

PAŽYMA: Pranešime minimas Kazimieras, yra mūsų agentas "Kundrotas", kuris mums išdavė Triukaitę. Lakūnė – tai partizanė Jadvyga Šukevičiūtė suimta 1950 m. liepos mėn. Kilčiauskienė suimta 1950 m. lapkričio mėn. Birutė Šašytė sekama pagal byla "Razriad", patvirtintas jos slaptas sulaikymas.

Višniauskas-Nemunėlis yra mūsų agentas "Sovkin", valstietis iš Leščių k., partizano Baranausko slapyvrde Vėjas, dėdė. Partizanas Juozas Paliūnas vadovauja Maironio tėvūnijai, Prisikėlimo apygardoje turi ryšį su Žemaičiu – slapyvarde Vytautas. Partizanas Kvedaras asmeniškai lankėsi Žemaičio bunkeryje. (A.45. B.1653)

Tuo pačiu "Lakūnė" paaiškino agentui, kad Vyšniausko-"Nemūno" įtartinas elgesys sudaro grėsmę ir vietoj jos ryšiui su agentu paskirta kita ryšininkė "Bitė". Ji neseniai užverbuota ir dėl to nedrausminga.

"Bitė" turėjo du pirmus laiškus 50.V.1 ir privalėjo juos įteikti agentui, bet ji jauna mergaitė užsiėmusi su kokiu tai berniuku ir laiku agentui laiškų neatidavė. Todėl "Lakūnė", gavusi naują "Ryto" – "Saulės" laišką 50.V.5, nutarė visus tris laiškus atiduoti agentui. Ji, žinodama jo darbo vietą, paskambino į Kazlų Rūdą ir jau trečia diena, kai kasdien laukia Marijampolės traukinio, kad sutiktų agentą. "Lakūnė" pareiškė, kad Kaune reikia numatyti naują ryšių punktą. Tik ne pas Kilčiauskienę ir ne pas Šašytę. Agentas žadėjo surasti.

Pasidaliję nuomonėmis apie Vyšniauską-"Nemūną", agentas papasakojo pokalbį su Kilčiauskiene. "Lakūnė" kalbėjo, kad "Nemūnas" labai keistas ir ant jo kyla didelis įtarimas. Bet tikrai pasakyti dar negalima. Agentas įrodė, kad jis su Vyšniausku jokių pogrindžio ryšių neturi, o jeigu jis tikrai "išdavikas", tai jį reikia "pamokyti".

"Lakūnė" išvažiavo atgal į būrį ir pasakė, kad atvažiuos "Bitelė" arba ji iki gegužės 20 d. Iki to laiko prašė agento paruošti "RP" (ryšių punktą).

Vakar ir šiandien agentas buvo pas Šašytę. Ji, matyt, matėsi su "Lakūne" ir informuota apie agento sąžiningumą. Ji mandagiau priėmė agentą ir išklausė jo pasakojimą, kaip Vyšniauskas su Kilčiauskiene plepėjo apie agentą. Pasiūlė nueiti pas Vyšniauską, pakviesti jį pas agentą ir išsiaiškinti. Su Šašyte agentas susitiks 50.V.16.

"Gintaras"

PAŽYMA: Partizanų pogrindis įtaria Vyšniauską už jo apgaulę ir nenormalų gyvenimo būdą. Imamasi priemonių nuo jo atriboti agentą "Gintarą".

UŽDUOTIS: dalyvaujant Šašytei, išsiaiškinti su Vyšniausku, kodėl jis su Kilčiauskiene kalba apie susitikimus su "Gintaru", jei tai netiesa.

PRIEMONĖS: paruošti naują veiklos planą. Parašyti paaiškinamą raštą į LTSR MGB.

Kauno YMGB 2-N skyr.viršin.kapitonas Dušanskij

Š.: LYA. A.45.B.867. L.55, 56.

Iš 1951 m. spalio 24 d. agentūros veikimo plano, patvirtinto paties MGB ministro gen.mjr.Kapralov'o: (...) *13. Tuo pat laiku veikė dar vienas KGB 2-N skyriaus agentas "Čestnyj". 1950 m. jis susitikinėjo su "Rytu", teikė jam medicininę pagalbą ir buvo "Ryto" užverbuotas kaip partizanų rezervistas, slapyvardžiu "Žibutė". Kai suėmė "Ryto" ryšininkę Baranauskaitę, ryšys tarp "Ryto" ir agento "Čestnyj" nutrūko.* (A.45. B.867. L.118)

(...) 48. Agentas "Čestnyj" nuo "Ryto" paskutinį laišką gavo 1950 m. liepos mėn., jame patarė agentui Č. pradėti slapstytis ir būti atsargiam. O reikalui esant, jis pakvies jį į susitikimą.

Šiuo metu ag."Čestnyj" yra MGB I skyriaus žinioje. Susitikime jis siūlė užverbuoti merginą – ryšininkę ir pasiųsti ją nuo jo pas "Rytą".

Agentas "Čestnyj" turi sukurti tokią legendą: Kaune jis susitiko su pažįstamu inžinierium (mūsų agentas "Vilnius") ir jo žmona gydytoja. Ag."Vilnius", supratęs, kad "Čestnyj" nusiteikęs antitarybiškai, papasakoja, kad stambesniuose Lietuvos miestuose veikia antitarybinė organizacija – "Ištremtiems lietuviams pagalbos komitetas". Ag."Vilnius" pasiūlys ag."Čestnyj" padėti "komitetui" pinigais ir daiktais.

Per "Vilnių" ag."Čestnyj" nustatė du tos organizacijos narius: vienas buvęs karininkas, dabar buhalteris, turi padirbtus dokumentus Laumenio vardu, gyvena Valakampiuose (mūsų agentas "Platon"), antras – karininko našlė, dirba vaistinių žinyboje (mūsų agentas "Ugnis").

Agentas "Čestnyj" kreipiasi į "Rytą", ar tikslinga su ta organizacija palaikyti ryšį, kad ji padėtų ginkluotam pogrindžiui. Per susitikimą su "Rytu" ag."Čestnyj" sutaria su juo, jog pačiam važiuoti nepatogu, tai jis pasiųs savo pažįstamą studentę su slaptažodžiu (mūsų agentas "Audronis") .

Jeigu "Rytas" susidomės "komitetu", ag."Čestnyj" supažindins su tuo "komitetu", jo tikslais, dalyviais ir galimybe juo pasinaudoti. Jeigu "Rytas" suabejos "komitetu" ir nepritars ryšiams su juo, "Čestnyj" sutinka su jo nuomone ir palaiko ryšį tik su "Vilnium". (L.136, 137).

Kaip veikė tas "komitetas", susidedantis iš penkių ar daugiau agentų – dokumentų neradau, bet Rytas ant agento "Čestnyj" jauko užkibo ir atsakė į laišką.

Broliui Žibutei

Brolio laišką iš 52.05.19. gavau.
Šeip taip pasiekė mane žine apie Jus .Šiuo
:etu laukiu išsemaus atsakymo į mano paskuti-
:į laišką,kuri kai rašot esat gavęs.
Prisiunčiu spaudos ir savo atsiminimus.Šiuo
:art asmeniškai susitikti neturiu galimybės.Tiki
:iu susitiksim.
Tuo pačiu noriu paklausti,ar nesutiktut perei
:i į prt.(partizanų) eiles.
Mano sveikata neperstipri: širdis silpna,pul
:as į minutę 60-62 . Nuolatinis stiprus galvos u
:žimas. Jei būtų galimybė,pageidaučiau prie špri
:o adatų.
Aukščiausio palaimos .

Rytas

❒ Juozo Paliūno-Ryto laiškas Vytautui Remeikai-Žibutei – MGB agentui "Čestnyj"

Broliui "Žibutei"

Brolio laišką iš 52.05.19. gavau.

Šiaip taip pasiekė mane žinia apie Jus. Šiuo metu laukiu išsamaus atsakymo į mano paskutinį laišką, kurį kaip rašot esat gavęs.

Prisiunčiu spaudos ir savo atsiminimus. Šiuokart asmeniškai susitikti neturiu galimybės. Tikiu susitiksim.

Tuo pačiu noriu paklausti, ar nesutiktum pereiti į prt. (partizanų) eiles.

Mano sveikata neperstipri: širdis silpna, pulsas į minutę 60-62. Nuolatinis galvos ūžimas. Jei būtų galimybė, pageidaučiau prie šprico adatų.

Aukščiausio palaimos *Rytas*

1951 m. spalio 24 d. Lietuvos TSR MGB ministras gen.-mjr.Kapralov'as patvirtino slaptą planą, kaip surasti Prisikėlimo apygardos vadą Rytą bei Rimantą ir jiems pavaldžius partizanų būrius.

Iš to dokumento (A.45. B.867. L.111-137) pateiksiu ištraukas apie J.Paliūną-Rytą.

"7. (...) 1951 m. buvo užverbuota ag."Svajonė" – Kvedaro ryšininkė, jos tėvo name (mūsų agentas "Želaitis" – mirė) Paliūnas su būrio vadais Kvedaru, Baranausku ir kt. surengė susirinkimą. Užverbuota "Svajonė" davė keletą pranešimų apie Kvedaro būrį ir jo ryšininkę Brazytę, bet vėliau vengė pranešinėti ir išvyko į Kretingą pas savo gimines (pas brolį Klemensą Valiulį – D.K.)

Išaiškėjo, kad ag."Svajonė" per jos verbavimą ne viską mums pasakė. Nuslėpė tai, kad ji buvo partizanų ryšininkė Žibutė (...)

Manome, kad ag."Svajonė" gali padėti surasti Kvedarą ir Paliūną, nes gal ir dabar ji turi su jais ryšį. Nuvykti į Kretingą "pagrobti" agentę "Svajonę" pogrindininkų vardu ir apkaltinti ją "partizanų" išdavyste. Tokiu būdu nustatyti jos išvykimo į Kretingą priežastį ir taip, jai nežinant, panaudoti Kvedaro ir Paliūno paieškai. Arba ją perverbuoti.

Vykdo YMGB 2-N virš. pavad.majoras Serebriakov'as.

Laikas iki 1951.XI.5".

Šiais laikais susiradau Žibutę – ag."Svajonę", kalbėjau su ja, bet pagal jos pasakojimą Kretingoje niekas jos "nepagrobė". Ji gyveno pas savo brolį, kuris dirbo Kretingoje saugume. Prieš tai Klemensas Valiulis iš Šilainių kaimo, gimęs 1920 m. 1944-1945 m. buvo partizanas ltn.Pabarčiaus būryje. 1945 m. rugpjūčio mėn. legalizavosi.

Toliau tame plane rašoma:

"9.(...) Kaune surastas "Ryto" sūnėnas Vytautas Paliūnas, g.1930 m., Kauno statybos instituto studentas. Be to, į Kauną dažnai atvažiuoja "Ryto" žmona.

(...) Vyt.Paliūnui nežinant supažindinti jį su mūsų agentūra arba įtraukti jį į mūsų legendinę antisovietinę nacionalistinę organizaciją. O toliau Paliūną, kaip "antisovietinės organizacijos" narį, panaudoti nustatant ryšį su Prisikėlimo apygardos dalyviais, tarp jų ir su "Rytu".

Vykdo: Kauno YMGB virš pavad.pulkininkas Počinikov.

10.(...) "Prisikėlimo" apygardai priklauso partizanai Kazys Šniukšta ir Aleksas Šniukšta, kurių brolis kunigas – mūsų agentas "Juozelis".

"Juozelis" pagal mūsų užduotį prikalbėjo savo brolius legalizuotis, bet kai juos pašaukė į tarybinę armiją, jie vėl nuėjo pas partizanus.

Manant, kad "Juozelis" turi broliams įtaką, iškviesti juos slaptam susitikimui, su tikslu užverbuoti ir panaudoti juos kaip vidaus agentus.

Vykdo: Kauno MGB virš. pavad.Počinikov ir 2-N skyr.majoras Gusev".

Ne viskas vyko "pagal planą" – Kazys ir Aleksas Šniukštos žuvo...

Toliau MGB plane duodami nurodymai:

"11.(...) "Pagal bylą-formuliarą žinoma, kad Birutė Šašytė, Adolfo, g.1924 m. Kėdainių r., gyvena Kaune. Iš agentūrinės ir tardymo medžiagos žinoma, kad Šašytė nuo 1946 m. palaiko ryšį su Prisikėlimo apygardos partizanais, pažįstama su "Rytu" ir kitais. Pas ją pastoviai atvažiuoja ryšininkai ir asmenys, palaikantys ryšius su partizanais.

Siekiant išaiškinti "Ryto" ir kitų partizanų ryšį, naudinga ją slapta suimti ir, atsižvelgiant į jos parodymus, užverbuoti arba suimti.

Vykdo: YMGB virš.pavad.Počinikov ir majorą 2-N skyr.virš.pavad.Gusev".

Perskaitęs šiuos KGB dokumentus, išklausinėjau savo žmoną Birutę Šašytę-Kvedarienę ir ji papasakojo: "Su partizanais (gyvendama kaime, tėviškėj), draugavau ir šelpiau juos nuo 1945 m. Už tai buvau įskųsta ir 1946 m. suimta. Kalėjau Kauno ir Lukiškių kalėjimuose. Teisme partizanui L.Meškauskui-Sakalui atsisakius savo parodymų, o Gusčiui (legalizavęsis partizanas Fui-fui) teisme nedalyvavus, mane ir kitus bendrabylius išteisino ir 1947 m. lapkričio 27 d. paleido.

Vėliau dirbau Kaune, gyvenau pas Olę Kilčiauskienę. Ten ateidavo toks Vyšniauskas (KGB agentas "Sovkin" – D.K.), klausinėdavo apie partizanus, lyg norėdavo jiems padėti.

1951 m., einant į darbą, priėjo du vyriškiai ir nuvedė į saugumą. Daug klausinėjo, siūlė su jais dirbti. Žadėjo duoti butą, surasti darbą, kur triskart daugiau gaučiau pinigų. Liepė ateiti po 10 dienų į viešbutį. Bet aš po to susitikimo išvažiavau iš Kauno į kaimą pas seseris ir pažįstamus ir slapsčiausi 7 mėnesius.

Po to vėl grįžau į Kauną, į kitą darvovietę. Ir tik apie 1955 m. vėl ateidinėjo kažkokie tipai ir pas buto šeimininkę ieškojo manęs. Bet tuo laiku aš išvažiavau į Vorkutą, pas kalėjimo draugą Donatą, o ten manęs niekas neieškojo."

"12.(...) Suimta "Ryto" ryšininkė Elena Triukaitė, Antano, apie "Ryto" buvimo vietą ir ryšius parodymų neduoda.

Iš agento "Sovkin" ir kameros agento "Aldona" žinoma, kad Triukaitė pastoviai gyveno su "Rytu" bunkeryje ir žino jo ryšininkus ir slaptavietes.

Pagal agento "Budrys" parodymus Triukaitė nuo 1951 m. artimai bendravo su "Ryto" apsaugos būrio vadu "Tautvydu".

Norint nustatyti, kur slapstosi "Rytas" ir "Tautvydas", Triukaitę patvarkyti "sg" (obrabotatj) 2-N skyriui. Tam yra patvirtintas planas.

Vykdo: YMGB virš.pavad.plk.Počinikov ir 2-N skyr. majoras Gusev".

Kaip panaudojant visą grupę agentų buvo sekami partizanų ryšininkai, liudija kalėjimo kameros agentės "Aldona" pranešimas.

Visiškai slaptai

Agentūrinis pranešimas

Agentas "Aldona" *Priėmė: Nuždin*
1951 VIII 22

Su informatore esanti kameroje suimta Elena Triukaitė, kuri papasakojo, kad per tardymą duoda melagingus parodymus. Per tardymą ji sako, kad būryje ji nebuvo, o iš tikrųjų su jais nuo 1950 metų. 1950 m. gale būrys, kuriame ji buvo,sunaikintas, jame žuvo 4 partizanai. Po to Triukaitė išvažiavo į Kauną ir savo pažįstamų buvo supažindinta su geležinkeliečiu, jo vardo nepasakė. Pas tą geležinkelietį ji ir gyveno.

Jis žinojo apie jos ryšį su partizanais ir, bijodamas atsakomybės, rekomendavo ją savo artimam kaimynui, pas kurį ji, Triukaitė, ir buvo suimta.

Dar Triukaitė papasakojo, kad ji pradžioje slėpėsi "Ryto" bunkeryje, vėliau bunkeryje pas "Tautvydą". Tai žino ir buvęs partizanas "Vygaudas", kuris praeitais metais legalizavosi. Triukaitė "Vygaudo" nebijo, nes partizanai lyg tai jį likvidavo.

Be to, Triukaitė papasakojo, kad anksčiau ji buvo partizanų ryšininkė ir dažnai važinėdavo į Kauną. Veždavo partizanų laiškus, kuriuos perduodavo Kilčiauskienei ir "Lakūnei".

Kai 1950 m. pavasarį prie Triukaitės namų susišaudė "Tautvydo" partizanai su kitu, neseniai įstojusiu į būrį partizanu, kurie buvo atėję atsiimti laiškų, gautų iš Kilčiauskienės. Po susišaudymo Triukaitė buvo suimta. Bet neprisipažino, kad buvo partizanų ryšininkė. Ją užverbavo, kad sektų partizanus.

Kai ją paleido, ji tuoj pat papasakojo partizanams, kad ją užverbavo ir pareiškė, kad su organais ji nedirbs. Po to sugalvojo tokią kombinaciją:

MGB organams apgauti su partizanais susitarė, kad ją partizanai išsives. Ką ir padarė.

Per tardymą ji pasakė, kad partizanai ją išsivedė, kad nužudytų, bet ji naktį pabėgo ir po to slapstėsi. Tikrumoje ji buvo būryje kartu su partizanais. 1950 m. pabaigoje prasidėjo persekiojimai ir ji toliau būryje negalėjo būti. Dėl to ir išvažiavo į Kauną.

Betgi nors ir ne taip dažnai, su partizanais susitikdavo per savo seserį Verutę Triukaitę, kuri dabar slapstosi. Be to, Triukaitė pas partizanus važiavo su Birute Šašyte, kuri dirba Kaune užkandinėje.

Jos susitiko su partizanais Leščių kaime, pas Zuzanos Baranauskaitės dėdę. Ten buvo partizanai: Baranauskas, "Tautvydas" – pavarde Kvedaras ir "Saulė", jis ir "Rytas".

Toliau Triukaitė papasakojo, kad jai gyvenant Kaune, pas ją atvažiavo ryšininkai, tarp jų ir septynmetės m-los mokytojas iš Ariogalos r., Pagynės kaimo "Kazimieras", kuriam buvo žinomas 0,5 km nuo jo gyvenamos vietos bunkeris. Likviduojant bunkerį vienai mergaitei – partizanei pavyko pabėgti. Su "Kazimieru" taip pat susitikinėjo Birutė Šašytė. Susitikimai vykdavo pas Birutę Šašytę ir Eleną Triukaitę.

Kazimieras palaikė ryšį su partizanais: "Saule", "Rytu", Kvedaru-"Tautvydu", jo broliu Satsiu Kvedaru-"Jaunučiu", Baranausku-"Žadeliu" ir partizanu "Likas".

Triukaitė labai bijo, kad nedarytų kratos, kur ji prieš suėmimą anksčiau gyveno, nes ten yra Kazimiero adresas.

Jeigu MGB organai surastų Kazimiero adresą, gali ir jį suimti.

(...) Triukaitė papasakojo, kad Kaune gyvenantis Vyšniauskas, slapyvardžiu "Nemunėlis", yra MGB agentas. Partizanai apie tai žino ir jį persekioja. Partizanai pasiuntė Triukaitę ir jai pažįstamą ryšininką su užduotimi likviduoti Vyšniauską – "Nemunėlį", kai jis važiavo į Raseinius. Bet tam ryšininkui Vyšniauską likviduoti nepasisekė.

Partizanai Triukaitei ir Šašytei davė užduotį sekti Vyšniauską, kur jis randasi ir skubiai pranešti partizanams, kad jį likviduotų.

PAŽYMA: Pranešime minimas Kazimieras yra mūsų agentas "Kundrotas", kuris mums išdavė Triukaitę. "Lakūnė" yra partizanė Jadvyga Šukevi-

čiūtė, suimta 1950 m. liepos mėn., Kilčiauskienė suimta 1950 m. lapkričio mėn., Birutė Šašytė sekama pagal agentūrinę bylą "Razriad" – patvirtintas jos slaptas suėmimas.

Vyšniauskas – "Nemunėlis" yra mūsų agentas "Sovkin", valstietis iš Leščių kaimo, yra partizano Baranausko-"Vėjo" dėdė.

Partizanas "Rytas", "Saulė" – Juozas Paliūnas yra Prisikėlimo apygardos Maironio brigados vadas, turi tiesioginį ryšį su Žemaičiu, slapyvardžiu "Vytautas". Partizanas Kvedaras asmeniškai vaikščiojo į Žemaičio bunkerį.

PRIEMONĖS: tardant priversti duoti parodymus apie pranešime paminėtus asmenis.

MGB 2-N skyriaus vyr.oper. įgaliotinis vyr.leitenantas Skokauskas

Š.:A.45. B.1653. L.186-188.

Daug vilčių čekistai dėjo į Ryto vyresnįjį brolį Boleslovą Paliūną. Manė, kad per jį suras, kur slapstosi Rytas. Tam buvo paruoštas naujas planas.

1952 m. sausio 25 d. *Visiškai slaptai*

Planas

Kaip panaudoti vado "Ryto" brolį, Boleslovą Paliūną, Jurgio, "Ryto" paieškai.

Kaune gyvena Prisikėlimo apygardos vado "Ryto" brolis:

Boleslovas Paliūnas, Jurgio, g.1905 m. Vosiliškių k., Raseinių r., lietuvis, buožė, dirba autotransporto kontoroje šaltkalviu.

Iki 1948 m. Paliūnas gyveno Ariogalos rajone ir turėjo didelį ūkį, kurį metė ir atvyko gyventi į Kauną.

1950 m. gegužės mėn. Kauno aps. MGB suėmė tris pogrindžio dalyvius: Sankų, Palubeckienę ir Stasiūną, kurie dažnai su padirbtais dokumentais gyveno pas Paliūną Kaune. Tada Paliūnas MGB 5 skyriaus buvo užverbuotas slapyvardžiu "Vieversys", bet jokios medžiagos nedavė.

"Ryto" žmona Viktorija Paliūnienė irgi atvažiuodavo į Kauno miestą ir aplankydavo Boleslovą Paliūną...

(...) 1951 m. lapkričio mėn. Alytaus rajono spec. grupė pagal paruoštą planą organizavo prieš Paliūną provokaciją.

Kauno transporto kontoros direktorius MGB nurodymu, pasiuntė Boleslovą Paliūną į Alytaus rajoną į talką kolūkiui remontuoti jų technikos. Ten naktį į kaimą atėjo ginkluoti "partizanai" – persirengę specgrupės čekistai.

Radę jų rajone svetimą žmogų, pradėjo jį "tardyti". Ko atvažiavai? Aišku, esi iš Kauno atsiųstas šnipas sekti partizanų. Už tai mes, "partizanai", tokius baudžiame. Nusivedė jį į klojimą, gerai apmušė, užnėrė ant kaklo kilpą ir ruošėsi karti. Prieš korimą dar paklausė, kuo galėtų pasiteisinti. Ką su juo darė tie "partizanai", liudija B.Paliūno pareiškimas Kauno MGB.

Načalnikui MGB. Kaunas

Aš, Paliūnas Boleslovas, Jurgio, dirbu slapyvardžiu "Vieversys", Kauno saugumo ministerijoje. Buvau komandiruotas į Alytaus miestelį į MTS traktorių stotį darbams, bet pasirodo darbas buvo kolektyve.

Sėdome į mašiną atvažiavome į kolūkį, apsistojome pas sekretorių. Tą naktį, kokią antrą valandą atėjo ginkluoti asmenys ir liepė pakelti rankas aukštyn. Aš miegojau, iš miego pakėliau rankas, mane nuodugniai iškratė, liepė apsirengti, nuvedė į daržinę, uždegė šviesą ir klausė ko atvažiavau. Gerokai apmušė, sakė, agituoti atvažiavai, kolūkio kurti. Vėl mušė ir dar kartą klausė ko atvažiavau. Paskui klausė, kur gyvena šeima. Pasakiau, kad broliai yra Rusijoje. Norėjo pakarti, kilpą buvo užnėrę, maniau, jau baigta. Bet pasakiau, kad brolis nušautas, žmonės miške matė kaip banditą. Tada paleido. Atvedė į kambarį ir liepė miegoti, o jie pavaikščiojo po kambarį ir prapuolė nežinia kur. Tas įvykis buvo 1951 m. lapkričio 28 d. Antras įvykis buvo toks: aš einu iš darbo Kaune ir matau, kad į duris beldžiasi nežinomas asmuo ir sako, kad yra iš Alytaus, susitikęs su Alytaus draugais. Jie atsiuntė pataisyti rašomąją mašinėlę. Aš atsisakiau. Jis prapuolė iš kiemo. Aš bijojau jį sekti, nes gal daugiau jų buvo. Tas įvykis buvo 1952 m. sausio 4 d.

Boleslovas Paliūnas (Vieversys)

(Laiškas redaguotas – D.K.)

Macalnikas A. K. P. prestas Kaunas

LYA-KOPIJA
ap.45 B 867 2

Pareiškimas

aš Palūnas, Poklavas s. gyvo dirbo
po slaptivarde Veversis Kauno saugumo
ministerije. Buvau komandiruotas
i ištisto mesteli i ištres
troktoro stoti darbam bet pasirodo
darbas buvo kolektive sedume i masina
is ištisto mestelo atvažavome i kolkoza
pas sekreto apsistojos, tanakti
ateja koki antra valanda ginklnoti
asmenis ir lepe rankas aukšti;
aš megojau išmego pakelen rankos
iškrate mane nodugnesi lepe
apsirenkti ir nuvede i darzine
apdengc svesa ir klause ko atvaževau
kur tavo draugai kur kartu važeva
apmuše gerokai sako agituoti atvaževai
kolkožo kreti vel išdūnoda is klause
ko atvaževai paskeu apklause seima
kur gyvena pasakau kad iš rodijes
broli norejo pakorti kilja buvo už
nere niamen jau baikta bet paskeu
pasakau kad broli nušaudas zmonis mate

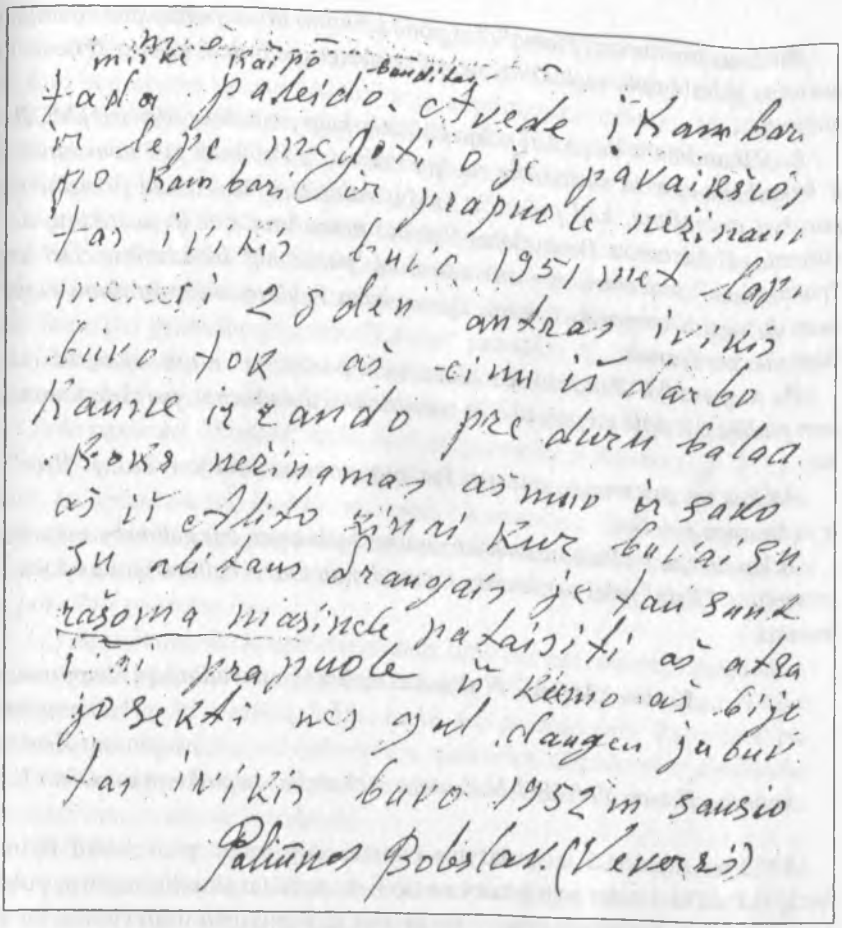
miške Raipo bandit
tada paleido. Atvede į Kambarį
ir leje mėgėti o je pavaikščoj
po kambarį ir prapuole nežinau
tas ivikis buvo 1951 met lapo
mėnesi 25 den antras ivikis
buvo tok aš eimu iš darbo
kaime ir zando pre durų balta
koks nežinomas asmuo ir sako
su alitaus draugais je tau sunk
rašoma masinele palaisiti aš atsa
jo sekti nes yra daugen jų buvi
tas ivikis buvo 1952 m sausio
Paliūnas Bolslav. (Vevorž)

Kitame KGB dokumente rašoma:

(...) Agentam-smogikam B.Paliūnas pasakė, kad jo brolis yra būryje. Jo žmona Viktorija pas jį dažnai lankydavosi, o dabar slapstosi Šeduvos rajone pas savo seserį Petraitytę.

Atlikus patikrinimą pagal tą adresą Petraitytė mūsų surasta, o pagal Šeduvos r. MGB žinias pas ją retkarčiais slepiasi "Ryto" žmona.

Sausio mėn. pas Paliūną buvo pasiųstas mūsų agentas "Plienas", kaip "partizanų" ryšininkas nuo specgrupės, kuri apdorojo Paliūną.

Paliūnas priėmė ag."Plieną", bet po to į Kauno MGB parašė pareiškimą, kuriame išdėstė apie susitikimą su mūsų specgrupe ir apie agento "Plieno" atėjimą.

(...)Išnaudojant šią padėtį reikia Paliūną, kaip pranešėją, iškviesti į MGB ir bekalbant apie tą susitikimą su "partizanais", Paliūnas turi savo ranka parašyti pranešimą, kad prijaučia tarybų valdžiai ir kad už tai jis nebuvo ištremtas iš Lietuvos. Panaudojus Paliūno pranešimą apie jo susitikimą su "partizanais", inscenizuoti – suvaidinti tų "partizanų" likvidavimą. Dėl to tuos du agentus-smogikus, kurie išprovokavo Paliūną, nufotografuoti kaip žuvusius partizanus.

Po to parodyti Paliūnui tas "žuvusių" "partizanų" nuotraukas, už tai jam padėkoti ir apie tai paimti iš jo patvirtinantį dokumentą, parašytą jo ranka.

Atlikus tas priemones, pasiųsti Paliūną, panaudojant jo ryšius, į "Ryto" ir jo žmonos paiešką.

Tokiu atveju, jei Paliūnas nedirbs mums sąžiningai, bus galimybė sukompromituoti "Rytą" prieš partizanus. Panaudojant tam iš Paliūno gautus dokumentus.

Kauno YMGB 2-N skyriaus viršininko pavaduotojas kapitonas
Podkamisky
kapitonas Zenin
Sutinku: Kauno YMGB 2-N skyriaus viršininkas papulkininkas Oleinik.

1952 m. sausio 25 d. sudarytas planas, kaip toliau provokuoti Ryto brolį B.Paliūną, buvo įvykdytas vasario 8 d. Apie tai smulkų raportą pulkininkui Oleinikui surašė vykdytojas vyr.operatyvinis įgaliotinis vyr.ltn. Steponovas. *(A.45. B.867. L.209-213.)*

Bet, matyt, tos priemonės jokių rezultatų nedavė. Apie tai daugiau jokių dokumentų neradau.

Tuo pat metu visai kitam krašte, Dotnuvos ir Radviliškio rajone, ieškodami Ryto, veikė dar keli agentai. Tarp jų agentas "Gaidys", gyvenantis Naujųjų Lažų k., Dotnuvos r., kurį Rytas naudojo ryšio atnaujinimui su partizanų vadu Bite (*Algiu Karbočiumi, vėliau Vyčio apygardos vadu – red.*), agentas "Algis" ir jo žmona agentė "Birutė", per kuriuos Rytas palaikė

ryšį su Jono Mackevičiaus-Vygaudo būriu. Bet po Vygando suėmimo Rytas tuo ryšių punktu nesinaudojo, nes bijojo, kad Vygaudas galėjo jį išduoti. Kad neprarastų agento "Algio" ir jo naudingų pranešimų, MGB liepė jam pradėti "slapstytis": saugumiečiai atvyko jo "ieškoti", darė "kratą", laikė "pasalą". Apie tai sužinojo visi "Vienybės" kolūkio žmonės, nes agentas "Algis" ten dirbo brigadininku.

Apie tai savo 1952 m. sausio 23 d. agentūriniame pranešime, kurį priėmė Šiaulių srities MGB 2-N skyriaus viršininko pavaduotojai mjr.Serebriakovas ir Kazlauskas, pranešė agentė "Birutė" – agento "Algio" žmona. Tame pat pranešime agentė "Birutė" praneša: *"(...) sausio 15 d. rytą pas ją atėjo gydytojas, kurio pavardės ji nežino, bet kurį 1951 m. vasarą į jos namus atvedė partizanai gydyti būrio vadą "Rimgaudą"* (Rytą – D.K.)

Tada partizanė "Rimutė" sakė, kad tas gydytojas iš Kauno (...)

Gydytojas domėjosi, ar pas agentę nebuvo atėjęs partizanas "Rimgaudas", tai agentė atsakė, kad jis jau seniai čia neateina. Tada gydytojas paprašė agentės, kad jeigu jis užeitų, tegul pasako, kad jis nori su juo susitikti (...), taip pat klausė apie Petrauską iš Jakubaičių k., ar jis nesuimtas (...); po to pokalbio gydytojas išėjo.

(...) Apie Petrauską agentė dar girdėjo 1950 m., kai ryšininkė Julija klausė, ar agentė pažįsta Petrauską iš Jakubaičių k. Kai ji pasakė, kad žino, ir paklausė, dėl ko jai jo reikia, Julija atsakė, kad partizanams "Vygaudas" pasiuntė ją pas Petrauską dėl rašomosios mašinėlės. Grįždama iš Petrausko, Julija važiavo pro agentės namus ir vežime buvo kažkoks maišas, kuriame buvo suvyniota rašomoji mašinėlė.

PAŽYMA: 1.Per agentę-ryšininkę "Birutę" perduoti užduotį agentui "Algiui" pagal sudarytą legendą pasistengti susitikti su partizanu "Rimgaudu". Be to, įspėti "Algį", kad jis blogai "slapstosi" ir gali sukelti žmonių įtarimą ir, be to, neaktyviai ieško ryšio su partizanais.

2."Rimgaudas" – Paliūnas yra Prisikėlimo apygardos vadas.

3.Gydytojas – tai Lietuvos TSR MGB 2-N valdybos agentas.

PRIEMONĖS: sausio 30 d., kad geriau patikėtų, jog mes agento ieškome, organizuoti jo name pasalą su iššifravimu (...)

Pranešimo originalas yra ag."Birutės" byloje Nr.538". (A.45. B.683. L.84, 85)

Visos čekistų agentūros pastangos, nukreiptos į vieną tikslą – priartėti

tas "Čestnyj" Kauno KGB Valdybos 5-am skyriui pranešė:

Visiškai slaptai

Agentūrinis pranešimas

Agentas "Čestnyj" *Priėmė: Čečurov'as*
1952 m. birželio 7 d.

Gegužės 26 d., kai aš buvau Pernaravoje, ryšininkas Antanas Balsys, dirbantis Pernaravos MTS sandėlininku, pranešė, kad gegužės 21-22 d. turėjo galimybę per ryšininkus "Saulei" perduoti mano laišką.

Birželio 5 d., kai aš atvykau į Pernaravą, Balsys tuoj pat su motociklu išvažiavo nežinoma kryptimi ir grįžo po 2 valandų, ir pranešė man, kad turiu vykti į pasimatymą su partizanais. Tai buvo naktį – kelias pas partizanus buvo blogai paruoštas ir įtartinas. Mes su Balsiu nuvykome į Pavinkšnių kaimą, pas Balsio seserį ir jos vyrą, kurie tais metais buvo vedę, buvo partizanų ryšininkai ir pagalbininkai (...) Greta gyvenantis Kazys Arštikis taip pat yra partizanų ryšininkas.

Netoli nuo kranto yra miškelis, kur mes ir susitikome su partizanais.

Pirmas – juodais gražiai apkirptais plaukais, apie 25-27 metų, tamsių akių, 5 metai kai būryje, uniformuotas, apsiginklavęs STV (šautuvu – D.K.)

Antras – labai šviesiais plaukais, apie 18-20 metų, būryje pirmi metai.

Su pirmu partizanu kalbėjau be liudininkų. Jis pasakė, kad "Saulė" lauks manęs pagal slaptažodį mano nurodytu laiku. (Aš susitikimą paskyriau liepos 15 d.)

"Saulė" apie mane sakė, kad anksčiau buvau geras vyras, o koks dabar – neaišku, bet mane jis nori matyti. Atsisveikindami davė literatūros, kurią įteikiu, ir pasakė, kad partizanas "Vaidila" žuvo netoli Betygalos dėl to, kad susitikimo vietą išdavė Morkus.

Toliau kalbėjo, kad dauguma partizanų nori pasitikrinti sveikatą, reikalingi vaistai (...) Išeidami pasakė, kad jų laukia trijų valandų kelias.

PAŽYMA: Agentas palaiko ryšį su MGB I skyriumi. Pas mane atvyko dėl to, kad prarado ryšį.

Š.: A.45. B.687. L.272.

Agentas "Čestnyj", atkūręs ryšį su kitu MGB skyriumi, pradėjo teikti

Agentas "Čestnyj", atkūręs ryšį su kitu MGB skyriumi, pradėjo teikti vienas po kito pranešimus apie savo "darbą" su J.Paliūnu-Rytu.

Lietuvos SSR MGB *Visiškai slaptai*
Kauno apygarda 5 skyrius

Agentūrinis pranešimas

Agentas "Čestnyj" *Priėmė: Čečiurov*
1952 m. liepos 1 d.

Pagal Jūsų užduotį liepos 29 d. 19 val. atvykau į Gudžiūnų geležinkelio stotį, iš ten nuėjau į Skamaičių kaimą pas partizanų ryšininką Antaną Svetiką. Buvo visai aišku, kad Gudžiūnų stotyje mane seka vidutinio amžiaus vyras ir jauna mergaitė. Po to, kai per kitas stoties duris nuėjau taku (o ne keliu) į Skamaičius, jų jau nemačiau.

Atėjęs pas Svetiką, buvau sutiktas šiltai ir mandagiai. Jis man pasakė, kad teks truputį palaukti. Po kelionės į Brestą buvau pavargęs, todėl paprašiau, kad leistų pamiegoti. Svetikas noriai ir mandagiai tai leido.

Jau pradėjo temti, kai mane pabudino Svetikas ir pasakė: "Pas Jus atėjo".

Pas Svetiką kambaryje sutikau jo dukterėčią, pažįstamą iš pirmo susitikimo, apie 17 metų mergaitę Laimutę. (Ji turi 9 metų sesutę, tėvą ir motiną, kur jie dirba – nesužinojau, bet Laimutės motina tą dieną buvo Kaune).

Per praeitą mano susitikimą su Svetiku Laimutė dalyvavo, juokavo, pasakojo anekdotus, prašė iš manęs knygų, bet kad būtinai dovanočiau. Laimutės pavardės nei pirmą, nei antrą kartą nesužinojau, bet paaiškėjo, kad ji baigė septynias klases Kėdainiuose.

Laimutė gyvena tame pat kaime kaip ir Svetikas, už pusės kilometro nuo jo. Iš Svetiko kartu su Laimute nuėjome pas ją.

Įėjus į Laimutės namus, ten nieko nebuvo. Po kelių minučių pasigirdo, kad kažkas nulipa nuo palėpės (aukšto). Ir į kambarį įėjo "Rytas", o su juo du partizanai. Kai vėliau išsiaiškinau, "Lapė" ir "Kariūnas". Paeiliui jie mane apsikabino ir pasibučiavo. Matėsi, kad "Rytas" susitikimu patenkintas. "Rytas" tuoj pat paminėjo, kad mane stebėjo pro žiūronus, kai aš pasirodžiau stotyje. Ir jeigu būtų pasirodę įtartini pašaliniai, apie susitikimą nebū-

❒ 2-as Juozas Paliūnas-Rytas

❒ 2-as Juozas Paliūnas-Rytas

❒ 1950 m. gegužės mėn. Maironio rinktinės partizanams skaitomas vadovybės įsakymas. Rinktinės vadas J.Paliūnas-Rytas (1-as iš dešinės)

tų buvę jokios kalbos. Paklausus: iš kur mane stebėjote? "Iš palėpės", – atsakė, nes kaimas nuo stoties apie kilometrą ir matomumas geras.

Pokalbis vyko dalyvaujant dviems minėtiems partizanams. Laimutės kambaryje nebuvo. "Rytas", pirmas pradėjęs pokalbį, pasakė, kad kai gavau iš Betygalos tavo laišką, tai pajutau – rašo senas tikras draugas. Bet tuoj pat paklausė, – o pasakyk, kaip tu išlikai, kodėl tavęs nesuėmė, nes suimtieji ryšininkai nupasakojo tavo išvaizdą, net ir apie auksinį dantį, o Daškus ir jo žmona sakė mums, kad papasakojo apie tave, kad tu gydytojas, kad apie tave ypatingai klausinėjo, kai verbavo Daškų. "Kodėl tu nesuimtas?" – vėl susirūpinęs klausė "Rytas". Vėliau klausė, ar mane buvo iškvietę MGB organai. Lyg tai baigdamas pasakė: "Nepatikėsiu, kad KGB organai nesidomėjo tavim ir nesužinojo apie tave iš suimtųjų parodymų". Ir tuoj pat piktai priminė apie buvusią savo ryšininkę Aldoną, kurią pats pasiruošęs sušaudyti. Matėsi, kad jis abejoja mano nuoširdžiu pasakojimu, kad į MGB manęs nė karto nekvietė, nors aš ir slapsčiausi. Viskas baigėsi tuo, kad aš turėjau palikti Kauną ir išvažiuoti į provinciją. Į mano griežtą repliką, kad jeigu manim netiki, tai kam reikėjo mane kviesti į susitikimą.

Po to jis lyg pasidarė švelnesnis ir pasakė, kad tu dar nepatyręs ir nesupranti, kad MGB specialiai (tyčia) pasiuntė tave į mano veikimo rajoną – į Pernaravą, aplink tave apstatę šnipais, kad surastų ryšį su manim, o kada nieko nelaimėjo, tai tuo pat tikslu 200 rb. padidino tau algą ir pervedė į Betygalą. "Gali būti", – į tai atsakiau "Rytui".

Pakartotinai atkreipiau "Ryto" dėmesį, kad jeigu manim netiki, tai nepradėkim. Ir jis pasakė, kad tiki mano akimis ir turi viltį, kad mano siela gera. Ir tuoj pat pasakė: "O Daškum aš netikėjau. Jis prisipažino, kad MGB užverbuotas, o dabar vaidina tarybų valdžios priešą, slapstosi, vaidina jo paieškų komediją. Jau yra nuosprendis jį sušaudyti, kuris greit bus įvykdytas".

"Rytas" pareikalavo iš manęs, kad pradėčiau nelegalų gyvenimą. Tu man reikalingas, kaip dešinė ranka leidžiant partizanų laikraštį, taip pat vietoje suteiksi būtiną medicininę pagalbą, o vaistų mums užteks. Labai blogi reikalai su partizaninio laikraščio leidimu, todėl kad nėra raštingų žmonių. Dabar tuo užsiima "Kariūnas" (dalyvavo pokalbyje), bet jis silpnas to reikalo organizatorius.

– Tiesa, – sakė "Rytas", – aš tau negarantuoju, kad tu pastoviai būsi su

manimi. Tokius žmones, kaip tu, pas save į darbą paims aukštesnioji mūsų valdžia.

Kada "Rytui" pasakiau, kad nenaudinga pereiti į nelegalų gyvenimą, todėl kad greitai bus karas, nukentės šeima ir, be to, ruošiuos bėgti į užsienį. Į tai jis atsakė: "Į užsienį tu nepapulsi, o į Sibirą anglių kasti gali patekti".

Po kelių minučių aš "Rytui" pasakiau, ką gi jei jau yra toks reikalas gyventi nelegaliai, tai aš pasiruošęs. "Rytas", išklausęs mane, lyg tarp kitko pasakė: "Tai nesutinki, tai tuoj pat vėl sutinki".

Po to "Rytas" papasakojo, kad jie turi radijo ryšį su Krupavičiumi. Pas juos iš užsienio, vakarinės Vokietijos zonos atvyko du "patriotai", kurie kartu su trim partizanais nusifotografavo. Sprendžiant iš išvaizdos, nuotrauka padaryta rudenį. Apart šių patriotų, pas mus atvyko per Baltijos jūrą dar du patriotai, o trečias persikeldamas žuvo", – sakė "Rytas".

Vienas iš partizanų, išėjęs į užsienį, iš ten grįžo prieš 5-6 mėnesius. Mes galėtume iš užsienio gauti ginklų, kiek tik mums reikia, juos numestų parašiutais, bet tai blogai paveiktų liaudį, nes tokiais atvejais paieškose dalyvauja apie du tūkstančius kareivių.

"Rytas", gavęs mano sutikimą pereiti į nelegalų gyvenimą, numatė datą – liepos 27 d. Susitarėm padaryti taip: liepos 27 d. aš turiu nueiti už Betygalos ant Dubysos upės kranto nusirengti, ant kranto palikti viršutinius ir apatinius drabužius, dokumentus ir pinigus, t.y. suvaidinti, kad paskendau. Po to su patikimu vairuotoju mašina važiuoti pas Svetiką ir klojime ant šieno lauktiu ryšininko, kuris turi pranešti man su slaptažodžiu "gražios akys" – atsakymas turi būti "dūmų nebijo". Iš anksto pasiruošk sau lietuvišką karišką uniformą, turėk žiūronus ir pagal galimybes pistoletą.

Tuo atveju, jei būtų blogas oras ir negalima "paskęsti", tai turi važiuoti keliu pas Svetiką ir ant kilometrinio stulpo 13-65 pakabinti kokį nors skudurą. Mes žinosime, kad tu pas Svetiką.

Beveik tokiu pat būdu pas mus į partizanus atėjo "Kariūnas". Jis anksčiau dirbo Betygalos parduotuvės vedėju. Su savim paėmė 40000 rublių, atėjo pas mus, o buvo inscenizuota jo žmogžudystė.

"Rytas" sakė, kad jis turi pastovų ryšių punktą, tarp Gudžiūnų geležinkelio stoties ir kelių sankryžą, einančią į Betygalą, Gudžiūnus ir stotį. Jis tą namą man parodė iš toli. Namą parodyti galiu, bet ryšio punkto ir gyventojo pavardės nežinau.

Skamaičių kaime gyvena dar vienas "Ryto" ryšininkas – Gapšys. Kas jis, – "Rytas" nieko nepasakė. Po to "Rytas" man patarė nesidomėti Betygalos kunigo "gandais" ir su juo nesitarti. "Anksčiau jis turėjo ryšį su partizanais, – sakė "Rytas", – o dabar nieko bendro su mumis neturi. Reikia būti atsargiam. Kada ateisi pas mus, tai mes be jokio bandomojo laiko duosim tau vyr.leitenanto laipsnį ir apginkluosim šautuvu SVT. Aš pasakiau, kad šautuvo neimsiu, o pistoletą – su malonumu.

"Rytas" patarė iki liepos 15-20 d. kiek galima paruošti vaistų, kuriuos turiu nuvežti pas ryšininką Balsį (Pernaravos MTS sandėlininką, apie jį pranešiau anksčiau), o jis žinos kur juos dėti.

"Rytas" sakė, kad Balsys man Pernaravos miške naktį suruošė susitikimą su partizanais, tarp jų su "Arūnu", kito jauno slapyvardės nepasakė, bet jis yra "Ryto" bičiulis.

"Rytas", kalbėdamas apie atsargumą, pasakė, kad jo asmeninį bunkerį žino tik partizanas "Lapė", o "Kariūnas" bunkerio nežino. Ar žino jo bunkerį partizanas "Arūnas" ir ryšininkas Balsys nepasakė, o paklausti nebuvo galimybės.

Partizanas "Kariūnas" flirtuoja su Laimute. Tai žinau iš vieno ir kito žodžių. Susitikinėja pas Laimutę.

Į susitikimą "Rytas" atėjo ginkluotas 9 mm kalibro pistoletu ir su automatu, "Kariūnas" buvo ginkluotas šautuvu ir naganu, "Lapė" – tokiu pat šautuvu ir pistoletu.

"Rytas" sakė, kad jis yra Povilo Lukšio apygardos vadas. Turi naują slapyvardį "Audra".

Bekalbant, kai partizanų ginklai gulėjo toliau, aš paėmiau "Ryto" automatą, nukreipiau į jį ir juokais sukomandavau "rankas aukštyn" ir pasakiau: "dabar aš būsiu turtingas". "Rytas" nusijuokė ir nieko nepasakė, užsiminęs, kad tu toks pat juokdarys, kaip ir anksčiau.

Po to "Rytas" parodė ir davė paskaityti daug antisovietiškos literatūros. Ir dar sakė, kad tarp Tarybų valdžios narių S. ir M. yra didelių nesutarimų. S. yra kapitalistinių elementų šalininkas, o M. – atvirkščiai.

Partizanams išėjus, aš pas Laimutę likau laukti traukinio. Laimutė paguldė mane miegoti. Laimutė, prieš išeidama iš namų, mane keturis kartus pabučiavo, apkabino ir verkdama pasakė: "Man gaila Jūsų. Aš žinau, kad einate pas partizanus. Žūsite ten visi, žus ir Lietuva".

PAŽYMA: 1.Pranešimas užrašytas iš agento žodžių.

PRIEMONĖS: 1.Laikyti tikslinga agento "Čestnyj" perėjimą į nelegalią padėtį ir jo įterpimą į vadovaujantį pogrindžio centrą, sudarant agentui sąlygas nuo pogrindžio jo išsiuntimą į užsienį.

2.Jeigu bus teigiamas sprendimas, pervesti agentą į nelegalią padėtį, ypatingu planu smulkiai aptarti su juo ryšį.

Kauno srities 5 skyriaus MGB viršininko pavaduotojas majoras Čečurov

Š.: A.45. B.867. L.276-282.

Po šio agento pranešimo ypatingai skubiu ryšiu siunčiamas visiškai slaptas pranešimas pačiam MGB ministrui gen.mjr.Kondakov'ui. Jame trumpa minėto agentūrinio pranešimo santrauka, ypač pabrėžiant radijo ryšį su Krupavičium, kad atvyko iš užsienio keletas patriotų, kad MGB užverbuotą Dapkūną (Dapkų) partizanai ruošiasi sušaudyti, kad agentas "Čestnyj" pereina į nelegalų gyvenimą.

1952 m. liepos 9 d. agentas "Čestnyj" papildo (siunčia ar rašo neaišku) liepos 1 d. pranešimą: smulkiai aprašo, kokie pastatai pas ryšininkus Svetiką ir Laimutę, kokie nuotoliai tarp namų: kaip ėjo išsidėstę vienas paskui kitą. Visas smulkmenas. O toliau agentas pasakoja: *"(...) O dar prisiminiau, kad "Rytas" pasakė, jog pas jį yra didelė suma dolerių, kad jis vadovavo operacijai plėšiant Ariogalos banką. Kad anksčiau vaistais (nuo šautinių žaizdų) padėdavo Betygalos vaistininkas Šalkauskis – atleistas iš darbo, dabar gyvena Girkalnyje. Taip pat "Rytas" sakė, kad pas juos Tauragės miškuose yra bazė (kokia bazė ir kam naudojama, nepasakė). Dar papasakoja atsitikimą, kai jo ryšininkas važiavo į Kauną dėl žiedų partizanams, kuriuos gamino leitenantas, dirbantis MGB organuose; vieną kartą tas ryšininkas jį pamatė su uniforma ir išsigando. Bet tas jam pasakė: "Nežiūrėk kas ant manęs, bet suprask kas manyje" (...) Toliau pietavom – tarp kitko "Rytas" labai mėgsta silkę (...) nerūko, visai negeria (...)*

Apie 24 val., jau liepos 1 d., visi kartu ėjome Laimutės link. Kai priėjome upelį, "Rytas ir "Lapė" nuėjo pasroviui, kairiuoju Dotnuvėlės upelio krantu į Gudžiūnų pusę, o mes su "Kariūnu" atėjome pas Laimutę, su kuria jis apie kažką pakalbėjo, atsisveikino su manimi ir nuėjo.

Liepos 1 d. 6 val. ryto aš išvažiavau.

Jūsų man pateiktose nuotraukose atpažįstu tuos asmenis, kurios yra ir pas "Rytą". Apie tuos "patriotus" iš Vakarų Vokietijos man papasakojo "Rytas", o aš jums pranešiau.

Reikia dar pridėti, kad apie mano išėjimą pas partizanus žino ir Svetikas – jis man liepos 1-ąją pasakė: "Ar nedarai klaidą, kad eini pas partizanus. Sėdėtum sau ir viskas".

Galvodamas, kad tai iš jo pusės gali būti provokacija, atsakiau jam: "Ne tavo reikalas".

PAŽYMA: Agentui "Čestnyj" buvo parodytas parašiutistų nuotraukos – "Skirmantas", "Rytas" ir "Sakalas". Jų nuotraukos yra ir pas "Rytą".

TIKRA: Kauno srities MGB 5 skyr. virš.pavad.majoras Čečurov"

Greta keleto agento "Čestnyj" pranešimų dar yra paskutinio pranešimo ištrauka, rašyta 1952 m. rugsėjo 25 d. Dotnuvos MGB viršininko pavaduotojo kapitono Fomičiovo, kurioje praneša, kad: *"(...) į bunkerį atėjome rugpjūčio 28 į 29 d. naktį".*

O Leono Juškos-Kariūno 1952 m. spalio 16 d. tardymo protokole parašyta: *"(...) jie buvo susitarę susitikti rugpjūčio 29 d., bet tada jo nesulaukė. Todėl įspėjo Svetiką, kad kai ateis "Darius"* (agentas "Čestnyj" – D.K.) *jiems sutartu ženklu pranešti, kurį, mūsų paprašyta, tikrindavo Laimutė Amalevičiūtė, 20 metų, iš Skamaičių kaimo ir Petrauskaitė – slapyvarde "Klajūne", iš Jakubaičių kaimo.*

1952 m. rugsėjo 3 d. aš, Paliūnas ir Prūsaitis nuėjome pas Amalevičiūtę ir ji pasakė, kad yra signalas – reiškia "Darius" atėjęs ir yra pas Svetiką. Kad su savim paimtų "Darių", pasiuntėme pas Svetiką Laimutę, o mes laukėme prie Amalevičiūtės namų. Kai "Darius", lydimas Amalevičiūtės, priėjo, mes šūktelėjome slaptažodį, susitikome ir išvykome į mūsų bunkerį (slėptuvę). Paliūnui paklausus, kodėl "Darius" neatėjo rugpjūčio 29 d., jis atsakė, kad sirgo. (...) Kitą dieną, kai atėjome į bunkerį, Paliūnas išleido įsakymą apie "Dariaus" priėmimą į partizanus be kandidatinio stažo ir paskyrė jį "visuomeninių reikalų viršininku".

Toliau apklausos protokole tardytojas klausė L.Juškos-Kariūno, kuo užsiiminėjo Darius, ar neįtarinėjo jo, ar palikdavo jį vieną ir t.t.

J.Juška atsakė, kad Darius kartu su Paliūnu ruošdavo antitarybinę spaudą, kad niekas jo neįtarinėjo, kad buvo palikę Darių vieną ir jį įspėję, kad

būtų atsargus. *"(...) Bet kai po ryšių punktų patikrinimo grįžome ir užėjome pas Laimutę Amalevičiūtę, ten radome nuo "Dariaus" raštelį, kur parašęs, kad iš bunkerio išėjo todėl, kad sudaužė lempos stiklą ir negalėjęs būti bunkeryje ir yra pas bunkerio šeimininką. Į tai Paliūnas pasakė: "Na ir kvailas "Darius", kaip vaikas, statydamas save į pavojų dėl nieko nuėjo dvidešimt kilometrų, paliko raštelį ir vėl grįžo".*

Bet Paliūnas, be to, pagalvojo, kad "Darius" pas Amalevičiūtę nuėjo kaip pas moterį.

Kada mes atėjome pas bunkerio šeimininką, tai "Darių" radome pas jį. Pas jį buvo ir rašomoji mašinėlė, kurią jis pasiėmė iš bunkerio. Čia jam už neapgalvotą žingsnį Paliūnas davė pastabą ir nuėjo į bunkerį. Tai įvyko 1952 m. rugsėjo viduryje (...). Grįžęs į bunkerį Paliūnas barė "Darių" už išėjimą iš bunkerio, kaltino jį, kad tuo galėjo iššaukti įtarimą, pats papulti į MGB rankas ir pakenkti mums.

Kitos dienos rytą Paliūnas parašė apie 8 klausimus ir pasiūlė "Dariui" į juos atsakyti: (...) dėl ko "Darius" pasiėmė su savim asmeninius dokumentus, ką sutiko eidamas pas Amalevičiūtę, kodėl išnešė iš bunkerio mašinėlę (kitų klausimų neatsimenu). Į tuos klausimus "Darius" atsakė, kad jis apie tai nepagalvojo, kad jis nežino partizaninių taisyklių, kad negalima imti dokumentų, o rašomą mašinėlę paėmė todėl, kad be darbo buvo nuobodu.

Po to Paliūnas "Dariui" pareiškė, kad pilnai juo pasitikėti negali. "Darius" tylėjo ir matėsi, kad jis jaučiasi kaltas (...)"

Bet aš manau, kad jų santykiai nepasikeitė. Po to įvykio aš, "Darius" ir Prūsaitis palikdavome Paliūną bunkeryje vieną, o patys eidavome į ryšių punktus. Galvoju, kad Paliūnas ir toliau pasitikėjo "Dariumi", nes nebūtų jo leidęs su mumis, tuo labiau į ryšių punktus...

Klausimas: Papasakokite kaip žuvo "Darius"?

Atsakymas: 1952 m. rugsėjo 27 d. aš, Prūsaitis ir "Darius" išėjome iš bunkerio į ryšių punktų patikrinimą ir gauti maisto. "Darius" su mumis nesiprašė, bet Paliūnas jam pasiūlė pasivaikščioti, kad po to geriau dirbtųsi.

Rugsėjo 29 d. mes, aplankę keletą rėmėjų, užėjome į Jakubaičių kaimą pas Mockienę, kuri mums buvo nupirkusi hematogeno ir polivitaminų. Pas ją papietavę ir priėmę hematogeno su polivitaminais nakvoti nuėjome į Rukų kaimą, į Smulskio klojimą. Apie tai žinojo Smulskio kaimynai – Čepo šeima.

1952 m. rugsėjo 30 d. rytą Čepienė į klojimą atnešė mums pusryčius ir

išėjo. Pavalgęs aš priėmiau polivitaminų, o Prūsaitis išgėrė hemotogeno, kurį naktį 29 d. į 30 d. pas save laikė "Darius".

Po kurio laiko Prūsaičiui pasidarė bloga, man taip pat. Kai Prūsaitis po hemotogeno pasijuto blogai, tai "Darius" paklausė, kas jam yra ir paėmęs butelį pridėjo prie lūpų, lyg norėdamas paragauti. Nežinau, ar išgėrė jis, ar ne dėl to, kad lipau nuo šieno žemyn pažiūrėti, ar aplinkui ramu. Kai aš nulipau žemyn, išgirdau kaip "Darius" suriko: "Aš nekaltas", o po to pasigirdo du ar trys šūviai. Užlipau į viršų ir pamačiau, kad mirtinai sužeistas veidu žemyn gulėjo "Darius", o Prūsaitis apsvaigęs lipo žemyn. Aš su juo, padėdami vienas kitam, išėjome iš klojimo. Kur mes vaikščiojome, aš neatsimenu (...)"

Toliau apklausos protokole tardytojas L.Juškai užduoda keletą klausimų: kodėl Darius rėkė "aš nekaltas", ar kalbėjo apie jo nužudymą, kas visgi nušovė Darių, už ką Prūsaitis nušovė Darių?

L.Juška atsakė: ko rėkė "Darius" nežino, apie nužudymą jokių kalbų nebuvo, kad nušovė Prūsaitis, nes pats Darius negalėjo nusišauti; "*(...) aš galvoju, kad prieš išeinant iš bunkerio Paliūnas įspėjo Prūsaitį, kaip grupės vyresnįjį, kad jis "Darių" stebėtų. Kai Prūsaitis, išgėręs hemotogeno, pasijuto blogai, turbūt pagalvojo, kad hemotogenas užnuodytas "Dariaus", ir supratęs, kad jis išdavikas – nušovė (...)"*

Tardė Lietuvos TSR MGB I skyriaus 2-N Valdybos vyr.operįgaliotinis kapitonas Grišečkin 1952 m. spalio 16 d. (Prano Prūsaičio asmens byla Nr.47303. L.138-144)

Apie tą patį įvykį 1962 m. rugsėjo 26 d. per tardymą pasakoja Pranas Prūsaitis: *"(...) 1952 m. rudenį Kėdainių rajone Rukų kaime, buvusiame Čepo klojime, kuris tuo metu priklausė kolūkiui, kartu su būrio dalyviu Algirdu Juška nušovėme gydytoją, pavardės jo nežinau, kuris kartu su mumis slapstėsi. Nušovėme jį už tai, kad jis mus apnuodijo. Pirmas į tą gydytoją šovė iš automato Juška, o paskui iš pistoleto šoviau ir aš..."* (P.Prūsaičio asm. byla Nr.47303. T.1. L.21.)

Galiausiai paskutinis čekistų spec. pranešimas apie tai, kaip buvo sunaikintas jų agentas "Čestnyj" ir kaip žuvo Prisikėlimo apygardos vadas Juozas Paliūnas-Rytas, Saulė.

Šiaulių srities MGB valdybos viršininkui valstybės saugumo pulkininkui Jarockojui

Spec. pranešimas

Apie atliktą čekistinę karinę operaciją likviduojant vadinamąją "Povilo-Lukšio" partizanų rinktinę.

Pranešu, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. 20 val. buvęs mūsų rezidentas "Vlasov" pranešė, kad Rukų kaime, Dotnuvos rajone pastebėtas ginkluotas žmogus, apsirengęs buv.Smetonos armijos uniforma, sėdintis krūmuose prie kelio netoli Kazio Čepo, ištremto ūkininko, sodybos. Uniforma ir nežinomojo elgesys leido teigti, kad tai vienas iš nacionalistų. Taip pat rezidentas "Vlasov" pranešė, kad nepažįstamasis ginkluotas automatu ir elgėsi nenormaliai, lyg tai girtas ar sergantis. Patikrinti ir realizuoti gauto pranešimo, į tą vietovę išsiunčiau MGB virš.pavad. valstybės saugumo kapitoną Fomičiov, 2-N skyriaus vyr. operigaliotinį saugumo vyr.ltn.Kutuzov ir iš MGB apsaugos 30 kareivių.

Vykdami į nurodytą vietą, papildomai sužinojome, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. kolūkio klojime, buvusioje Kazio Čepo sodyboje buvo partizanai, kurie susipyko, susišaudė ir to rezultate vienas buvo nušautas, o du išėjo nežinoma kryptimi (...).

1952 m. rugsėjo 30 d. 22 val. 500 m nuo Kazio Čepo sodybos prie lauko keliuko – koordinatės 50-74, žemėlapis 1-50000, buvo surasti du automatai. Tai davė pagrindą aktyviau ieškoti. Tam buvo panaudoti sekimo šunys. Aktyviau ieškant buvo pastebėtas iš krūmų išeinantis žmogus, kuris pasuko į Pakarklių miško pusę.

Paklausus – "Kas eina?" nepažįstamasis pradėjo bėgti atsišaudydamas iš revolverio "Nagan". Tuo laiku į susišaudymą atskubėjo antra kareivių grupė, kuri atkirto kelią į mišką. Po to į pagalbą paleidome sekimo šunį ir nepažįstamasis buvo paimtas gyvas, tik sužeistas į koją. Tai buvo ginkluotas partizanas Leonas Juška, Antano, g.1928 m. Aleknaičių k., Ariogalos r. Partizanavo nuo 1950 m., slapyvardžiu "Kariūnas". Būryje buvo visuomeninio skyriaus viršininku, veikė kartu su Prūsaičiu-"Lape" ir Povilo Lukšio partizanų rinktinės vadu Paliūnu-Rytu.

Suimtas partizanas Juška buvo tardomas, kad sužinotų kitų būrio narių buvimo vietą. Jis po ilgo pasipriešinimo pasakė, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. jie buvo kolūkio klojime, kuris anksčiau priklausė Kaziui Čepui. Jie buvo trise: jis Juška-"Kariūnas", Prūsaitis-"Lapė" ir trečias naujas partizanas, slapyvardžiu "Kunigaikštis". Apie 10 val. ryto Prūsaitis-"Lapė" pasijuto lyg sergantis. Partizanas "Kunigaikštis" davė jam kažkokių vaistų, nuo kurių "Lapei" pasidarė dar blogiau; jis įtarė "Kunigaikštį", kad kažko uždavė ir ištraukęs pistoletą, "Kunigaikštį" nušovė. Po to Juška "Lapę" nuvedė į krūmus, apie 500 m nuo tos vietos, kur jie ir buvo iki saulėlydžio. O kai "Lapė" pasijuto geriau, Juška nuvedė jį į mišką. Išsiskyrę numatė susitikti 1952 m. spalio 4 d.

Apžiūrėjus buvusią Čepo sodybą, buvo surastas nužudyto partizano "Kunigaikščio" lavonas, kuris kaip paaiškėjo, buvo vidaus agentas, slapyvardžiu "Čestnyj".

Vėliau Juška pasakė, kad Povilo Lukšio rinktinės vadas Paliūnas-"Rytas" slepiasi bunkeryje, kuris yra Petro Krutkio sodyboje, gyvenančio Padotnuvio kaime, Dotnuvos rajone.

1952 m. spalio 1 d. rytą, nurodytoje sodyboje buvo likviduotas Povilo Lukšio rinktinės vadas Juozas Paliūnas, Jurgio, g.1914 m. Tilindžių k., Ariogalos r., partizaninis slapyvardis "Rytas", taip pat "Tylūnas", "Štrausas" ir "Saulė". Būryje nuo 1945 m., laipsnis leitenantas.

Suimant partizaną Jušką ir likviduojant partizanų vadą Paliūną, buvo paimta: 1.Automatai – trys (3), 2.Šautuvai – vienas (1); 3.Naganai – du (2); 4.Pistoletas – vienas (1); 5.Granata – viena (1); 6.Spaustuvinės staklės su lietuvišku šriftu – vienas (1); 7.Rašomos mašinėlės – dvi (2); 8.Fotoaparatas – vienas (1); Radioimtuvai – vienas (1); 10.Partizanų archyvas; 11.Švaraus popieriaus apie 20 kg.; 12.Įvairūs part. antspaudai; 13.Šovinių įvairių – 500 vnt.

Pabėgusio partizano Prūsaičio-"Lapės" paieškai pasiųsta patikrinta agentūra, taip pat vykdom karines operacijas. Kol kas paieška teigiamų rezultatų nedavė. Jo paieškai ir likvidavimui įmamės sustiprintų priemonių (...)"

Š.: A.45. B.684. L.23-25.

Dar galima pridurti, kad pro tuos krūmus, kuriuose apsvaigę sėdėjo partizanai Lapė ir Kariūnas, pro šalį pravažiavo kolūkio darbininkės Valė

LYA-KORIJA
ЭР 45 В,367 2

А К Т

I. октября 1952 года. село Дотнува

Мы, нижеподписавшиеся Командир 9 команды В/ч. 5360 Ст. лейтенант ГУРА, Начальник Дотнувского РО МГБ Лейтенант госбезопасности САГАЙДАК, с участием понятых БЕЛЯУСКАСА Владаса сына Пранаса, 1911 года рождения, проживающего в деревне Жемайчу, Дотнувского района и КРУТКИСА Матяса с. Ионаса - проживающего в дер. Надотнувис, Дотнувского района, сего числа произвели обыск на предмет обнаружения бандитов в хозяйстве жителя дер. Надотнувис Дотнувского района гражданина КРУТКИСА Пятраса с. Ионаса в результате которого в хлеву где содержится скот был обнаружен тщательно замаскированный бункер в котором находился бандит. На предложение сдаться бандит оказал вооруженное сопротивление, а затем покончил жизнь самоубийством. После чего был вскрыт бункер откуда извлечен убитый бандит.

Убитым бандитом оказался главарь банды ПАЛЮНАС Иозяс сын Юргиса 1914 года рождения, бандитская кличка "Ритас", в банде с 1945 года.

При вскрытии бункера у убитого бандита из"ято:

1. Автомат Уц 787 - 1940 года выпуска.
2. Пистолет иностранного образца № 8392 -а.
3. Патронов разных в количестве 200 штук.
4. Две пишущих машинки.
5. Один радиоприемник.
6. Один фотоапарат.
7. Типографский шрифт на литовском языке.
8. Разная бандитская переписка и чистая бумага около 20 л

Бункер построен на глубине 1,5 метра, размером 2 х 2, где также обнаружено ряд приспособлений для изготовления печатных

Daujotaitė, Stasė Dulkinaitė. Vėliau apie tuos partizanus sužinojo ar pamatė sąskaitininkė Ona Dovidavičiūtė, kuri pranešė kolūkio pirmininkui – Kaziui Macevičiui. Pastarasis ir buvo tas rezidentas "Vlasov", kuris pranešė Dotnuvos čekistams.

Ona Smulskienė per tardymą papasakojo, kad ji pirma pamatė klojime nušautą partizaną ir pasakė savo vyrui Matui. Tas nuėjo pažiūrėti ir ten rado 1/4 litro talpos buteliuką su tamsiai rudu skysčiu. Pasakęs žmonai: "Matai, kokį gerą vyną partizanai geria", iš to buteliuko išgėrė keletą gurkšnių. Po to jam pasidarė bloga ir jis išmiegojo visą parą, vėliau prabudo, bet negalėjo atsikelti. *(A.45. B.685. L.2-6)*

Ryto nužudymo operacijai vadovavo vyr.ltn.Bogdanov'as ir vyr.ltn.Kutuzov'as, o ją vykdė karinis dalinys Nr.3202.

Akte apie J.Paliūno bunkerio užpuolimą ir jo žuvimą rašoma: *" (...) Padotnuvio kaime, Dotnuvos r., pas pilietį Petrą Krutkį, Jono, tvarte buvo surastas gerai užmaskuotas bunkeris, kuriame slėpėsi partizanas. Į pasiūlymą pasiduoti partizanas pasipriešino ginklu, o po to pabaigė gyvenimą nusižudydamas..." (A.45. B.867. L.303).*

Pirmame akto originale (A.45. B.683. L.46) matyti, kad iš žuvusio J.Paliūno paimta: 1.Žiedas geltono metalo 85 prabos su Gedimino stulpais ir nacionaliniu herbu, 2.Amerikietiškų 20 dolerių (1934 m.); 3.Automatas Uc-787, 4.Pistoletas Nr.8392 ir kiti spec. pranešime išvardyti daiktai. Vėlesniuose aktuose ir jų nuorašuose jau nemimimas žiedas ir doleriai. Aišku, juos pasisavino čekistai.

O kur Prisikėlimo apygardos vado J.Paliūno palaikai? Į tai bandė atsakyti J.Meškauskas (Kraupūs žodžiai, II d. psl.83-84): "(...) *Senas Dotnuvos gyventojas Mykolas Burneika, nenorėdamas nusinešti į kapus ką žino, parodė, kad netoli stribų būstinės buvo žmogaus bunkeris nuo karo audrų pasislėpti. Į jį buvo įmesti keturi žuvę miškiniai. Vėliau atvežė dar vieną ir įmetė. Bunkeris sugriuvo, ir jie ten tebeguli. Kas tokie, jis nežinojo (...) 1952 m. spalio pradžioje, t.y. vėliau, kas sutampa su M.Burneikos parodymu, atvežė žuvusį J.Paliūną. Jį taip pat įmetė į tą patį bunkerį. Vėliau bunkeris užgriuvo, liko duobė.*

Beveik po 40 metų 1990 m. rugpjūčio 22 d. K.Tamašausko iniciatyva atkasus užgriuvusį bunkerį, pirmiausiai ant viršaus buvo rasti palaikai su kariškių drabužių likučiais, kurie rodo, kad tai būta kariškos uniformos.

L K S
MIV
12.19.
r.41.

B. 28600/, 290 – 55

K V

R a p o r t a s

Broli Vade, su giliu liūdesiu pranešu, kad 52.09.30 mus ištiko skaudi nelaimė . Žuvo PLV prt.ltn. Rytas.

Kadangi PLV prt.ltn.Rytas,dar kada ėjo PV pareigas, buvo mane pasiskyręs pirmuoju savo pavaduotoju, tai jam žuvus, iki atskiro Broliо Vado parėdymo, pareigas einu aš.

Prt. ltn.
M I V

LYA-KOPIJA

B. 28600 . l. 290 - 55a 2

❒ Viduryje Juozas Paliūnas-Rytas

❒ Žuvęs Juozas Paliūnas-Rytas

I.Krutkienė, pas kurią žuvo ir buvo atvežtas į Dotnuvą J.Paliūnas, mena, kad jis nešiojo karišką uniformą. Iš nuotraukų taip pat matyti, kad jis nešiojo karišką uniformą.

Šios aplinkybės leistų daryti išvadą, kad tai Prisikėlimo apygardos vado palaikai. Tačiau iš saugumiečių nuotraukų matyti, kad žuvęs ne su kariška uniforma, ir tai atveda į aklavietę. Po kariškio palaikais buvo rasti kitų keturių partizanų palaikai. Vienam iš jų rankos surištos stora viela. Rasti ir moters palaikai.

J.Paliūno, paskutinio Prisikėlimo (apygardos) vado, palaikų atradimo versija tapo miglota (...)".

Po J.Paliūno žuvimo, Prisikėlimo apygardos vado pareigas ėjo partizanų leitenantas Viktoras Šniuolis-Vitvytis.

Dabar Juozui Paliūnui-Rytui, Prisikėlimo apygardos vadui, suteiktas pulkininko laipsnis, jis apdovanotas Vyties kryžiumi (po mirties).

❒ Prie paminklo Juozo Paliūno-Ryto žuvimo vietoje: Donatas Kvedaras, Vytautas Smitrius, Viktoras Šniuolis, Juozas Meškonis, paminklo autorius. 1999 m. spalio mėn.

KGB AGENTAI, INFORMATORIAI, SKUNDIKAI

Buvusių agentų, informatorių pranešimai, kurių labai daug yra KGB agentūrinėse ir kitose bylose, vaizdžiai parodo, kokį niekšišką darbą jie dirbo. Dėl jų išdavysčių Lietuvoje buvo sunaikinta tūkstančiai partizanų, ištremta, suimta tūkstančiai partizanų ryšininkų, rėmėjų. Ne visi jie mirė ir žuvo Sibiro ar Šiaurės platybėse. Dar gyvi liudininkai, prisimenantys tuos niekšus.

Ką galėjo žinoti sovietų kareiviai arba iš Sovietų Sąjungos atvykę čekistai apie partizanų slaptavietes, bunkerius, stovyklas? Tai sužinodavo vietinių gyventojų, čekistų užverbuotų agentais ir informatoriais.

Juos galima netgi suskirstyti į grupes. Pirmiausia, agentai savanoriai, pasiūlę čekistams savo paslaugą dėl karjeros, geresnio darbo, pinigų. Tokių buvo nedaug.

Informatoriais būdavo verbuojami užsiregistravę partizanai, gyventojai, suimti už ryšius su partizanais arba už paramą jiems. Silpnesnius, baimės palaužtus, užverbuodavo. Vieni jų tarnaudavo sąžiningai ir už ypatingai sėkmingas išdavystes gaudavo užmokestį.

Trečioji grupė – suimti už ryšius su partizanais arba pasidavusieji partizanai, kuriuos užverbuodavo ir siųsdavo atgal į būrį arba į "nelegalų" gyvenimą: jie, pasiekę partizanus, pasipasakodavo apie užverbavimą ir pasilikdavo būryje. Jie ir žūdavo kartu su visais.

Dalis užverbuotųjų teikdavo nereikšmingą arba pavėluotą informaciją arba dezinformaciją. Dažnai kitų agentų dėka būdavo KGB iššifruojami, suimami ir nuteisiami.

Žinoma, kas įvyko, to jau nebeištaisysi. Buvusiems agentams ir informatoriams reikėtų atgailauti, atsiprašyti dėl jų išdavysčių žuvusių artimųjų. Kai kurie jų ir dabar dar vaizduoja kovotojus-patriotus. Agentų pavardės ir jų nešvarūs darbai, kaip yla iš maišo išlenda jei ne vienoje, tai kitoje byloje.

Čia panaudoju tik mažą dalį dokumentų iš Lietuvos Ypatingojo archy-

Сов. секретно.

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ЛИТОВСКОЙ ССР ГЕНЕРАЛ- МАЙОРУ
тов. Б Ф И М О В У

г. Вильнюс.

Докладная записка

/ Об итогах агентурно-оперативной и следственной работе Кедайняйского уездного отдела НКГБ /

за январь месяц 1946 года

1. СОСТОЯНИЕ И РАБОТА АГЕНТУРНО-ОСВЕДОМИТЕЛЬНОЙ СЕТИ

В агентурно-осведомительной сети Уездного отдела по состоянию на 25 января 1946 года состоит- 505 чел. Из них:

а/ агентов - 40
б/ резидентов - 8
в/ и осведомителей -457, в том числе среди них 4 содержателя явочных квартиры.

Агентурно-осведомительная сеть по линиям работы распределяется следующим образом :

а/ по городу работают - 49 человек
б/ деревне - 383 человека
в/ интелегенции - 18 человек
т/ молодежи - - 50 человек
д/ духовенству -церковникам-5 человек

По об"ектам работы сеть распределяется :

а/ по агентурным делам и другим разработкам работает 112 человек.
б/ по бандам и.нац. к-р подполье - 35 человек
в/ как массовая сеть - 358

Подавляющее большенство из имеющейся сети состав-

vo apie vakarinėje Kėdainių rajono dalyje Josvainių, Krakių, Pernaravos, Gudžiūnų, Grinkiškio valsčiuose veikusių agentų ir informatorių veiklą.

Dalį agentų ir informatorių išaiškindavo patys partizanai. Ištardę ir surinkę įkalčius, apklausdavo liudininkus ir partizanų Karo Lauko Teismas (KLT) teisdavo. Už nesunkius nusikaltimus įspėdavo, paskirdavo piniginę baudą arba "duodavo į kailį". Už išdavystes, kainavusias partizanams gyvybes, ryšininkų suėmimą, tremtį – išdavikus bausdavo mirtimi pakariant arba sušaudant.

Apie tai liudija dokumentai, rasti Prisikėlimo apygardos partizanų ir Lietuvos ypatingame archyve.

Agentų slapyvardžiai į lietuvių kalbą neverčiami, nes tai gali sudaryti painiavą. Pvz., agento "Nieman" asmens bylos Nr.597, o agento "Nemunas" asmens byla Nr.4894. Tai – skirtingi asmenys. Dar buvo agentas "Sovkin", prisidengęs slapyvardžiu "Nemūnas" arba "Nemunėlis".

APIE AGENTŲ-INFORMATORIŲ VERBAVIMĄ

1946 m. sausio mėn. ataskaitoje Lietuvos MGB komisarui gen.mjr.Jefimovui rašoma, kad *"Kėdainių rajone šiuo metu yra 505 agentai-informatoriai. Iš jų: a) agentų – 40, b) rezidentų – 8, c) informatorių – 457. Mieste dirba 49 žmonės, kaime – 383, su inteligentais – 18, su jaunimu – 50, prie bažnyčios – 5. Tik per sausio mėn. užverbuoti 3 agentai, 2 rezidentai ir 95 informatoriai."*

Išvardijami būdingesni užverbavimai." (...) *1. Agentas "Žukas" – buvęs partizanas. Agentas "Liepa" pranešė, kad legalizavęsis jis ir toliau palaiko ryšį su partizanais Dalboku ir Kiele. Sausio 14 d. jis* ("Žukas" – D.K.) *buvo slapta suimtas ir nuodugniai ištardytas. Viską prisipažinęs, jis išvardijo keletą partizanų pagalbininkų, tarp jų Koryzną, Blėdį ir kt., kurie buvo suimti. Be to, per tardymą pasakė apie vieną partizanų ryšininkę Zosę Uržienę-"Ramunėlę". Rajono NKVD ją užverbavo. Po to ji pasislėpė ir gyvena nelegaliai.*

Užverbavus agentą "Žukas", jam duota užduotis susisiekti su Vanagų štabo nariais – Dalboku, Gudaičiu, Jasinevičiumi ir ryšininke "Ramunėle".

2. Norint surasti LLA štabo ir Vanagų ryšininkus, slapyvarde "Paulaus-

В179

П ВЕРБОВКА АГЕНТУРЫ

За отчетный месяц уездным отделом внешь заверб
вано 100 человек.

Из них:

а/ Агентов - 3
б/ резидентов - 2
в/ и осведомителей - 95

Как наиболее характерные вербовки следует отмети
следующие:

1. В качестве агента для разработки одной из ав
тивных действующих банд руководимой опилинковым штабом "Ва
нагай", а так же ее пособнической базой, завербован под кл
кой "Дукас", бывший бандит

[redacted] Ионас с. Ста
сиса, 1906 года рождения, уроженец
д. Щадово, Щадовской волости, б/п
литовец, из крестьян"-бедняков, р
нее состоял в банде, легализовалс
нын проживает в дер. Ленки, Крокс
волости, занимается сельским хозя
ством.

От агента "Лепа" поступали данные из которых был
известно, что легализованный бандит [redacted] в св
связи с бандой не прекращал. Кроме того было известно, что
[redacted] имеет близкую связь с главарями банды ДА
БОКАС и КИНЛЕ и имеют намерение совершить нападение сов-
местно с бандой, на один из близь расположенных совхозов.
лучив такие данные было решено [redacted] негласно
снять и после приведения к признанию завербовать.

14 января [redacted] был негласно снят и обс
ятельно допрошен по вопросу его связи с бандой. Будучи
уличен рядом фактов его встречи с бандой последний был вын
ден признать, что действительно он поддерживает связь с ба
дой, систематически встречается с главарями банд.

По всем вопросам [redacted] был допрошен. На
допросе последний по мимо связи с бандой и известных ему б
дитов назвал ряд бандитских пособников и в частности КОРИЗ
НЕНЕ, БЛЕДИС и других.

По показаниям [redacted] КОРИЗНЕНЕ, БЛЕДИС
были арестованы.

В.1792 8

Кроме того на допросе [redacted] дал показания на одну из связниц штаба "Ванагай" - УРЕНЕНЕ Зоэо, действующую под кличкой " Раманеле ", ранее была завербована уездным отделом НКВД, после вербовки скрылась. Ныне проживает на нелегальном положении.

После вербовки агенту "Жукас" дано задание связаться с членами штаба "Ванагай"- ДАЛБОКАС, ГУДАЙТИС, ЯСИНЯВИЧУС. Кроме того дано задание установить связь со связницей "Раманелей".

2. Для розыска связников штаба "ЛЛА", а так же установления связи и разработки членов штаба "ЛЛА"-"Ванагай" в отчетном месяце в качестве агента под кличкой "Пауляуските" была завербована одна из участниц организации "ЛЛА"-

[redacted] Наталия д. Пауляус, 1927 года рождения, уроженка дер. Василишки, Гринкишской волости, из крестьян -середняков, литовка, ранее училась в г. Каунас в гимназии в 8 классе, до задержания проживала на нелегальном положении.

[redacted] была негласно вызвана ночью в другую волость в Бойсогольское отделение НКВД, через ее мать [redacted], которая была ранее арестована, как бандпособница и освобождена с заданием.

В первых числах января [redacted] явилась по вызову в волостное отделение НКВД, где и была задержана. В начале на допросе [redacted] категорически отрицала о своей принадлежности к каким-либо организациям, однако будучи уличена письмом из"ятым у одной из участниц организации - СКАБУРСКАЙТЕ / ранее арестованной / , последняя была вынуждена давать показания.

На допросе [redacted] показала, что в организацию "ЛЛА," она была завербована главарем банды -КУРОЧКОЙ Владасом / ныне арестован и осужден к ВМН / в сентябре месяце 1944 года, в присутствии ГУДАЙТИС Вацловас- ныне члена опилинкового штаба "Ванагай".

КУРОЧКА, как показала [redacted] после вербовки дал мне задание по приезду на учебу в г. Каунас , если будет возможность доставать нелегальную литературу и передавать ее непосредственно ему- КУРОЧКЕ или гимназистам Крокской гимназии : ЧАПАС Альгердас / ныне арестован /, МАРЦИНКУС, [redacted] Алексас 19 лет, уроженец дер. Гесоголя, Крокской волости, ныне скрывается-подлежит розыску и аресту.

По приезду в г. Каунас , как далее показала [redacted] к ней на квартиру спустя недели две после первого разговора явился КУРОЧКА, который интересовался достала ли она нелегальную литературу. Получив отрицательный ответ - КУРОЧКА назвал [redacted] дополнительную свя-

В.1742 Ю

О связях ТВАРУНАС по изготовлению нелегальной литературы [redacted] показала, что ей со слов ТВАРУНАС известно, что ему в этом деле помогал -студент Каунасского университета, электро-технического факультета по имени Миндавчас / фамилии его она не знает /, 22-23-х лет, шатен, среднего роста.

На вопрос с какого времени [redacted] состояла в организации "ЛЛА" последняя заявила:

> " . . . Свое пребывание в организации "ЛЛА" я считаю с момента моей вербовки в сентябре месяце 1943 года, и до апреля месяца 1945 года, когда в последний раз я отвезла нелегальную литературу в дер. Василишки. После этого по приезду меня в Каунас со мною ни кто не связывался и я ничего общего с этой организацией не имела. 26 мая 1945 года я опасаясь ареста из г Каунас бежала так, как была предупреждена об аресте".

Учитывая, что [redacted] дала показания о своей а/с деятельности, кроме того будучи под арестом использовалась по камере и была достаточно проверена на работе с нами, нами было принято решение завербовать ее. 23-го января ей была разработана письменная легенда и инсценирован побег.

Вечером [redacted] была вызвана из камеры на допрос. Находясь вместе в здании уездного отдела в одной камере с задержаной за хищение машинок - МЕДЕКШАЙТЕ [redacted] воспользовавшись случаем ослабления наблюдения вахтера, который топил печь печь через входную дверь скрылась.

Через несколько минут оперработник потребовал [redacted] на допрос, однако ее не оказалось. Тут же был поднят шум по поимке [redacted]. Находящиеся в одной камере с [redacted] МЕДЕКШАЙТЕ была подвергнута допросу. Кроме того была произведена проверка камеры, где сидела [redacted]. После допроса МЕДЕКШАЙТЕ была направлена обратно в камеру, где сидела [redacted]. О побеге [redacted] стало известно в камере и среди дежурных ВТК.

С целью создания видимости о побеге [redacted] на следующий день, явившись для передачи продуктов сестре матери [redacted] ей было заявлено, что [redacted] скрылась и что за нее побег будут нести ответственность ее мать, / ранее освобожденная нами из под стражи /.

Явившись домой в дер. Василишки сестра [redacted] рассказала ей о разговоре в НКГБ и побеге [redacted] В тот же день мать ее [redacted] из дома скрылась. На следующий день в доме оперработниками был произведен обыск, кроме того была опрошена проживающая в доме [redacted]

*kaitė" buvo užverbuota *** [1]... Natalija, Pauliaus d., g.1927 m. Vosiliškio k., Grinkiškio vls., valstietė-vidutiniokė, lietuvė, mokėsi Kaune 8-oje gimnazijos klasėje ir iki sulaikymo gyveno nelegaliai. *** naktį buvo slapta iškviesta į Baisogalos NKVD per jos motiną, kuri anksčiau suimta kaip partizanų ryšininkė ir išleista su užduotimi. Sausio mėn. pradžioje *** pagal iškvietimą atėjo į valsčiaus NKVD ir buvo suimta. Tardymo pradžioje neigė priklausiusi kokiai nors organizcijai, bet parodžius iš Skaburskytės, kuri buvo suimta anksčiau, paimtą laišką, buvo priversta duoti parodymus.*

**** prisipažino, kad ją užverbavo 1944 m. rugsėjo mėn. vadas Vladas Kuročka (suimtas ir nuteistas sušaudyti), (...) papasakojo, jog turėjo palaikyti ryšį, kam perduoti nelegalią literatūrą. Buvo paminėtas Algirdas Čepas, Aleksas Marcinkus iš Krakių gimnazijos, Vytautas Skaburskas, Leonas Tvaronas* (dabar gyvena Jonavoje – D.K.) *ir Kauno aukštosios technikos mokyklos studentas Kostas Margevičius ("mūsų agentas"), kuris irgi turėjo pristatyti nelegalią literatūrą į paskirtą vietą.*

(...) Įrodyta, kad nelegalią literatūrą spausdino Tvarūnas, bet kur spaustuvė – neaišku. Iš Tvarūno kalbos galima spręsti, kad tame reikale jam padėjo Kauno universiteto elektrotechnikos fakulteto studentas Mindaugas (Min-daugas Bloznelis gyvena Kaune – D.K.) *(pavardės nežino, bet žino, kad 22-23 metų, šatenas, vidutinio ūgio).*

**** išpasakojo apie savo antitarybinę veiklą, be to, būdama suimta, panaudota kalėjimo kameroje ir buvo patikrinta darbe su mumis, dėl ko nusprendėme ją užverbuoti. Sausio 23 d. jai buvo duota raštiška legenda ir inscenizuotas pabėgimas. (***) Iš kameros buvo iškviesta tardymui vakare. Pasinaudojusi tuo, kad sargybinis kurstė krosnį, pabėgo per duris. Operatyviniam darbuotojui pareikalavus (...) tardymui, jos nebuvo. Dėl to kilo triukšmas. Buvo tardoma kameros draugė Medeškaitė, o vėliau uždaryta į tą pačią kamerą, kur sėdėjo (***). Sargybiniai ir kaliniai tuojau sužinojo apie pabėgimą.*

Kitą dieną, atėjus (***) motinai ir seseriai su siuntiniu, buvo pasakyta, kad (***) pabėgo ir už tai atsakys motina, kuri buvo anksčiau paleista.

(***) Sesuo, grįžusi namo į Vosyliškį, papasakojo jai apie pokalbį su

---

[1] Čia ir toliau žvaigždutėmis žymima, kad pavardė ar tekstas byloje iškirptas, išpjautas. – *Red.*

NKVD ir apie pabėgimą. Tą pačią dieną motina (***) dingo iš namų. Dar po dienos jos namuose buvo padaryta krata ir apklausta tame name gyvenusi (...) Skaburskienė (partizanų Skaburskių motina – D.K.), *kas jai žinoma ar (***) nebuvo namuose.*

Tuojau pat po (***) verbavimo, buvo pasiųsta į Kauną su užduotimi surasti Marcinkų, o per jį susisiekti su Vanagų štabu, (***) ryšininke bus užverbuota jos motina[1].

3. Jonas, Jono, g.1904 m., iš Plugičių k., Klemenčių vls., Švenčionių r., nepartinis, lietuvis, išsilavinimas 4 klasės, buvo užverbuotas kaip agentas-maršrutininkas. Dirba MTS buhalteriu-revizoriumi. Buvo gauta žinių, kad vokiečių okupacijos metais oficialiai dirbo gestape, asmeniškai dalyvavo šaudant politinius kalinius.

Apie darbą gestape buvo gerai ištardytas ir, jam prisipažinus, užverbuotas. Agentas "Oriol" buvo pasiųstas išaiškinti priešų agentūros. Netrukus, po agento "Oriol" verbavimo pranešė apie vieną "saugumo" darbuotoją, dabar gyvenantį Kaune, ir žandarmerijos vertėją.

4. Šį mėnesį darbui su informatoriais buvo užverbuotas rezidentas, slapyvardžiu "Banys". Kazys, Juozo, g.1923 m. Porupės (?) k., Vandžiogalos vls., Kauno aps. Kandidatas į VKP(b), lietuvis, išsilavinimas 4 klasės. Vokiečių okupacijos metais buvo partizanų būryje, dabar dirba pavaduotoju (...) Kėdainių r.

Rezidentas "Banys" davė keletą operatyvinės reikšmės pranešimų.

Š.: LYA. A.3. B.1792. L.3-11.

AGENTŲ VERBAVIMAS

1949 01 27 MGB majoro J.Ragožino verbavimo laiškas Bitelei per užsiregistravusią Jūratę. Dokumentas iš partizanų archyvo

Jane!

Naudodamas progą nutariau per Jūsų draugę Ireną kreiptis ir perduoti Jums šitą laišką.

---

[1] Aleksą Marcinkų, Krakių gimnazijos mokinį surado: čekistai jį suėmė Kaune, bet jis iš sunkvežimio iššoko, bėgo ir buvo nušautas. – *D.K.*

uorašas

Ja ė !

sudėdamas progą utariau per Jūsų draugę Irė ą kreiptis ir perduoti Jums šitą laišką.

Turi ys kurio išsireiškiu seką čiai: Jus tikriausiai ži ote,be to ir turite ži oti Jeigu užsiėmi ėjote pogri džio darbais,kad Jus mūsų žvalgybe ži o ir Jumi ieško.Apie Jūsų darbą ir ryšį su "partizanais" mums yra gerai ži oma.Jumi dabarties ieško Kanada ir Rasei iai,ir Jus galite pakliūti į mūsų rankas kaip kad pakliūvo Jūsų pažįstami "Voldemaras - "Suomis" Budzi auskas,Žikas ir kiti arba jus laukia toks likimas kaip Tičkus "Tigro" "Gi taro" ir kt.Supraskite kad taip ilgai tęstis negali,geles virvės ateis ir Jus atsidursite tokioj padėty kaip,kad ir draugai.Ne tėsite e tikti Jus,bet ke tės ir Jūsų gimi ės - moti s,broliai ir seserie.Supraskite Jus tai,kad Jumis,jei Jus tęsite toli au savo darbą,lauki s blogumas.Prašus Jūsų gyve imas,Jau ystė,visa Jūsų šeima.

Mes supra tam,kad Jus uėjote a t usikaltimo e dėl to,kad Jus esate žiaurus priešas Tarybų valdžios ir užsigrudi us acio zlisté,o padaréte tai apgalvotai.Jumis apgavo įtraukė į tą darbą ir dabar Jus bijote mūsų organą,kad Jumi gali arečtuoti.Bet viskas tai ėėž etaip.Kokį Jus usikaltimą padarytumėte ir ežiūri t a t kiek jis būtų su kus bet jei Jus gerai apgalvotumėtė ir padarytute išvadas kaip,kad Jūsų draugė Irė a ir geruoju atvyksite pas mus - mes viską Jums dovanosime.Tame aš Jums duodu pilną garantiją ir tame Jums gali gerai tuo ti Jūsų draugė,jei Jus jai tik tikite.

Atsiskykyte uo viso to,atvykyte su Irė a - viskas bus gerai.Greit Jumis ateis ir geras gyve imas dėl Jus Keimos.Jei e- paklausisite - tai Jusite.Tikėkite,Jua, atsiž ekėkite apie tai,kad apie Jumis mums ži oma uo Irė os.Apie Jus mums yra ži oma ir a ksčiau iš parodymų arečtuotų: "SOMIO" Budzi ausko ir kitų.Irė a Jumis rekome dav davo kaipo gerą draugę ir apie Jus pasakojo,kad Jus taip pat turite orą atvykti pas mus,bet bijote. ebijokite to paklausykite savo draugės - Irė os ir atvykite.Gerai būtų,kad Jus be t papasakotumėte, kad išvažiuojate kur ors pas gimi es,o pati tuo laiku atvyktumėte pas mus.Jums mes dosime visus dokumentus ir Jus ramiai sau gyve site, iekas Jumi e Judi s.Ramiai gyve s ir Jūsų šeima..

- Smulkme as Jums papasakos Irė a.Prašau šį laišką laikyti slaptoje uo "partizanų" kad jie - eši otų apie mūsų užsimamą imus ir apie šį laišką.Perskaitęs šį laišką sude - gi kite.

Ir taip su li kėjimu.Tikiuosi kuo greičiausių laiku mes su Jumis susitikrime.

- Žedzi ią apsk.Sąjungumo skyriaus Virši i ko pavaduotojas.

Majoras /pas/ J.Ragoži as

1948 m.lapkričio mė .19 d.

P.S.Šitas laiškas rašytas Bitelei per stojusią Juratę.

1949.I.27. /pas/ Paulius

Tuorašas tikras:

Turinys, kuriuo išsireiškiu sekančiai: Jūs tikriausiai žinote, be to, ir turite žinoti, jeigu užsiiminėjate pogrindžio darbais, kad Jus mūsų žvalgyba žino ir Jūsų ieško. Apie Jūsų darbą ir ryšį su "partizanais" mums yra gerai žinoma. Jūsų dabar ieško Kaunas ir Raseiniai, ir Jūs galite pakliūti į mūsų rankas, kaip kad pakliuvo Jūsų pažįstami "Voldemaras"-"Suomis", Budzinauskas, Žikas ir kiti, arba Jūsų laukia toks likimas, kaip Tiškaus "Tigro", "Gintaro" ir kitų. Supraskite, kad taip ilgai tęstis negali, galas virvės ateis ir Jūs atsidursite tokioj padėty, kaip kad ir draugai. Kentėsite ne tiktai Jūs, bet kentės ir Jūsų giminės – motina, broliai ir seserys. Supraskite tai, kad jei tęsite toliau savo darbą, Jūsų laukia blogumas. Pražus Jūsų gyvenimas, jaunystė, visa Jūsų šeima.

Mes suprantame, kad Jūs nusikaltote ne dėl to, kad esate žiauri Tarybų valdžios priešė ir užsigrūdinusi nacionalistė, o padarėte tai neapgalvotai. Jus apgavo, įtraukė į tą darbą ir dabar bijote mūsų organų, kad gali Jus areštuoti. Viskas ne taip. Kokį Jūs nusikaltimą padarytumėte ir nežiūrint tai, kiek jis būtų sunkus, bet jei Jūs gerai apgalvotumėte ir padarytute išvadas, kaip Jūsų draugė Irena, ir geruoju atvyksite pas mus – mes viską Jums dovanosime. Aš Jums duodu garantiją ir gali garantuoti Jūsų draugė, jei Jūs ja tik tikite.

Atsisakykite nuo viso to, atvykite su Irena – viskas bus gerai. Greit bus geras gyvenimas ir Jūsų šeimai. Jei nepaklausysite – tai žūsite. Tikėkite, mes apie Jus žinome ne iš Irenos. Apie Jus yra žinoma iš anksčiau areštuotų "Suomio", Budzinausko ir kitų, parodymų. Irena Jus rekomendavo kaip gerą draugę ir apie Jus pasakojo, kad taip pat turite norą atvykti pas mus, bet bijote. Nebijokite to, paklausykite savo draugės Irenos ir atvykite. Gerai būtų, kad Jūs bent pasakytumėte, kad išvažiuojate kur nors pas gimines, o pati tuo laiku atvyktumėte pas mus. Mes Jums duodame visus dokumentus ir ramiai gyvensite, niekas Jūsų nejudins. Ramiai gyvens ir Jūsų šeima.

Smulkmenas Jums papasakos Irena. Prašau šį laišką laikyti slaptai nuo "partizanų", kad jie nežinotų apie mūsų užmanymus ir apie šį laišką. Perskaitę laišką sudeginkite.

Ir taip su linkėjimu. Tikiuosi kuo greičiausiu laiku mes su Jumis susitiksime.

Kėdainių aps. Saugumo skyriaus viršininko pavaduotojas majoras
J.Ragožinas

1948 m. lapkričio 19 d.

UŽVERBUOTŲ AGENTŲ PRANEŠIMAI

Agento "Kibirkštis" agentūrinis pranešimas

Visiškai slaptai

1945 m. rugsėjo 3 d.

Agentas, kalbėdamas su partizanu Bronium Baniu, sužinojo, kad rugpjūčio 13-14 d. "Negusas" išėjo į Žaliųjų būrį" su:

1.Antanu Kiele-"Paukščiu", 2."Medžiotojas" broliai iš Girkalnio ?, 3."Kukutis" iš Raseinių r. 4.Palinauskas-"Panisko" iš Angirių k. Kalinauskas???.

Apie Kuročką Dalbokas pasakė, kad "Dūdelė" jo neišduos ir galų gale pats pabėgs.

Banys dar pasakė agentui, kad suimtas apylinkės vadas "Margis" ir jie nežino, dėl ko jį suėmė: ar kaip apylinkės vadą, ar kaip buvusį Plechavičiaus kariuomenės karininką.

PRIEMONĖS: Dirbant su Kuročka, numatyti jo verbavimą ir po to suruošti jo tariamą pabėgimą ir tokiu būdu įterpti jį į pogrindį.

2. Surasti patį Muralį ir užverbuoti jo šeimos narius arba artimuosius.

Tai jiems pavyko – Muralį užverbavo 1946 m. kovo mėn.

Visiškai slaptai

Agento "Kibirkštis" pranešimas

Priėmė Rugienis
1945 m. lapkričio 13 d.

Agentas, vykdydamas mūsų užduotį, nuėjo pas Dalboko ryšininkę Krakių gimnazijos 8 klasės mokinę Ireną Digrytę.

Agentas papasakojo, kad po įvykių Ruseinių k. jam tenka slapstytis ir rūpinosi dėl savo žmonos, kur ji prisiglaus.

Digrytė apgailestavo, kad tai įvyko, ir pasiūlė jo šeimai prieglobstį pas savo tėvus. Ji pasiūlė agentui kreiptis į Gudžiūnų progimnazijos direktorių-

mokytoją Valenčių, kuris labai užjaučia partizanus. Žadama atvežti sužeistą partizaną Palinauską-Panisko. Dar dvi mokytojos, kurios yra mūsų žmonės, gyvena mokykloje, kur įrengė labai gerą slėptuvę rūsyje, iš kurio yra geras išėjimas.

Progimnazijos direktorius Valenčius Krakių gimnazijos mokiniui Aleksui Marcinkui išdavė charakteristiką ir gimnazijos baigimo pažymėjimą. Marcinkus šiuo metu gyvena Kaune.

UŽDUOTIS: Kito susitikimo metu paprašyti Digrytės, kad ji agentą rekomenduotų Gudžiūnų progimnazijos direktoriui Valenčiui, esant reikalui pas jį pasislėpti.

Sužinoti, kur yra slėptuvė ir mokytojų, prijaučiančių partizanams, pavardes. Patikrinti, ar ten yra sužeistas partizanas Palinauskas-"Panisko".

PRIEMONĖS: Išaiškinti galimybę užverbuoti Gudžiūnų progimnazijos direktorių Valenčių.

Kėdainių r. MGB virš.kpt.Rugienis

Š.: LYA. A.3. B.1207. L.138.

APIE "AGENTĄ JUOZĄ"

1945 m. rugsėjo mėn. buvo suimtas Kėdainių gyventojas, tuo laiku studentas Lionginas Batūra, g.1921 m. Jis buvo kaltinamas, kad 1941 m. buvo "baltaraištis", talkininkavo suimant aktyvius komunistus ir komjaunuolius, tarp kurių daugiausiai buvo žydai. Taip pat vieno liudininko – žydo parodymu buvo apkaltintas, kad dalyvavo šaudant žydus.

Jo byla buvo beveik baigta, kai jis su mokslo draugu, sėdėjusiu toje pačioje kameroje, Jonu Jasinevičium-Margiu iš Kėdainių KPZ 1945 m. lapkričio mėn. pabėgo. Slapstėsi ir gyveno pas žmoną Kaune. Ten jį čekistai susekė ir 1946 m. vasario mėn. suėmė.

Kauno kalėjime L.Batūrai pasiūlė dirbti NKGB agentu, kad jis įstotų į jaunystės draugo J.Jasinevičiaus-Margio vadovaujamą partizanų būrį. Ten būdamas turėjo palaikyti ryšį su Kėdainių NKGB operatyviniu darbuotoju j.ltn.Strankausku.

1946 m. kovo 8 d. saugumiečiai suvaidino L.Batūros – jau NKGB agento "Juozo" "pabėgimą" iš Kauno kalėjimo. Po keletos dienų L.Batūra su-

ЕННАЯ КОЛЛЕГИЯ
ЕРХОВНОГО СУДА
СОЮЗА ССР

0. декабря 1946 г.
№ 3/5-8914
Москва, ул. 25 Октября, д. № 12.

БАТУРА Т.Е.Н.

СРОЧНО.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

НАЧАЛЬНИКУ ОТДЕЛА "А" МГБ СССР

КОПИИ: ГЛАВНОМУ ВОЕННОМУ ПРОКУРОРУ ВС СССР и

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА В/МВД ЛИТОВСКОЙ ССР.

Приговор Военного Трибунала В/МВД Литовской ССР от 18 октября 1946 г. в отношении осужденного по ст. ст. 58-1а и 58-11 УК РСФСР к ВМН - БАТУРА Леонас сына Иозаса, - утвержден всеми инстанциями.

Прошу Вашего распоряжения об установлении местонахождения совершеннолетних членов семьи изменника Родине и их репрессировании.

Для сведения сообщаю, что сегодня мною дано указание Председателю Военного Трибунала В/МВД Литовской ССР о немедленном исполнении вышеуказанного приговора.

ПРИЛОЖЕНИЕ: для Отдела "А" МГБ СССР - дело с копией определения ВК.
для ГВП ВС СССР и ВТ В/МВД Литовской ССР - копия определения ВК.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВОЕННОЙ КОЛЛЕГИИ ВЕРХСУДА СССР
ГенерАЛ-ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ

/В.УЛЬРИХ/

Отп.4 экз
исп.Луковский
нп

sirado Margio būrį, buvo priimtas ir apie savo užverbavimą papasakojo J.Jasinevičiui-Margiui.

Margis nutarė į "susitikimą su agentu Juozu" laišku iškviesti oper. darbuotoją Strankauską ir jį paimti gyvą. Dėl to į prie Deveikiškių kaimo nuvyko grupė partizanų, vadovaujami Margio.

1946 m. kovo 20 d. į susitikimo vietą atėjo NKGB oper.darbuotojas Strankauskas. Jį sutiko vienas partizanas (Batūra ar Kielė-Paukštis iš tardymo protokolų neaišku) ir įsakė pakelti rankas aukštyn, bet operdarbuo-

tojas griebėsi pistoleto ir pradėjo atsišaudyti, sužeidė partizaną Kielę. Tada kiti pasaloje buvę partizanai j.ltn.Strankauską nušovė.*(A.3. B.1792. L.199)*

Po to L.Batūra liko Margio būryje, bet balandžio 1 d. Rugėnų miške vėl buvo suimtas. Kartu suėmė ir partizanus Juozą Preikšą-Dolitlį ir Elytę. Po suėmimo L.Batūra tardomas kankinant (aktyvnyj dopros).

1946 m. spalio 18 d. Lietuvos NKVD Karo tribunolas uždaram posėdyje Lionginą Batūrą nuteisė mirties bausme.

APIE AGENTĄ "PETRAUSKĄ" IR KĖDAINIŲ "AMATOKUS"

MGB agentas "Petrauskas"-Alfonsas Vezdėnas, Antano, g.1905 m. Biržų r. Dirbo Kėdainių r. Valstybinėje draudimo inspekcijoje vyr.inspektoriumi. 1946 m. vasario mėn. už išeikvojimus buvo suimtas, o birželio mėn. Kėdainių r. teismas jį nuteisė 4 metams.

Kėdainių MGB viršininkas plk.Južakov, netekęs veiklaus agento, rašo graudų raštą Lietuvos MGB II skyriaus viršininkui plk.Počkaj ir prašo jo bylą persiųsti Kėdainių r. prokurorui "pertardymui", *"o mes čia vietoje bylą nutrauksime ir agentas "Petrauskas" vėl bus panaudotas kovai su antisovietiniu pogrindžiu"*.

Po to seka Počkaj rezoliucija: *"Drg.Zubovalenko. Pareikalauti tą bylą atsiųsti mums"*. Zubovalenko rašo kitą rezoliuciją: *"Semionovui. Prašau pasitarti. 1946.VII.1"*.

1946 m. liepos mėn., nelaukdami bylos nutraukimo, agentą "Petrauską" panaudojo Kauno kalėjime, patalpindami jį į kamerą su Zigmu Tatariūnu, kuris buvo kaltinamas priklausęs pogrindžio organizacijai "Kovotojas", veikusiai Kėdainių mieste, o jai priklausė Kėdainių gimnazijos ir Amatų mokyklos moksleiviai.

Tatariūnas per pirmą apklausą neprisipažino veikęs organizacijoje ir jokių parodymų nedavė, bet, būdamas vienoje kameroje su agentu "Petrausku", papasakojo savo bėdas. Agentas "Petrauskas" pagal paruoštą legendą pasisakė, kad suimtas kaip pogrindžio organizacijos narys, o apie jo veiklą tardytojai gerai žino, todėl tolimesnis tylėjimas betikslis. Jis tardytojui papasakojęs visą tiesą ir dabar jam suteiktos geresnės sąlygos.

Tatariūnas iš pradžių apie save nieko nepasakojo. Vėliau prisipažino,

Lietuvos Saugumo Komitetas
TSR VSLT
Kėdainių
Rajono Skyrius

НКГБ Литовской ССР
Кедайнский
Уездный Отдел

24. VI 1946 г.
№ 56
г. Кедайняй

НАЧАЛЬНИКУ 2 ОТДЕЛА МГБ ЛССР
ПОДПОЛКОВНИКУ

тов. ПОЧКАЙ

г. Вильнюс.

При этом направляем копию агентурного донесения агента-наемника "Петраускас" для оперативного использования.

Сообщаю, что агент "Петраускас" используется нами для разработки арестованных, дал ряд ценных донесений о участников организации "ЛЛА".

"Петраускас" арестован в феврале м-це с/года прокурором Кедайнийского уезда за растрату гос.средств в бытности его работы ст. инспектором госдоходов финотдела Уисполкома.

До ареста был также нашим агентом и работал по разработкам, вводился внутренником в нац а/с подпольную организацию "ЛЛА". По его материалам арестовано было 20 человек, главным образом участников а/с организации.

В конце июня с/о "Петраускас" народным судом Кедайнийского уезда осужден на четыре года ИТР, последний подал кассационную жалобу, результаты не известны.

"Петраускас" имеет большие связи и был бы полезен в нашей работе по выявлению нац подполья, а также через него имеется возможность розыскать разрабатываемого нами по д/ф Ксендза- профессора с/хоз академии КЕМЕШИС, а также вполне можно использовать по внедрению в банд подполье.

Прошу если возможно через Верховный суд Литовской ССР дело "Петраускас" вернуть прокурору Кедайнийского уезда для возобновления доследование со стадией предварительного ареста, а затем на месте нами дело будет прекращено и агент "Петраускас" введен в разработку а/с подполья.

Его Установочные данные:

Петраускас Александрас Антонович 1905 г. рожд. Уроженец д. Бор Бирштайнского р-на, Литовец, б/з, грамотный, до ареста занимался сельской работой, отбывал наказание по уголовному преступлению.

НАЧ КЕДАЙНЯЙСКОГО УО МГБ
ПОДПОЛКОВНИК /ДЕЖКОВ/

Семенов
снять изготовить
1.VII.46г.

kad pasielgtų taip pat, bet nenori išduoti savo draugų, kad jis yra antisovietinės organizacijos narys, slapyvardžiu Žalgiris, bet apie tai jis irgi nieko nepasakysiąs.

Pagal tardytojų paruoštą planą agentas "Petrauskas" pasiūlė Tatariūnui, kad jei nenori išduoti draugų – parašyk jiems laišką, kad organizacija susekta. 1946 m. liepos 26 d. laišką galįs perduoti savo žmonai, su kuria turės pasimatymą.

Prieš tai agentui buvo duotas pieštukas ir mažas lapelis popieriaus, kuriuos, dar būdamas laisvėje, įsiuvo į kelnes.

Tatariūnas sutiko, ir Alekso Lechavičiaus, gyvenančio Kėdainiuose, Gedimino 29 adresu parašė, kad Baranauskas ir Bronius Dukaitis įspėtų kitus organizacijos dalyvius pereiti į nelegalią padėtį. Agentas paėmė laiškelį ir pažadėjo pasimatymo metu perduoti žmonai.

Liepos 26 d. agentui buvo leista pasimatyti su žmona ir tai sužinojęs Tatariūnas, "įsitikino", jog jo draugai išsislapstė. Tada papasakojo agentui, kad jų organizacijoje "Kovotojas" yra daugiau kaip 15 žmonių: Jonas Baranauskas, Folgentas Rauba, Aleksandras Lechavičius, Zigmas Tatariūnas, Feliksas Tiškevičius (organizacijos vadovas), Jonas Olbergas – ginklų tiekimo viršininkas. Agentas neprisiminė mergaičių, kurios mokėsi Kėdainių gimnazijos 7-8 klasėse pavardžių, tik Sebeckaitės ir Kambaraitės. Tatairūno parašytas laiškelis buvo pagrindinis įrodymas ir jis buvo priverstas duoti parodymus apie save ir savo mokslo draugus. Visi jie buvo nuteisti įvairiomis bausmėmis. (LYA. A.3. B.1793. L.7-13)

Kameros agentas "Petrauskas" jau 1946 m. liepos 14 d. savo pranešime sakė: *"1946.VII.3 būdamas Kauno kalėjimo Nr.3 8-oje kameroje susidraugavau su kaliniu Linkevičiumi, buvusiu Žemės ūkio mokyklos direktoriumi, kuris papasakojo, kad jį suėmė Kaune kaip baltaraištį ir LLA dalyvį ir išvardijo kitų LLA dalyvių pavardes:*

1. Ladygaitė; 2. Mokyt.Balčiūnas su žmona; 3. Kun.Beinoris iš Krakių; 4. Kun.Balčiūnas iš Panevėžio; 5. Juristas Balčiūnas iš Biržų; 6. Kun.Markevičius iš Linkuvos; 7. Agron.Šukys iš Kretingos; 8. Gyd.Trakimas; 9. Inž.Čerka; 10. Vet.gyd.Pavinkšnis; 11. Prof.Kemėšis iš Dotnuvos; 12. Prof.Jakubėnas iš Biržų; 13. Stud.Liudas Dambrauskas iš Ukmergės; 14. Jurist.Juozas Bilevičius iš Kauno; 15. Inž.Feliksas Sakalauskas iš Kauno; 16. Kun.Kripaitis iš Kretingos." (LYA. A.3. B.1798.)

1951 m. vasario 2 d., kai žuvo būrio vadas "Sniegutis" ir sužeisti pasitraukė Urbonas, Dzikas ir Baranauskas, jų ieškoti pasiųsti 7 agentai: "Juozas", "Veronika", "Jakor", "Petrauskas", "Povilaitis", o agentas "Badas" pranešė, kad Baranauskas slėpėsi pas Jasukaitį Grinių k. MGB patikrinus, jo nerado. Agentas "Juozas" pranešė, kad sužeistieji slepiasi Vainikų k. pas Grigaliūną, bet patikrinus buvo sužinota, kad jie jau pervežti į kitą vietą. Agentai "Jakor" ir "Povilaitis" sužinojo, kad Alfonsas Urbonas išvežtas į Kauną, kur jį gydo Ruseinių k. gyventojas gydytojas Grigaliūnas. "Povilaitis", kuris buvo gerai pažįstamas su gydytoju Grigaliūnu, buvo pasiųstas į Kauną, bet Urbono ten jau nebuvo.

1951 m. buvo suimtas ir tardomas Tautvydo tėvas Antanas Kvedaras, gyvenęs pusiau legaliai. Jo klausinėjo, kur ir kada susitikinėjo su sūnumi Tautvydu ir jo būrio vyrais, bet jis tai neigė. Tada į KPZ kamerą, kurioje kalėjo A.Kvedaras, patalpino agentą "Petrauską", kuriam Tautvydo tėvas išsipasakojo, kad paskutinį kartą matėsi su sūnumi pas Joną Kvedarą Blandžių k. ir pas Čepą Preikapių k. Bet A.Kvedaras nepatvirtino agento pasakojimų, ir buvo paleistas tik po to, kai pasirašė, jog gyvens pastoviai vienoje vietoje. *(LYA. A.3. B.1808. L.351.)*

APIE AGENTĄ "NIEMAN"

"Pradėta byla kunigui Alfonsui Keturakiui g.1904 m. Kaune, lietuviui, baigusiam Kunigų seminariją, dirbančiam kunigu. Byla pradėta remiantis informatorių "Bajec", "Otličnik", "Jankauskas" ir "Balandis" pranešimais.

Iš pranešimų aišku, kad Keturakis tarp savo parapijos gyventojų skleidžia antitarybines nuotaikas, diskredituoja tarybų valdžią, agituoja žmones, kad jie kovotų prieš esamą politinę santvarką tarybų Lietuvoje, be to, įtariamas kaip palaikantis ryšį su veikiančiais ginkluotais LLA partizanais.

1946 m. rugsėjo 15 d. informatorius "Bajec" pranešė, kad būnant pas kalvį Praną Mikolaitį ir dalyvaujant Andriui Mikolaičiui ir Stasiui Šilkaičiui, ten esantis Keturakis kalbėjo: "Man žinoma, kad 6 milijonai vokiečių karių ir vokiečių laivyno admirolas yra Amerikoje. Ten taip pat yra 20 000 Lietuvos karių ir karininkų. Amerikiečių ir anglų armijos puls Tarybų Sąjungą ir galutinai ją sumuš. Nauja Lietuvos vyriausybė, kuri valdys Lietuvą, Amerikoje

jau yra. Rusai kaip kirminai užpuolė Lietuvos liaudį. Tikri katalikai turi melstis, kad sunaikintų rusus. Jei bus paskelbta mobilizacija, nereikia eiti į Raudonąją armiją, o su ginklu rankose stoti prieš rusus. Karas tęsis tik kelias dienas".

Andrius Mikolaitis, dalyvavęs tame pokalbyje, pritarė kunigo žodžiams.

Tas pats informatorius kovo 17 d. pranešė, kad 1947 m. kovo 16 d. kelyje susitiko Keturakį, kuris važiavo į Girvainių kaimą pas savo šeimininkės tėvą ir pasiūlė sėsti į roges. Važiuojant paklausė, kaip gyvena informatorius, kuris atsakęs, kad nelabai gerai. Tada Keturakis pareiškė: "Ko jūs, jaunuoliai, miegate?! Reikia eiti į partizanų būrius ir laukti pavasario. Karui prasidėjus, rusai bėgs iš Lietuvos ir plėš Lietuvos žmones, o jūs tada turėtumėt pasipriešinti ir neleisti jiems plėšikauti. Tos grupės (partizanų) gali slėptis mano bažnyčioje." (LYA. A.3. B.1798. L.212)

Pradėjus bylą, nors ir smarkiai spaudžiant čekistams, kun.R.Keturakis dar ilgokai nebuvo įtrauktas į MGB tinklą. Iki 1949 m. agento "Nieman" pranešimų KGB archyve nerasta. Bet nuo 1950 m., galbūt šantažuojamas, bauginamas suėmimu ar kompromituojamas, galbūt išsigando, palūžo ir pradėjo čekistams duoti pranešimus, gaudavo jų užduotis, kurias vėliau paklusniai vykdydavo.

Agento "Nieman" pranešimai

1951.VII.25 agentui kalbantis su Juozu Rybeliu iš Šmotiškių k., jis pasakė, kad 1951.IV.15 pas jį buvo partizanai:

Vytautas Baranauskas, Stasys Kvedaras-Jaunutis, Urbonas-Linelis.

3 km nuo Rybelio Černovkos k. gyvena Juozas Kvedaras, pas kurį 1951 m. balandžio pradžioje buvo atėję tie patys trys partizanai ir maudėsi jo pirtyje. Jadzė Dirdaitė iš Šmotiškių k. žino, kad partizanų tėvas Antanas Kvedaras gyvena pas giminės prie Pernaravos ar Ariogalos.

Kun.Kazys Brazaitis iš Juodaičių, susitikęs su agentu, papasakojo, kad paštu gavo laišką, kuriame juokiamasi iš Kauno vyskupo Stankevičiaus. Laiško originalą Brazaitis davė agentui, iš kurio tą laišką paėmė vyskupo Stankevičiaus sekretorius Liudas Matenavičius (laiško turinį agentas nukopijavo ir perdavė mums).

Per susitikimą su kunigu Imbrasu iš Vosyliškio, Goliu iš Grinkiškio, kun.

бандитов и что ему будет известно о бандитах он своевременно сообщит. Официально Григалюнас не завербован, подписка от него не отобрана.

Ксендз Паесли-Кентракис является нашим агентом "КЕМАН", о своей связи с бандитами нам ничего не рассказывает, а так же не сообщает ничего о своей доморабочнице Унинаускене с которой он сожительствует. Для уточнения этих данных, нами направлен агент "ПЕТРЯЛИС" который под видом проверки своего здоровья 22 января 1954 года посетил врача в дер. Паесли, который принимает больных в доме где живет ксендз Кентракис. После приема у врача агент встретился и беседовал с ксендзом Кентракисом, последний источнику рассказал, что у жительницы деревни Амбражуны, Дотнувского района Ясайтене летом 1953 года в сарае находились бандиты и в это время приехал председатель колхоза "Аушра", который хотел у Ясайтене посмотреть сено, но она его упросила, что-бы в сарай не ходить. Далее агент "ПЕТРЯЛИС " сообщает, что у ксендза Кентракиса с 1945 года работает доморабочница Унинаускене-Ясайтене Яня с которой Кентракис сожительствует. Ранее как известно источнику Яня сожительствовала с лесником ВЕНЦЛАУСКАСОМ Антанасом в доме которого солдатами были убиты бандиты, в результате боя дом его сгорел. Сам ВЕНЦЛАУСКАС после этого был арестован, но в последствии освобожден и он теперь проживает в Титувенском районе и работает лесником.

Далее агент "ПЕТРЯЛИС " сообщил, что в деревне Гирвайни Дотнувского района проживает отец Унинаускене Яни - Вилда Антанас, ранее имел 8 га. земли у которого есть два брата Вилда Пранас и Вилда Адольфас, проживающие в деревне Гирвойни, на опушке леса. Всех их источник лично знает и подозревает в связях с бандитами.

Агенту "ПЕТРЯЛИСУ" дано задание входить в доверие ко всем указанным лицам, вырабатана конкретная линия поведения с ними которая способствовала бы выявлению их преступной связи с бандитами. Кроме этого направлены агенты "Мрокас" и "Бенцас", концентрируются материалы с целью подбора из числа проходящих лиц кандидатуры на "В".

В декабре месяце 1953 года от агента "Вали" были полученные данные о том, что ее дом в течении ноября - декабря 1953 года два раза посетили двое неизвестных ей вооруженных

В.1745
229

но прямой подход к ксендзам имеют только 3 агента: "Неман", "Жайбас" и "Петрялис".

За отчетный месяц наиболее интересного характера агентурные материалы поступили на следующих ксендзов Дотнувского района:

I. В отношении ксендза Василишского костела ИМБРАСА.-

Агент "Ила" в своем донесении от I6 февраля 1954 года сообщил, что он находясь в конторе колхоза "Восилишкис", которая расположена через стену квартиры ксендза ИМБРАСА услышал радиопередачу на литовском языке "Голос Америки" и указал лиц которые в то время находились вместе с агентом в конторе колхоза и также слышали эту же передачу "Голос Америки". После получения этих данных от агента "Ила" данный факт был задокументирован путем допроса трех свидетелей, которые перекрыли данные агента.

В настоящее время нами направлена агентура на установление факта - не распространяет ли ксендз ИМБРАС содержание радиопередач из - за границы среди верующих в костеле во время проповедей или исповедей.

2. От агента "Петрялис" 26 февраля с/ года поступили данные, о том, что настоятель костела [illegible] ксендз [illegible] (он же наш агент "Неман") в беседе с источником I7 февраля с/ года в отношении совещания Министров Иностранных дел в Берлине, заявил, что на Берлинском совещании все идет хорошо в нашу пользу (имея ввиду националистов) На ответ источника "Ну и слава богу" [illegible] тут же заявил, что конечно хорошо все складывается, этой власти скоро не будет и опять придет свобода.

В работе с нами агент "Неман" проявляет нечестность, не всегда все нам рассказывает, что ему известно о лицах интересующих нас. Особенно не охотно сообщает нам о деятельности и настроения знакомых ему ксендзов. Нами была проведена с ним воспитательная работа в присутствии представителя МВД Лит. ССР , тов. КОРЧМА с целью склонить его к честной работе с нам В настоящее время сдвиги в этом деле имеется.

3. Агент "Неман" на явке I2 февраля с/года сообщил, что он по нашим заданиям посетил настоятеля Крокского костела ксендза САКАЛАУСКАСА, который в беседе с источником жаловался на плохую жизнь ксендзов, что мало людей ходит в костел молиться и что скоро ксендзам придется идти в колхоз пасть свиней, так как

Brazaitis sako, kad įtaria to laiško autoriumi esantį Krakių dekaną Vladą Semašką. Jo ir Stankevičiaus santykiai blogi. Asmeniškai kunigui Semaškai jokių priekabių ir įtarimų neturi.

Užduotis: 1. Sužinoti partizanų buvimo vietą ir juos sunaikinti. 2. Pasistengti sužinoti laiško autorių.

Dotnuvos MGB virš.ltn.Sagaidak

Š.: LYA A.45. B.1164. L.21.

Visiškai slaptai

Agento "Nieman" agentūrinis pranešimas

1951 m. liepos 27 d.

1951 m. liepos 24 d. agentas užėjo pas pilietį Valį (vardo nežino) iš Galulaukės kaimo. Valys ag. pavaišino degtine.

Begeriant apie 13 val. pas Valį užėjo basas pilietis, apsirengęs baltais marškiniais, pilkomis kelnėmis. Valys ir jo šeima nepažįstamąjį pakvietė prie stalo ir agentui pasakė, kad tai partizanas Vytautas Baranauskas-Dantė, kuris dažnai užeina. Baranauskas prie išgėrimo papasakojo, kad dabar labai sunku gyventi dėl to, kad visur yra daug šnipų, kurie viską praneša MGB organams, o jie žudo mūsų brolius-partizanus.

Štai neseniai prie Rugėnų k. žuvo mūsų partizanas Stasys Kvedaras iš Šmotiškių k. ir kitas naujai atėjęs partizanas iš Ariogalos rajono.

Baranauskas pasakė agentui, kad Birutė Štuikytė slapstosi Pajieslio apylinkėse. Baranauskas agentui pasakė, kad partizanai iš Vakarų Vokietijos gauna literatūros, kurią padauginę platina tarp gyventojų.

Pažyma agento pranešimą priėmusio, kad originalas yra agento "Nemunas" byloje Nr.597.

Dotnuvos r. MGB viršininkas leitenantas Sagaidak

Š.: LYA. A.45. B.1664. B.176.

Visai slaptas agento "Nieman" 1952 m. gegužės 23 d. pranešimas

Š.m. gegužės 14 d. 12-13.00 val. agentas vedė į ganyklą karvę prie Šušvės netoli Antano Kundroto sodybos Užvarčių k.

Grįždamas namo, agentas užėjo pas Kundrotą neva vandens atsigerti. Įėjęs į Kundroto namą, pasisveikino, paprašė vandens, kurio padavė Zosė Kundrotaitė. Agentui atsigėrus, Zosė paprašė svečią užeiti į kitą kambarį, ir, paėmusi jį už rankos, atidarė kambario duris, kuriame buvo partizanai. Agentas pasimetė, bet partizanams to neparodė. Zosė jį pristatė partizanams kaip kaimyną. Partizanas Antanas Kvedaras atsakė, kad jiedu pažįstami ir pradėjo klausinėti, ar nėra kaime stribų ar MGB kareivių. Agentas atsakė, kad šiandien nėra, bet ten, kur jis gyvena, būna dažnai. Kvedaras agentui papasakojo, kad MGB organai dabar planuoja mus rasti dideliuose miškuose, bet neras, nes dabar slepiamės krūmuose, pas ūkininkus ir tokiose vietose, kur MGB neįtaria. Ypatingai mėgstama slėptis stačiuose, medžiais apaugusiuose Šušvės krantuose (...).

Kvedaras paklausė agento, kiek liaudies gynėjų saugo "Naujos žemės" kolūkio pirmininką Kožukauską. Jis atsakė, ką žinojo. Išsiskiriant Kvedaras agentą griežtai įspėjo, kad nepasakotų apie susitikimą su partizanais.

Agentas tarp partizanų pažino: Antaną Kvedarą iš Šmotiškių, Baranauską-Dantę, Ulicką, Dziką, ginkluotą kulkosvaidžiu, Urboną, kuris tuo laiku miegojo. Visi partizanai buvo apsirengę kariškais rūbais. Agentas su partizanais atsisveikino ir nuėjo namo. Partizanai pasiliko Kundroto sodyboje.

Iš Kundroto šeimos dalyvavo: Zosė Kundrotaitė, jos sesuo Ona, motina Kundrotienė ir tėvas Kundrotas. 1947 m. vienas Kundroto sūnus dirbo liaudies gynėju, bet vėliau buvo atleistas.

PAŽYMA. Agentas "Audra" nustatė, kad ag."Nieman" turi ryšį su "Tautvydo" būriu ir tai slepia nuo mūsų. 1952 05 23 per susitikimą su agentu "Nieman" faktais buvo įrodyta jo nusikalstama veikla: jis prisipažino, kad tikrai buvo susitikęs su partizanais. Kundrotas sekamas kaip partizanų pagalbininkas. Jo dukros – Zosė ir Ona – partizanų ryšininkės (...).

PRIEMONĖS. Ryšį su agentu palaikyti. Sustiprinti kolūkio pirmininko apsaugą. Už 2 km nuo agento gyvenamosios vietos apgyvendinti operatyvinį darbuotoją.

Šio pranešimo originalas agento byloje Nr.597.

TVIRTINU: Dotnuvos MGB virš.ltn.Sagaidak

Š.: LYA. A.45. B.1664. L.108,109.

Agentas "Nieman" (kunigas) pasiųstas išryškinti pažįstamus kunigus, kurie juo pasitiki.

1953 m. gruodžio 17 d. susitikus su "Nieman", ag. apibūdino Dotnuvos, Ariogalos rajono kunigus, sužinojo apie juos kompromituojančius ryšius, elgesį, politines pažiūras ir kt. Agentai "Nieman" ir "Žaibas" yra apsišvietę, išprusę ir gali toliau dirbti su katalikų šventikais.

Tiesioginį ryšį su kunigais turi 3 agentai: "Nieman", "Žaibas" ir "Petrelis".

Per praėjusį mėnesį gauta medžiagos apie šiuos Dotnuvos rajono kunigus: 1. 1954 m. vasario 16 d. agentas "Yla" pranešė apie Vosiliškio kunigą Imbrasą, jog, Vosiliškio kolūkio kontoroje, už kurios sienos yra kunigo butas, išgirdo "Amerikos balso" radijo laidą ir nurodė, kas dar tuo metu buvo kolūkio kontoroje. Iš agento "Yla" gauta žinia buvo užrašyta su trijų liudininkų tokiais pat parodymais.

Šiuo metu pasiųsta agentūra įsitikinti, ar kunigas Imbrasas radijo laidos turinį iš užsienio neskleidžia per pamokslą arba per išpažintį.

2. Š.m. vasario 26 d. iš ag."Petrelis" gauta žinia, kad Pajieslio bažnyčios klebonas kunigas Keturakis (jis – mūsų agentas "Nieman"), kalbėdamas su agentu apie užsienio ministrų susitikimą Berlyne, pareiškė, kad tas susitikimas ne mūsų naudai. Agentui atsakius: "Na ir ačiū Dievui!", Keturakis tuojau pareiškė, kad greitai tos valdžios nebus ir vėl ateis laisvė.

Agentas "Nieman", dirbdamas su mumis, nėra sąžiningas – ne viską papasakoja apie mus dominančius žmones. Ypač nenoriai pasakoja apie savo pažįstamus kunigus. Mes pravedėme jam aiškinamąjį darbą dalyvaujant įgaliotiniui iš Lietuvos SSR MVD drg.Korčma. Poslinkiai jį palenkti mums sąžiningai dirbti, yra.

3. Š.m. vasario 12 d. susitikime agentas "Nieman" aplankė mūsų nurodymu Krakių kleboną Sakalauską, kuris pokalbyje su agentu skundėsi dėl blogo kunigų gyvenimo, kad mažai žmonių eina į bažnyčią ir kunigams greitai reikės eiti į kolūkį kiaulių ganyti.

Š.: LYA. A.3. B.1745. L.158.

(...) 1953 m. rugpjūčio 23 d. ag."Nieman" buvo iškviestas į Kėdainius ir ten savo ranka parašė pranešimą. Panaudojus kai kurias priemones, "Nieman" pradėjo aktyviau dirbti. Tai matyti iš šių faktų.

1953 m. rugpjūčio 12 d. "Nieman" pranešė, kad Ruseinių k. gyventojas Antanas Juška, kalbėdamas apie partizanus, papasakojo, kad pas jį 1953 m. rugpjūčio 2 d. atėjo keturi partizanai. Du iš jų – Urboną ir Ulicką – pažino. Juška partizanams davė 100 rublių. Tie patys partizanai buvo užėję pas Ruseinių gyventojus Jeronimą Bačaitį ir Antaną Kardašį (...).

(...) Agento užtvirtinimui buvo numatyta gauti jo pranešimą, rašytą savo ranka, ir parašą, kad gavo piniginį atlyginimą.

1953 m. rugpjūčio 24 d. jis buvo priimtas konspiraciniame bute Kėdainių m., kur jam buvo išaiškintas darbas ir aptartos aktyvaus dalyvavimo galimybės suartėjant su Urbono būrio partizanais ir jų ryšininkais. "Nieman" po šio pokalbio savo ranka parašė pranešimą apie aktyvų partizanų pagalbininką Antaną Mažeiką, kuris, kalbėdamas su agentu, papasakojo, kad š.m. rugpjūčio 16 ar 17 pas jį buvo atėję būrio vadas Urbonas, o su juo Ulickas ir Dzikas, ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu, Ulickas – AVT šautuvu, o Urbonas – automatu. Mažeika tuo metu pastebėjo, kad prie namo artėja 8 kareiviai ir leitenantas Jankauskas. Partizanai išėjo per kitas duris į sodą ir griovyje pasiruošė kautis, nes vietovė buvo atvira ir pasitraukti nepastebėtiems nebuvo galimybės. Du kareiviai užėjo į namą, kiti stovėjo lauke. Kareiviai, neužėję į sodą, nuėjo į kitą pusę. Partizanai į juos nešaudė ir tyliai pasitraukė į Šušvės krantus, kur jų laukė kiti Urbono draugai...

Agentui "Nieman" tuojau pat, kaip atlyginimas, buvo išduoti pinigai, paimtas jo parašas ir įdėta į jo bylą.

Š.: LYA. B.1745. A.3. L.46-48.

Pajieslio kunigas Keturakis yra mūsų agentas, bet apie savo ryšį su partizanais, taip pat apie savo šeimininkę-sugyventinę Unikauskienę mums nepasakoja. Agentas "Petrelis" pasiųstas tai išsiaiškinti. Jis neva nuėjo pasitikrinti sveikatos ir 1954 m. sausio 22 d. apsilankė pas gydytoją Pajieslyje, kuris priiminėja ligonius tame name, kuriame gyvena kunigas Keturakis. Agentas, po apsilankymo pas gydytoją susitiko ir kalbėjosi su kunigu Keturakiu. Jis pasakė agentui, kad Ambraziūnų kaime pas Jasaitienę 1953 m. vasarą buvo partizanai, o tuo laiku atvažiavo kolūkio pirmininkas, kuris norėjo apžiūrėti šieną, bet ji paprašė, kad pirmininkas į klojimą neitų.

Agentas "Petrelis" pasakė, kad pas kunigą Keturakį nuo 1945 m. dirba šeimininkė Janė Dirdaitė-Unikauskienė, jo sugyventinė. Anksčiau ji gyveno

su girininku Antanu Venslausku, kurio name buvo partizanai ir namą sudegino. Po to Venslauskas buvo suimtas, o dabar gyvena Tytuvėnų rajone ir dirba girininku.

"Petreliui" duota užduotis: su minėtais asmenimis susipažinti arčiau ir sužinoti apie jų ryšius su partizanais.

Š.: LYA. B.1745. L.192-193.

Byloje Nr.1729 yra dar vienas trumpas dokumentas L.146, apie ag."Nieman". *"(...) agentas "Kazlauskas" pranešė, kad vasario 14 d. Ariogalos mokyklos mokytojas Freimontas papasakojo, kad Pajieslio kunigas Keturakis "geras" žmogus. Renka iš tikinčiųjų pinigus ir dalį pinigų atiduoda "partizanams". (...) ne, tai ne gandai. Mano klasės draugas Aleksas Kulikauskas anksčiau gavo pinigų pas kunigą ir juos perdavė partizanams. 1954 m. vasario 2 d."*

KITŲ AGENTŲ IR INFORMATORIŲ PRANEŠIMAI

Visiškai slaptai

Agentūrinis pranešimas

Informatorius "Nevėžis" *Priėmė: Sagaidak, Ščerbakov*
1951 XII 23

Informatorius, vykdydamas užduotį, gruodžio 11 ir 12 d. du kartus susitiko su partizanų tėvu Antanu Kvedaru, kuris šiuo metu gyvena pusiau legaliai. Pirmas susitikimas buvo pas Biliūną iš Ruseinėlių k. (...)

Per susitikimą Kvedaras papasakojo, kad prieš rinkimus jį pas Biliūną sulaikė kareiviai ir pristatė į Kėdainių MGB, kur keturias paras tardė, o po to paleido. Per tardymą klausinėjo, kur yra partizanai ir jo sūnus, kuris yra būrio vadas. Kvedaras neprisipažino, kad susitikinėja su sūnumi ir nepasakė, kur yra partizanai.

MGB jam pasiūlė greitai iš to rajono išvykti (...)

Informatorius iš Biliūno namų nuėjo į Deveikiškių k. pas Budrį, ten greitai savo daiktų pasiimti atėjo Kvedaras (...) Trise išgėrinėjo ir Kvedaras daug atviriau papasakojo apie savo sūnus ir partizanus. Jis sakė, kad dažnai susi-

tinka su partizanais ir visada jie ko nors prašo ir todėl jis visą laiką gyvena baimėje (...)

Kitą kartą informatorius Antaną Kvedarą sutiko Pilsupių kaime pas Sirvydą, kur Kvedaras sakė, kad Kėdainių MGB pasirašė, kad gyvens Preikapių kaime, Ariogalos r. Jam lyg tai siūlė gyventi savo namuose Šmotiškių k. arba pas Biliūną, bet jis nesutiko (...) Kvedaras apgailestavo, kad jis su žmona nebuvo ištremtas į Sibirą, kur jam būtų buvę ramiau (...) Tolimesniame pokalbyje informatorius klausė, kur dabar yra partizanai, nes šiuo metu miške šalta. Kvedaras atsakė, kad ir šalta, bet jie turi miškuose bunkerius (...), daugiausia partizanai gyvena Lapkalnio, Pelutuvos, Žostautų miškuose (...). Pas Sirvydą Kvedaras paprašė arklių ir gruodžio 23 d. jis jį nuvežė į Preikapių kaimą.

"Nevėžis"

PRIEMONĖS: Užklausti Kėdainių MGB, kodėl sulaikė Kvedarą ir ar tikrai jam pasiūlė gyventi Ariogalos rajone.

UŽDUOTIS: Agentui per Kalėdas dažniau lankytis pas Budrį ir Biliūną. Su jais bekalbant išsiaiškinti, kur yra partizanai, kur jie švęs Kalėdas ir Naujus metus. Sužinoti, kaip ir per ką partizanai palaiko ryšį, kas jiems praneša kai arti pasirodo įgulos kareiviai.

OPERĮGALIOTINIO PASTABA: Per susitikimus agentas "Nevėžis" nenormaliai pataikauja, dažnai pareiškia, kad jis pasiruošęs bet kokiu laiku sugauti partizanus. Pokalbiuose pasireiškė jo gobšumas pinigams. Prašė duoti nors kiek pinigų, kad Kalėdoms ir Naujiems metams galėtų nupirkti degtinės. Ag."Nevėžis" pareiškė, kad Budrys ir kiti partizanų pagalbininkai juo visiškai pasitiki.

Originalas yra inf."Nevėžis" byloje Nr.7417, atiduotoje į Šiaulių YMGB archyvą. 1953 VI 12

Š.: LYA A.45. B.1664. L.71-72.

1951 m. gruodžio 27 d. agento "Nemunas" pranešimas

Stasį Šilkaitį pasodinus į areštinę, ag."Nemunas" pradėjo klausinėti, iš kur ir už ką suimtas. Jis pasakė, kad nuo Pajieslio, o suėmė už bendravimą su partizanais, paskui paklausė už ką suimtas agentas.

Agentas pagal MGB duotą užduotį pasakojo, kad jį taip pat suėmė dėl bendravimo su partizanais, o gyvena Surviliškyje. Anksčiau žinojęs, kur gyvena partizanai, nešė jiems valgyti. Pirmadienį jo name surado bunkerį ir suėmė.

Šilkaitis į tai atsakė, kad bus gerai, nes... "tau viskas aišku, o aš neturiu ką pasakyti, tai turbūt duos 25 metus. Man tardyme pasakė, kad rytoj veš į Šiaulius".

Agentas nusistebėjo: "Kaip tai nežinai, už ką suėmė?" Į tai Šilkaitis atsakė, kad jį kaltina, jog turįs šautuvą, susitinkantis su partizanais, o susitikęs buvo tik vieną kartą, kai buvo kolūkio brigadininku.

Prie jo priėjo 4 partizanai – Kvedaras, Baranauskas ir Kačenauskas. "Jie mane primušė ir liepė pakinkyti arklį. Aš arklį pakinkiau ir tuoj pat paskambinau į rajoną".

Agentas po to apgailestavo, kad nukentės šeima ir paklausė, ar ji didelė. Šilkaitis atsakė, kad jo šeima susideda iš šešių narių: motina, tėvas, brolis su žmona, sesuo ir jis. Brolio žmona nėščia. Šilkaitis dar pasisakė, kad tardant jis norėjo pameluoti apie partizanus, bet pagalvojo, kad bus dar blogiau. Tardymo metu prašęs paleisti, o jis sužinosiąs, kur yra partizanai, bet juo nepatikėjo.

Šilkaitis kalbėjo apie gyvenimą kolūkyje ir kad už darbadienį pas juos davė po 250 gramų grūdų ir dar žadėjo po 100 gramų, kad pakeitė pirmininką – paskyrė partietį Grigą. Jis pasisakė, kad nemėgstąs partizanų ir netikįs, kad keli žmonės gali pakeisti valdžią.

Agentas paprašė smulkiau papasakoti apie partizanų susidūrimą su kareiviais Krakių miestelyje. (Tai buvo 1951.VII.12 Šmotiškėlių k.) Šilkaitis papasakojo, kad tada buvo nušautas MGB viršininkas Frenkelis ir dar vienas, o po to dar buvo susišaudymas mūsų kolūkyje.

Kalbantis Šilkaitis buvo labai liūdnas, bijojo, kad jį nuteis 25 metams ir be kaltės nukentės visa šeima.

Priėmusių agentūrinį pranešimą Sagaidok ir Ščerbakov pažyma: Suprantant, kad agento "Nemunas" toliau panaudoti negalima, Šilkaičiui panaudoti kitą agentą.

Šio pranešimo originalas yra agento "Nemunas" darbo byloje Nr.4894 Šiaulių aps. MGB archyve "A".

Š.: LYA. A.45. B.1664. L.210-211.

Agento "Audra" pranešimai

"1951 m. gegužės 28 d. agentas "Audra" susitiko su S. ir A.Kvedarais, kurie slėpėsi Deveikiškių kaimo krūmuose. Baranauskas, Urbonas-Kariūnas – viso 7 vyrai. Visi buvo ginkluoti. Kvedaras agentės paklausė, ką papasakojusi MGB organams? "Audra"pasiteisino, kad klausinėjo, kas iš kolūkio paėmė javus, o ji pasakiusi, kad kažkas pavogė. A.Kvedaras prieš išsiaiškinant pareiškė: "Tai ką? Turbūt tuojau bėgsi į Krakes pranešti, kad mes čia atsiradome? Žiūrėk, jei tai padarysi – atsitiks taip, kaip padarėme vienai miestelyje: daugiau nepranešinės". Po to agentei leido eiti į namus, o ji jau gegužės 29 d. rašytame pranešime viską papasakojo Dotnuvos MGB viršininkui ltn.Sagaidak. *(LYA. A.45. B.1664. L.165.)*

1951 m. liepos 19 d. ltn.Sagaidak'ui pranešė, kad liepos 6 į 7 d. pas ją atėjo Baranauskas, Kvedaras ir Urbonas, paklausė, ar nėra apylinkėje kareivių, pabuvo porą valandų. Per tą laiką Baranauskas papasakojo, "kad jau pilnai surinko medžiagą apie agentą iš Pilsupių k. Vladą Sirvydą ir greitu laiku mes jį pakarsime, nes turime vadų įsakymą šnipus išaiškinti ir naikinti. Mes žinome, kad jis nenakvoja namie. Pagausime jį dieną!" Agentė dar klausinėjo apie partizanę Birutę Štuikytę, bet vyrai paaiškino, kad ji dabar serga, gyvena pas vieną gerą žmogų (kur – nepasakė). Partizanai dar kalbėjo, kad Ariogalos MGB suėmė Štuikytės seserį ir klausinėjo apie juos ir, davę užduotį išdavinėti brolius partizanus. Po to paleido. Paleista ji pradėjo slapstytis su savo seserimi Birute Štuikyte.

Partizanai prabuvo pas ją iki vakaro. Jie pavalgė, išstatę sargybas, išsimiegojo, o vakare nuėjo į mišką.

Agentė susitikimo su MGB metu gavo papeikimą, kad laiku nepranešė, bet pasiteisino, jog partizanai žadėję ją sunaikinti, o dabar – galėjo įtarti.

2. Operdarbuotojas pastebėjo, jog agentė turi savo ryšininką. Tai – jos pačios užverbuotas kolūkio pirmininkas, jos vyras. Vladas Sirvydas iš Pilsupių k., kurį įtaria partizanai, yra Dotnuvos MGB informatorius slapyvarde "Jakas".

Operdarbuotojo užduotis agentui "Audra":

1. Neprarasti partizanų pasitikėjimo, stengtis, kad slėptųsi agento sodyboje ir skubiai pranešti apie jų buvimo vietą MGB, kad būtų galima juos likviduoti.

2. Surasti greitą ryšį su agentu "Audra".

3. Po agento "Audra" patikrinimo, išspręsti klausimą dėl specprearato panaudojimo.

4. Informatorius "Jakas" įspėtas būti atsargiu, o prie jo namų numatyta išstatyti pasalas ir prašyti MGB viršininką plk.Vasiljevą, kad duotų jam ginklą.

Šiaulių apyg.MGB virš.pav.mjr.Serebriakov

Drg.Serebriakovui: "Jako" apginklavimas nepadės. Skubiai iškelti jį iš sodybos. Vykdyti nedelsiant!

Šiaulių apyg. MGB virš.plk.Vasiljev

Š.: LYA. A.45. B.1664. L.165.

Apie agentą "Daukantą"

"Agentui "Daukantas" žinoma, kad Urbono būrys dažnai slepiasi jo gimtajam Ruseinių kaime, kur gyvena daug jo giminių ir pagalbininkų.

Ag."Daukantas" naudojamas Urbono būrio paieškai. Jis kilęs iš to paties Ruseinių k. Jo žmona mokytoja, gyvena kartu su vyru Medininkų k., Dotnuvos r. ir yra pažadėjusi padėti KGB organams kovoje su partizanais, bet iki šiol jokios medžiagos nedavė. "Daukantas" yra dviejų žuvusių partizanų brolis.

Agentui "Daukantas" pasisekė susitikti su partizano Urbono tėvu Pranu Urbonu, kuris pastovios gyvenamosios vietos neturi ir dažnai apsistoja ir gyvena Kėdainių mieste, Smilgos, Kranto g.Nr.10 pas Adomą Junčį.

Agentas, besikalbėdamas su Pranu Urbonu, sužinojo, kad jis su partizanais palaiko ryšį, labai myli savo sūnų-partizaną ir sako, jei jis žus, tai ir aš negyvensiu.

... Vykdome papildomas priemones, kaip Praną Urboną su ag."Daukantas" pagalba panaudoti jam nežinant ir sužinoti, kur slepiasi Urbono būrys. "Daukantui" paruošta užduotis: įgauti visišką Urbono pasitikėjimą ir, jeigu jis sutiks, pakviesti pastoviai apsigyventi jo bute.

Mums žinoma, kad "Daukantui" didelę įtaką turi jo žmona-mokytoja. Numatyta ją slapta iškviesti ir paveikti. Tam yra atskiras planas". (LYA. B.1745. L.46,47,48.)

Agento "Daukanto" broliai Kazys ir Mykolas Baniai nežuvo – po registracijos jie buvo suimti, nuteisti ir kalėjo Intos lageriuose.

Apie agentes "Valią" ir "Ramunę"

Visiškai slaptai

4 KGB Valdybos viršininkui kapitonui Martusevičiui.
Vilnius.
Gautas 1954.IX.9.

1953 m. rugpjūčio 3 d. agentų poros "Valia" ir "Ramunė" – Petrūnė Krasauskienė, Jono ir Jos dukra Aldona Krasauskaitė, Jono, gyvenančios Lenčiukų k., Dotnuvos r. panaudojo spec.operatyvinę techniką ir partizanas Leonardas Petrauskas, Juozo, g.1929 m., iki 1951 m. gyvenęs Tilindžių k. Ariogalos r., buvo paimtas gyvas.

1953 m. rugpjūčio 23 d. buvo suvaidintas Petrausko suėmimas Ariogalos r. miške su tikslu jį legalizuoti, bet 1953 m. rugpjūčio 23 d. Petrauskas Ariogaloje nužudęs sargybinį bandė pabėgti, tačiau buvo sulaikytas ir nuteistas.

1953 m. rugsėjo 29 d. Petrauskas, būdamas MGB kalėjimo kameroje, informatoriui "G" pasakė, kad jo sulaikymo kaltininkė Krasauskienė ir kad jis iš lagerio pasistengs pranešti savo giminėms, o tie – partizanams, kad Krasauskienę nužudytų.

1954 m. rugsėjo 7 d. gavome žinių, kad Petrauskas atsiuntė savo broliui Adolfui Petrauskui į Tilindžių kaimą laišką, bet apie Krasauskienę nieko nerašo.

Mes manėme, kad Petrauskas buvo nuteistas sušaudyti, bet, pasirodo, jis gyvas. Kur jis atlieka bausmę, mes nežinome.

Galvojant, jog Petrauskas laiške gali pranešti savo giminėms apie Krasauskienę, ag."Valę", prašytume nurodyti, kokiame jis lageryje, kad MGB organai jam neleistų susirašinėti. Pranešu jums, kad "Valė" ir "Ramunė" gyvena tame rajone, kur veikia partizanai Ulickas, Noreika ir Lenartavičius. (Ag.Valės asmens byla Nr.7959)

Dotnuvos MGB virš.pav.kpt.Demešev (parašas)

MGB PLANAS LIKVIDUOTI PASKUTINĮ KĖDAINIŲ KRAŠTO PARTIZANĄ PRANĄ PRŪSAITĮ-LAPĘ

Tvirtinu *Visiškai slaptai*
LTSR Vidaus Reikalų ministras Liaudis
1954 m. balandis

Pasinaudojus agentais "Neringa" ir "Lukiu", suimti arba likviduoti vienišą partizaną "Lapę", priemonių

Planas

1954 m. kovo 29 į 30 dieną pas agentę "Neringą" buvo atėjęs vienišas partizanas Lapė – prabuvo iki ryto ir žadėjo vėl ateiti per Velykas (balandžio 13) arba po Velykų.

Panaudojus "Neringą", siūlau šias priemones:

1. Agentui "Neringa" duoti "kilimėlį" (kovrik), su tokiu apskaičiavimu, kad jį panaudotų, kai pas ją ateis "Lapė", o po to praneštų mums.*

2. Nuo balandžio 16 iki 25 d. turėti grupę MGB-istų su spec. šunimi. Grupė, gavus iš "Neringos" signalą, vyksta į vietą ir veikia priklausomai nuo aplinkybių – partizaną "Lapę" suima arba likviduoja. Paruošta spec.grupė su šunimi partizanų Ulicko ir Noreikos suėmimui arba likvidavimui padedant agentams "Valei" ir "Birutei" yra kariniame dalinyje.

3. Patikrintas agentas "Lukis", apginkluotas revolveriu, gyvena už 7 kilometrų nuo "Neringos". Jis pats asmeniškai žadėjo likviduoti partizaną "Lapę". 1953 m. spalio mėn. "Lapė" paskutinį kartą pas "Lukį", nes gyvena kaimynystėje, buvo atsiuntęs ryšininką Antaną Povilauską paimti pinigų ir maisto. Pats "Lapė" pas "Lukį" neužeina.

4. Panaudojant agentę "Neringą", duoti jai užduotį, jog atėjus "Lapei" papasakotų, kad baigusi vidurinę mokyklą, toliau galvoja mokytis institute, bet pradžiai neturinti lėšų. Dar sako "Lapei", kad jos brolis "Regimantas" (žuvęs) turėjęs gerą laikrodį ir davęs pataisyti M. ("Neringa" pasako "Lukio" pavardę). "Neringa" paaiškina "Lapei", kad laikrodžio iš M. ji pasiimti ne-

---

* Spėjama, kad ši ypatinga priemonė yra grindų kilimėlis, išmirkytas ypatingu skysčiu, kurio kvapą galėtų užuosti pėdsekys šuo. – *Red.*

galinti, nes jo nepažįsta ir brolio laikrodžio gali jai neatiduoti. Dėl to "Neringa" prašanti "Lapės" paimti iš M. laikrodį.

5. Jei ateitų "Lapė", "Neringa" turi pasiūlyti jam pasilikti dienai ir, jei "Lapė" sutiktų, – "Neringa" praneša mums. "Lapė" simpatizuoja "Neringai" ir galbūt sutiks išpildyti jos prašymą, o kai nueis laikrodžio paimti, "Lukis" jį likviduos.

6. Iš anksto instruktuoti agentą "Lukį", kaip jis turi elgtis, kai pas jį ateis partizanas "Lapė". "Lukis" turi paaiškinti "Lapei", kad laikrodį tikrai buvo gavęs, bet jį suremontavęs ir vėl atidavęs partizanui, kurio pavardės jis nežinąs. "Lukis", lydėdamas "Lapę" iš namų, kirviu arba ginklu likviduoja partizaną ir praneša mums.

7. "Lukio" užšifravimui į tą vietą pasiųsti grupę operatyvininkų ir inscenizuoti partizano likvidavimą.

8. "Lapei" pasilikus pas "Neringą" – likviduoti jį "Neringos" namuose. Ryšiui su "Neringa" už pusantro kilometro nuo jos namų, Gudžiūnų miestelyje, turėti operatyvinį darbuotoją.

*9. Agentams "Neringai" ir "Lukiui" išduoti kitokias org.technikos priemones netikslinga, nes partizanas "Lapė" labai atsargus – tos priemonės prieš jį jau buvo panaudotos.**

Dotnuvos MVD virš.pav.kpt.Demešev
LTSR MVD 4 valdybos 2 skyr.vyr.ltn.Bobin
Sutinku: Dotnuvos MVD virš.Zolota
LTSR MVD 4 valdybos 2 virš.pplk.Raslanas

Š.:LYA. A.45. B.683. L.50,51.

---

* P.Prūsaitį-Lapę narkotiniu preparatu "hematogeno" pavidalu bandė užmigdyti Vytautas Remeika – agentas "Čestny". – *Red.*

ČEKISTŲ PLANAI, KAIP SU AGENTŲ PAGALBA SUKOMPROMITUOTI PARTIZANŲ VADUS

Tvirtinu *Visiškai slaptai*
Kauno MGN valdybos
virš.-pulkininkas Sinicin
1950 metų rugsėjo

Priemonių, kaip kompromituoti buvusį "Kęstučio" apygardos vadą Danilevičių, slapyvarde "Vidmantas"

Planas

1949 m. gegužės mėn. "Kęstučio" apygardos vadas "Vidmantas" ir jo adjutantas mūsų agentų buvo atviliotas į Kauno miestą, bet iš jam paruoštos pasalos pabėgo ir vėl grįžo į būrį. Jo adjutantą Švelnį Kauno sr. MGB sučiupo ir pagal jo parodymus "Kęstučio" apygardai buvo duotas operatyvinis smūgis. "Vidmantas" iš pareigų buvo pašalintas ir "vyriausios vadovybės" iš Žemaitijos pervestas į Šiaurės-Rytų apygardą.

"Vidmanto" atvykimas pas buvusį apygardos vadą "Šarūną" 1949 m. lapkričio mėnesį, sutapo su tos apygardos "Algimanto" štabo likvidavimu. 45-os apygardos partizanai žuvo arba buvo suimti (agentūrinė byla "Kanibalai").

Nors per Kauno MGB valdybos atliktą operaciją žuvo ir "Vidmantas", apie tai partizanai nežino, ir kai vėliau iš mūsų agentūros sužinota, tarp Šiaurės ir Rytų Lietuvos vyrauja didelis įtarimas, kad "Vidmantas" buvo pasiųstas MGB organų, kaip "vyriausios vadovybės" pasiuntinys.

Sustiprinti tarp pogrindžio dalyvių minėtus įtarimus tikslinga dėl to, kad pirma – palaužtų "vyriausios vadovybės" ir Žemaičio – "Vytauto" autoritetą; antra, kad užšifruotų mūsų agentą (agentas "Mikas" – tai Vytautas Kučys – D.K.) *kuris tikrai dirbo likviduojant "Šarūno" štabą.*

Sekant Prisikėlimo apygardos štabą, (ag.byla "Razriad") mūsų agentas "Gintaras", vaizduodamas Kauno pogrindžio organizacijos ryšininką, tos organizacijos vardu pasiuntė partizanų vadui Rytui laišką apie tai, kad Kaune *išaiškintas MGB agentas "Vidmantas". Pogrindžio organizacija prašo Rytą tai patvirtinti ir "Vidmantą" nuteisti.*

Šių metų balandžio mėn. iš agento "Gintaras" gautas Prisikėlimo apygardos štabo įsakymas Nr.784 "Vidmantą" nubausti mirties bausme.

Šių metų birželio mėn. "Gintaras" pasiuntė Rytui pranešimą, kad mirties bausmė "Vidmantui" įvykdyta. Smulkiau pranešti pažadėjo pakartotinai.

Šių metų liepos mėn. likviduojant "LLKS Tarybos" pirmininko pavaduotoją "Užpalį", (ag.byla "Uzel") jo bunkeryje Ariogalos rajono teritorijoje buvo surastas Žemaičio-"Vytauto" įspėjimas visoms partizanų apygardoms, kuriame nurodoma, kad MGB organų agentams iš Prisikėlimo apygardos štabo pavyko gauti mirties nuosprendį "Vidmantui" – kuris negalioja.

Šių metų rugpjūčio mėn. buvo suimta partizanų ryšininkė Šukevičiūtė-"Lakūnė", kita ryšininkė, turėjusi atvykti pas agentą "Gintarą" nuo "Ryto" – nepasirodė.

Dėl to, kad "Gintaras" žino ir kitus ryšio su Rytu kanalus, o "Vidmanto" kompromitaciją būtina tęsti, reikia paruošti dar vieną kombinaciją:

1948 m. pradžioje Ariogalos rajono teritorijoje buvo Kęstučio partizanų štabo bunkeris su spaustuve. Bunkeryje buvo vadas Čeponis ir jo pavaduotojas partizanas Mileris, kurio brolis tuo laiku gyveno legaliai, žinojo apie spaustuvę ir juos aprūpindavo maistu. Buvo paruošta kombinacija, per kurią legaliai gyvenantis Mileris MGB organų buvo sulaikytas ir panaudotas kaip vedlys (buvo perrengtas kareivio uniforma), parodė apygardos štabo spaustuvę, kuri buvo sunaikinta, o Čeponis ir jo adjutantas partizanas Mileris – likviduoti. Po to partizano Milerio brolis buvo užverbuotas ir paleistas. Po kurio laiko Mileris išėjo į veikiantį būrį, kuriame veikia, kaip aktyvus būrio vadas, slapyvardžiu "Alius".

Panaudojant partizano "Aliaus" praeitį, apie tai, kad jis nuslėpė stodamas į būrį, reikia nuo Kaune veikiančios "pogrindžio" organizacijos parašyti Rytui laišką, kuriuo informuoti apie kai kurias "Vidmanto" likvidavimo smulkmenas. Nurodyti, kad "Vidmantas" išvardino eilinius MGB agentus, bet jam taip pat buvo žinoma apie tokią MGB agentų kategoriją, kurie turi užduotį ilgam veikimui. Ir kol dar neatėjo laikas, su jais net nepalaikomas ryšys. Tik tada, kai agentas užima vadovaujantį postą, su juo atnaujinamas ryšys ir jis pradeda veikti MGB organų naudai. Taip buvo ir su "Vidmantu", kuris pagal MGB užduotį išėjo iš partijos ir įsijungė į pogrindžio darbą. Su juo atstatytas ryšys buvo tik tada, kai jis jau buvo apygardos vadu.

Kęstučio apygardos teritorijoje, tarsi tai pasakė "Vidmantas", yra MGB agentas Mileris. Kada su "Vidmantu" buvo atnaujintas ryšys, jis asmeniškai iš MGB organų gavo užduotį palaikyti Milerį ir kelti jį į vadovaujančius postus. Taip pat "Vidmantui" buvo žinoma, kad 1948 m. Mileris išdavė Čeponio spaustuvę ir net savo brolį.

Apie Milerio išdavystę galėjo žinoti Jokimo šeima, kurių ūkyje buvo bunkeris ir spaustuvė, bet juos nuteisė. Visgi MGB organai bijojo, kad jie iš kalėjimo kokiu nors būdu gali pranešti apie Milerio išdavystę, dėl to "Vidmantas" gavo užduotį sekti Milerį.

Siųsdamas tokį laišką Rytui, agentas Gintaras prašo apie laiško gavimą pranešti, ir jeigu jį tai sudomins, atsiųsti papildomų žinių apie "Vidmanto" parodymus.

Galvojant, kad partizanų vadovybė, gavusi tokį laišką su išdėstytais tikrais faktais, galbūt ištardys Milerį, kuris partizanų išaiškintas turės prisipažinti, kad jis MGB organams išdavė štabo tipografiją. Jo prisipažinimo užteks, kad partizanas Mileris būtų jų pačių sunaikintas.

Be to, atlikus šią kombinaciją bus sugriautas partizaninio pogrindžio autoritetas.

Tas priemones ir toliau vykdyti per agentą "Gintarą", kuris Prisikėlimo apygardai žinomas kaip pogrindžio dalyvis.

Ryto sekimui tuo nepakenkiam, nes tam yra naudojamas agentas "Čestnyj".

Kauno pogrindžio organizacijos atstovo "Leopardo" laiško tekstas pridedamas.

Kauno MGB 1 skyr. 2-N viršininkas kapitonas Dušanskij
Kauno MGB 2-N skur. viršininkas majoras Oleinik

1950 m. rugsėjis, Kaunas

Partizanų dokumentai apie KGB agentus, jų išdavystes ir jų nubaudimą

1944 m., kada raudonosios gaujos antrą kartą įsiveržė į Lietuvą ir bolševikai Lietuvoje paskelbė mobilizaciją ir pradėjo mūsų jaunų vyrų gaudymą, beveik visi jauni vyrai, kas ginklą vartoti gali, suėjo į miškus ir su ginklu rankoje priešinosi – kovojo prieš priešo neteisingas užmačias – mobilizaciją.

Įsisteigus partizanų Pelėdos daliniui Ruseinių, Grašvos ir Juodžių miškuose (Kėdainių aps.), į aukščiau minėtą dalinį atvyko Kazys Venckus ir Jonas Venckus – abu gyveno Karmėlavos vls., Kauno aps., kurie buvo priimti partizanais ir pasivadino slapyvardžiais: Kazys Venckus-Ąžuoliukas, o Jonas Venckus-Klajūnas.

1946 m., kada bolševikai paskelbė amnestiją-legalizaciją ir visokiais būdais pradėjo partizanus vilioti pas save, abu Venckai – Ąžuoliukas ir Klajūnas – paniekino partizano garbę, sulaužė priesaiką ir 1946 m. sausio mėn. legalizavosi ir apsigyveno Kaune.

Po legalizacijos bolševikai užverbavo Kazį ir Joną Venckus (agentas "Sizak" ir agentas "Grom" – D.K.) ir 1947 m. birželio mėn. su specialia misija nusiuntė juos pas savo buvusius kovos brolius partizanus atlikti judošiško darbo.

1947 m. birželio mėn. Kazys Venckus-Ąžuoliukas ir Jonas Venckus-Klajūnas atvyko pas draugus partizanus ir pradėjo prašytis jų, kad vėl juos priimtų į partizanų eiles, nes neva juos Kaune persekioja ir yra milicijos paieškomi. Partizanai sutiko ir juos priėmė į savo tarpą. Abu broliai – Ąžuoliukas ir Klajūnas – pasirodė kaip narsūs partizanai. Visus skatino eiti šaudyti ir karti komunistų. Abu nuvyko pas komunistą Digrį, gyv.Pilsupių k., Josvainių vls., ir jį sušaudė, tuo įrodydami kitiems partizanams savo veiklą ir pasiryžimą.

1947 m. rugsėjo mėn. pabaigoje iš Kauno atvyko Venckų – Ąžuoliuko ir Klajūno – dvi seserys ir per tarpininkus susitiko su savo broliais ir partizanu Vilku. Ąžuoliukas ir Klajūnas nušovė partizaną Vilką ir, iš pamiškės gyventojo pasiskolinę lopetą, užkasė lavoną. Aukščiau minimas gyventojas (lopetos savininkas) matė, kaip į mišką nuėjo trys partizanai, o po šūvio grįžo tik du, iš

ko suprato, kad Ąžuoliukas ir Klajūnas nušovė partizaną Vilką. Minimas gyventojas apie įtariamą partizano Vilko žuvimą pranešė partizano Vilučio sesutei.

Kitą dieną partizano Vilučio sesuo Elytė parašė laišką partizanams, įspėdama, kad Ąžuoliukas ir Klajūnas yra užverbuoti ir jie partizaną Vilką nušovė. Laišką paliko pas rš. įteikimui partizanams. Tą pačią dieną pas rš. atėjo partizanai: Vilutis, Tarzanas ir Juokutis. Radęs laišką, Vilutis, nieko nejausdamas blogo, atidarė jį ir pradėjo balsiai skaityti:"... tvarkykit Klajūną, nes jis Vilką nušovė". Partizanas Juokutis nustebo ir klausia: "Kaip čia gali būti, ką ji čia rašo?" Partizanams išvykus iš rš., partizanas Juokutis pabėgo kelyje nuo savo draugų. Juokutis pabėgęs nuvyko pas Ąžuoliuką ir Klajūną, o iš ten į Josvainių NKVD ir pranešė apie laišką. Tą pačią naktį apie 24 val. pas partizano Vilučio seserį Elytę atvyko Josvainių NKVD su išdavikais Ąžuoliuku, Klajūnu ir Juokučiu. Neradę laiško autorės Elytės, areštavo jos seserį Onytę, kurią nusivedė į pamiškę, pradėjo kankinti ir tardyti. Kadangi tardomoji Onytė nieko neišdavė, tai ją nušovė šūviu į galvą. Lavoną užkasė dirvoje vagoje.

Pasirodo, kad partizanas Juokutis buvo užverbuotas ir buvo kontakte su Ąžuoliuku ir Klajūnu.

Išdavikai Juokutis ir Jonas Venckus-Klajūnas dabartiniu laiku tarnauja Vilniuje, o išdavikas Venckus-Ąžuoliukas užsimušė šokdamas iš einančio traukinio.

VAV

(Manau, kad tai Elena ir Ona Lisytės iš Šmotiškėlių k., du jų broliai Adolfas ir Jonas Lisiai žuvo. Ona buvo nušauta. Elena Lisytė-Paulauskienė gyvena Mažeikiuose. – *D.K.*)

Kvota

1949 m. sausio mėn 8 d. aš, CENV Galinskis, pravedžiau kvotą apie Kielytę Stasę, Prano, kaltinamą už šnipinėjimą priešo naudai, kuri parodė: esu Kielytė Stasė, Prano, 21 metų amžiaus. Parodau: 1947 m. vasarą buvau areštuota. Betygalos MGB leitenantas Šelepinas mane užverbavo teikti jiems žinias. Aš nurodžiau vieną pilietę, kad turi slėptuvę, kur buvo suimtas vienas partizanas. Be to, ką žinojau, kur užeina partizanai, viską nupasako-

jau. Po to man išdavė dokumentą ir vėl liepė teikti žinias. Jei nesuteiksiu – grasino išvežti į Sibirą. Aš jiems pameluodavau. 1948 m. rudenį Betygalos MGB ltn.Jukubonis pasišaukęs įsakė teikti žinias žodžiu ir raštu; kitaip siūlė į Sibirą, o jei suteiksiu – tarnybą. Davė slaptažodį rašymui: "Kas parašė, neklausk tai, nes tu pats žinai". Raštu rašiau pirmą gyventojų sąrašą – pas ką užeina ir kas turi ryšį su partizanais. Žinias surinkau iš žmonių kalbų. Gyventojai, išvardinti skundo lape, yra mano rašyti.

Skaityta. /pas/ Stasė Kielytė

Kvočiau: /pas/ Galinskis

1. 1949.I.8.

2. Kielytė Stasė, Prano, g.1927 m. Ilgižiukų k., Betygalos vls. MGB šnipė.

3. Jos rašytas skundžiamų gyventojų sąrašas.

4. Dalinio vado pagal KLT sprendimą už išdavystes ir šnipinėjimą.

7. Skundžiamų gyventojų sąrašas ir vokas, adresuotas MGB ltn.Petrui Jakuboniui

8. 1949 I 14.

MGB Petrui Jakuboniui.
Betygala. Betygalos paštas

Parašiau, kad pas Vladą Kulikauską atėjo banditai Antanas Paliūnas ir dar du. Kartu buvo visi paskiau para laiko: Smitrius Juozas ir Smalionienė Pranienė, Kulikauskas Stasys, Zelėskis Vladas, Zelėskis Apolinaras, Vaitekūnas Tadeušas, Petrauskas iš Tilindžių dar Alekienė Pranė iš Ilgižiukų. Jinai duoda žinias ir pas ją ateina Antanas Misius iš Taušių, kuris gyvena pas tokios bobos našlę (jos pavardės nežinau, tai ir neparašau) dar Česonis, kurio Vaikas gyvena Kaune. Jis padeda banditams viską veikti. Aš negaliu gyventi nei Kaune, nei Ilgižiuose, tai parašau viską. Tik jau prašau pasekti ir gausite pelno, nes jie visi rengiasi komunistus naikinti ir prieš balsavimą sukelti revoliuciją.

Kas parašė, tu žinai,

O kitiems – pats žinai. 1948.XII.11 d.

Šis laiškas skundas mano rašytas parašas. /pas/ Stasė Kielytė

Šio skundo originalo nuorašas padėtas CEN archyve

/pas/ "Gaidys" CENV

K v o t a

1949 m.sausio mėn.8 d.,aš CEKV Galinskis pravedžiau kvotą apie Kielytę Stasę,d.Prano kaltinamą už šnipinėjimą priešo naudai kuri parodė: Esu Kielytė Stasė,d.Prano 21 metų amžiaus parodau: 1947 m.vasarą buvau areštuota Betygalos MGB leitinanto Belepinas mane užverbavo teikti jiems žinias...Aš nurodžiau vieną piliečią,kad turi slėptuvę kur buvo suimtas vienas partizanas beto ką žinojau,kur užeinu partizanai viską nupasakojau.Po to man išdavė dokumentą ir vėl liepė teikti žinias jei nesuteiksiu grąsino išvežti į Sibirą aš jiems pameluodavau.1948 metų rudenį Betygalos MGB leit.Jukobonis pasišaukęs įsakė teikti žinias žodžiu ir raštu, kitaip siūlė į Sibirą,o jei suteiksiu taryba.Davė slaptažodį rašymui "Kas parašė neklausk tai nes tu viską pats žinai". Raštu rašiau pirmą sąrašą gyventojų pas ką užeina ir kas turi ryšį su partizanais: žinias surinkau iš žmonių kalbų.Skundo lape išvardinti gyventojai yra mano rašyti.Skaityta./pas/Stasė Kielytė.

Kvočiau: /pas/ Galinskis

1.1949.I.8.
2.Kielytė Stasė,dd.Prano 1927.Ilgiškių km.,Betygalos valsč.MGB šnipė.
3.Jos rašytas skundžiamų gyventojų sąrašas.
4.Dalinio vado pagal KLT sprendimą už išdavystes ir šnipinėjimą.
5.CEK.
6.-
7.Skundžiamų gyventojų sąrašas ir vokas adresuotas MGB leit.Jukobonui Petrui.
8.1949.I.14.

Per tardymą rasti Juodytės laiškai *1948.X.*

Perduodu Juodytės Janės "Liepos" tarnybinių laiškų nuorašą, rašytų savo viršininkei "Dukrai":

Brangioji Kostute, atleisk už viską, kad šeštadienį taip išėjo, kad negalėjom. Buvo tokių nuotykių, kaip R buvo užpuolę vienoje kelionėje ir Liepa negalėjo praeiti ir neatėjom, o senai esam čia prie daržo ir ateikite, norim pamatyti ir iš apskrities su Liepa susitarsit, tada ateisim, tuokart sudie, Kostute. Džiugu, kad jūs visiems patikot, visiems centrams.

Brangioji Dukra.

Norėjom vak. užeiti, bet neleido aplinkybės. Atėjom šiandien, Dukra, ir dar sykį ateis iš štabo apskrities, norim su visais centrais supažindint ir tą suknelę į apskritį išsiunčiau, ir švarką tą prašau, ir tą bliuskutę, ir gal kojines vienas greičiau ir prašyč pirštines dubultavas pirštines ir dar prašyč vieno ir antro dalyko į apskritį Liepa pasakys prašau šiandie ateiti, kur Liepos pasakys, nes nori štabas pamatyti, tai, brangioji, baigias terminas. Atnešim kitą kartą sąrašą. Dar žinot teks padirbėti, nes trūksta spalio mėn. už skolą ir 3 kg skolos ir dar trūksta, o sūnų tai leiskit į mokyklą. Tegu eina, nes mes jo nepaimsim, o jums naudos nebus. Leiskit, tegu tik eina mokytis – nieko nepakenks. Norėč, dukra, su jumis visus supažindint visus sšabus(?) jūsų Revizo dukra. Prašau, dukra, ateikit šiandien į tą paštą. Sudiev.

e. AUV p. *l.e.AUŠInSkVp.*

104 GŠ 1948.X.

Perduodu Juodytės Janės "Liepos" kvotos nuorašą:

"1948 m. rugsėjo mėn. 28 d. aš, DUSV Ala, pravedžiau kvotą apie šnipę Juodytę Janę, gyv. Šliužių k., Ariogalos vls., kaltinamą už organizacinių paslapčių išdavimą, šnipinėjimą priešo naudai ir aktyvią veiklą prieš partizanus ir jų šalininkus, kuri parodė:

"Aš, Juodytė Janė, gimusi 1928 m. kovo mėn. 24 d., pabėgusi nuo masinio šeimų vežimo į Sibirą 1948.V.22., priėmus NR priesaiką, gyvenau miške su viet.part.dalinin 6 savaites. Po šešių savaičių, išleista su dokumentais gyventi, susirišau su šnipe Ivoškevičiene Koste, kurios slapyvardė "Dukra", ir jai teik-

davau tiesiogines žinias apie partizanus, ryšius, asmeninę sudėtį, ginklavimo, jų šeimų bei gerųjų diedukų padėtį. Išdaviau miške gyvenusias 7 moteris ir 12 vyrų, kartu ir stovyklos rajoną. Kartu išdaviau man žinomą rš.Debesėlį, kuris lankydavo stovyklą. Pamiškės gyventojus išdaviau išvien, kad lanko partizanai, iš jų dvi šeimas išdaviau pavardėmis. Taip pat išdaviau man žinomus 19 asmenų – pamiškės gyventojus. Šnipinėjimą variau, kartu aferistinį darbą partizanų sąskaiton, kurio rezultatais naudodavausi asmeniškai savo naudai. Sėkmingesniam darbui išsigalvodavau net visai partizanuose nebūtų slaptavardžių. Kuriuos nežinojau slaptavardžiais, išdaviau tik pavardėmis. Žinodamas pavardes ir slaptavardes, išdaviau kartu. Žinias teikdavau kas savaitę žodžiu asmeniškai savo betarpinei viršininkei "Dukrai". Papildomai teikdavau ir raštu. Pašta, esanti Milvydų sovchozo ganyklose, kelme. "Dukrai" iš milicijos buvo skirtas slapyvardis, o man leido savavališkai pasirinkti (pasivadinti) "Liepa".

DUS KLT sprendimas Nr.27

DUS Karo Lauko Teismas savo 1948 m. rugsėjo mėn. 28 d. posėdyje svarstė šnipės Juodytės Janės, g.1928 m. kovo mėn. 24 d., gyv.Šliužių k. Ariogalos vls., kaltinamą KLT nuostatų 3§ A,B str.bylą.

KLT, apklausęs kaltinamąją Juodytę Janę ir liudininkus, nustatė, kad Juodytė Janė, būdama Pernaravos vls. MGB šnipe, tikrai šnipinėjo priešo naudai, aktyviai veikė prieš partizanus ir jų šalininkus.

Lietuvos Laisvės Kovos vardu KLT pripažino Juodytę Janę kalta pagal KLT nuostatų 3§ A,B. str. ir nusprendė kaltinamąją Juodytę Janę nubausti mirties bausme pakariant.

KLT pirmininkas /pas/ Beržas
Nariai: /pas/ Riteris, /pas/ Maironis

Nuorašo nuorašas
KLT sprendimas

DVS Karo Laiko Teismas savo 1948 m. spalio mėn. 1 d. posėdyje svarstė šnipo Mažeikos Vytauto, gimusio 1917 m. rugpjūčio mėn. 9 d., gyv.Rumeinių k., Josvainių vls., kaltinamą KLT nuostatų 5§ A,B str. bylą. Apklausus kaltinamąjį Mažeiką Vytautą ir liudininkus nustatė, kad Mažeika Vytautas, būdamas Josvainių MGB šnipu, tikrai šnipinėjo priešo naudai.

Lietuvos Laisvės Kovos vardu KLT pripažino Mažeiką Vytautą kaltu ir pagal KLT nuostatų 3§ A,B str. nusprendė nubausti mirties bausme pakariant.

KLT pirmininkas /pas/ Lapas /pas/ Beržas
Nariai: /pas/ Žaibas
Nuorašas tikras: AUŠInSkV

Nuorašas

LKS
A.T.E
1949.I.22.
Nr.11

DAV Doniui

Pagal prisiunčiamą kvotą, Baltrūnui Aleksui KLT nuosprendžiui įvykdyti, numatom tam ir progą, kurios senai laukėm.

Trumpai dėl jo veiklos. Jei toliau jis nebus likviduotas, tai artimiausioje ateity, kaip numatoma, dėka jo teks kai kuriems asmenims pamatyti tolimas Sibiro taigas ar pan. Tuo pačiu pavojingas ir mūsų LKS-iui. Lūdamas visame valsčiuje vienas mokytojus iš komjaunuolių, taip pat stengiasi kitus mokytojus įbaugintį rašytis į komjaunimą aukštesnių klasių gimnazijos mokinius grąsina įvairiais būdais, kaip išvežimu į Sibirą, vadindamas banditais, būk tai jie sudarę pogrindžio organizaciją.

Dabartiniu metu ta proga kaip tik yra: š.m. sausio mėn. 30 dieną /sekmadienį/ jis pats su gimnazijos 8 kl. mokiniais numato vykti į Šiaulėnų miestelį, kur statys vakarą. Jis vyks su pastotėmis iš Grinkiškio į Šiaulėnus per Pašiuševio miest. Minaičių km., kur prieš Minaičių km. ir už Minaičių kaimo abipus kelio tęsiasi miškai. /Už Minaičių jau Šiaulėnų valsč./ Vyks dienos metu be apsaugos, išskyrus jį patį, kuris gal būt tik turi kišeninį ginklą. Am vykstant kaip tik geresnės progos kitą kartą bus sunku surasti. Tik ar tam nesudarys sunkumų dėl Rj ribų, nes Šiaulėnų valsč. ar bebus DA ryl

/versti/

Bet kaip nors darykit tam žygių /susirašant su ten veikiančiais daliniais, ir jei ten būtų,kitam valsčiuje įvykdyta jus geriau būtų/,kad pelnyta bausmė. būtų įvykdyta.Taip pat skubiai praneškit mums su kuo turėtumėm palaikyti ryšį,kad šis žygis būtų sekmingas,nes jeigu pa - sitaikytų susitrukdymas - nevyktų,tai mes informuotum arba prieš vykimą sužinoje tikslų vykimo laiką /nes prieš porą dienų tarsis su mokiniais kokiu laiku vyks kokiomis priemonėmis ir pan./ suteiksime smulkesnių žinių.

Baltrūno Aleksо žymės: 24 m.amžius, vidutinio ūgio,tamsus,lieso veido su akiniais,devėdavo visuomet skrybelę.

Priedas: 1 kvota

/-/

A T E V

Nuorašas tikras:

DAŠINSKV

ERDV algirdui

Prisiunčiu ATEV nurodymus apie B trūną Aleksą.Nežiūrint tai,kad ne J D ribose,bet šį uždavinį leidžiu įv

Galutinų ir smulkesnių žinių gau š.m.sausio mėn.29 d./šeštadienį/,pas MARSĄ /buvęs Rimdeikę/ kur bus Šarū 1949.I.23.

D A V

VORKUTOS BĖGLYS

LIETUVOS LAISVĖS ARMIJOJE

Gimiau 1925 m. spalio 22 d. Šmotiškių k., Krakių vls. Mokiausi Deveikiškių ir Pilsupių mokyklose. 4-is skyrius baigiau Pajieslio pradinėje mokykloje. 5-ą ir 6-ą skyrius baigęs Krakėse, įstojau į Kėdainių gimnazijos pirmąją klasę.

Sovietų valdžia išvaikė Krakėse buvusias vienuoles kotrynietes, jų turtą konfiskavo, o nebaigtame įrengti vienuolyno pastate įkūrė vidurinę mokyklą. Buvo išdraskyta didelė vienuolyno biblioteka. Mes, moksleiviai, rinkome išmėtytas knygas, žurnalus, laikraščių komplektus. Aš iš jų rinkau straipsnius apie Tarybų Sąjungą ir susidariau labai neigiamą požiūrį į naująjį okupantą. Bolševizmo priešu tapau prieš pat karo pradžią, prasidėjus Lietuvos žmonių suėmimams ir trėmimams.

Vokiečių okupaciją sutikome kaip išgelbėjimą nuo sovietinio teroro. Pirmus dvejus metus vokiečių spaudimo beveik nejutome. Jie tapo aršesni artėjant frontui: iš ūkininkų atiminėjo arklius, mobilizavo jaunus vyrus į savisaugos batalionus. Krakių gimnazijos vyresniesiems mokiniams kilo pavojus patekti į vokiečių rankas. Sužinoję, jog į miestelį atvažiavo vokiečiai, mokytojai mums leisdavo bėgti iš pamokų ir slėptis netoliese esančiose kapinėse. Kartais tuo piktnaudžiaudavome. Mokslas jau nelabai rūpėjo. Mokytojas Jonas Švėgžda iš vyresnių, veiklesnių mokinių suorganizavo Lietuvos Laisvės Armijos (LLA) būrelį.

1943 m. pabaigoje buvau pašalintas iš gimnazijos, nes nesugebėjau įrodyti, jog neišdaužiau mokytojų kambario lango. Tik po 20 metų, klasės draugų susitikime išsiaiškinome, kad buvau nekaltas.

Nemalonu buvo "pasigirti" tėvams, kad jau ne gimnazistas. Tėvas atskaitė pamokslą, mama liūdėjo. Nelinksma buvo ir man. Pradėjau ieškoti išeities, nes tėvų ūkyje dirbti nenorėjau. Buvo pasiūlymų stoti į vietinę policiją, bet buvo ne prie širdies. Sužinojau, kad Kėdainių apskrityje trūksta pradžios mokyklų mokytojų. Padaviau pareiškimą švietimo skyriui ir grei-

❒ Kvedarų šeima: motina Ona Žukaitė-Kvedarienė, jos sūnūs, Antanas, Stasys, Romualdas ir tėvas Antanas. 1946 m. Šimotiškių k.

❒ Donatas Kvedaras. 1944 m.

❒ Ona Žukaitė-Kvedarienė su sūnumi Romualdu, tremtyje Krasnojarsko krašte, Jakušikoje. 1955 m.

❒ Krakių gimnazijos moksleiviai – slaptos Lietuvos Laisvės Armijos nariai. 1943 m. Krakės.

tai gavau paskyrimą į Rukų kaimo pradžios mokyklą, kurioje dirbo mokyklos vedėjas su 40 ar 50 mokinių būriu. Tapau "pedagogu": man buvo paskirti antras ir trečias skyrius su dvidešimt keliais mokiniais.

Pas ūkininką seklyčioje įrengėme klasę, o šalia buvo mano, mokytojo, kambarėlis. Dirbau su dideliu entuziazmu. Alga buvo keliasdešimt reichsmarkių mėnesiui. Už tuos pinigus vykdavau į Kauną, nupirkdavau keliasdešimt sąsiuvinių, pieštukų, keletą buteliukų rašalo ir rašomųjų plunksnų. Visa tai išdalindavau savo mokiniams "veltui". Mokinių tėvai irgi "veltui" įduodavo savo vaikams atnešti man tai gabalą lašinių, tai dešimtį kiaušiniu.

❒ Krakių gimnazijos karo metų moksleiviai (I laida) 1943 m. Ketvirtoje eilėje stovi: 1.Vladas Draudvila, buvęs politinis kalinys Magadane, Mirė Kaune 1989 m.; 2.Aloyzas Dalbokas, buvęs partizanas Imperatorius, vėliau MGB agentas-smogikas. Mirė Vilniuje; 3. Jakubauskas?; 4.A.Aidulis, partizanas. Žuvo 1944 m. netoli Panevėžio; 5.S.Krutulis, plechavičiukas, gyvena Čikagoje, JAV; 6.Z.Gineitis – politinis kalinys. Mirė Krasnojarske; 7.M.Žukas, tarnavęs raudonojoj armijoj, LŽŪA docentas. Mirė 1999 m. Kaune; 8.A.Zinkus, buvęs plechavičiukas, dabar buhalteris. Gyvena Kaune; 9.P.Vasiliauskas,legalizavęsis partizanas, buvęs politinis kalinys. Gyvena Panevėžyje; 10.D.Kvedaras, buvęs politinis kalinys. Viduryje sėdi (su akiniais) klasės auklėtojas mokytojas Jonas Švėgžda, LLA Krakėse organizatorius, buvęs politinis kalinys. Mirė 1997 m., palaidotas Baisogaloje. Žemiau mokytojo sėdi Valė Čepaitė-Pirogova, buvusi politinė kalinė. Gyvena Rusijoje.

nių, tai kepalą duonos. Alkanas nebuvau. Mokiniai žinojo: kad mokykloje nebūtų šalta, privalo atsinešti po vieną pagalį malkų. Pečkuriu, o kartais ir valytoja buvau aš pats.

Laisvo laiko buvo daug, energijos – taip pat, tad 1944 m. vasario 16 dienos proga surengėme minėjimą su vaidinimu. "Artistai" – vietinis jaunimas, o keletą pakviečiau iš savo buvusios Krakių gimnazijos. Mokiniams, mokinių tėvams ir jaunimui tai patiko, nes po to buvo šokiai, dainos. Vėliau surengėme Motinos dienos minėjimą.

Artėjo frontas. Keli klasės draugai iš Krakių gimnazijos išėjo į generolo Povilo Plechavičiaus organizuojamą Vietinę rinktinę, iš ten greitai išbėgiojo.

Per vasaros atostogas dirbau tėvų ūkyje. Besitraukdami vokiečiai atiminėjo iš ūkininkų geresnius arklius. Tėvas mums su broliu Antanu pavedė saugoti mūsų arklius. Frontui priartėjus prie Kėdainių, kartą pamatėme atvažiuojant keletą vokiška uniforma vilkinčių kareivių. Abu su broliu nubėgome išvesti už daržinės porą geresnių arklių. Grįžome. Pasirodo, kad ta kareivių grupė ieškojo ne arklių, o gaudė jaunus vyrus. Mus abu su broliu suėmė ir kartu su keletu jaunuolių nuvežę į Žostautų kaimą uždarė ūkininko daržinėje. Vieni kareiviai saugojo mus, o kiti gaudė jaunus vyrus kituose kaimuose.

Jauni kareiviai, tarp kurių buvo ir keletas lietuvių, mus saugojo. Aš paprašiau vieno jų, kad leistų atsinešti vandens. Leido. Atsinešiau iš ūkininko kibirą vandens. Šeimininkė tuo laiku nešė kiaulėms ėdalą į tvartą, buvusį kitoje kelio pusėje. Pasisiūliau padėti. Kareivis – tas pats lietuvis – leido. Nusprendžiau bėgti ir daržais, patvoriais pasiekiau Šušvės upės krantą, perbridau ir tiesiai per laukus parbėgau į savo namus.

Mama verkė, tėvas, pasikinkęs arklį, įsidėjęs dėšrų, samagono, ruošėsi ieškoti sūnų. Papasakojau, kur pasiliko brolis. Tėvas išvažiavo, bet greitai grįžo, nes vokiečiai su sugautais vyrais iš kaimo išvažiavo.

Brolis grįžo tik po mėnesio. Jiems kasant apkasus už Raseinių, puolė sovietų armija. Vokiečiai atsitraukė, o sugaudyti vyrai išsislapstė ir, frontui nutolus, grįžo į namus.

1944 m. vasaros pabaigoje pusseserės Kišonaitės-Staškienės sodyboje susipažinau su jos giminaičiu Lietuvos kariuomenės majoru Kaziu Bandžium iš Ažytėnų kaimo. Jis kartu su šeima slapstėsi toje sodyboje.

❒ Kunigo P.Gaižausko pirmųjų šv.Mišių šventė 1938 m. Viduryje sėdi kunigas, šalia jo motina Ona Kvedaraitė-Gaižauskienė ir tėvas Apolinaras Gaižauskas. Iš dešimties Gaižauskų vaikų keturi sūnūs: Antanas, Jeronimas, Andriejus ir Simonas žuvo partizaninėje kovoje. Tarp tėvų stovi Balys Kvedaras (buvęs politkalinys, 1962 m. žuvo Intoje 9 šachtoje) ir dvylikametis Donatas Kvedaras (pirma gyvenimo nuotrauka)

❒ Pajeslio bažnyčios "kariuomenė" dalyvaujanti Šv.Velyku iškilmėse. Antanas Kvedaras sėdi pirmas iš dešinės

Išsikalbėjome apie tai, kas vyksta, ką daryti, o kai sužinojo, kad aš vokiečių okupacijos metais jau mokytojavau Rukų kaime, beveik įsakmiai patarė nesislapstyti, o pasistengti gauti "baltą bilietą", t.y. atleidimą nuo karo prievolės. Iš jo sužinojau ir tai, kad mokytojai tokias privilegijas gaus.

Nuvykau į ką tik suorganizuotą Kėdainių švietimo skyrių ir gavau paskyrimą į Rukų kaimo mokyklą vedėjo pareigoms, nes tos mokyklos vedėjas buvo pasitraukęs į Vakarus. Kariniame komisariate gavau pažymą, kad laikinai atleidžiamas nuo šaukimo į armiją.

Rugsėjo pabaigoje gavau patalpas mokyklai Jankūnų kaime, nes senoji mokykla karo metu buvo apgadinta. Pradėjau dirbti. Greitai mane susirado mokyklos kaimynas Lietuvos kariuomenės karininkas Vladas Pabarčius iš Pakarklių kaimo, kuris jau organizavo partizanų būrius, bet jam trūko patyrusių kariškių – puskarininkių, viršilų, galėjusių jaunuolius pamokyti įvairių kariškų įgūdžių. Pabarčius nurodė nueiti pas jam žinomus buvusius Lietuvos kariuomenės karius ir kviesti juos partizanų apmokymui. Sužinojęs, jog aš pažįstamas su majoru K.Bandžium, paprašė organizuoti jų susitikimą ir ryšių reikalams davė man savo dviratį. Jiedu susitiko ir vėliau sutartinai vadovavo partizanų būriams: vienas Krakių-Gudžiūnų apylinkėse, kitas – Pajieslio, Pernaravos, Pašušvio krašte.

1944 m. rudenį (lapkričio pabaigoje) vieną naktį į Rukų pradinę mokyklą atėjo buvęs mano klasės draugas Aloyzas Dalbokas. Jis pasisakė, kad prieš keletą dienų jį su grupe parašiutininkų, apmokytų Karaliaučiaus diversantų mokykloje, nuleido netoli Panevėžio, Žaliojoje girioje, bet juos išsklaidė užpuolę sovietų kareiviai. Dalbokas atvyko ieškoti ryšio su partizanais savo krašte, prie Krakių. Po keletos dienų aš jį suvedžiau su ltn.Vladu Pabarčiumi.

Dalbokas atvyko apsirengęs raudonarmiečio uniforma, ginkluotas rusišku automatu, turėjo raudonarmiečio dokumentus Aloyzo Liepsnonio vardu. Jis paprašė, kad nueičiau į Krakių miestelį, kur gyveno jo motina, broliai ir papasakočiau apie jo atsiradimą Lietuvoje, paprašė, kad brolis Jonas jam atvežtų knygas, kurių turėjo nemažą bibliotekėlę. Aš tas knygas paslėpiau mokyklos bibliotekėlės knygų spintoje.

Vladas Pabarčius iki savo žūties – 1945 m. vasario 15 d. – dažnai atjodavo su savo bendražygiais: Vladu Kuročka, Vladu Lebedžiu ir Aloyzu Dalboku. Atnešdavo atsišaukimų, duodavo užduotis: gauti vaistų,

nuvykti pas jiems reikalingus žmones ir pranešti apie Krakėse esančių kariškių pasirodymą, stribų pajėgas.

Be mokytojo pareigų, buvau paskirtas Rukų kaimo skaityklos vedėju. Kad galėčiau neįtariamas važinėti po kaimus, įsidarbinau sąskaitininku AMNP (arklių-mašinų nuomos punkte), kuris priklausė Gudžiūnų MTS. Visuose darbuose dirbau neilgai, nes 1945 m. balandžio 27 d. iš Kėdainių Švietimo skyriaus gavau kvietimą atvykti į Krakes susitikti su mokyklų inspektoriumi.

Mokiniams pranešęs, kad tą dieną pamokos bus po pietų, nuvykau į Krakes. Vietoje švietimo inspektoriaus susitikau su... Kėdainių r. NKGB skyriaus viršininku kapitonu Rugieniu Krakių miestelio vaistininko Žemvydo name. Kapitonas Rugienis (taip prisistatė, nes apie jį anksčiau nieko nežinojau) buvo civiliais rūbais ir visai nepanašus į kariškį. Paaiškino, kad žino apie mane daug: tėvai buožės, gyvena Šmotiškių kaime, kad aš mokytojauju, neturėdamas mokytojo diplomo, kad aš buvęs Krakių gimnazijos mokinys, kad mano klasės draugas Aloyzas Dalbokas buvo pabėgęs į Vokietiją, šiuo metu partizanauja Krakių apylinkėse ir jiems – NKGB – reikia jį sugauti, o tai padaryti galima su mano pagalba. Neleisdamas nė prasižioti, jis tęsė toliau: "Tau laikinai teks mesti visas tarnybas ir eiti į mišką, į Dalboko vadovaujamą būrį. Kiek ten teks būti, priklausys nuo tavęs – jei gerai padėsi, tai mes jį sugausime greitai ir vėl galėsi mokytojauti kur tik panorėsi – Mažeikių, Zarasų ar Vilniaus rajonuose, nes toje pačioje vietoje, pats supranti, – netiks... Pasistengsim, kad lengvai gautum mokytojo diplomą. Mes tai galime nesunkiai padaryti". Savo ilgą kalbą baigė klausimu: "Ar viskas aišku?"

Man buvo aišku, ko iš manęs norima, nes tai buvo verbavimas. Kaip išsisukti? Į tokią padėtį patekau pirmą kartą, nes apie tai nieko nebuvau nei girdėjęs, nei skaitęs – man tuo metu buvo tik 19 metų. Gyvenimo patirtis menka, aplinkybės nepavydėtinos. Karštligiškai galvojau, kaip atsikratyti pasiūlymo, kaip greičiau išeiti ir su kuo nors pasitarti. Laiko nebuvo, o verbuotojas įsistebeilijęs žiūrėjo čekisto žvilgsniu ir laukė. Žinoma – mano sutikimo!

Pradėjau aiškinti, kad į mišką eiti nenoriu – ten šaudo, žudo. Štai neseniai Krakėse ant aikštės grindinio gulėjo Pabarčiaus būrio partizanai. Man patinka mokytojo darbas. Aš net šautuvo neturėjau rankose.

Vokiečių okupacijos laikais, kai mane pašalino iš gimnazijos, siūlė eiti į vietos policiją – atsisakiau, nes man nepriimtinas smurtas, prievarta, žudymas ir pradėjau mokytojauti. O be to, kaip aš paaiškinsiu partizanams, dėl ko atėjau į mišką, ko man pas juos reikia? Dirbu mokytoju, turiu "baltą bilietą", vokiečių okupacijos metu nieko "neprisidirbau". A.Dalbokui – kitas reikalas. Jis mokėsi Plechavičiaus karo mokykloje, Krakėse, dirbo saugume...

Į mano argumentus, tiksliau atsisakymą būti užverbuotu, vietoje "saldainiuko" (diplomo) parodė "rykštę". "Tavo "baltas bilietas" yra laikinas. Atsisakysi – mokytoju nebūsi, eisi į raudonąją armiją, o ten irgi šaudo ir ne tik šautuvai, bet ir patrankos, iš lėktuvų mėto ne duonos kepalus. Tėvai – buožės – nespėjome išgabenti 1941 metais. Tai bus galima padaryti dabar. Galvok."

Ką prigalvoti? Kaip greičiau iš čia ištrūkti? Pakartojau, kad partizanai nekvaili ir suabejos, ko aš atėjau į mišką, o be to, kaip aš išeisiu iš miško ir atnešiu pranešimą? Kas mane išleis? Kaip paaiškinti, kur einu? Verbuotojas sušvelnėjo, "paslėpė rykštę". "Man aišku, kad tu nepatyręs, ne viską supranti, tad klausyk, kaip tai daroma. Dabar eisi į savo mokyklą ir toliau dirbsi. Viską paruošę, atsiųsime pas tave darbuotoją, kuris praneš, kad ateisime tavęs "suimti". Prieš tai tu "pabėgsi". Mes tavo mokykloje "padarysime kratą" ir paliksime "slapukus", kuriuos vietiniai žmonės pastebės. Apie tai pasklis gandas. Tu nueisi į būrį be įtarimų būsi priimtas. Dėl pranešimų: pas tave ateis tas pats patyręs darbuotojas. Jis kartu su tavimi apeis apylinkes, kuriose vaikšto miškiniai ir numatysite "pašto dėžutes" – po akmeniu ar medžio drevėje, prie tvoros ar ant stulpo. Taigi – lauk mūsų darbuotojo. Apie pokalbį niekas neturi žinoti, net tavo tėvai. Supratai?"

Viską supratau. Išėjau linksmesnis negu pokalbio metu, bet ką daryti: važiuoti pas tėvus ir įspėti juos, kad gresia pavojus, ar susisiekti su Kuročka, Dalboku ar Jonu Jasinevičiumi, mano kolega ir kaimynu, Gražiškių-Jakubaičių kaimų mokytoju?

Karininkui Vladui Pabarčiui žuvus, subūręs likusius partizanus, pradėjo vadovauti Vladas Kuročka-Dūdelė, kuriam padėjo Vaclovas Gudaitis-Rasas ir Aloyzas Dalbokas-Imperatorius, Negusas. Kuročka, neturėjęs karininko laipsnio, svarbiausią dėmesį skyrė partizanams. Jo taktika bu-

vo saugoti savo žmones, neprovokuoti išpuolių prieš okupantus. Partizanai buvo išskirstyti nedidelėmis grupėmis ir tik svarbesniems žygiams buvo sutelkiamos didesnės jėgos.

Tokiai taktikai priešinosi A.Dalbokas-Imperatorius. Jis buvo baigęs Karaliaučiaus vokiečių diversantų mokyklą, 1944 m. parašiutu išmestas partizanų būrių organizavimui Lietuvoje, be to, labai mėgo vadovauti. Mes su juo mokėmės Krakių pradžios mokykloje nuo 5 skyriaus ir, kaip dauguma mokinių, žaisdavome "karą". Jis jau tada buvo "abisinų vadas Negusas". (Tuo laiku vyko karas tarp Italijos ir Abisinijos, o mūsų simpatijos buvo užpultųjų abisinų pusėje. Todėl ir savo partizanišką slapyvardį pasirinko Negusas-Abisinijos Imperatorius.)

Viename pokalbyje su V.Kuročka ir V.Gudaičiu patariau jiems kreiptis į mokytoją-karininką Joną Jasinevičių, kad jis sutiktų vadovauti būriui. Jasinevičius sutiko su sąlyga, kad liks Gražiškių-Jakubaičių mokyklos mokytojas, o vadovaus partizanų būriui. Jo pirmuoju pavaduotoju buvo paskirtas V.Kuročka-Dūdelė. V.Gudaitis-Rasas tapo antruoju pavaduotoju. Kuročka su juo sutarė. A.Dalbokas-Imperatorius tapo štabo propagandos ir informacijos skyriaus vadovu.

Taigi klausimas: ką daryti? Kur Gudaitis, Kuročka ir Dalbokas – nežinau. Nutariau grįžti į mokyklą, kur jau turėtų būti susirinkę mokiniai, pravesti pamokas, o pavakaryje nueiti pas Joną Jasinevičių į jo mokyklą, kuri buvo netoli nuo manosios. Su juo pasitarti, o po to nuvažiuoti pas tėvus.

Išėjęs iš to buto, miestelyje nieko iš pažįstamų nesutikau, nes tuo metu vyko pamokos gimnazijoje. Grįžau į savo mokyklą, kur krykštavo į pamokas susirinkę vaikai.

Jaučiausi pavargęs ir išalkęs. Šeimininkės Supronienės paprašiau, kad paruoštų pietus. Sėdau valgyti, o tuo metu atėjo kažkoks vyriškis ir paklausė, kur mokytojas. Vaikai atvedė į kambarį, kur pietavau. Jis pasiūlė pasikalbėti. Nuėjome į mokyklos klasę. Svečias prisistatė: "Aš kapitono Rugienio darbuotojas. Jis kviečia tave skubiai į Krakes". Paaiškinau, kad tik prieš keletą valandų su juo kalbėjausi ir pasakė viską, ką norėjo, kad aš pavargęs, mokiniai laukia pamokų ir niekur neisiu. "Tada aš turėsiu tave nuvesti, nes vykdau jo įsakymą". Matyt, kad argumentas būtų svaresnis, pakėlė savo švarko kampą ir patapšnojo per pistoletą.

Vėl visi mano planai griūva! Turiu paklusti, nes jėga – jo pusėje, o ma-

no revolveris, kurį "dėl viso pikto" prieš keletą savaičių paliko V.Kuročka-Dūdelė, kabojo lauke už mano kambarėlio langinės...

Išėjau su tuo "veikėju" iš klasės. Vaikams pasakiau, kad pamokų nebus, ir jie krykšdami išsibėgiojo į namus, o aš su "darbuotoju" nužingsniavau Krakių link. Einant pro buvusį Jaugilių kaimo parką, mano palydovas atkreipė dėmesį į besislapstantį už medžių žmogų ir prasitarė: "Gaila, kad neturiu automato – patikrinčiau, kas tai per tipas". Netoli Jaugilių ežero sutikome porinį vežimą, važiuojantį Gudžiūnų link. Aš pagalvojau: gaila, kad važiuoja ne į tą pusę – pavėžėtų, bet po kelių minučių mus pasivijo tas pats vežimas su vežėju ir dar vienu vyru šalia jo. Mano "bendrakeleivis" paprašė: "Dėde, pavežėk į Krakes". Vežimui sustojus, "bendrakeleivis" įsėdo, o aš įšokau į vežimą, kuriame buvo truputis šieno, bet... slystelėjau ir po sėdyne pamačiau automato buožę, kurią tarp kojų laikė šalia vežėjo sėdėjęs vyras.

Tapo aišku: čia jau rimta palyda! Aš suimtas... Vyras, kurį pastebėjome tarp medžių, mus lydėjo nuo mokyklos. Kalba nesirišo. Tuos du kilometrus važiavome tylėdami. Privažiavus Krakių miestelio kapines, man prisistatęs "darbuotojas", liepęs vežėjui sustoti, pakvietė išlipti ir pasakė: "Mane čia pažįsta. Tu eik vienas. Rugienis tavęs laukia milicijoje. Žinai kur".

Ėjau kelkraščiu. Kiek atsilikęs ėjo mano naujas pažįstamas. Beveik šalia važiavo mus pavežėjęs vežimas su vežėju ir vyru, turėjusiu automatą...

Priėjęs Krakių miestelio aikštę, pasukau į kairę ir paspartinau žingsnį. Vežimas nuvažiavo tolyn, bet už nugaros išgirdau: "Ne ten eini. Milicija – tiesiai". Nuėjau tiesiai. Prie milicijos namo durų sargybinis paklausė pas ką. Atsakiau: "Pas Rugienį". "Į antrą aukštą". Užlipu. Durys atidarytos. Kabinete sėdi "švietimo skyriaus inspektorius"...

Nežinau, ką pasakiau įėjęs, bet kpt.Rugienis atsistojo, paėmė ant stalo gulėjusį pistoletą, priėjo prie manęs ir pistoleto plokštuma trenkė man į galvą. Sužaibavo akyse. Matyt, trumpam netekau sąmonės. Prabudau šlapias – buvau aplietas vandeniu, kad greičiau atsigaučiau. Prasidėjo tardymas. Iš 1945 m. balandžio 27 dienos nedaug ką prisimenu. Tai buvo pirma mano ilgo nelaisvės kelio diena. Prisimenu šiuos Kėdainių NKGB viršininko Rugieniaus žodžius: "Mirtį sėjai, mirtį pjausi". Jis tai

citavo iš Švento Rašto, nes kažkada mokėsi kunigų seminarijoje, bet 1940 m. tapo čekistu. Citatą pritaikė dėl to, kad prieš savaitę ar dvi A.Dalbokas man įdavė Krakėse išplatinti keletą atsišaukimų "Į Lietuvos judus". Atsišaukime grasoma, kad lietuviai nestotų į NKVD būrius, o kas įstojo – išeitų, nes "tolimesnis pasilikimas juose bus laikomas tėvynės išdavimu. Atlyginimas vienas – mirtis!"

Į Lietuvos judus

Visais laikais ir visose tautose užtinkami žmonės, kurie, paniekinę savo tautą ir pamynę savo sąžinės balsą, eina tarnauti svetimiesiems. Priešas žino, kad geriausia tautą užsmaugti jos pačios rankomis. Jis randa tos pačios smau-

ĮLIETUVOS JUDUS

Visais laikais ir visose tautose užtinkami žmonės kurie paniekine savo tautą ir paminę savo sąžinės balsą,eina tarnauti svetimiesiems.Priešas žino,kad geriausią tautą užsmaukti jos pačios rankomis.Jis randa tos pačios smaugiamos tautosnarių ,išgamų, kurie už kelius judošiškus rublius už karjerospakopa ar meniško keršto vedami,persiakioja ir žudo savo brolius,Tokiu būdu tautą išnaikinti lengviau.Ji žūsta savo brolių ,vaikų, smaugiama.Šiandien mes matome tą patį. Nupirkti už kelius skatikus,vedami aklos neapykantos ar aistros žudyti,bei saugoja savo menką kailį,po visus miestus,miestelius ir kaimus siaučia okupantų užsiundyti,lietuviškų judošių buriai.Tai garbingoji milicija" idtrebiteliai NKVD ir kiti.Tai daugumoja tautos atmatos,recidivistai.Šių eilėse yra ir tokių,kurie drebėdami dėl savo kailio arba kitų aplinkybių verčiami įstojo į okupantų,Lietuvių tautai naikinti organizuojamus naikinamuosius burius.Joki tikslai ir joki pasiteisinimai,nepateisina stojimo į panašius burius.Visi lietuviai kurie,nėra savo rankų sutepę brolių krauju,ir kurie į milicija ar į naikinamuosius batalijonus stojo norėdami išvengti mobilizacijos arba verčiamiė kitų aplinkybių,iparcigojami iki balandžio š. m. 15d.pasišalinti iš tų burių.Tolimesnis juose pasilikimas,bus laikomas tėvynės išdavimu.Atlyginimas -vienas -mirtis.Jūs parsidavėteokupantams tada,kada tauta veda savo likiminę kovą. Jau daug kartų mūsų žemę trypė svetimieji.Jau daug jų čia atėjo ir išėjo.Išeis ir tie.Jūs čia liksite.Pabėgs tik tie kurie jus stumė plėšti ir žudyti,ir jūs tikrai liksite ir turėsite duoti savo kruvinų darbų apyskaitą.Ar jūs pagalvojote kokie bus apyskaitos rezultatai.Jau laikas apie tai pagalvoti.Jūsų įspėjimas tiktas ir paskutinis.Jam parenti bus vartojamos ranka jos.Laikas susiprasti.Lietuvi ,šalin iš milicijos ir įatribitelių burių.Kol dar nevėlu nusiplaukite kruvinas rankas ir sąžinę.Tolimesnis pasilikimas priešo eilėse-sau mirties sprendimox pasirašymas.

TEGYVUOJA LAISVA IR NEPRIKLAUSOMA L I E T U V A

45.IV.6

LLA VANAGA.
APYLINKĖS štabas.

giamos tautos narių, išgamų, kurie už kelis judošiškus rublius, už karjeros pakopą ar asmeniško keršto vedami persekioja ir žudo savo brolius. Tokiu būdu tautą išnaikinti lengviau. Ji žūsta savo brolių, vaikų smaugiama. Šiandien mes matome tą patį. Nupirkti už kelis skatikus, vedami aklos neapykantos ar aistros žudyti, bei saugoją savo menką kailį, po visus miestus, miestelius ir kaimus siaučia okupantų užsiundyti lietuviškų judošių būriai. Tai "garbingoji milicija", istrebiteliai, NKVD ir kiti. Tai – tautos atmatos, recidyvistai. Šių eilėse yra ir tokių, kurie drebėdami dėl savo kailio arba kitų aplinkybių verčiami įstojo į okupantų lietuvių tautai naikinti organizuojamus naikinamuosius būrius. Jokie tikslai, jokie pasiteisinimai nepateisina stojimo į panašius būrius. Visi lietuviai, kurie nėra savo rankų sutepę brolių krauju ir kurie į miliciją ar į naikinamuosius batalionus stojo norėdami išvengti mobilizacijos arba verčiami kitų aplinkybių, įpareigojami iki š.m. balandžio 15 d. pasišalinti iš tų būrių. Tolimesnis juose pasilikimas bus laikomas tėvynės išdavimu. Atlyginimas vienas – mirtis! Jūs parsidavėte okupantams tada, kada tauta veda savo likiminę kovą. Jau daug kartų mūsų žemę trypė svetimieji. Jau daug jų čia atėjo ir išėjo. Išeis ir tie. Jūs čia liksite. Pabėgs ir tie, kurie jus stūmė plėšti ir žudyti, ir jūs tikrai liksite ir turėsite duoti savo kruvinų darbų apyskaitą. Ar jūs pagalvojote, kokie bus apyskaitos rezultatai? Jau laikas apie tai pagalvoti! Jūsų įspėjimas rimtas ir paskutinis. Jam paremti bus vartojamos ranka jos. Laikas susiprasti.

Lietuvi, šalin iš milicijos ir istrebitelių būrių. Kol dar ne vėlu – nusiplaukite kruvinas rankas ir sąžinę. Tolimesnis pasilikimas priešo eilėse – sau mirties sprendimo pasirašymas.

Tegyvuoja laisva ir nepriklausoma Lietuva!

1945.IV.6 *LLA Vanagai*
Apylinkės štabas

Už šio atsišaukimo platinimą buvau nubaustas 8-eriems metams lagerio.

Pasirodo, aš nežinojau, kad prieš tris dienas buvo suimti trys tų atsišaukimų platintojai: Vladas Draudvila, Feliksas Štaras ir Vytautas Račys.

1945 m. balandžio 24 d. apie 18 val. prie Krakių malūno gyvenanti Ge-

nė Bebrauskaitė pamatė du vyrukus klijuojant popierius ir nuėjo prie malūno. Išėjo malūno vedėjas Čižas, finansų inspektorė Dabrovolskaitė. Perskaitę lapelį, suprato, kad tai antitarybinis atsišaukimas. Vyrukus, nuėjusius kapinių link, jie pažino. Vienas jų buvo Krakių gimnazijos mokinys Štaras, gyvenęs pas siuvėją Petrauską. Štaras buvo suimtas ir tardomas pasakė, kad antras buvo jo draugas Račys, kad jie išklijavo lapelius prie bažnyčios, prie malūno, prie valsčiaus ir kapinėse. Dar pasakė, kad atsišaukimus gavo iš Krakių gimnazijos mokinio Vlado Draudvilos.

Vladas Draudvila per tas dvi dienas neprasitarė, kad atsišaukimus gavo iš manęs, bet iškvietus į tardymą jo tėvą, paminėjo mano pavardę. Matyt, tėvas ėmėsi griežtai įkalbinėti sūnų, o gal jam pažadėjo viską dovanoti, nes kitas Draudvilo sūnus buvo žuvęs kaip raudonosios armijos kareivis. Tik vėliau, man draugaujant su klasės ir bylos draugu Vladu Draudvilu, jis prisiminė, kad, pasakius mano pavardę, Rugienis metė jį tardyti ir išbėgo iš kabineto. Tai buvo 1945 m. balandžio 27 d. po pietų.

Turbūt baigęs mane "verbuoti" ir papietavęs, Rugienis ėmėsi tardyti Draudvilą kartu su išsikviestu jo tėvu. Supratęs, kad paleido "nusikaltėlį", skubiai suorganizavo du savo darbuotojus, pagriebė pirmą pasitaikiusį ūkininką su vežimu ir mane "surišo". Paklaustas, iš ko gavau tuos atsišaukimus, pasakiau, kad iš Algio Masio, gyvenančio Rukų kaime, kuris jau sausio mėnesį buvo žuvęs. Jie sužinojo, kad Masio gyvo nėra, tada pasakiau, kad atsišaukimus gavau iš Dalboko ir kurį laiką buvau ramus: į tardymus nekvietė.

Nežinau, kodėl iš karto nesakiau apie Dalboką – jis tuo laiku buvo miške, laisvas ir ginkluotas, MGB nieko negalėjo jam padaryti, o kai 1947 m. pavasarį aš, parvežtas iš Vorkutos pertardymui, turėjau su juo akistatą *(LYA. B.P.14871. L.224)*. Dalbokas jau buvo smogikų būrio vadas ir apie mane pripasakojo daugiau negu buvo iš tikrųjų.

Prie mūsų keturių bylos dar prijungė LLA vadą mokytoją Joną Švėgždą, pagal "nusikaltimo svorį" antru ėjau aš, Donatas Kvedaras, trečiu – Vladas Draudvila, paskui Algis Čepas, Zenonas Gineitis, Feliksas Štaras, Vytautas Račys ir Bronius Sinickas.

Tardymas truko trumpai, bylos neužbaigė ir po dviejų mėnesių be teismo nuosprendžio išgabeno į Vorkutą.

KELIONĖ Į VORKUTĄ

1945 m. birželio 28 ar 29 d. mus, kelis tūkstančius kalinių, iš Kauno kalėjimo "pakrovė" į traukinį. Buvo labai karšta vasara. Kauno stotyje stovėjome labai ilgai. Motinos, tėvai, atvažiavę su siuntiniais ir neradę savųjų kalėjime, sužinojo apie ešeloną, stovintį Kauno geležinkelio stotyje, atėjo prie vagonų ir šūkaudami ieškojo savų. Sargybiniai vijo tolyn, bet atkaklūs žmonės, atvažiavę iš tolimų vietovių, norėjo perduoti saviems truputį maisto.

Po kurio laiko, matyt, ešelono viršininkui leidus, sargybiniai ištempė už kampų paklodę, ant kurios ėmė rinkti siuntinius iš laukiančių žmonių. Iš mūsų vagono buvo atvažiavusios Račio ir Štaro motinos. Jos susišaukė su savo vaikais (jiems buvo po 16-17 metų), sargybiniams parodė, ką deda (viena jų, perlaužus duonos kepalą, įdėjo pinigų). Paklodė su visu turiniu buvo įmesta į vagoną. Prieš tai, žinoma, buvo patikrinta, ar nėra peilių, kitų pavojingų daiktų, ir gyvulinio vagono durys užsitrenkė. Prie dovanų pirmiausia pripuolė sargybos paskirtas vagono vyresnysis su savo "chebra". Visi buvo teisti arba tardomi, daugiausia iš "štrafnoj" bataliono, kurie plėšikavo ir žudė Vokietijoje tuojau po karo. Jų buvo dešimt ir vienas Lietuvos čigonas. Pradėta daryti tvarką: lašiniai, dešros, taukai – į jų maišą. Džiūvėsiai, duona – "pasiimkit jūs, fašistai". Man niekas nieko neatvežė, bet bendrabyliams motinos buvo atvežę didelius siuntinius, o be to, daug žmonių, neradę savųjų, nenorėdami maisto vežtis atgal, atidavė viską į bendrą katilą.

Jau gerai mokėjau rusų kalbą, tad priėjau ir pasakiau, kad čia yra vaikai, kuriems priklauso dalis lašinių ir dešrų. Su keiksmu buvau pavarytas. Tada pakalbinau kelis stipresnius vyrus, kad eitume prie jų užimtų gultų su ultimatumu ir pasidalytume visi teisingai, neišskiriant ir "štrafnųjų", nors jų motinų stotyje tikrai nebuvo...

Ešelonas iš keliasdešimt vagonų pajudėjo. Mūsų vagone – apie 80 žmonių, tarp kurių apie dvidešimt pagyvenusių ir keli nepilnamečiai, sėdėję ant savo krepšių. Jiems nerūpėjo kitų reikalai...

Mes, šeši vyrai, priėjome prie "štrafnųjų" užimtų gultų ir reikalaujančiu tonu pakartojome, kad maistą reikia sąžiningai padalyti tiems, kurie jo neturi, kad esame vienodo likimo, kad važiuojame į nežinią ir t.t. Jie klau-

sėsi neilgai, pakilo, iš po maišų išsitraukė lentgalius su vinimis ir trenkė kur kam pakiiuvo. Pasirodo, jie "apsiginklavo" išardę vagono "tualetą", kuris buvo sukaltas iš keturių 12-14 cm pločio lentelių. Vienam mūsų sulaužė ranką, kuria prisidengė nuo smūgio, buhalteriui pataikė lenta su vinimis į galvą. Jis apsipylė krauju. Man taip pat smogė, bet kryptelėjau ir gavau per "Adomo obuolį". Užėmė kvapą... Buvom sumušti, nugalėti. Jie mus terorizavo visą kelionę iki Vorkutos: atėmė vertingesnius daiktus, nedavė vandens, kurio gaudavome po keletą kibirų visam vagonui, o jie tuo vandeniu prausdavosi, neduodavo duonos davinio-"paikės". Vėliau, ešelonui pritrūkus duonos, gaudavome virtų kviečių, kurių banditai neėdė, o kiti ešelono broliai pasidalindavo su mumis. Vienas meno mokyklos studentas, sutaupęs truputį vandens, duodavo man.

1945 m. liepos 11 dieną pasiekėme Vorkutą. Aš buvau iš bado labai nusilpęs, bet kitame vagone tvarkingai važiavo bendrabyliai klasės draugai, mokytojas Švėgžda ir mane pamaitino savo maisto likučiais. Atsigavau greitai. Buvau tik 19-os metų...

Toliau – Vorkutos 7-a šachta, iš ten – į 29-ą šachtą patekauu su klasės draugu Zenonu Gineičiu, kurį po metų ir kelių mėnesių paleido. Vėliau jis baigė miškininkystės mokslus ir buvo girininku-miškų taksatorium Sibire. 1975 m. mirė ir palaidotas Krasnojarske.

VORKUTOJE

Apie gyvenimą Vorkutoje jau daug parašyta, bet apie 29-ą šachtą ir lagerį labai nedaug. Dešimties metų kelionėse per lagerius tokio neradau.

1945 m. liepos mėn. pabaigoje apie 300 kalinių iš 7-os ir kitų šachtų pėsčiomis nuvarė į 29-os šachtos lagerį, kuriame buvo naujas lageris – trys ar keturios brezentinės palapinės, du ar trys "stacionarūs" pastatėliai: virtuvė, maisto-rūbų, sargybos ir lagerio viršininko namukas. Lagerį radome tuščią, prieš mus buvo, rodos, vokiečių kareiviai-belaisviai.

Visi buvome lietuviai. Gal ir buvo koks vienas kitatautis, bet aš neprisimenu. Lagerio "valdžią" į savo rankas "paėmė" lietuviai: darbų skirstytojas buvo Baltenis, duonos pjaustytojas – Adamonis, gydytojas – Vy-

❒ Donatas Kvedaras. a.Vorkuta, šachta Nr.8, 1953 m.

❒ b.Pirmoji diena laisvėje. Vorkuta, 1955 m.

❒ c.Inta, šachta Nr.11, 1959 m.

tautas Stonys, sanitaras – A.Bloznelis, rūbų sandėlio vedėjas – Antanas Brėklys, maisto sandėlio vedėjas – Antanas Kniukšta (buvęs "Sakalo" leidyklos direktorius), advokatas Balkūnas, studentas Mindaugas Tamošiūnas. Ideali tvarka – jokių vagysčių, jokių žudynių. Maisto gaudavome mažai, buvome alkani, bet virėjai nevogdavo, tik patys sočiai pavalgydavo ir ateinančius padirbėti darbininkus pamaitindavo (žinoma, ne iki soties). Aš taip pat eidavau, po šachtos darbų vieną ar du kartus per savaitę padirbėti į virtuvę. Buvo žiema, o man vienam tekdavo visam lageriui "prigaminti" iš sniego vandens. Kastuvu atpjauni "kubą" sniego – tiek, kiek gali panešti, – meti į didžiulį 200-300 litrų talpos katilą. Sniegas tirpsta. Pakurstai pakurą ir vėl neši. Iki ryto du katilai turi būti pilni. Nuo paviršiaus nugraibstai "skanumynus": šiaudus, arklio "obuolius", virėjų "riestainius", nes nematai, kas tame sniege įšalę. Pilvo niekam neskaudėjo, nes jis visuomet būdavo tuščias. Už darbą gaudavau gerą samtį sriubos "iš dugno" ir košės su dviguba margarino norma – apie 5 gramus. Priedo gaudavau kukurūzų ar kitokią "zapekanką" ir nešdavau "namo" į baraką savo klasiokui Zenonui Gineičiui, su kuriuo gulėjome ant vienų gultų, užsiklodavome ta pačia vatinuke, o kitą pasiklodavome, batus – po galva, vatines kelnes patraukę žemyn, galus užlenkdavome. Susiglaudus buvo beveik šilta, nors už palapinės dažnai būdavo 40 laipsnių šalčio. Palapinės viduje visą žiemą kūrendavosi "buržuika".

Zeniukas, uždirbęs duonos (jis eidavo dirbti į kepyklą), parnešdavo gabalą man. Taip ir gyvenome, pasvajodami apie ateitį, prisimindami praeitį, mokslo draugus. Mes ilgai negalėjome parašyti laiškų į namus. Gal dėl to, kad 29-a šachta buvo toli nuo Vorkutos ar dėl kitų priežasčių. 1946 m. retkarčiais parašydavome laiškus, nors nebuvo nei vokų, nei popieriaus. Už duonos gabalą ar už "machorkės" žiupsnelį gaudavome cemento maišų popieriaus, iš kurio suklijuodavome voką.

Vieną laišką aš pasiunčiau į Krakių gimnaziją Vytautui Viržoniui, kuris už mane buvo daug jaunesnis, bet mes sutardavome. Jis buvo gabus muzikai ir vesdavo mano mokykloje muzikos pamokas. Tą trumpą laiškutį parašiau ant beržo tošies, taip sutaupydamas duonos gabalą, o jam pasiųsdamas "suvenyrą". Aloyzas Domeika, man grįžus iš Šiaurės, tą laišką atidavė.

Vorkutos 29-os šchtos lageris buvo geriausias iš visų apie dešimt

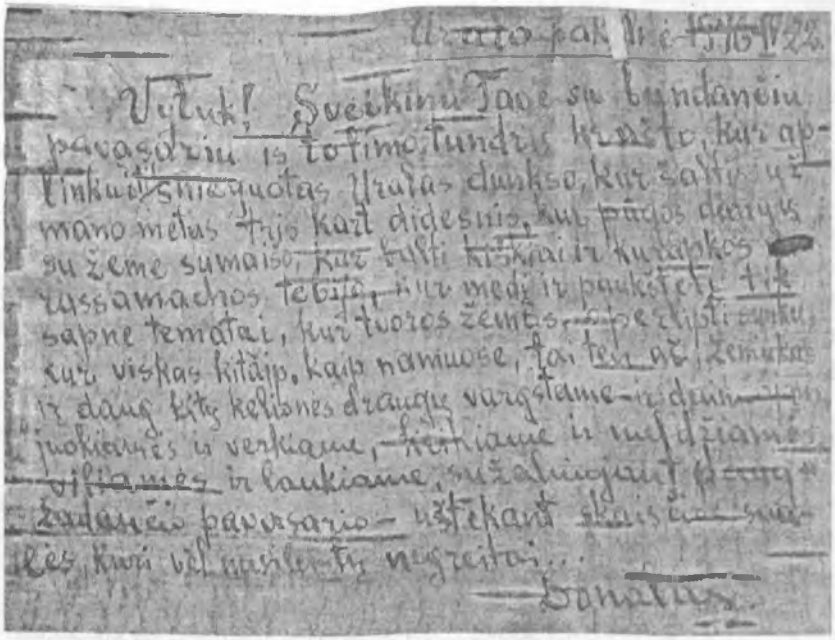

Uralo pak[alnė] 1946 IV 22

Vytuk! Sveikinu Tave su bundančiu pavasariu iš tolimo tundrų krašto, kur aplinkui tik snieguotas Uralas dunksa, kur šaltis už mano metus trijo kart didesnis, kur pūgos dangų su žeme sumaišo, kur balti kiškiai ir kurapkos rassamachos tebijo, kur medį ir paukštelį tik sapne tematai, kur tvoros žemės, o perlipti sunku, kur viskas kitaip, kaip namuose. Tai ten aš, Zeniukas ir daug kitų kelionės draugų vargstame – ir dainuojame, juokiamės ir verkiame, keikiame ir meldžiamės. Viliamės ir laukiame sužaliuojant daug žadančio pavasario – užtekant skaisčios saulės, kuri vėl nusileistų negreitai...

Donatas

❒ Donato Kvedaro laiškas Vytautui Viržoniui, rašytas 1946 04 26 Vorkutoje ant beržo tošies savo gamybos rašalu

Uralo pakalnė. 1946 IV 22

Vytuk! Sveikinu Tave su bundančiu pavasariu iš tolimo tundrų krašto, kur aplinkui tik snieguotas Uralas dunksa, kur šaltis už mano metus triskart didesnis, kur pūgos dangų su žeme sumaišo, kur balti kiškiai ir kurapkos, rassamachos (ernio – red.) tebijo, kur medį ir paukštelį tik sapne tematai, kur tvoros žemos, o perlipti sunku, kur viskas kitaip, kaip namuose. Tai ten aš, Zeniukas, ir daug kitų kelionės draugų vargstame – ir dainuojame, juokiamės ir verkiame, keikiame ir meldžiamės. Viliamės ir laukiame sužaliuojant daug žadančio pavasario, užtekant skaisčios saulės, kuri vėl nusileistų negreitai.

Donatas

mano "aplankytų" lagerių. Buvome alkani, bet neišsekę, o gydytojo Vytauto Stonio dėka gavau net dvi savaites "atostogų". Paskyrė į OK (ozdorovitelnaja komanda). Nereikėjo dirbti šachtoje.

Šachta buvo tik pavadinimas, o iš tikrųjų tik kasėme pagrindinį šulinį (stvol), kad prisikastume prie anglies klodų. Mums atvykus, buvo iškasta apie 20 m gylio (diametras 8 m). Sustiprinimo komandoje irgi reikėjo dirbti pagalbinius darbus: valyti sniego takus, iškrauti atvežtus krovinius, laidoti mirusiuosius. Man teko lengviausias iš tų darbų – laidoojimas. Lageryje žmonių mirdavo nedaug. Per dvi savaites palaidojome 4 ar 6 kalinius. Man buvo patikėtas laidojimo inventorius – beveik vaikiškos medinės rogutės, kastuvas, kirtiklis ir suplyšęs užtiesalas-paklodė.

Lavonai būdavo sušalę, nes buvo žiema, nuogi, prie jų kojos pririšta lentelė su kalinio asmens pavarde. Uždedi lavoną ant rogučių, pririši, uždengi suplyšusiu apdangalu ir tempi į sargybos būdelę. Lygiu keliu tempti nebuvo sunku – lavonai buvo labai lengvi, atrodė, kad džiovinti. Prie sargybos būdelės sargybinis stuktelėdavo 1-2 kartus dideliu plaktuku į lavono galvą, kad įsitikintų, jog tikrai negyvas. Tokia buvo instrukcija. Šalia atsirasdavo sargybinis, ginkluotas šautuvu, ir pirmyn į vadinamąsias kapines, kurios atrodė labai toli, o iš tikrųjų už kilometro. Tako nebuvo, reikėjo bristi per gilų sniegą ir todėl kelias atrodė toks ilgas.

Kastuvu nukasi apie metro, kartais ilgesnį takelį. Su kirtikliu atskeli keletą gabalų velėnos. Giliau įkasti amžino įšalo žemę, be laužo ar sprogmenų neįmanoma. Lavoną paguldai, apdengi velėnomis, užkasi sniegu ir laidotuvės baigtos. Pavasarį, žemei truputį atšilus, darydavo talkas – "subotnikus" ir lavonus užkasdavo giliau.

Visus bylos draugus po beveik pusantrų metų suvežė į Predšachtnaja lagerį. Patardė, bet bylos nebaigė. Du mano klasės draugus Zenoną Gineitį ir Bronių Sinicką paleido į laisvę, o likusius šešis po keleto savaičių išvežė į Lietuvą pertardymui.

MES JAU LIETUVOJE! PAKVIPO LAISVE!

1946 m. gruodžio 5 d. buvome Kaune, o po dienos ar dviejų – jau Kėdainiuose. Visi buvome alkani, išvargę, bet geros nuotaikos.

Kėdainių KPZ sutikome daug naujai suimtų pažįstamų. Visiems, ypač naujokams, buvo įdomu iš pirmų lūpų išgirsti apie Vorkutą, šachtas, etapus, kalėjimus, lagerius, nes ir jų laukė ta pati lemtis.

Žinoma, mus pamaitino, nes buvome labai alkani, o lašinių ir kaimiškos duonos kvapą per pusantrų metų jau buvome pamiršę.

Niekas nemiegojo nors buvo jau vėlyva naktis. Kai kurie suimtieji sėdėjo ant kelionės maišų, pasiruošę kelionei į Kauno kalėjimą, nes tas pats spec."Stolypino" vagonas, atvežęs mus į Kėdainius, važiavo iki Šiaulių, o grįždamas rinko kalėjimų suimtuosius ir vežė į Kauno ir Vilniaus kalėjimus.

Ir štai atsidaro kameros durys ir šaukiamos pavardės tų, kurie turi išvykti. Šaukia ir mus visus, kuriuos tik prieš keletą valandų atvežė. Pradėjome rėkti, kad tai klaida!

Niekas jokių paaiškinimų neklausė, aktyvesni gavo per sprandą. Reikia skubėti – traukinys nelauks, o iki geležinkelio stoties nuo kalėjimo apie tris kilometrus.

Mus pradėjo kalėjimo kieme rikiuoti, skaičiuoti, perdavinėti kitiems sargybiniams.

Aš visiškai basas, nes vos tik įleistas į Kėdainių kalėjimo kiemą, nuo kojų nusirišau permirkusias vatinuko rankoves ir trenkiau į sargybos bokštelį...

Rankoves, atėmę veltinius, davė išvažiuojant iš Vorkutos. Vienas jų galas buvo užrištas prie pirštų, kitas – ant blauzdos. Kol kelionė tęsėsi šiaurės keliais, vagonuose nebuvo šalta, bet atvažiavus į Kauną, buvo atodrėkis. Rankovės sušlapo ir buvo labai šalta. Teko žingsniuoti basam per sniego pliurzę, apsuptam sargybinių ir šunų. Ilgokai teko laukti ateinančio traukinio, bet nieko neatsitiko – net sloga nesusirgau. Gal todėl, kad vaidenosi laisvė, ar todėl, kad man buvo tik 21 metai...

Tik Kauno kalėjime sužinojau, kodėl mus taip skubiai grąžino į Kauną. Pasirodo, partizanai užpuolę Trankinių mokyklą, kurioje vyko kažkoks partinių aktyvistų susirinkimas. Partizanai tada sunaikino keletą aktyvistų ir stribų. Po to toje apylinkėje suėmė daug žmonių, kuriems reikėjo vietos kalėjime ir mus, kaip nelabai reikalingus, išvežė atgal į Kauną.

Taip Kauno ir Kėdainių kalėjimuose prasistumdėme visus 1947-uosius metus.

1946 m. gruodžio 25 d. įvyko Labūnavos mūšis, o aš tuo metu Kauno kalėjime laukiau pertardymo.

PERTARDYMAS

Aloyzas Dalbokas-Imperatorius, vokiečių parašiutininkas, partizanas, pasidavė Labūnavos mūšio metu ir, gelbėdamas savo kailį, "pardavė dūšią" čekistams. Sausio 7 dieną jis parašė atsišaukimą į partizanus, kviesdamas legalizuotis, rašydamas: "Mes laukėme metus, antrus, trečius, tačiau tarybinė valstybė negęsta kaip žvakė, bet šviečia kaip akinanti saulė ir žengia į naujus laimėjimus".

Dalbokas, matyt, buvo labai užimtas nauja parsidavėlio veikla, nes mane ir kitus pertardymui į Kėdainius atvežė tik 1947 m. balandžio mėn. Tuojau buvau suvestas į akistatą. Nemalonu buvo jį matyti. Apie 30 kalinių, suimtų jo išdavysčių dėka, jau "sėdėjo" Kauno kalėjime. Aš irgi nieko gero nesitikėjau, nes jis buvo garbėtroška, karjeristas ir bailys.

Tardytojas akistatos metu sėdėjo už stalo, uždavinėjo klausimus, rašė. Dalbokas, apsirengęs pusiau kariška rusiška uniforma, su chromo batais laisvai vaikščiojo po kabinetą. Pašnekėdami, parūkydami abu su tardytoju klausinėjo mane. Aš, įspraustas kampe, dar Vorkutos lagerininko išvaizdos nepakeitęs, nes svėriau ne daugiau kaip 40 kg, atsakinėjau. Nesigyniau – kas buvo tai buvo, bet prikalbėjo nebūtų dalykų: kad vokiečių laikais norėjau su juo keistis pistoletais. Pasakiau: "Ką tu išsigalvoji, kam meluoji?" Už jo parodymų nepripažinimą nei grasino, nei mušė. Elgėsi mandagiai.

Pripažinau, kad užeidavo pas mane, kad duodavau jam valgyti, kad kartais apnakvindavau, kad suorganizavau pasimatymą su jo simpatija Irena Digryte, kad gaudavau iš jo atsišaukimus. Per pietų pertraukėlę abu – tardytojas ir Dalbokas – užkandžiaudavo iš vieno stalčiaus traukdami amerikonišką "tušonką". Man nepasiūlė, nors rijau seilę, nes buvau labai alkanas.

Patardę vėl veždavo į Kauno kalėjimą, kur bylą baigė. Paskui teismai, tai trūkdavo liudininkų, tai įrodymų. Laukdavome kito teismo. Pagaliau, matyt, nusibodome prokurorams ir teisėjams – bylą atidavė svarstyti į Maskvą garsiajai "troikai", kuri greitai "sutvarkė": trys gavome po 8 metus, trys

– po 5-erius. Man teko 8-eri metai lagerio ir 5-eri tremties. Šiais laikais, peržiūrėdamas savo bylą, radau, kad mokytojui Jonui Švėgždai, klasės draugui Vladui Draudvilai ir man prokuroras prašė duoti 10 metų.

Vienerius metus praleidome Lietuvos kalėjimuose, pranešėme tėvams, pradėjome gauti siuntinius. Gyventi tapo lengviau. Su kitų kamerų kaliniais susikalbėdavome Morzės abėcėlės, laiškelių pagalba. Susirašinėdavome su iš laisvės patekusiais, su mergaitėmis – vieno likimo sesėmis. Buvome jauni ir merginos rūpėjo. Aš per pasivaikščiojimą susipažinau su viena "parapijiete" Rūta - Birute. Iš laisvės laikų turėjome bendrų pažįstamų. Vėliau, ne be mano ir kitų pagalbos, ją ir jos bendrabylius išleido į laisvę. Tuo laiku mes jau buvome Vilniaus Lukiškių kalėjime. Ten, prieš etapą į Rusiją, iš jos gavau kuklų siuntinuką: truputį duonos džiūvėsių, kelis svogūnus, kaimišką sūrį ir gabalėlį lašinių. Tėvai Vilniuje su siuntiniais dar nebuvo aplankę. Buvome alkani ir siuntinuką "sutvarkėme" vienu prisėdimu. Tik sūrio nedaviau ir pats nevalgiau – žinojau, kur važiuosime.

VĖL Į NEŽINIĄ. Į "ROSIJĄ"...

1948 m. vasario pabaigoje iškeliavome iš Vilniaus Lukiškių kalėjimo ir iš Lietuvos... Greitai pasiekėme persiuntimo punktą – Oršos miesto kalėjimą. Nuvedė į pirtį – ne tiek nusiprausti, kiek parazitus išnaikinti. Tokia tvarka buvo visos Tarybų Sąjungos kalėjimuose.

Tvarkdariai, pečkuriai, visas pirties aptarnaujantis personalas buvo vadinamas "butavikais". Tai – ne politiniai kaliniai, o daugiausia vagys- "blatniakai".

Dauguma iš Lietuvos naujai atvykusių kalinių buvome palyginti gerai apsirengę: kai kas su kostiumais, gerais "smetoniškais" paltais. Aš, grįžęs iš Vorkutos, apsirengiau, apsiaviau, nebuvau apiplyšęs: siuntinyje iš tėvų gavau gerus batus, kortomis iš vokiečių karininko buvau išlošęs gerą milinę, iš kurios kameros siuvėjas man pasiuvo kelnes, madingą palaidinę. Vagys, su kuriais dažnai tekdavo konfliktuoti, mane vadindavo "litovskij" arba "fašistkij blatnoj".

Vagys pirtyje pradėjo prie mūsų kabinėtis: siūlė savo rūbus ir batus keisti į jų skudurus, vatinukus, suplyšusius kerzinius batus. Sakė, kad mums

šiaurėje su jų "rūbais" bus šilčiau, o be to, ten vis tiek atims, o jie dar pridėsią duonos gabalą arba degtukų dėžutę "machorkos".

Mes, jau buvę Vorkutoje, žinojome, kad už gerus batus ar rūbus lageryje bus galima gauti geresnį darbą, pažymėjimą iš gydytojo, kad netinkamas darbui šachtoje, arba keletą kepalų duonos ar net cukraus. Todėl į vagių pasiūlymus atsakėme trumpu – "Ne!" Tuomet, žinoma, ne be kalėjimo prižiūrėtojų pagalbos mus, naujai atvykusius, nuvedė į didelę (apie 80 kalinių) vagių valdomą kamerą. Iš karto pajutome, kur papuolę. Vietos kameroje buvo nedaug. Susėdome kameros viduryje ratuku ant savo apytuščių maišelių. Prie langų ir kitose geriausiose vietose buvo įsitaisiusi kameros "valdžia". Tai matėsi iš jų išvaizdos, tatuiruočių ir elgesio. Aplinkui juos telkėsi būrelis mažamečių nusikaltėlių "šestiorkų"-patarnautojų, kurie apspito mus ir kitus atvykėlius ir pradėjo "kaulyti": "Daite požratj" (Duokite paėsti). Mes, patys nieko neturėdami ir nesiruošdami jų maitinti, paprašėme atstoti, į ką išgirdome kameros "valdžios" repliką: "Kodėl skriaudžiate "malenkich"?

Pamatėme, kad jie pamažu keliasi ir ruošiasi kameroje "daryti tvarką", o po to padaryti "reviziją" mūsų maišeliuose, konfiskuoti rūbus, žodžiu, apiplėšti.

Mūsų būrelyje buvo šeši jauni, neblogai "ginkluoti" vyrai: mano bendrabylis, buvęs Krakių gimnazijos mokinys Algis Čepas (jau miręs) turėjo molinį ąsotį, kuriame buvo gal šaukštas ar du taukų, žemaitis (pavardės neatsimenu) su medinėm klumpėm, Jonas Jasulaitis-Perkūnas, partizanas be kojos, turėjo du ramentus, Kazys Staškevičius iš Ukmergės r. ir Kęstutis Kibilda. Aš turėjau išsaugotą lietuvišką džiovintą sūrį, kurį įdėjau į dvigubos drobės maišelį.

Skubiai aptarę susidariusią padėtį, nusprendėme nelaukti, kol mus apsups ir privers kapituliuoti, nes vagys dažniausiai turėdavo peilius, ylas, skutimosi peiliukus, metalinius strypus. Kol jie mums neįrėmė peilių į gerkles, nutarėme pulti pirmieji.

Visi vienu kartu pakilome. Sušaukau: "Vsie ložys! (Visi gult!) ir visais turimais ginklais smogėme tiems, kurie stovėjo, o ką pirmiausia "išvesti iš rikiuotės, paguldyti" matėsi pagal jų snukius, tatuiruotes.

Mūsų "ginklai" veikė gerai. Pirmiausia sudužo Algio ąsotis, bet liko ąsočio rankena, sulūžo Perkūno ramentai, bet liko jų galai. Žemaitiškos

klumpės veikė nelabai efektyviai, bet nesuskilo. Mano "vadovaujamas" lietuviškas džiovintas sūris veikė ilgiausiai, net plyšo dvigubos kaimiškos drobės pailgintas maišelis, bet... tuo laiku mūsų puolimas baigėsi. Keletas priešų, nepaklausę komandos "Gultis!", jau gulėjo, dar keli keikėsi susiėmę kas už galvos, kas už rankos, daužė į kameros duris ir šaukė: "Fašisty ubivajut!" (Fašistai žudo!).

Kameros durys greitai atsidarė. Jose matėsi daug kalėjimo prižiūrėtojų, tarp jų ir karininkų. Vienas iš vagių kompanijos su kraujuojančia galva, galbūt kameros seniūnas, rodė į "užpuolikus". Visą mūsų būrelį, išskyrus partizaną Perkūną, iš kameros išvedė į karcerį. Pakeliui atsirado kalėjimo ar režimo viršininkas, karininkas su "auksiniais" antpečiais ir kiekvieno iš mūsų rėkdamas klausė: "Srok?" (Kokia bausmė?) Atsakydavome: aštuoni, dešimt... "Žvaigždėtas" viršininkas, durdamas pirštu, išrėkdavo: "Budet dvadcat piatj, fašist!" (Bus dvidešimt penki, fašiste!)

Mes "sėdėjome" karceryje neilgai, negavome žadėtų "dvidešimt penkių" ir buvome perkelti į kitą – politinių kalinių kamerą. Dar apie du ar tris mėnesius ten "ilgai ir laimingai gyvenom..."

Taip mes, lietuviai, laimėjome, kaip dabar susitikę vadiname, "Oršos mūšį". Dar esame gyvi Kazys Staškevičius iš Ukmergės r., Kęstutis Kibilda, kaip jis sako, "chuliganas iš Šančių", ir aš. Sužinojau, kad partizanas Perkūnas – leitenantas Jonas Jasulaitis iš Suvalkijos buvo teistas 25 metams, mirė Mordovijos lageryje, o Algis Čepas palaidotas Grinkiškyje.

Mes, trys gyvi "Oršos mūšio" veteranai, gyvename Kaune ir prisimename kaip "davėm" ruskiams, nes daug maloniau prisiminti, kaip "davėme", o ne kaip "gavome", o būdavo kad ir "gaudavome".

IR VĖL VORKUTOJE, IŠ TEN – KOŽVOJE

Iš Oršos jau vasarą daug mūsų vyrų nuvežė į Vorkutą, iš kur mane ir kitus lietuvius, kuriems liko nedaug "sėdėti", nuvežė keletą šimtų kilometrų į pietus, į Kožvos lagerį ant Pečioros upės kranto.

Patekau į vadinamąjį "sukų" (kalių) valdomą lagerį. Tai – tokie pat vagys, žmogžudžiai, prievartautojai, bet už bendradarbiavimą su lagerio valdžia ar kitokį "tikrų vagių" įstatymų nesilaikymą patekę į "sukų" kastą.

Tarp "vorov v zakone" (tikrų vagių) ir "sukų" lageriuose ir laisvėje vyko mirtina kova. Jie, būdami viename lageryje, žudydavo vieni kitus tol, kol kurie nors paimdavo "viršų" – valdžią tame lageryje.

Pagrindinis darbas Kožvos lageryje buvo traukti iš Pečioros upės atplukdytus medžius, juos "štabeliuoti", o po to krauti į vagonus.

Patekau į brigadą, kuri traukė medžius iš upės ir "štabeliavo" pagal storį ir rūšį. Buvau paskirtas brigadininko pavaduotoju, nes laisvai kalbėjau rusiškai. Brigadoje buvo keliasdešimt kalinių, daugiausia estų.

Maistas buvo labai blogas. Gyvenimas ir taip buvo liūdnas, o alkanam – dar liūdniau. Jau planavau, kaip nuo pat Vilniaus išsaugotus chrominius batus ir "kostiumą" iškeisti, žinoma, kuo brangiau į duoną, gal net margarino išsiderėti. Jau sapnuodavau, kaip pilna burna valgau duoną, sviestu užteptą ir ... atsitiko bėda: pavogė mano batus, kostiumą ir "parapijietės" Rūtos dovanotas nosinaites. Apmaudui nebuvo ribų – nors verk! Pradėjau klausinėti, gal kas matė, gal pardavinėjo kas? Jokių rezultatų! Tik vienas barako tvarkdarys pašnibždėjo, kad žino, kur vagys slepia vogtus daiktus ir parodė po gultais duobę, uždengtą lentomis. Mes gyvenome "zemliankose" (žeminėse). Tai – ilga, smėlyje iškasta ir uždengta stogu duobė.

Aš, kai prie tų gultų nieko nebuvo, pasikvietęs du ar tris lietuvius užnugario apsaugai, slėptuvę atkapsčiau ir ištraukiau daug drabužių ir kitų daiktų, bet nei savo batų, nei kostiumo neradau. Atsiradę daiktų savininkai kai ką pasiėmė, kai kas liko vagims.

Vagys, žinoma, greitai sužinojo, kas darė "kratą". Pajutau, kad mane stebi. Darbo zonoje pastebėjau, kad brigados teritorijoje atsirado pašalinių, kurie nori susitikti su manimi akis į akį, o dar vėliau sužinojau, kad esu "praloštas". Tai buvo vagių, ypač prasilošusių kortomis, "stavka", pavyzdžiui, supjaustyti arba papjauti virėją, kuris "nešeria" vagių, prižiūrėtoją, kuo nors jiems neįtikusį, ar net lagerio viršininką (man pasakojo tokį atvejį).

Pradėjau saugotis: darbe arti neprisileisdavau svetimo nepažįstamo kalinio, nakvoti eidavau į kitą baraką, kartais pasikeisdavau kepurę. (Tada numerių ant rūbų ir kepurės neturėjome.)

Gavau liūdną žinią apie išdraskytą tėviškę, ištremtą motiną ir 4-erių metų brolį Romą. Tėvas su kitu broliu Stasiu slapstėsi, o brolis Antanas

išėjo pas partizanus, aš – vagių persekiojamas... Prikals kada nors prie gultų bėgviniais, kaip padarė viename lageryje, o žudikų neišaiškino...

BĖGU IŠ LAGERIO

Liūdnesnės padėties mano gyvenime nebuvo. Ką daryti? Viską "susumavęs", nutariau bėgti iš lagerio. Pradėjau taupyti, nevalgyti duonos davinio. Kasdieną, paslėpęs po dvi riekeles, išnešdavau į darbo zoną ir paslėpdavau. Tuo metu gavau mažą siuntinuką iš tos pačios "parapijietės" ūtos, kurios sūris labai padėjo "Oršos mūšyje": truputį džiūvėsių ir gabaliuką lašinių.

Aleksas Lechavičius-Žiogas, buvęs amatų mokyklos moksleivis iš Kėdainių, buvo tik vienas man artimiau pažįstamas iš kalėjimo laikų žmogus. Jam pasisakiau, kad ruošiuosi bėgti iš lagerio. Norėjau palikti artimųjų adresus, kad jei dingsiu, žinotų, kam parašyti apie mano likimą. Lyg tyčia, kai jau buvau pilnai pasiruošęs bėgimui, iš mūsų lagerio pabėgo keli čigonai. Po dienos ar dviejų juos, negyvus, šunų ar sargybinių apdraskytus, paguldė prie vartų, pro kuriuos eidavome į darbą. Buvo nejauku, pagalvojus, kad gal po nepasisekusio pabėgimo ir aš galiu čia gulėti, bet kitos išeities nemačiau. Ryžtą sustiprino ir tai, kad Aleksas pasisiūlė bėgti kartu. Dviem vis geriau: ar miegant vienas galėtų budėti, ar susirgus bus reikalinga pagalba, o jei sugautų – dviese gal bandytume "užlaužti" persekiotoją.

1948 m. rugpjūčio 8 d. vienas išvedžiau brigadą į darbą, nes brigadininkas buvo "zazonikas", t.y. vaikščiojo už lagerio zonos be sargybos, nes jam kalėti buvo likę tik keli mėnesiai. Aš, tuo pasinaudodamas, į savo brigadą paėmiau ir išvedžiau į "svetimą" darbo zoną savo draugą Aleksą.

Buvo naktinė pamaina. Šiek tiek pritemus, pradėjome stebėti, ką veikia sargyba, saugojusi visą darbo zoną iki Pečioros upės. Ginkluoti sargybiniai stovėjo maždaug kas 40-50 metrų. Prie upės jų buvo daugiau ir tankiau. Gindamiesi nuo uodų kūreno laužus. Be to, vienas ar du sargybiniai su šunimis ėjo aplink darbo zoną, kurios viena kraštinė buvo apie 400-500 metrų. Labiausiai bijojau pakliūti praeinantiems sargybiniams su dresiruotais šunimis, kurie buvo apmokyti gaudyti kalinius ir labai pavojingi.

Pagaliau, kai visai sutemo, nuo sukrautų rąstų-štabelių, tarp kurių bu-

vome pasislėpę, šliaužte pradėjome artėti prie "mirties zonos" (ant kuoliukų buvo užrašyta "zapretzona"). Tas tarpas būdavo nušienautas, krūmai ir medžiai iškirsti. Iki netoliese esančios taigos ir pratekančio upelio buvo visai netoli – gal 30, gal 50 metrų, bet mano gyvenime tai buvo tolimiausias ir sunkiausias kelias. Tokio kelio daugiau pakartoti nenorėjau, bet... tokios progos taip pat nebuvo.

Artimiausiam sargybiniui nusisukus pakurstyti laužo, šliaužte labai greitai įveikėme pačią pavojingiausią atkarpą. Pasiekėme upelį, kuriuo ėjome, beveik bėgome ilgai – gal du, gal daugiau kilometrų. Tai mus apsaugojo nuo šunų, kuriuos, pamainai pasibaigus, suskaičiavus kalinius ir pamačius, kad dviejų trūksta, paleido. Žinoma, kartu su šunimis ėjo ir ginkluoti sargybiniai...

Bėgome, ėjome, kol jėgos visai išseko. Labai norėjosi gerti ir valgyti. Tankesnėje taigos vietoje sustojome atsikvėpti, užkąsti, atsigerti. Su savimi turėjau keliolika apdžiūvusių riekučių duonos, gabalėlį lašinių ir keletą džiūvėsių siuntinėlyje. Aleksas irgi turėjo sutaupytos padžiūvusios duonos.

Atsikvėpus, atsigėrus ir užvalgius (jokiu būdu ne pavalgius), baigėsi įtampa, užplūdo toks geras jausmas: aš – laisvas, mes abu laisvi. Šviečia saulė, bet vakaras netoli ir dar reikia, kol jėgos leis, eiti pirmyn.

Orientuojamės pagal saulę, bet daugiau pagal traukinių, kursuojančių iš Vorkutos į pietus ir iš pietų į Vorkutą, švilpukus. Kas valandą, kas pusvalandį – labai dažnai. Nenorime nutolti nuo geležinkelio, nes pagal mano planą, jau greitai, arčiau į pietus, bus galima pasikasti bulvių. Mūsų "atsargų", neprivalgant gali užtekti 4-5 dienoms, o kelias tolimas...

Vakarop pasukome arčiau geležinkelio, nes per taigą, kur nebuvo įžengusi žmogaus koja, eiti labai sunku. Galvojau, kad naktį bus galima eiti "špalais" (pabėgiais) ir greitis bus dvigubai didesnis. Taip ir padarėme. Išgirdę traukinį, pasitraukdavome į tamsą, po to vėl – pilnu žingsniu pirmyn! Paryčiui patraukėme į taigą, kur pakaitomis pamiegojome. Pailsėję, užkandome duonos (lašinius dar taupėme). Neatsimenu tada ar vėliau lašinius padalinau pusiau ir kiekvienas turėjome po gabalėlį, jei kartais ši kelionė mus išskirtų.

Vakarop priėjome plynę: baigėsi reti medžiai. Tolumoje lyg matėsi miškas. Nuo geležinkelio buvome tolokai. Po kojomis pajutome vandenį ir

❒ Kožvos lagerio bėgliai – A.Lechavičius ir D.Kvedaras. 1998 m.

❒ Donatas Kvedaras su anūke Jovita Kvedaraite. 1999 m.

❒ Krakių gimnazijos mokytojui Antanui Valaičiui, iškalėjusiam lageriuose 25-erius metus – 90 metų. Sveikina jo buvę mokiniai. Mingelų k., Jurbarko r. ,1996 m.

kuo toliau, tuo labiau tas "kelias" lingavo. Supratome, kad tai senos upės vaga, užžėlusi samanomis. Toliau – bus dar liūdniau ir galime nugrimzti.

Sulaukę vakaro, pasukome geležinkelio link, kur pamatėme ilgą aukštoką sankasą su sargybos bokšteliu ar geležinkeliečių būdele. Pasitarę nusprendėme nerizikuoti ir per sankasą neiti, nes tolumoje matėsi žiburiai. Galbūt tai lageris, o gal stotis?

Pradėjome stebėti, kur sustoja traukiniai, ateinantys nuo Vorkutos pusės, ir nutarėme: jei sustos prieš sankasą – šokame į pradedantį judėti traukinį, už sankasos iššokame ir toliau "žingsniuojame su daina".

Traukinys sukaukė ir pradėjo judėti. Mes iš žvyrduobės, kurioje buvome pasislėpę, bėgte pasiekėme sankasą ir...

Nepasisekė...

... Virš mūsų galvų sutratėjo automato serija. Traukinys sustojo. Išgirdome: "Lažys!" (Gulti!) Supratau – mūsų daina jau sudainuota. Guliau. Kur bėgsi? Kulka greitesnė.

Pribėgo. Per sprandą. Nejudėti! Pakėlė kepurę. Sušuko: "Eto našy! (Tai mūsiškiai!)" Pribėgo kitas su žibintu, pašvietė į veidą: "Ne, tai ne mūsiškiai".

Vėliau supratau, kad prie traukinio surengė pasalą ne mums, o iš gretimo lagerio tą naktį pabėgusiam kaliniui ar kaliniams. Jie gaudė savus, o pakliuvome mes.

Vienas iš gaudytojų pasakė: "Nieko, praeis ir tie. Ką nors gausime". Už bėglių suėmimą gaudytojai gaudavo atostogas, papildomų kortelių maistui ir "machorkės". Arba net medalį.

"Mus surišo ir po priebučiu pakišo". Skamba gražiai, o mums buvo liūdna po tuo priebučiu susilenkus lindėti. Priešais sargybinis kūreno laužą, nes dar buvo tamsu.

Atsigavęs po tokios "žygio" pabaigos, pradėjau protauti. Galvojau: "dar ne viskas, dar ne pabaiga". Lyg tyčia į galvą atėjo, dabar atrodo, kvaila mintis. Labai pagailo lašinių, kuriuos taupėme rytojui. Buvau alkanas, o jei liksime gyvi, tai valgyti gausime po paros arba dviejų.

Mano rankos buvo surištos už nugaros nelabai stipriai. Pajudinau, pajudinau ir vieną ranką ištraukiau iš kilpos. Suradau maišelyje gabalą lašinių, atsargiai ištraukiau ir daviau dantims darbo. Po to tą gabaliuką lašinių – savo bendražygiui Aleksui. (Jo rankos buvo surištos tvirčiau ir nega-

lėjo jų išlaisvinti.) Taip mano pilvo džiaugsmui ir Alekso pilvas džiaugėsi. Mes tą gabalą sutvarkėme labai greitai. Po to ėmiau po vieną duonos džiūvėsį – gabalą sau, gabalą – Aleksui.

Pradėjo švisti. Atėjo kažkokia valdžia. Reikėjo kišti ranką į tą pačią kilpą... Pasijutau laikinai sotus ir buvo smagu, kad "išgelbėjau" tokį brangų ir skanų kąsnį. Dabar jau neatims...

Atėjusi valdžia ėmė klausinėti: kas toks, iš kur, kada, kaip ir t.t. Viską rašė. Pasirodo, taip mes buvome "užpajamuoti". Buvo surašytas suėmimo aktas. Pagavo "ne savi". Vadinasi, šunims draskyti neatiduos. Gal nebus kaip tiems čigonams. Jau beveik gerai. Tik labai blogai, kad neapsakomai norisi gerti. Lašiniai tai sūdyti! Teks pakentėti. Jaučiau – tai tik repeticija prieš didesnius išbandymus.

Išbandymai prasidėjo greitai. Rytą su garvežiu atvažiavo mūsų pasiimti buvę "šeimininkai": lagerio sargybos vadas, sargybiniai ir mano brigadininkas. Ačiū Dievui, be šunų. Mus pridavė "iš rankų į rankas". "Pakrovė" ant to paties garvežio. Žinoma, prieš tai gerai apdaužę. Brigadininkas mušė ypač žiauriai, nes sugadinau jam "karjerą". Bendražygis Aleksas gavo nemažiau.

Mus sugavo Čikšino stotelėje 1948 m. rugpjūčio 11 d., apie 40 km į pietus nuo Kožvos stoties. Tai išsiaiškinau prieš 10 metų, nusipirkęs smulkų Komijos žemėlapį, kuriame pažymėta pelkė, o prie jos – Čikšino stotelė. Laisvi buvome tik dvi paras ir keletą valandų...

Kelionė atgal į tą patį lagerį buvo labai nemaloni. Sargybinis, pamatęs, kad mano rankos surištos labai laisvai, taip perrišo, kad viena ranka visai nutirpo ir pamėlynavo. Neapsakomai norė-

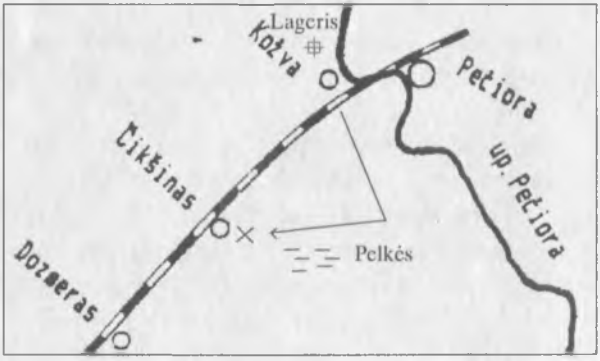

❒ Donato Kvedaro ir Alekso Lechavičiaus pabėgimo iš Kožuvos lagerio schema

josi gerti. Mus vedė apie tris kilometrus lagerio link. Buvo paliję. Aš, pamatęs didesnę balutę, "išgriūdavau" ir, kol sargybinis koja ar šautuvo buože prikeldavo, spėdavau praryti keletą gurkšnių vandens.

Priėjus visai netoli lagerio, sargybiniai mus ragino: "Nu, begite, suki!" Žinojome, kad jei bėgsime – pavys šunys arba kulkos, o po to nurašys kaip tuos čigonus, užrašę akte: "Popytka k begstvu" (Bandymas pabėgti).

Atvedę prie lagerio vartų, atrišo rankas, palaikė, kol praėjo antra pamaina į darbą, kad visi matytų mūsų išvaizdą ir nenorėtų bėgti. Po to nuvedė į moterų lagerį ir uždarė į izoliatorių. Atėjo kažkoks viršininkas, "davė į kaulus", kad pridarėme jiems nemalonumų.

Tolimesnių įvykių – nei tardymo, nei kelionės į Vorkutos kalėjimą neprisimenu. Ten prisimenu tik keletą dienų. "Sėdėjome" dviese: si kažkokiu Vorkutos operos teatro administratoriumi už kraujo "pardavinėjimą". Sužinojęs, kad aš lietuvis, pasakojo apie solistą Indrą (Juozą Indrą, kurio prieš tai nežinojau).

Kas buvo vėliau – nei apklausos, nei teismo Vorkutoje vėl neatsimenu. Taip nuo 1948 m. rugpjūčio mėn. vidurio iki 1949 m. pradžios mano prisiminimuose – "juoda dėmė".

Už pabėgimą iš Kožvos lagerio Vorkutos miesto teisme buvau nubaustas 10 metų lagerio, bausmės laiką skaičiuojant nuo nuosprendžio paskelbimo dienos, o tai buvo 1948 m. gruodžio mėnuo. Tad vietoje išėjimo į laisvę 1953 m. balandyje turėsiu išbūti lageryje iki 1958 m. gruodžio. Už trijų dienų laisvę – penkeri ir pusė metų nelaisvės! Per brangu...

Atsimenu, kai Vorkutoje įstūmė į sausakimšą lagerio baraką (vėliau sužinojau, kad tai – 3-ios šachtos lageris) ir jį užrakino. Langai buvo su grotomis.

Radęs laisvesnę vietą, palindau ant apatinių gultų, kur tuojau pat apčiupinėjo šalia buvę vagys, kuriems pasirodė, kad mano neblogas megztinis. Iš kur jis atsirado – neprisimenu. Gal teatro administratorius atidavė? Nusirengti nenorėjau. Vagys šaukštų kotais ėmė badyti jau apgijusius šonus. Po gultais sėdėjome susirietę, nusirengti buvo galima tik išlindus. Išlindau. Tuo laiku atidarė barako duris – atnešė vakarienę. Bėgte peršokau "bačką" su vakariene. Sargybinis nespėjo manęs sugriebti. Iš barako nubėgau tiesiai į sargybos būdelę (vachtą), kur tuo metu vyko darbų pasiskirstymas. Kažkoks viršininkas, išgirdęs triukšmą, liepė ramiai viską pa-

❒ Balio Kvedaro, buvusio politkalinio, žuvusio 1962 m. Intos šachtoje Nr.9, laidotuvėse Kaune. Bendražygiai šachtininkai: Jonas Jasinevičius-Margis, Vaclovas Ulickas, Donatas Kvedaras, Algis Čepas

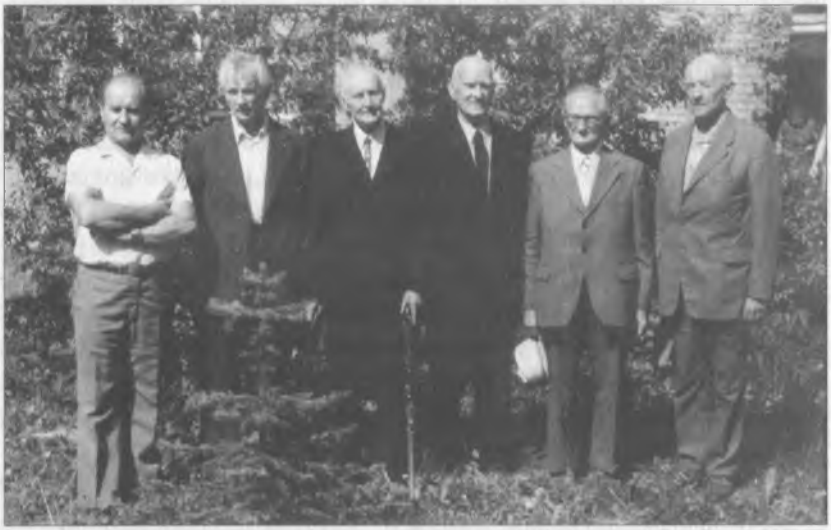

❒ Buvę Vorkutos lagerio 29-os šachtos kaliniai: D.Kvedaras, V.Stonys, A.Kniukšta, A.Brėklis, S.Andriušis, Balkūnas. 1982 m. liepos mėn.

aiškinti. Išklausęs, matyt, suprato, kad aš lietuvis, prie vagių netinku ir ten dalyvavusių brigadininkų paklausė, gal kam reikia gero darbininko. Mane paskyrė į "avarinę brigadą" – iškrauti vagonus su miško medžiaga. Tai buvo labai sunkus, bet palyginti geras darbas: vagonų nėra – ištisas paras gulime, ateina keli vagonai iš karto – dirbame iki nugriuvimo.

Truputį atsigavau, bet greitai perkėlė į 4-ą šachtą, iš ten – į 11-ą, kur paskyrė vežioti iš šachtos atliekas ("parodą"). Vasarą buvo gerai – nešalta, bet žiemą, kai pakyli į 30-40 m aukštį, o jei dar pūga! Baisu prisiminti...

Nepražuvau. Susidraugavau su katilinės pečkuriu Vytautu Juškaičiu. "Atidarėme" aliuminių šaukštų "fabriką". Aš pagaminau šaukšto formą, jis tirpindavo aliuminio vielas. Jau paruoštus šaukštus apdirbdavau su dilde. Taip prisidurdavome duonos, kartais cukraus. Buvome alkani, bet nebadavome.

Pagaliau atsidūriau seniausioje 8-oje Vorkutos šachtoje Rudnike, kur išbuvau iki išėjimo į laisvę.

1953 m. nusibaigus Stalinui, gyvenimas lageryje palengvėjo. Parašiau skundą į Maskvą, kad už pabėgimą iš lagerio mane neteisingai nuteisė: baudė kaip diversantą (str.58-14), o aš buvau paprastas bėglys. Mano skundą patenkino – gavau trejus metus už pabėgimą. Prisiminė ir pridėjo turėtus 8-erius metus – viso gavosi 11-a metų lagerio.

Tuo metu pradėjo skaičiuoti vadinamuosius "užskaitymus": dirbantiems už vieną dieną priskaičiuodavo dvi arba mažiau bausmės dienų. Aš, atsėdėjęs 10 metų ir 21 dieną, išėjau į tremtį, o tai jau šiokia tokia laisvė. Aštuntoje Vorkutos šachtoje prabuvau apie 5-erius metus. Dirbau vandens siurblių mašinistu. Tai – lengvas darbas. Daug laisvo laiko praleisdavau skaitydamas knygas, baigiau keletos specialybių mokymo kursų. Pirmiausia gavau vandens siurblių mašinisto "diplomą", vėliau – šaltkalvio, aukštos įtampos elektriko ir šachtos padalinio (učastko) elektriko-mechaniko pažymėjimus. "Diplomai" tremtyje padėjo tvirčiau įsikabinti į gyvenimą.

Taip tuos nelaisvės metų metus ir tempiau, daugiausia skaitydamas. 1953 m. į mūsų lagerį atvežė daug gerų, caro laikais išleistų knygų. Originale perskaičiau Tolstojaus, Turgenevo, Kuprino, Puškino, Lermontovo, Nekrasovo ir kitų rusų klasikų kūrinius.

Paskutinius tris ar keturis bausmės mėnesius gyvenau už lagerio zonos.

Atsižymėti reikėdavo tik rytą einant į šachtą. Gyvenau su keliolika likimo draugų viename mūsų pačių po darbo šachtoje pasistatytame name. Jį pasiūlė statytis lagerio viršininkas, pažadėjęs jame leisti gyventi tiems, kam nedaug liko "sėdėti".

Susibūrėme keliolika lietuvių ir per du ar tris mėnesius pastatėme šešių ar aštuonių kambarių namą. Gavome visas statybines medžiagas, išskyrus vinis, kurias pasidarydavome iš senos storokos skardos.

Statybai pasibaigus, kaip organizatorius, gavau atskirą 2x3 m kambarėlį. Kituose didesniuose kambariuose gyveno po 4-5 žmones.

Kaliniams pradėjo leisti pasimatymus. Pas kai kuriuos atvažiavo žmonos, motinos ar seserys. Vienas mano draugas kraštietis nuo Pernaravos Kazys Kačenauskas sulaukė žmonos Stefanijos. Neilgai svečiavosi, bet visiems atvežė kažką džiugaus, gero, malonaus. Viltį, kad gyvenimas, nors ir sunkiai, eina savo keliu. Atrodo, per Stefaniją pasiunčiau savo pažįstamai "sesei-parapijietei" Birutei laišką. Jos susipažino. Stefutė papasakojo, kaip atrodo Vorkuta, kaip atrodau aš ir pasakė, kad kelionė nėra sunki.

Kartą, grįžęs iš darbo, radau atrakintas kambarėlio duris, o ten – beveik nepažįstamą merginą. Tai buvo "sesutė" Birutė iš Kauno. Teko skubiai apsiprausti, pakeisti darbinius drabužius. Plaukų šukuotis nereikėjo – dar nebuvo ataugę. Grįžo kiti draugai. Visi stebisi, o man linksma sulaukus netikėtos viešnios, kuri atvežė lauktuvių. Tuo laiku už darbą jau gaudavome truputį pinigų, už kuriuos parduotuvėlėje buvo galima nusipirkti būtiniausių maisto prekių: duonos, margarino, saldainių, o mieste – ko nors stipresnio. "Balius" vyko gražiai, kultūringai ir greitai visi išsiskirstė, supratę, jog norime pasikalbėti, pabūti vieni. O pakalbėti buvo apie ką. Nors buvome pažįstami jau 8-erius metus, susirašinėjome labai retai, nes iki 1953 m. galėjau parašyti į metus tik du laiškus: vieną į Lietuvą tėvui, antrą į Sibirą – motinai ir ... limitas išnaudotas. Ieškodavau laisvai samdomų žmonių, kurie galėtų išnešti ar išsiųsti dar vieną kitą laišką...

Aš su Birute susirašinėjau kaip su "sese lietuvaite" – kraštiete. Be to, ji buvo laisva, o mano gyvenimo kelias visai neaiškus. Tad kažką žadėti ar prašyti, kad lauktų sugrįžtančio – negalėjau. Kartais laiškuose išsiųsdavau savo "kūrybos" ir, laiškams išlikus, drįstu pateikti skaitytojui, kuris, manau atleis "poetui" jo "kūrybines" klaidas, netobulumą.

Aš – ne dainius, ne vaidila,
Ne poetas aš garsus.
Aš tik vargšas, kuris myli
Žodžius, laisvus ir skambius.

Apie meilę nedainuosiu –
Aš dainuoti negaliu.
Nes aš prakaito lašuose
Meilės žodžių nerandu.

Dėl manęs gal viskas dingo,
Liko tik mieli vaizdai.
Ir jaunystę aš audringą
Palaidosiu gal čionai.

Priešakyje – visi norai,
Visos viltys – ateity.
Už gyvenimą padorų
Jokia kaina nebrangi.

Dėl Tavęs dar žemė žydi,
Dėl Tavęs – laukuos daina.
Aš Tau meilę, nors mažytę,
Paaukočiau! Bet kada?

Dėl tavęs ne viskas dingo –
Tavęs laukia Ateitis.
Tau gyvenimą viltingą
Vienąkart jinai nušvies!

Tegul Tavo akys juokias
Spindulėliais mėlynais,
Ir gyvenimu naudokis,
Nes žinok – jis greit praeis.

Ateityje – mano viltys,
Į ją žvilgsniai nukreipti.
Per anksti dar mums numirti,
Kada laisvė netoli.

Vorkuta. 1954 m.

Neliūdėkim, broliai!

Ko nuliūdęs, vargo broli?
Ko parimęs vienas tu?
Apie ką tu taip svajoji?
Ko širdelėj neramu?

Gal jaunystę prisiminęs
Ieškai joje šilumos?
Gal ilgiesi tu Tėvynės
Ar mergelės mylimos?

Mieli broliai, uždainuokim,
Kaip kad kaime vakarais.
Tegul skamba mūsų juokas,
Kol vidunaktis ateis!

Tegul skamba, tekvatoja
Linksmos dainos Lietuvos.
Tegul niekas nedejuoja
Šioj padangėj be aušros.

Mes įkvėpsim dainos žodžiuos
Daugiau meilės ir jausmų
Ir te mūsų širdis guodžia –
Mums bus gera ir ramu.

Vorkuta. 1953 m. ruduo

Pamažu jau saulė leidžias.
Ji jaunystei nenušvis.
Raukšlėmis apdengs man veidą,
Akyse pradings ugnis.

Viltyje – visų paguoda,
Nors ji motina kvailių,
Bet ji saugo ir neduoda
Skriausti mylimų vaikų.

Vorkuta. 1951 m.

Ką surasim tėviškėlėj?

Ar ilgai dar mes dainuosim
Dainas liūdnas ir graudžias?
Kada laisvės mes sulauksim
Ir kas laimę mums parneš?

Kada Tėviškėlės dangų
Mūsų akys pamatys?
Kada sodžių savo brangų
Mes išvysim prieš akis?

O sugrįžę ką mes rasim?
Ką sutiksim laikuose?
Tą kelelį ar atrasim?
Kas lauks mūsų namuose?

Gal ir sodžiaus jau nebėra,
Nei sodybų, nei klevų.
Ir tada tik mes suprasim,
Kaip bus liūdna mums be jų.

Ir kažin ar tu tėvelį
Ir motulę surasi?
Gal juos glaus šalti kapeliai
Ant kalnelio paupy...

Ir sesučių gal nerasi
Tam daržely tarp gėlių,
Kur rūtytes jos žaliąsias
Laistinėjo po darbų.

Gal su broliais jos girelėj
Po žaliuoju sparneliu,
Seniai slepias nuo vargelių,
Kad neeiti mūs keliu.

Gal po kilimu žaliuoju
Jųjų priešas nesuras.
Ir gal jos ten dar dainuoja,
Liūdnas dainas, bet laisvas.

O gal laimė jas paliko
Vienas tarp žalių miškų,
Ir likimas gal užpykęs
Siuntė mirtį iš laukų.

Gal jos, laimės nepažinę,
Jau užmigo amžinai?
Ant žalių laukų Tėvynės
Gal užžėlė jų kapai?

Vorkuta. 1952 m.

Šachtininkai

Juodas auksas žemėj glūdi.
Jį prakeikėm mes seniai.
Gali amžius jis ten būti –
Negailėsim jo visai.

Mes kaip kurmiai žemę rausiam
Per dienas ir per naktis,
Ir jaunystė mūs brangiausia
Kaip gėlė purve nuvys.

Ir kaip žiurkės išbaidytos
Landome tamsiais urvais,
O kad žemė neužgriūtų
Ramstom jąją pagaliais.

Šiandien remiam, ryt – ji griūva,
Spaudžiama baisios jėgos,
Ir taip darbas mūsų žūva,
Dingsta žemėj be naudos.

Bet mes triūsiam, bet mes plušam,
Liejam prakaitą purvan,
Nors tuo lango nepramušim,
Mes gyveniman laisvan.

Vorkuta. 1951 m.

Norėčiau grįžti Lietuvon

Ar seniai buvau aš jaunas
Žaliam kaime Lietuvos?
O dabar likimas blaško
Jau šalyje svetimoj.

Man gyvenimą suplėšė
Kaip paukštelį vanagai,
Ir nerandu aš pavėsio –
Visur kančios ir vargai.

Kaip norėčiau aš sugrįžti,
Kada žemė sužaliuos.
Kol dar nepradėjau vysti,
Kol širdis pilna dainos.

Bet gražus pavasarėlis
Mano kaime ar žaliuos?
Ar giedos man vyturėliai
Džiaugsmingas savo dainas?

Dar negreit pavasarėlis
Į pastogę čia užklys.
Prieš akis – dar šiaurės vėjai
Ir tamsi, klaiki naktis...

Vorkuta. 1952 m.

Taip norėtųs rugiapjūtėj
Lieti prakaitą upe,
Negu čia ant kelių klūpant
Šalti dvokiančiam purve.

Nieks nemato tavo vargo,
Nes jis slepias po žeme.
Ar tu sveikas, ar tu sergi –
Vargsti dieną ir nakčia.

Ir gal kartais tu suklupęs
Keiksi saulę ir naktis,
Bet nei saulė, nei žvaigždutės
Tavo vargo nematys.

Vorkuta. 1952 m.

Taigi buvo daug kalbų, prisiminimų. Išsiaiškinome, ką ji galvoja, ką aš planuoju. Abu supratome, kad gyvenimas eina, laikas nelaukia. Mes jau ne devyniolikamečiai, o dešimtmečiu vyresni. Kas praėjo – jau nepavysi, nesugrąžinsi, bet nuo bėgančio gyvenimo atsilikti nesinorėjo...

Birutei Vorkuta labai nepatiko: nei medelio, nei krūmelio, nei žvirblelio! Vien dūmai, rūkas, žvarbus vėjas ir dunksantys tolumoje Uralo kalnai. Sakė: "Nenorėčiau čia gyventi".

Na ką gi – nenori čia, galima gyventi kitur. Yra galimybė persikelti apie 300 km į pietus, į Intos miestą. Taip pat Komija ir 5 metus tremties galiu atbūti ten. Be to, Intoje yra keletas mano mokslo draugų, pusbrolis Balys Kvedaras ir kitų pažįstamų, o tai jau daug lengviau pradėti gyvenimą naujoje vietoje. Taip ir sutarėme, kad mano viešnia atvažiuos į Intą ne kaip viešnia.

Birutė išvažiavo į Kauną, o aš pradėjau tvarkyti atsiskaitymą su darbovietė ir leidimą išvažiuoti. Liepos mėnesio pradžioje jau buvau Intoje. Pusbrolis Balys, bendrabylis Algis Čepas ir Vaclovas Ulickas maloniai priėmė.

Gretai gavau darbą 12-os šachtos padalinio elektromechaniku. Mechanikų reikėjo su "diplomu", o tokį turėjau, nes buvau baigęs kursus Vorkutoje. Ką galėjau išmokti per 300 valandų kursus be vadovėlių, be vaizdinių priemonių, be praktikos darbų? Truputį elektrotechnikos teorijos ir keletą elektros įrengimų schemų. Tai akmens anglies kasimo kombainų, transporterių, elektrinių grąžtų, ventiliatorių, vandens siurblių, pakėlimo mechanizmų ir t.t. kinematinės ir elektroschemos. Be to, po mano "mokslų" praėjo daugiau nei 2 metai, o technika "žengia pirmyn", bet... reikėjo dirbti. Iš lagerio išėjau su guminiais batais ir vatine "šimtasiūle". Reikėjo apsirengti, o ir valgyti norėjosi... Be vandens siurblių, su kuriais dirbau keletą metų, daugiau su jokiais mechanizmais nebuvau dirbęs.

Nusileidęs į šachtą, nuėjau su padalinio viršininku į darbovietę, kur jis "pridavinėjo", dabar jau man priklausysiančius mechanizmus. Žiūrėjau kaip "avinas į naujus vartus". Dauguma buvo visai nematyti, net negirdėjau apie tokius. Mat patekau į "prochodčeskij učiastok", kur pagrindinis darbas – ne kirsti akmens anglį ir gabenti jį į paviršių, o paruošti požeminius koridorius-gatves "štrekus", ventiliacinius šulinius, per akmens anglies klodą išvaryti pirmąją "pradalgę". Tik tai atlikus, kitas padalinys kerta akmens anglį ir transportuoja jį į vagonėlius, o šiais – į žemės paviršių.

Kirtome požeminę gatvę-"štreką" per minkštą akmenį (plotis apie 3 m, aukštis – virš 2 m). Gręždavo elektriniais grąžtais, o po to sprogdindavo. Kombainas tą skaldą kraudavo į vagonėlius arba ant transporterio. Dirbo daug ventiliatorių, nedidelių pakėlimo mechanizmų. Įrengimai dirbdavo maitinami elektra, kuri buvo tiekiama elektros kabeliais.

Dar kiti darbininkai kirto šulinį per akmens anglies klodą iš apačios, nes jis buvo išsidėstęs 70-80 laipsnių kampu ir, išgręžus skyles, susprogdinus anglis pati lėkdavo žemyn į bunkerį, o iš jo – į vagonėlius arba ant transporterio. Tokias vietas reikėdavo vėdinti nuo dūmų ir nuo sprogimo dujų. Todėl visą laiką dirbdavo ventiliatoriai.

Elektrai išsijungus sustodavo visi mechanizmai, o ypač ventiliatoriai. Darbai būdavo nutraukiami, nes iš anglies klodų tyliai šnypšdamos verždavosi metano dujos, kurios galėdavo sprogti nuo mažiausios kibirkšties. Taip kartais įvykdavo kitose šachtose.

Susipažinau su mechanizmais greitai, nes juos reikėjo ardyti ir taisyti. Sunku buvo tik pirmosiomis dienomis.

Pasakoju tik apie vieną padalinį ("učastok"), o visa akmens anglies kasykla panaši į nedidelį miestelį su gatvėmis, skersgatviais, sklypais. Tokių "miestelių", uždėtų vienas ant kito yra tiek, kiek šachtoje yra akmens anglies sluoksnių – 3 ar 8. Jų storis nuo 0,8 iki 2 ar net 3 metrų. Gatvės-"štrekai" tęsdavosi kilometrais į vieną ir į kitą pagrindinio šulinio pusę. Gatves jungdavo koridoriai. Anglies sluoksniai gulėdavo 10, 15, 20 ir net 80 laipsnių kampu. Senas šachtininkas kritikuotų už tokį anglies kasyklų aprašymą, bet rašau tik apie tokias šachtas, kuriose dirbau.

Taigi pradėjau dirbti Intos baseino 12-oje šachtoje. Už 100 rublių per mėnesį išsinuomojau keturių butų namelyje trečdalį virtuvėlės (2,5x1,2 m), o rugpjūčio pabaigoje per šachtininkų dieną sulaukiau Birutės su kraičiu. Buvo sutiktuvės, o paskui – vestuvės. Mus "surišo" kunigas E.Semaška, Intos tremtinys. Vestuvinių žiedų dar neturėjome, jaunoji buvo be baltos suknios, jaunasis – be frako, nebuvo fotografų, muzikantų, Mendelsono maršo nei lūžtančių nuo valgių ir gėrimų stalų, bet buvo gera, linksma. Buvome laimingi... Atėjo tik keletas artimiausių draugų. Susėdome už nedidelio Birutės padengto stalo. Ji – ir jaunoji, ir šeimininkė. Ant mažo vaišių stalo kažko pritrūkus, jaunoji, kad netrukdytų šalia sėdintiems (iš vienos pusės – jaunasis, iš kitos – kunigas), pralindo pastale, kažką atnešė

ir tuo pačiu keliu grįžo į savo vietą. Kunigas E.Semaška juokdamasis nusistebėjo: "Daug mačiau vestuvių, bet jaunąją, landančią po stalu, matau pirmą kartą".

Šachtos valdžia pasiūlė pereiti į anglies kasimo padalinį, nes pastebėjo, kad greitai likviduoju gedimus ir avarijas. Mano gero darbo paslaptis buvo visai paprasta. Mechanikas, dirbęs prieš mane, buvo rusas ar ukrainietis. Mechanizmams sustojus ir suradus kas lūžo ar sugedo, ieškoti reikalingos detalės lipdavo į viršuje esančias mechanines dirbtuves. Ten ir atgal – keli kilometrai kelio. Taip prarasdavo daug laiko. Mes, lietuviai, esame pratę turėti atsargų rytdienai ne tik lašinių, kumpių ir dešrų – visko. O gal kada nors prireiks?! Taigi ir aš, sukaupęs dažniau lūžtančių detalių atsargas, laikydavau ten, kur jie gali būti reikalingi. Įvykus gedimui, budintis šaltkalvis jį greitai pataisydavo, o esant sudėtingesniam – iškviesdavo mane. Dažniausiai taip būdavo, kai automatiškai atsijungdavo elektros energija ir sustodavo visi mechanizmai. Ta bėda būdavo vadinama "žemė" (elektros nutekėjimas į žemę) ir reiškė, kad į mechanizmą pateko vanduo ir perkirto ar nutraukė elektros kabelį. O vandens užtekdavo – iš viršaus ir apačioje tekėjo maži upeliai. Avarijas išmokau greitai likviduoti, nes akmens anglis buvo reikalinga visiems – už ją gaudavome rublius, o jų reikėjo visiems. Dauguma mūsų buvo politiniai kaliniai. Daug lietuvių. Visiems reikėjo sočiau pavalgyti, įsigyti rūbų, apavo. Daug kas sukūrė šeimas, kurias reikėjo išlaikyti. Kiti padėjo ištremtoms šeimoms. Visi svajojome grįžti į Lietuvą, o ten be pinigų nepragyvensi.

Greitai prabėgo metai. Gavau vieno kambario butą. Padidėjo šeima – sulaukėme sūnaus Laimučio. Pirmųjų atostogų proga gavau laikiną vienkartinį leidimą nuvažiuoti į Lietuvą. Po 11,5 metų aplankiau savo tėvą, susipažinau su žmonos broliu, seserimi ir jos tėvu, pakvėpavau Lietuvos oru...

Motina, praėjus dar metams, su jaunesniuoju broliu Romualdu gavo leidimą atvažiuoti iš Sibiro į tremtį pas mane. Rudenį, gavęs eilines atostogas, "susikroviau" visą šeimyną į vieną vagono kupe ir išvažiavome. Mama su broliuku leidimo į Lietuvą važiuoti neturėjo, bet dokumentų kelyje niekas netikrino ir į Lietuvą atvažiavome laimingai. Tėvas gyveno senos kaimiškos pirtelės antrame aukšte. Ten stovėjo lentinė lova ir mažas stalelis. Jis sunkiai išgyveno visos šeimos ir didelio ūkio netekimą.

Tėvas, grįžęs po Pirmojo pasaulinio karo iš vokiečių nelaisvės, gavo dalį savo tėvo žemės ir vienkiemyje pasistatė gyvenamąjį namą, tvartą, klojimą, mūrinį svirną, mūrinę kiaulidę ir dar nusipirko žemės. Turėjo 42 ha. Vokiečių okupacijos metais nusipirko kuliamąją mašiną, vikšrinį traktorių su dujų generatoriumi, kūrenamą malkomis. Visa tai įsigijo pardavinėdamas javus, miltus, lašinius, mėsą, kurių turėjo daug, nes vokiečiams jokių rekvizicijų nedavė. Tėvas, būdamas vokiečių nelaisvėje, išmoko vokiečių kalbą ir nuvažiuodavo į Kėdainius pas vokietį, vadovavusį rekvizicijorns, pakalbėdavo, palikdavo jam dešrų, kumpių, degtinės, kiaušinių ir... gaudavo pažymą, kad viskas valdžiai atiduota. Viską, ką tėvas sukūrė ir pastatė per savo gyvenimą, sovietų okupantai atėmė, žmoną su 4-erių metų sūnumi ištrėmė. Kiti du sūnūs – Antanas ir Stasys – žuvo kovodami partizanų būriuose. Aš, vyriausias sūnus Donatas, suimtas ir ištremtas į Vorkutą.

Motina ir brolis, kad ir be jokių dokumentų, pasiliko pas tėvą. Tėvas dirbo tarybiniame ūkyje bitininku. Turėjo savo bičių ir karvę. Darė bitėms avilius. Sakė: "Neprapulsim, pragyvensim. Jei reikės ...ir tu padėsi".

Man tuo laiku panaikino trėmimą. Pradėjau gauti vadinamuosius "šiaurinius". Alga beveik padvigubėjo. Buvo galima pagalvoti apie grįžimą į Lietuvą. Tik kur gyventi? Mano šeima – jau ketvertas, nes prieš pat 1958 metus gimė dukra Rūta. Per tuos metus atsirado "atliekamų" pinigų ir nusipirkau padėvėtą automobilį "Moskvič-1", nors Intoje nebuvo kur ir dėl ko važinėti. Toliausiai – apie 15 km – buvo geležinkelio stotis, bet, galvojau, gal bus reikalingas Lietuvoje arba, pridėjęs pinigų, iškeisiu į namuką.

1958 m. rugpjūčio 11 d. už automobilį sumokėjau pinigus, o buvęs savininkas ukrainietis paprašė, kad nuvežčiau į darbą. Važiuoti mokėjau, tik vairuotojo teisių neturėjau. Važiavau aplinkiniu keliu, bet... važiuojant per pervažą pasimaišęs garvežys trenkė į mano mašinėlę, paguldė ją ant bėgių ir važiavo toliau, kaip buldozeris stumdamas prieš save "Moskvičių" su ant šono gulinčiais keturiais keleiviais. Kartu važiavo ir žmona Birutė – kaip nepasidžiaugsi nauju pirkiniu! Mašinistas, pastebėjęs jam iš gatvės šaukiančius žmones, suprato, kad kažkas blogai. Garvežio greitis buvo nedidelis. Jis greitai sustojo, nes prie geležinkelio iešmo "Moskvičius" užkliuvo už šalutinių bėgių ir garvežys pradėjo ant mūsų "lipti". Taip pravažiavome apie 20 metrų.

Aplinkui susirinko minia žioplių. Su laužtuvų pagalba mus ištraukė iš po garvežio. Visi "Moskvičiaus" keleiviai, išplėšus dureles, išlipo patys net nesužeisti. Per tą laiką, kol mus "vadavo" iš metalo nuolaužų, atvyko autoinspekcija, geležinkeliečių inspektorius ir paklausė, kas kam turi pretenzijų. Aš jų neturėjau, garvežys nukentėjo mažai. Tik sulenkė ar nutraukė detalę, dėl kurios negalėjo įjungti atbulinės eigos ir negalėjo nuo mūsų "nulipti". Inspektoriai mums pretenzijų irgi neturėjo. Aš paspaudžiau garvežio mašinistui ranką dėkodamas, kad laiku sustojo ir mūsų nesutraiškė.

Mašinėlės liko sveikas variklis ir du ratai. Visa kita – metalo laužas. Džiaugėmės, kad likome gyvi ir nesužaloti. Grįžome namo, kur pro langą žiūrėjo pas mus viešėjęs žmonos tėvas su dviejų metų mūsų sūnumi ir dar mažesne dukrele – norėjo pamatyti "naują mašiną"...

Grįžęs kažkodėl prisiminiau 1948 m. rugpjūčio 11 dieną, kai sugavo pabėgusį iš lagerio – lygiai po 10 metų mirtis vėl pažiūrėjo į akis.

O 1938 m. rugpjūtį, kai vasaros atostogų metu buvau vyriausias tėvo ūkio piemuo, ganiau karves, tarp kurių buvo ir stambus olandų veislės jautis. Tada mirtis žvelgė į nugarą... Rišdamas jautį prie aukšto mūrinio tvarto pamato, turbūt "nemandagiai" timptelėjau jį už grandinės nosyje, ir jis mane pradėjo trinti į tą pamatą. Gerai, kad tada buvau plonas, o jaučio ragai ilgi. Tai didelių "nuostolių" mano vaikiškam kūnui nepadarė. Į pamato akmenis apdraskė krūtinę ir įvarė daug baimės. Jaučio ragų apkabintas pabėgti negalėjau, tad "nėriau" žemyn, po jaučio kojom, o tas "kultūrinis olandiškas" savo ragu pametėjo mane į šoną. Bet šonan numesto jau nepasiekė, nes jį prie pamate įbetonuotos grandies buvau pririšęs. Tas tvartas ir tas mūrinis pamatas dar tebestovi Šmotiškių kaime. Ir žymę, kurią paliko jaučio ragas, dar tebenešioju.

Trys sutapimai, kad kas 10 metų mirtis buvo čia pat, bet nepasiekė, mane nuteikė, kad po dešimties metų rugpjūtyje reikia būti ypač atsargiam. 1968 m. rugpjūčio 11 d., jau gyvendamas Lietuvoje, Kėdainiuose, prisiminęs tą dieną iš namų niekur nėjau, nes buvo nedidelė perkūnija. Vėliau visa tai pamiršau, bet mirtis, nepasiekusi manęs, griebė mano artimuosius: 1968 m. mirė tėvas, 1988 m. rugpjūčio 22 d. – motina, 1993 m. – sūnus. "Grafikas" susimaišė...

Po patirtos avarijos rankų nenuleidau: nupirkau seną "Moskvičiaus" kėbulą, suremontavau ir pardaviau. Dar per metus kasykloje uždirbęs pi-

nigų, Kėdainiuose nupirkau 6 arų sklypelį su sandėliuku, kuriame buvo galima gyventi. Mama su jauniausiu broliuku apsigyveno jame, o vėliau atsikėlė ir tėvas. Pradėjau tame sklype statyti namą: pamatus – per vienas atostogas, sienas – kitais metais, o trečiais metais – stogą ir vidų įrengiau. Atsiradus stogui virš galvos, buvo galima grįžti į Lietuvą. Kartu su pusbroliu Baliu Kvedaru planavome užsidirbti baldams, bet... Balys žuvo šachtoje. Jo žmona Marytė už gyvybės draudimo pinigus pargabeno pusbrolį cinkuotame karste į Lietuvą ir palaidojo Kaune. Po tos tragedijos nutariau: nereikia man "tokių baldų".

Žmoną su sūnumi ir dukra, kad nepersigalvočiau, išleidau į Lietuvą. Sulaukęs "trylikto" atlyginimo, gruodžio 31 dieną draugų buvau išlydėtas, 1964 metus sutikau traukinyje, o sausio 2 dieną jau buvau Lietuvoje.

Kad nenutrūktų darbo stažas, greitai įsidarbinau šaltkalviu. Pradžia buvo sunkoka, bet greitai pripratau prie penkis kartus mažesnės algos. Nors ir maža alga, bet Kėdainiuose "nusipirkome" dukrą Jūratę.

Bėgo metai, artėjo pensija. Antanas Vansys, buvęs mokslo draugas, priėmė dirbti į melioraciją. Ten dirbau neilgai, nes partija ir saugumiečiai pradėjo terorizuoti mane į darbą priėmusį viršininką, kad globojąs nacionalistą, vaikščiojantį darbe su "šlipsu", kai tuo metu buvę stribai vargsta su kastuvais.

Išėjau į Biochemijos gamyklą, kurioje sulaukiau 50 metų ir, kaip senas "šachtioras", pradėjau gauti pensiją, nes turėjau 15 metų darbo stažo – šachtose, požemyje.

Kėdainių saugumiečiai žinojo mano ir brolių pracitį ir, matyt, stebėdavo: priekabiavo dėl pamaldų už žuvusius brolius organizavimo, dėl Vasario 16-osios šventimo. Pasiaiškinau, kad pamaldos buvo ne tik už žuvusius brolius, bet ir už žmonos giminę, o vasario 17-oji – mano vardo diena, kurią pradedu švęsti iš vakaro...

Pardavę namą Kėdainiuose, išsikėlėme gyventi pradžioje į kaimą prie Kulautuvos, o vėliau į Kauną. Saugumiečiai "pametė" mano pėdas – daugiau į "pasimatymus" nebuvau kviestas. Gyvenau ramiai. Kaune sutikau daug likimo draugų iš Intos ir Vorkutos. Suradau gydytoją Vytautą Stonį (jau miręs), Juozą Valiulį-Henriką Petkevičių, su kuriuo susitinkame ir dabar.

Su buvusiais kalėjimų, lagerių likimo draugai susitikinėjome nedide-

❒ D.Kvedaro šeima Kėdainiuose grįžus iš tremtis

❒ Krakių gimnazijos buvę mokiniai po 20 metų - 1965 m. Krakės.

❒ Donato Kvedaro šeima: žmona Birutė, dukros Juratė, Rūta, sūnus Laimutis. Kėdainiai, 1970 m.

❒ Kvedarų giminė prie motinos-senelės kapo. Kėdainiai, 1988 m.

❒ Politinių kalinių susitikimas Virbaliūnų k. 1987 m. birželio 22 d.

liais būreliais. Skaičius augo. Vienų draugai surasdavo kitus. Intos, Vorkutos, Magadano, o vėliau ir Mordovijos politkaliniai susitikdavome, pasvajodavome, padainuodavome senas partizanų, tremtinių dainas, o su artimesniais pasidalydavome nelegalia literatūra.

1986-1988 metais susirinkdavo apie 70 buvusių politkalinių. Dažniausiai tai įvykdavo per Jonines – vaizduodavome, kad švenčiame Rasos šventę.

Disidentai rinkdavosi irgi toj pačioj mano kaimo gryčioj. Gydytojas Povilas Butkevičius, su kuriuo supažindino 1941 m. sukilimo dalyvis gydytojas Vytautas Stonys, paprašė ar neleisčiau keletui vyrų susirinkti mano nuošalioje sodyboje prie Kulautuvos. Sutikau. Jie susitikinėdavo dažniausiai

vasarą, 2-3 kartus per mėnesį. Dalyvaudavo Povilas Butkevičius, jo žmona ir dukra Ramunė, Vytautas Stonys (miręs), Algirdas Patackas, Liudvikas Simutis, gydytojas Jonas Venckevičius, ateitininkų veikėjas Vidas Abraitis, buvęs Intos lagerio kalinys Bendinskas. Iš jų gaudavau daugiau knygų: A.Raštikio ir Solženicyno raštus, J.Lukšos "Partizanus" ir kt.

Prasidėjus Sąjūdžiui, tūkstančiais rinkdavomės atskirai pagal lagerius įvairiose salėse. Tradicija išliko, bet mūsų gretos mažėja – daugelis iškeliauja Anapilin...

Politinių kalinių ir tremtinių būrelis susirenka pas mane, toje pačioje gryčioje, kur gaspadinė – ta pati "sesutė parapijietė Rūta" mano žmona Birutė, su kuria, gyvename jau 45 metus. Turime du anūkus: Rūtos – Vilandą ir Mindaugą ir dvi anūkes: Jūratės – Rasą ir mirusio sūnaus Laimučio – Jovitą.

Keletą metų dalyvavau "Į laisvę" fondo suvažiavimuose, kur būdavo labai malonūs ir draugiški susitikimai su fondo įkūrėjais užsienio lietuviais.

Šmotiškių kaime atgavus joje tėviškę, gyveno ir tvarkėsi jauniausias brolis Romualdas su šeima. 1992 m., kasant naują šulinį, jį užgriuvo žemė. Liko keturi jo sūnūs: Valdas, Remigijus, Gediminas ir Tomas.

Istorija kartojasi – mes taip pat buvome keturi broliai. Likau tik vienas, bet jau auga brolio Romualdo anūkai, o vienas iš jų – Tautvydas, kuris tarsi pratęsia mūsų žuvusio brolio partizano Antano Kvedaro-Tautvydo gyvenimą...

Manau, jog jaunoji karta, vieni kitiems padėdami, sugebės išlaikyti senelių ir tėvų sodybą, nes kol bus gyvos lietuviškos sodybos – bus gyva ir Lietuva.

❒ Krakių gimnazijos mokytojui iškalėjusiam lageriuose 25 metus Anranui Valaičiui 90 metų. Sveikinabuvę jo mokiniai. 1996 m. Mingelų k. Jurbarko r.

❒ Mamai tik 87 metai

❒ Kėdainių kraštiečių klubo susitikimas 1995 m. Kaune. Centre klubo prezidentas, solistas Vincentas Kuprys

❒ "Į Laisvę" fondo suvažiavimo atidaryme Telšiuose: Vladas Telksnys, Leonas Ambrazaitis, Aleksandra Tamošiūnienė, Zenonas Jaška, Antanas Seikalis, Donatas Kvedaras. 1996 m.

❒ Kėdainių krašto klubo narių susitikimas Kaune. 1995 m. Sėdi klubo prezidentas solistas Vincentas Kuprys (11-as)

❒ Politinių kalinių susitikimas Virbaliūnuose. Lagerio duonos "paikės" dalinimas. 1987 06 22

Raseinių Magdė (Stasė Kisielytė-Šurnienė)

VILTIES UGNELĖ

Stasė Kisielytė-Šurnienė gimė 1926 m. gruodžio 26 d. Justinavos k., Raseinių vls. Besimokant Skaudvilės gimnazijos 7-oje klasėje, 1946 m. vasario 6 d., buvo suimta. Tardyta ir kalinta Raseinių, Kauno, Vilniaus kalėjimuose. Rugpjūčio 10 d. atvežta į Pečoros lagerio persiuntimo punktą. Kalėjo Bielyj Ju, vėliau Mordovijos režiminiame lageriuose. Namiškiai buvo ištremti į Igarką. Tremtyje gyveno Krasnojarsko krašte, Kanske. Ten ištekėjo už buvusio politinio kalinio Juozo Šurnos. Į Lietuvą grįžo tik 1972 m.

❒ Eilėraščių autorė Stasė Kisielytė-Šurnienė-Raseinių Magdė su dukra Rūta ir vyru Juozu Šurna (miręs 1992 m.), buvusiu partizanu, Krasnojarsko kr., Kansko mieste tremtyje. 1962 m

Atleiskite už nesklandumą žodžių,
už paprastumą sakinių.
Vergijos dienos taip nuobodžios
ir aš jas eilėse miniu.

O jei kas svetima čia būtų,
ar jei nerastum čia savęs –
prašau, kaip sausą šakaliuką
Sudeginti mano eiles.

R.M. 1951 m.

Toli žaliųjų girių skaros
ir akys ežerų.
Kaip pasakoje laimės dvaras –
toli, Tėvyne, tu.

O tų laukų, miškų ir pievų,
to kvapo dobilų
su dūzgiančiom bitelėm, Dieve,
nieks neatstos man jų.

Jaučiu dažnai, kaip beržas šnara
palaukėj vakarais.
Krūtinėje sunku ir gera –
jauti, bet nematai.

Mes nešim kantriai kryžių, Kristau,
Per sutemas rudens.
Tik leisk į Tėviškę sugrįžti,
leisk laisvėj pagyvent!

Dubysoje ledai nuskendo
ir vargas gal nuskęs.
Per visą žemę eina gandas,
Kad grįšim greitai mes.

Ir vėl bus vasaros saulėtos,
gros naktimis žiogai.
Gyvensim grįžę ir mylėsim
Laisvoj šaly ilgai.

R.M. 1951

Dega saulėlydžiai

Dega saulėlydžių žaros,
Nerimas dega širdy.
Galva, kaip rudenį smilga,
Svyra pavargus žemyn.

Kažinkur laimė išklydo,
Meilę užbūrė sapnai.
Kam dar tos ievos ten žydi,
Kas jomis džiaugias tenai?

Nieko neliko manyje –
Meilės, jausmų nei širdies.
Vien tiktai atminimai
Rytmečio saule spindės.

Dega saulėlydžių žaros,
Nerimas dega širdy.
Kartu ir liūdna, ir gera,
Kai paskęsti praeity...

* * *

Kažkur išeitum, kažko ieškotum,
Kai blaškos žemė kančių tvane.
Kaip abejonė žiūri į grotas,
O širdis sako: ir taip, ir ne.

Nuo melsvo skliauto nukeltum saulę,
Surinktum naktį žvaigždžių ugnis.
Jose sutirptų vargai pasaulio
Ir gal užkaistų džiaugsmu širdis.

Tai kas, kad naktys žvaigždėm pražysta,
Kad ryto saulė renka rasas,
Jeigu gražiausius norus jaunystės
Vergijos metai dulkėm užkas.

Pasiekti saulę daug kas mėgino,
Daug kas svajojo surinkti žvaigždes,
Bet pakartojo visiems Likimas
Tą porą žodžių: "gana, užteks"... 1952 m.

Mamai

Palikai tu kaip pakelės gluosnis
Gilaus skausmo, kančios palaužta,
Ašarėlių jau nieks nenušluosto,
Nei naktelė tamsi, nei aušra.

Aš žinau – tu kasdieną meldiesi,
Maldoje mano vardą mini,
Kad sugrįžčiau aš laimės pavėsiu,
Kad gyvenčiau šviesa, viltimi.

Keliai mano kažin kur vingiuoja,
Kur sustosiu, mamyt, nežinau.
Blėsta dienos – jaunystė manoji,
Kaip žvaigždelė skliautuose dangaus.

Blaško mane gyvenimo vėjai
Kaip vanduo žvejo valtį audroj,
Bet Tu lauk ir tikėk kaip tikėjai
Grįšiu aš, tik ne ta ir ne tuoj.

Skubėkit, bėkit, dienos mano

Vyšnia balta baltutėlaitė
bitutėm dūzgiančia viršūne moja,
kad dienos mūsų, kaip stirnutės greitos,
prabėgdamos pro šalį nesustoja.

Skubėkit, bėkit, dienos mano,
didžiausiais šuoliais iš baisios vergijos.
Skubėkit – lėkit uraganais
ir tik sustokit laisvę pasiviję...

Tremtiniams

Pravirko aušra mėlynakė
Gailiom sidabrinėm rasom,
Kai Jūs, net sudie nepasakę,
Išklydot šalin svetimon.

Apsiverkė parugio smilgos
Ir vyšnios, ir obelys sode –
Juk kelias į Sibirą ilgas
Vargu ar sugrįšiu kada.

Uždusdamas bėgo, skubėjo
Ir vežė aukas traukinys,
Kur žemė šalta, išbadėjus
Ne vieną priglaus, užmigdys.

Nutilo ir dainos, ir žodžiai,
Sudužo Dubysoj banga.
Už ką išvežė brolius iš sodžiaus –
Klausė debesys vėją – už ką?

– Prakeikti tie, – žemė kartojo.
– Prakeikti, – aidėjo miškuos.
– Kas drįso atplėšti artoją
Nuo gyslų žemelės šventos.

Nesiruošė mūs artojėliai
Eit arti laukų svetimų.
Ir girių slėpingam šešėly,
Užkūrėte kerštą tik jūs!

Kažkur kažkas gailiai raudojo
Ir šaukėsi keršto dangaus.
– Prakeikti, – jiems žemė kartojo, –
Kas privertė žmogų vergaut. *R.M. 1947*

Tyrom sveikamarijų lūpom, mama,
Ištark paguodos žodį vieną.
Taps rytmečiu naktis juoda sutemus,
Taps balta pasaka vergijos dienos.

* * *

Mamyt, jaučiu, kaip tavo pirštai
Rožančių varsto naktimis,
Kaip kraujas gyslose apmiršta,
Kai kalinį maldoj mini...

Mama, pavargau, paguosk!

Supasi šakutėj gluosnio
Sidabriniai pumpurai.
Išėjai, bet kur sustosi,
Ką svajosi vakarais?

Kai naktis tamsos šešėliais
Glostys svetimus laukus,
Širdį skausmas plėšys vėlei,
Neramu bus ir sunku.

Tamsūs šunkeliai vingiuoti,
Klaikios naktys pakeliuos,
Nei mylėti, nei svajoti,
Nei sugrįžti atgalios...

Taip norėtųs pasakyti:
– Mama, pavargau, paguosk...
Spindi ašarom nukritę
Nuo beržų lašai rasos.

Supasi šakutėj gluosnio
Sidabriniai pumpurai.
Širdį plėšo, veidą glosto
Skausmo rankos vakarais...

Naujiesiems metams

Laukai ir pievos perlais nusagstyti,
žvaigždėm pražydęs vakaro dangus.
Tikėkim – laimę atneš Naujas Rytas
Ir nuo blakstienų ašara nudžius.

Naujom viltim liepsnok, širdie manoji,
Skambėk daina, gyvenime, pabusk.
Nusėtu perlais vieškeliu atjoja
Naujųjų metų raitelis puikus.

Senų dienų keliai – pilni kryželių.
Naujųjų snaigės tegu juos užkris.
Visoms linkiu šviesaus, laimingo kelio
Naujųjų metų atveriant duris...

Žemei

Ir Tave pašovė mūšyje su broliais,
ir Tave taip draskė, niekino kaip juos.
Žeme, Tavo skausmą aš jaučiu iš tolo –
Krūpčioja net žvaigždės naktimis skliautuos.

Ir širdis išgelta, išsparnuotos mintys
veržiasi kasdien, kas vakarą, kas ryt.
Kur vaikystės pėdų, takelius sumintus
lengvas šilo smėlis baigia užžarstyt.

Prisiglaustum, rodos, prie juodų arimų,
išbučiuotum žemę, pilną sopulių.
Tegu saulė mato, tegu Dievas žino,
kaip jos pasiilgau, kaip aš ją myliu.

Ten kiekvienas lapas, žiedas ir šakutė
kalba gyvais žodžiais žuvusių draugų.
– To nebuvo niekad! Taip negali būti –
kas pažino laisvę, tas nebus vergu!

1952 m.

Vasara suvyto

Vasara suvyto šieno pradalgėlėj,
Juodos rudens naktys išverkė akis,
Štai berželiai žydi snaigių sidabrėliais,
O ramybės širdžiai neatrandu vis.

Norisi prakalbint palšą debesėlį –
Bent dalelę skausmo gal paimtų jis.
Juk jo laisvei vartų niekas neužkėlė,
Man gi širdį plėšo laisvės ilgesys...

Žinau aš kaip pasaką šalį

Žinau aš kaip pasaką šalį.
Sesute, ir tu ją žinai.
Dėl jos tik pavėsy berželių
sukniubo jauni milžinai.

Mėnuo sidabru tenai prausias
upely šiltais vakarais,
ir suokiant lakštingalų klausos
subridę balon ajerai.

Ten meldžias palinkusios vyšnios
gegužio šventais vakarais.
Aš šiandien ten keliais sugrįžčiau
ir niekur daugiau neišeič.

Žinau, dar bus laimė ir džiaugsmas
ir mes jį pajusim tikrai –
sidabro rasa nusiprausęs
plauks mėnuo upe vakarais...

Praeis sunkių metų grandinės –
Čia amžino nieko nėra.
Tik kruviną skriaudą atminus,
keiks priešą per amžius giria.

Žinau aš kaip pasaką šalį
Sesute, ir tu ją žinai,
Ten ilsis pavėsy berželių
Seni ir jauni milžinai!

1952 m.

Dainuok!

Jei dainavai gegužėj vyšnioms žydint,
Žaliems berželiams svyrant pakely,
Dainuok, sesut, ir vasarą palydint,
Dainuok, nors skausmas netelpa širdy!

Dainuok, kai verks rudens naktis tamsiausia,
Kai paskutiniai žiburiai išblės
Ir kai liūdna saulėlydin keliausi,
Neradus laime spindinčios žvaigždės!

Mordovija

Išėjusiam

Kai pralėkdamas paukštis
Man pamoja sparnu,
Aš tuojau pagalvoju:
O gal kartais čia Tu?

Pasiilgus namų,
Gal tai tavo vėlė,
Atskrenda pažiūrėt,
Kaip čia aš gyvenu.

O čia liūdna ir šalta
Ir labai neramu,
Kartais norisi keltis
Ir išeit iš namų.

Eit be tako, be kelio,
Eiti zuikio pėdom.
Su skausmu, su vargeliais
Ir su savo bėdom.

Eit saulėlydžio pusėn,
Ten, kur tavo namai –
Reikia mums kartu būti –
Visados, amžinai...

Radviliškis

Kas supras

Kažin kur saulė nusileido
Į mėlynas bangas.
Skausmo šešėliai slenka veidu
Ir ilgu – kas supras?

Pavogti nuotaiką norėtųs
Pavasario dienos,
Ir eit per sutemas, per lietų,
Šypsotis ir dainuot.

Norėtųsi ranka numoti
Ir pasakyt "tai kas"!
Tik tas gyvenimas už grotų
Sunkus – bet kas supras!?

Kam čia svarbu, kad skausmo pirštai
Į širdį Tau pabels
Ir kad gražiausios dienos miršta
Kaip žiedas ant obels.

Žuvėdros laimę nulydėjo
Per mėlynas marias.
Mirties suktinį šoka vėjai –
Baisu – bet kas supras!?

1953 m.

Debesėliui

Tu neturi tėvynės,
tu neturi namų.
Tavo širdis nežino,
kaip man ilgu be jų.

Tu – pilkas debesėlis,
be jausmo, be širdies.
Tave – laisvūną – vėjai
kur nori nulydės.

O jei kada nuklysi,
kur žemė man sava –
beržams šlaituos Dubysos
sakyk, kad aš gyva.

Sakyki, kad sugrįšiu,
dainas sudėsiu jiems.
Ir mėlynai Dubysai,
ir jos beržams žaliems.

1953 m.

Linkėjimai

Mačiau, kaip gervių eilės skrido
Ieškot savų namų.
Akyse ašaros sužibo –
Mes taip seniai be jų.

Kalbėjau ilgai, gervėm mojau,
Linkėjimus siunčiau
Gimtiems namams, laukams ir gojams –
Lai nuneša greičiau.

Nuskrido jos, o aš dar moju...
Ne viską pasakiau.
Širdim ir mintimis kartoju –
"Linkėjimus ir Tau".

Jei pamiršai, lai taip sau lieka,
Jei pameni – gerai.
Prisiminimai... daugiau nieko
Ir Tu, ir vakarai...

Tėviškei

Palinko šakos gluosnių
Nuo darganų ir vėjų,
Tu klausi, ko ilgiuosi
Iš tėviškės išėjus.

Gimtųjų dirvų smėlio,
Mielų namų – namučių,
Tėvynės debesėlių,
Kaip gulbinų baltučių.

Darželiuos rūtos žalios,
Smūtkeliai pakelėse,
Melsvom akim lineliai –
Ir kaip jų neilgėsies!

Rasa blakstienas vilgo,
Dažnai ir širdį gelia,
Kad ta dalia – kaip smilgos,
Palinkusios prie kelio...

Džiaugsmas

Akimis lydėtum vakarą spalvingą,
Prie širdies priglaustum pienių galvutes,
Klaustum, rodos, klaustum, kur tas džiaugsmas dingo,
Ir jeigu jis gyvas, kur jį šiandien rast.

Pagiriu nuo upės melsvas rūkas driekias,
Svyra rimtos galvos topolių žalių,
Tyli juoda žemė, neatsako nieko,
Tyli dobilėliai, pievos, aš tyliu...

Tik staiga prabyla žodžiais akmenėliais
Kruvinai raudona vakaro žara:
– Žemėj džiaugsmas buvo, jūs jį numarinot –
Kur dabar jį rasit, jeigu jo nėra.

– Žmonės, jūsų kraujas teka žemės gyslom,
O skriaudų, dejonių ežerai pilni,
Ašarų našlaičių okeanai tviska,
Marių krantą plauna kruvina vilnis.

Topolius užklostė melsvos skaros rūko,
Baigdama išblėsti barėsi žara:
– Žmonės, juk jums meilės ir širdies pritrūko,
Štai kodėl to džiaugsmo žemėje nėra...

* * *

Kaip pasiutę žvėrys stepių vėjai kaukia,
šaltas rankas tiesia alkana naktis.
Ne gimti namučiai, ne motulė laukia –
skaudžios vargo rykštės tau ant kelio kris.

Tau dažnai sapnuosis tėviškė mažytė,
baltas vyšnių sodas, dobilų laukai.

Ir prie klėties slenksčio verkianti mamytė,
lygiai taip kaip tąsyk, kai ją palikai.

Bris pusnynais dienos, mėnesiai ilgiausi,
metai skausmo pėdas kakton įrašys.
Vakarui sutemus, kur tu nukeliausi,
kam tu pasiguosi, kai vaitos širdis?

* * *

Nuskubėjo traukinys,
Ilgesį sukėlęs.
Niekados man nesugrįžt
Savo tėviškėlėn.

Nematyt, kaip laumės klos
Rūko skraistėm žemę.
Neklausyt žiogų dainos
Vakarais sutemus.

Sodai bals, žydės ir vys,
Vasaros skris vėjais.
Į kalėjimo duris
Net nepažiūrėję.

Nežydės man niekados
Dobilai, vosilkos.
Mano vasaras ruduo
Gedulu apvilko.

* * *

Naktis. Mėnulis plaukia tyliai
per debesų marias.
Nuklydau aš už šimto mylių
ilgėdamas tavęs.

Sustojau prie namų-degėsių,
apaugusių kančia.
Gyvenime, į skutelius supleišyk
mane – aš liksiu čia.

Tegu palinks rausvutės smilgos,
tegu beržai rymos.
Rasa jų mano kapą vilgys,
lyg ašara mamos.

Vilties ugnelė

Pavasario laukėm, taip šventai tikėjom,
tikėjom, kad Laisvė obelim pražils.
Pažadais auksiniais dvelkė švelnūs vėjai
ir kartojo "greitai, greitai – neužilgs".

Tulpės ir alyvos kažin kur žydėjo,
kažin kam čireno vyturys rytais.
Vasarą palaukėm nusivijo vėjai,
o mes vis tikėjom – rudenį ateis.

Šaltos rudens rankos glamonėjo žemę,
krito beržo lapai, paliesti šalnos.
Liūdesiu alsavo vakarai sutemę,
o mes laukėm laisvės, laukėme aušros.

Snaigėmis pražydo šaltos lango grotos,
ašaros sustingo ledo trupiniais.
Viltimi liepsnojo akys ašarotos –
jau nedaug beliko. Laukim – Ji ateis...

Širdį iš krūtinės nieks išplėšt negali
ir ilgėtis Laisvės niekas neuždraus.
Dek, liepsnok, negesk širdy, vilties ugnele,
greitai laisvai žemei varpas himną gaus.

* * *

Nei švelnūs pienių ratiliukai,
Nei tulpių balzgani veidai
Tiek atminimų nepaliko,
Kiek Jūs, sunkių dienų draugai!..

Šaltos rudens lūpos išbučiavo žiedus,
Gervės pamojavo vasarai "sudie".
Viena paskui kitą vasaros prabėga,
Kas nesugrąžins jų, kas su jom suspės?

Taip norėčiau šiandien daug ką pasakyti,
Pasiklaust norėčiau, ar ir tau ilgu?
Kada lapai gelsta, kai jurginai vysta,
Ko labiausiai gaila, ko ilgiesi tu?

Tu nusišypsotum, taip gal kaip kadaise,
Prie tavo krūtinės prisiglausčiau aš –
– Nebijok, – sakytum, – pilkos dienos baigsis,
Ant sparnų vėl gervės vasarą parneš...

Eitume abudu. Tegu vėjai siunta,
Nebaisi tamsiausia rudenio naktis.
Deja, lapai gelsta ir į širdį krinta...
Vieškelius užkrito ir dienas užkris...

Šaltos rudens lūpos išbučiavo žiedus,
Gervės liūdnai moja vasarai "sudie".
Viena paskui kitą vasaros prabėga,
Kas besugrąžins jas, kas su jom suspės?!

* * *

Tas pralekiančias gerves,
tą vyturį mažytį
toli toli nulydžiu
su širdžia neramia.
O kas supras, kaip sunku
tiek metų nematyti
nei laisvės, nei tėvynės,
berželių žalumų.

Žemelė rūbą maino –
palinks greit ievų galvos
po nuometais baltais.
Ko taip ilgiuos, ko laukiu?
Ateis juk vieną kartą
po mano skurdžiu langu
pavasaris, ateis.

Baltai ievų jaunystei
lazdynas lenksis vėlei.
Skaistūs veidai lelijų
tai bals, tai raudonuos.
Žibės rasos karoliai
gležnučiuos pumpurėliuos
kaip krikštolas, kaip perlas,
kaip ašara mamos.

O pralekiančias gerves ir vyturį mažytį
toli, toli nulydžiu su širdžia neramia.
Ir vis tikiu, kad dienos ir vargana jaunystė
dar prisikels gyventi berželių žalume.

Vienuma

Tos ašaros degina skruostus –
paslėpt jų niekaip negaliu.
Žinau, kad jų nieks nenušluostys,
Nes vieniša einu keliu.

Ir veltui dairausi aplinkui,
O gal kas suprastų mane.
Saulėlydin dienos palinko,
o aš vis viena ir viena.

Neapverkiu dingusios laimės
Nei išklydusio džiaugsmo, oi ne.
Tos ašaros rieda savaime,
Kada pasijunti viena. (...)

Miegam mes...

Miegam mes, o gyvenimas skuba,
Dyla metai bežvaigždėj nakty,
Pilkos dienos kaip kalinio rūbas
Ir visi mes – numeruoti, pilki...

Taip norėtųs pabusti iš miego,
Užmiršt sapną, taip baisiai sapnuotą.
Nežinot, kad jaunystė prabėgo,
Kad negrįš, nes ji mirė už grotų.

Ir norėtųs gyvenimą jausti,
Su alyvom baltom pažydėti,
O kad geležys širdį sukaustė,
Nežinot, nematyt, negirdėti.

Ak, tie norai, troškimai be galo,
Tos svajonės širdies neramios,
Ir tas kryžius, tas kalinio kelias –
Nepamiršim mes jo niekados...

Mordovija

Į laisvę išeinančiai draugei (J.P.)

Nemielas nei pavasaris,
Nei tie beržai nusvirę.
Pamiršta broliai seseris,
Žmonas palieka vyrai.

O ką apie tave sakyti?
Tu tik likimo sesė,
Išskrisi laisvėn ryt poryt,
Kitus draugus ten rasi.

Pamirši, kad ilgai nešiojai
Chalatą numeruotą
Ir kad išblyškusi buvai,
Pavargusi, ligota.

Visus pamirši ir mane
Bijosi net minėti –
Mane vadins čia kaline,
Tave – laisva piliete.

Gal net paūši su draugais
Per naktį iki ryto,
Tau nė į galvą neateis
Man laišką parašyti.

Aš čia tarp sienų keturių
Ilgai, ilgai minėsiu,
Kaip paskutiniu kąsneliu
Dalindavomės dviese.

Patiko man tavo mintis,
Patiko atvirumas,
Bet leisk tau štai ką pasakyt
(Ir taip dar kartais būna:)

– Pavasaris pavasariu,
Žmogus – žmogum palieka,
Pamiršta broliai seseris,
O vargo draugus niekad!..

Mordovija, VI lag.punktas

Adomaitis, sl.Pavasaris 75
Aidas(ag.) 64, 65, 66
Albinas, žr.Bartkus Bolesas
Aldona(ag.) 85, 89, 90, 93, 94, 105, 114
Alytė, žr.Rybelis Antanas
Algis, žr.Čižas Eduardas
Amalevičiūtė Laimutė 129, 130
Antanaitienė 80
Aras(ag.), žr.Butkus Bolesas
Arštikis Kazys 122
Arūnas 56, 127
Arvydas 69
Atamanas(sl.) 69, 71, 73
Audra(ag.) 85, 87, 93
Audronis(ag.) 110
Auksys 58
Aušra, žr.Lisys Alfonsas

Babyliovas, 42 50
Badas(ag.) 154
Bajec(ag.) 154
Balandin 27, 30
Balandis(sl.) 29, 35, 45, 154
Balčiūnas 153
Balikas(ag.) 27, 30
Balinskai 36
Balsys Antanas 122
Banys Bronius 148
Banginis 23, 29
Baranauskaitė-Zubavičienė Zuzana 99, 115
Baranauskas 89, 90, 91, 115, 153, 154
Baranauskas, sl.Žadelis 115
Baranauskas (Adolfas) 11
Baranauskas Edvardas 98
Baranauskas Jonas 153
Baranauskas Juozas 98, 99
Baranauskas Vytautas, sl. Dantė 76, 77, 80, 81, 87, 94, 95, 96, 97, 98, 102, 112, 158, 159
Barišnikov 96
Bartkus Bolesas, sl.Albinas 74
Batūra Lionginas, sl.Juozas(ag.) 149, 150, 151, 154
Bebras(sl.) 29
Bebras, žr.Štaras Jonas
Beinoris 153
Beliavičius(ag.) 31
Beržinskas 11
Bielskis, žr.Skoburskas Vytautas
Bijūnas, žr.Šmigelskis Alfonsas
Bilevičius Juozas 153
Binius Aleksas 81
Birutė 210, 121
Bitelė, žr.Triukaitė Elena
Bitė 109
Bitė, žr.Karbočius Algis
Bogdonov 135
Borodin 85, 86, 89, 90, 93, 94, 96
Borodnikas 90
Brazaitis Kazys 155, 158
Brazauskas Antanas, sl.Žaibas 36
Brazytė-Ragaliauskienė Aldona 67, 112
Brazdžionis Bernardas 34, 50
Briedis, žr.Laužikas Kazimieras
Bronisovas 80
Bružas A. 50, 66
Budrys 49
Budrys(ag.) 80, 81, 114
Budrys Jonas, sl.Varnėnas 71, 73, 74
Budrys Kazys 83
Budrys Romualdas 73, 74
Budzinauskas 147
Burneika Mykolas 135
Butkus Bolesas, sl.Aras 64, 65, 66
Butkus Jeronimas 81
Butkus Zenonas 11

Čečurov 122, 123, 128, 129
Čelkis Vladas, sl.Paukštelis, Kraujelis 74, 75
Čepas 154
Čepas Algirdas 144
Čepas Kazys 130-133
Čepienė 130
Čerka 153
Čestnyj, žr.Remeika Vytautas
Čiapas Pranas 36
Čižas Eduardas, sl.Algis 74, 121

Dalbokas Aloyzas, sl.Imperatorius, Šarūnas 32, 33, 41, 42, 48, 52, 54, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 66, 140, 148
Dambrauskas Liudas 153
Dantė, žr.Baranauskas V.
Dapkūnas 128
Darius(ag.) 130, 131
Daška 125
Daujotaitė Valė 135
Daukša P. 54
Digrienė 90
Digrytė Irena 48, 49, 148, 149
Dirda 48
Dirda Antanas 73, 74
Dirda Juozas 73
Dirdaitė Jadzė 155
Dobilas, žr.Kavaliauskas Antanas
Docka Aleksandras, sl.Ragutis, Vanagėlis 72, 82
Dockaitė G. 54
Dolitlis, žr.Preikša Juozas
Dovida Antanas 76

Dovydaitis 78
Dubinskas 78
Dukaitis Bronius 153
Dulskinaitė Stasė 135
Dušanskij 102, 107, 109
Dūdelė, žr.Kuročka Vladas
Dūlius(sl.) 23, 29
Dzikas Juozas 47, 48, 50, 106, 154, 159

Eimutis Pranas 60
Efimovas 41, 49

Faustas 75
Ferdinandas (vardas) 44
Fomičiovas 129
Frenkel(ag.) 76, 77, 80
Fomičiov 132
Fui-Fui, žr.Gusčius Albertas

Gaidys(ag.) 120
Gaižauskas Andrius 11
Gaižauskas Simas 11
Galinauskas Antanas 11
Gapšys 127
Gaškaitė-Žemaitienė N. 66
Gavėnas 23, 29
Genys 60
Gintaras(ag.) 107, 109, 147
Gmalionyj 27
Golys 155
Gražvydas 75
Gražvydas, žr.Karašauskas Kazys
Grigaliūnas 154
Grišečkin 131
Gudaitis 140
Gudaitis Vaclovas, sl.Rasas 19, 27, 29, 32, 35, 41, 50, 51, 54
Gurčinaitė Mikasė 36
Gusčius Albertas, sl.Fui-Fui 39, 40, 113
Gusev 113, 114
Gvilda 11

Imbrasas 155
Imperatorius, žr.Dalbokas
Ivanauskas Antanas 78
Ivanauskienė 78
Izidorius, žr.Norkus Vytautas

Yla(ag.) 160
Ylius Julius 8
Ylius Vytautas 11

Jakor(ag.) 154
Jakubėnas 153
Jankauskas 36
Jankauskas(ag.) 154
Jarckojus 91
Jasaitis Stepas 85
Jasaitytė Genė 47
Jasinevičius 140
Jasinevičius, sl.Margis 32, 33, 50, 51, 52, 54, 56, 149, 150
Jasinevičiūtė M. 54
Jasukaitis 154
Jaščiolda 35
Jaunis 60
Jaunutis, žr.Kvedaras Stasys
Jokeris 45
Junutis, žr.Kunevičius Pranas
Juozaitis T. 54
Juozas, žr.Batūra Lionginas
Juozelis(ag.) 112, 113
Jurevičius Viktoras, sl.Kovas 74, 75
Juška Leonas, sl.Kariūnas 123, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133
Južakov 151

Kaimynas(sl.) 69, 71, 73
Kambaraitės 153
Kanapinskaitė J. 54
Kantautaitė Marija 41
Kaplan 27
Kapralov 110, 111
Karašauskas Kazys, sl.Gražvydas 81
Karbočius Algis, sl.Bitė 120
Kariūnas, žr.Juška Leonas
Karpis, žr.Sirusas Aleksandras
Karosas 69
Kavaliauskas Alfonsas, sl. Uraganas 74
Kavaliauskas Antanas, sl. Dobilas 75
Kavaliauskas Vladas, sl.Vanagas 74
Kemėšis 153
Kemzūra 8
Kerza 44
Keturakis Alfonsas 154, 155
Keturakis R. 155
Kiaukė Antanas 11
Kiaukė Jonas 11
Kibirkštis, žr.Krutkis Teodoras
Kielė Antanas, sl.Paukštis 41, 50, 51, 148, 150, 151
Kielytė Genė 44
Kielytė Stasė 41
Kilčiauskienė Olė 103, 105, 107, 109, 113, 114, 116
Kirvis(sl.) 19, 23
Kirvis(ag.), žr.Ottingis Rudolfas
Kisielius 58
Kišonas Boleslovas, sl.Aldona(ag.) 91, 96
Kišonienė Morta 85
Kiulkis Juozas 66
Kizerskis Juozas 90, 93, 94, 96
Klajūnė, žr.Petrauskaitė
Klevas 58
Klevas(ag.) 74, 75
Klierikas 39, 40
Končius Antanas 54
Kondrotaitė Zosė 81
Kontautaitė M. 54
Kontautaitė O. 54
Korotkov 74
Korsakov 87
Kostas(ag.), Leopardas 105, 107
Kovas(sl.) 69, 73

Kovas, žr.Jurevičius Viktoras 74
Kraujelis, žr.Čelkis Vladas
Krikštonaitė Aušrinė 100
Krikštonaitė Simona 100
Kripaitis 153
Krivius 19
Kryvis 29
Krupavičius 126, 128
Krutkienė I. 137
Krutkis Petras 135
Krutkis Teodoras, sl.Kibirkštis(ag.) 32, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 148
Kukutis 148
Kulikauskas 89, 90
Kulkosvaidis(sl.) 8
Kundrotaitė Zosė 88, 159
Kundrotas Antanas 158, 159
Kunevičius Pranas, sl.Junutis
Kunevičiūtė L. 54
Kunigaikštis(sl.) 133
Kuniškauskas
Kuprevičius S. 54
Kuročka 27, 144
Kuročka Vladas, Dūdelė 23, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 148
Kurok(ag.) 76
Kurtinaitis E. 66
Kutuzov 132, 135
Kvedaras Antanas, sl.Tautvydas 5, 67, 68, 72, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 99, 112, 154, 155, 159
Kvedaras Juozas 155
Kvedaras Donatas 11, 32, 137
Kvedaras Romualdas 67
Kvedaras Stasys, sl.Jaunutis 5, 67, 68, 76, 78, 80, 115, 155, 158

Labutis, žr.Stokas Juozas
Ladygaitė 153
Laikraštis(ag.) 78
Lakštutė 104
Lakūnė 103, 104, 107, 109, 114
Langė 73
Lapė, žr.Prūsaitis Pranas 97
Lapiukas(sl.) 44
Laužikas Kazimieras, sl. Briedis 36
Lechavičius Aleksas 153
Ligeika Antanas, sl.Perkūnas 23, 29, 35
Ligeika Povilas 33, 36
Likas 115
Linelis 85
Lisys Alfonsas, sl.Aušra 74
Lokys-Paulius, žr.Meškauskas Aleksas
Lukšys Povilas 56, 64, 66, 127

Mackevičius Jonas, sl.Vygaudas 121
Mackevičius Kazys 135
Mackevičiūtė-Biliūnienė Ona 67
Mackevičiūtė-Urbonienė Regina 67
Marcinkus Aleksas 144, 145, 149
Margevičius Kostas 144
Margis(ag.) 41, 148
Margis 56
Margis, žr.Jasinevičius
Markevičius 153
Masytė-Paliūnienė Ona 100
Matenavičius Liudas 155
Mažeika Albinas 44
Mažeika Bronius 11
Mažeika Izidorius 44
Mažeika Jonas, sl.Šurinas
Mažeika Matas, sl.Partizanų tėvas 41, 42, 45, 50
Mažeika Vytautas 44
Mažeika Vladas 11
Mažeikaitė 41
Mažeikaitė Bronė 44
Mažeikaitė Genė 44,
Mažeikaitė Veronika 44
Mažeikienė 44
Medžiotojas 42, 44, 45, 148
Meškauskas Aleksas, sl.Lokys Paulius 40, 45,
Meškauskas Ignas 8, 41, 50
Meškauskas Lionginas, sl.Sakalas 36, 40, 113
Meškonis Juozas 137
Meškuotis Juozas 11
Meškuotis Vytautas 97
Mikolaitis Andrius 154, 155
Mikolaitis Pranas 154
Mileris 85
Mockienė 130
Mockus 30, 31
Monteris(sl.) 69, 71, 73, 74
Morkus 122
Morkūnas A. 54
Muralis A., sl.Vingis 52, 54, 55, 56, 57, 58, 63, 102

Naujokas, žr.Skoburskas Aleksandras
Negusas 148
Nekrasov 29
Neman(ag.) 93
Nemunas(ag.) 85, 87, 93
Nemūnas, žr.Vyšniauskas
Neprietelius(sl.) 69
Neužmirštuolė(ag.) 30
Nevėžis(ag.) 83
Nieman(ag.) 81, 86, 87, 88, 89, 158, 159
Nikolaj(ag.) 76, 77, 78, 93
Norkienė 30, 31
Norkienė Marija 31, 33
Norkus Vytautas, sl.Izidorius 23, 29, 30, 33, 35
Norkutė Natalija 33
Novikas Mykolas, sl.Tauras 64, 65, 66
Novoženin 78
Nuždin 114

Olbergas Jonas 153
Olcinik 120
Oriol(ag.) 145
Oršvila 96

Oškurkov 94, 96
Otličnik(ag.) 154
Ottingis Rudolfas, sl.Kirvis 64, 65, 66, 93

Pabarčius 30
Pabarčius Vladas 8, 11
Pachomyčov 86
Palinauskas, sl.Paniskas 49, 148, 149
Paliūnas Boleslovas, sl.Vieversys 102, 116, 117, 119
Paliūnas Juozas, sl.Rytas, Vairas 19, 27, 29, 50, 53, 56, 72, 82, 83, 86, 100-106, 110-114, 116, 120-131, 133, 135, 137
Paliūnas P. 54
Paliūnas Vytautas 102, 112
Paniskas, žr.Palinauskas
Partizanų Tėvas, žr.Mažeika Matas
Paškov 83, 85, 86
Paukštelis, žr.Čelkis Vladas
Paukštis, žr.Kiclė Antanas
Pavasaris, žr.Adomaitis 75
Pavinkšnis 153
Pelkė(sl.) 29
Pempė(sl.) 23, 29
Perkūnas, žr.Ligeika Antanas
Petraitytė 119
Petrauskas 121
Petrauskas(ag.), žr.Vezdėnas Alfonsas
Petrauskas J. 54
Petrauskaitė, sl.Klajūnė 129
Petrelis(ag.) 160
Petrėtytė Viktorija 102
Pilypas Bronius 8
Pivoras Jonas 49
Platon(ag.) 110
Plechavičius 148
Plienas(ag.) 119, 120
Pochomyčiov 86, 87
Počinikov 112, 113
Počkaj 62, 151
Podkamisky 120
Povilaitis(ag.) 154
Povilaitis Mykolas 80
Preikša Juozas, sl.Dolitlis 151
Pridorožnyj 94, 95, 96
Prūsaitis Pranas, sl.Lapė 97, 123, 127, 128, 129, 131, 133

Ragauskienė Palmyra 102
Ragauskas Antanas, sl.Ragelis 56, 57, 64, 65, 66
Ragauskas Soteras 100
Raguris, žr.Docka Aleksandras
Ragožinas J. 145, 147
Ramunėlė 140
Rasas, žr.Gudaitis Vaclovas
Rauba Folgetas 153
Rauchienė I. 54
Rechimbakienė I. 54
Remeika Vytautas, sl.Žibutė, Čestnyj, Darius 100, 110, 111, 122, 123, 128, 129, 131
Ribelytė G. 54
Rimgaudas, žr.Paliūnas Juozas
Rybelis Juozas 155
Rybelis Antanas, sl.Alytė
Rybelis Juozas 80, 90
Rytas, žr.Paliūnas Juozas
Rolandas-Austas 75
Romanov 27, 29
Ruduo 69
Rugienis 30, 32, 41, 48, 149

Sagaidak 77, 83, 87, 89, 95, 158, 159
Sakalas 129
Sakalauskaitė I. 54
Sakalauskas B. 54
Sakalauskas Feliksas 153
Samson 42,
Samulevičienė V. 11
Sankauskas Vytautas, sl.Šalčius 106
Saulė(ag.) 107, 109
Sebeckaitės 153
Semaška Vladas 158
Semionovas 151
Serebriakovas 112, 121
Sirusas Aleksandras, sl.Karpis 54
Sirvydas Antanas 77, 78
Sirvydaitė Genė 78
Sizak(ag.) 102, 105
Skaburskas 30, 35
Skaburskas Matas 30
Skaburskas Aleksandras, sl.Naujokas 23, 29
Skaburskas Mykolas 31, 32
Skaburskas Vytautas, sl. Bielskis 23, 29, 30, 31, 32, 144
Skaburskienė 36, 145
Skaburskytė 144
Skaburskytė Bronė 32
Skakauskas 107
Smilga 51, 54, 56
Smitrius Vytautas 11, 137
Smulskis 130
Sniegutis 154
Skokauskas 102, 116
Sokolovas 56, 58, 60, 61, 62, 64
Sorokinas 80
Sovkin, žr.Vyšniauskas
Stanaitis Apolinaras 83
Stankevičius 155, 158
Stankevičius S. 54
Stasiūnas 58
Stašinskas Vincas 8
Stepanovas 29, 120
Steponas(ag.) 30, 33
Stirna 23
Stokis Juozas, sl.Labutis 44, 47
Stoliarienė A. 54
Stoliaris A. 54
Stonis Juozas, sl.Verpetas 64, 66
Strazdas 29
Stulgaitytė G. 66
Svajonė(ag.) 112

Svetikas Antanas 123, 126, 129

Šalčius, žr.Sankauskas Vytautas
Šalkauskis 128
Šalna(ag.) 64
Šapelis 73
Šaras 17
Šarūnas(sl.) 56
Šašytė-Kvedarienė Birutė 67, 105, 109, 113, 115, 116
Šaulys 75
Šermukšnis 73
Šilkaitis Stasys 76, 77, 154
Šilkaitytė Juzė 77
Šmigelskis Alfonsas, sl.Bijūnas 85, 86
Šniukšta Aleksas 112, 113
Šniukšta Kazys 106, 112, 113
Šniuolis Viktoras, sl.Vitvytis 137
Štaras Jonas, sl.Bebras 49
Štuikytė-Urbonienė Birutė 67, 158
Šukevičiūtė Jadvyga 115
Šukys 39, 153
Šukytė Jadvyga, sl.Lakūnė 68, 105
Šurinas, žr.Mažeika Jonas
Švilpa(sl.) 29
Švilpikas(sl.) 23

Tamašauskas K. 135
Tarzanas(sl.) 23, 29
Tatariūnas Zigmas 151, 152
Tauras(ag.), žr.Novilas Mykolas
Tautvydas, žr.Kvedaras Antanas
Teodoras 50, 51, 52
Terečenko 91
Tėvas(sl.) 23
Tigras, žr.Tiškus
Tiškevičius Feliksas 153
Tiškus, sl. Tigras 147
Tkačenka 27
Todesas 31, 32, 41, 47, 48
Trakimas 153
Triukaitė Elena, sl.Bitelė 67, 105, 113, 114, 115
Triukaitė Verutė 115
Tvaronas (Tvarūnas, Tvarijonavičius) Leonas 144

Ugnis(ag.) 110
Ulickaitė Emilija 98
Ulinskas Pranas, sl.Žiedas, Ruduo 75
Ulickas Vytautas 81, 89, 90, 91, 94, 159
Underis 78
Uraganas, žr.Kavaliauskas Alfonsas
Urba V. 54
Urbonas 89, 90, 91, 94, 154
Urbonas, sl.Lineis 155
Urbonas Alfonsas 81
Urbonaitė-Riaukienė Janina 99
Usockis Juozas 8
Ūsas Alfonsas, sl.Žaibas 74

Vaiciekа Antanas 76
Vaidila 122
Vainauskas 11
Vainer 94
Vairas, žr.Paliūnas Juozas
Vaitkaitis Vincas 48
Vaitkaitytė 48, 49
Valaitis Antanas 8
Valenčius 49, 149
Valiulis Klemensas 112
Valiulytė-Adomaitienė Liucija 67
Valys 158
Vanagas(sl.) 29
Vanagas, žr.Kavaliauskas Vladas
Vanagėlis, žr.Docka Aleksandras
Vanagėlis, žr.Židelis Zigmas
Varnėnas, žr.Budrys
Vasiljevas 62
Veliūnienė Bronė 66
Verpetas(ag.), žr.Stonis Juozas
Veronika(ag.) 154
Veždėnas Alfonsas, sl.Petrauskas(ag.) 151, 153, 154
Vėtra 58, 60
Viceversys, žr.Paliūnas Boleslovas
Vilnius(ag.) 110
Vingis 50
Visockis Pranas 11
Vygaudas 114
Vygaudas, žr.Mackevičius Jonas
Vyšniauskas, sl.Nemūnas, Nemūnėlis(ag.) 103, 104, 105, 107, 109, 115, 116
Vyšniauskas, sl.Sovkin 56, 113, 114
Vytautas, žr.Žemaitis J.
Vytenis(sl.) 69, 71
Voldemaras-Suomis 147
Volkov 87
Volskis Petras 8

Zenin 120
Zidorius 29
Zubovalenko 151
Zuikis(sl.) 29

Žadelis, žr.Baranauskas
Žaibas(ag.)159
Žaibas, žr.Brazauskas Antanas
Žaibas, žr.Ūsas Alfonsas
Žąsinas(sl.) 23, 29
Žibutė, žr.Remeika Vytautas
Židelis Zigmas, sl.Vanagėlis 40, 41
Židelis Vladas 80
Žikas 147
Žemaitis Antanas 40
Žemaitis Jonas, sl.Vytautas 76, 81, 86, 106, 116
Žukaitė-Kvedarienė Ona 67
Žukas(ag.) 140

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Alcknaičiai 132
Alytus 67, 117
Amerika 154
Ariogala 8, 11, 47, 80, 81, 83, 86, 91, 96, 102, 104, 116, 132, 133, 155, 158, 160, 162, 163, 165, 167, 171
Aukštuoliai 31
Angiriai 80, 148
Ažytėnai 66, 185

Baisogala 144, 184
Baltarusija 47
Bargailių pelkė 35
Barsukynė 42, 44, 47
Betygala 8, 30, 122, 125, 126, 127, 128, 175
Biržai 51, 153
Brestas 123
Budai 78

Čekiškė 67
Čerkosai 36
Černovka 83, 155
Čikaga 184
Čikčinas 211

Daujotėliai 11
Deveikiškių miškas 36
Deveikiškėliai 69, 73, 74
Deveikiškės 73, 83, 91, 150, 165, 182
Diksiai 76, 77
Dotnuva 6, 36, 45, 49, 52, 77, 78, 81, 83, 84, 86, 89, 90, 91, 94, 96, 120, 132, 133, 135, 137, 153, 158, 160, 165, 167, 169

Eišiškės 30

Galulaukis 158
Garliava 67
Garšvėnai 58
Gegužinė 27
Gersonys 8
Gedraičiai 35
Giedraičiai 23
Godai 35
Garšva 44, 173
Gražiškiai 32, 189, 190
Griaudžiai 8
Girnkalnis 148
Girnkiškis 6, 23, 27, 29, 30, 31, 35, 40, 140, 144, 155, 205
Grivainiai 155
Gudžiūnai 6, 23, 49, 51, 52, 103, 104, 123, 126, 140
Glazaniškis 62
Gudžiūnai 148, 149, 169, 187, 188, 191

Ilgižiai 8, 175
Ilgižiukai 175
Inta 167, 186, 197, 215, 220, 222, 224, 228

Jankūnai 187
Jakubaičiai 121, 130, 189, 190
Jakušika 183
Jaugiliai 191
JAV 184
Josvainiai 5, 67, 73, 75, 98, 140, 173, 174, 178
Jonava 67
Juodžiai 11, 91, 96, 98, 173
Jurbarkas 67, 209, 229

Kalnaberžė 48
Kalniškiai 11
Karaliaučius 187
Karmėlava 173
Karolinos miškas 30
Karalgiris 62, 63,
Kaunas 5, 30, 31, 32, 35, 49, 50, 51, 58, 60, 67, 80, 91, 99, 102, 104, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 117, 120, 123, 128, 144, 145, 147, 149, 151, 153, 154, 170, 172, 173, 175, 184, 195, 200, 201, 202, 205, 213, 215, 219, 230, 231
Kazlų Rūda 109
Kėdainiai 5, 8, 30, 31, 32, 34, 36, 41, 45, 50, 64, 69, 71, 73, 75, 80, 83, 86, 91, 94, 97, 113, 123, 131, 140, 147, 149, 151, 160, 162, 163, 166, 173, 182, 185, 187, 188, 191, 201, 202, 222, 223, 224, 225, 226, 230, 231
Komija 219
Kožva 205, 206, 209, 211, 212
Krakės 6, 8, 11, 29, 30, 36, 41, 44, 49, 66, 67, 69, 71, 73, 74, 76, 90, 94, 96, 98, 104,140, 148, 149, 153, 158, 182, 183, 185, 187, 188, 190, 191, 192, 198, 225, 229
Krasnojarskas 184, 196
Kretinga 112, 153
Kriaušės miškas 30
Kupstai 58

Labūnava 50, 52, 54, 102
Lapkalnis 8, 163
Latvija 48
Lenčiukai 167
Lenčių miškas 8, 11, 98
Lentvaris 52
Leščiai 103, 108, 115
Leonava 35
Lietuva 5, 7, 34, 36, 45, 58, 98, 99, 102, 120, 121, 127, 131, 154, 155, 160, 170, 173, 187, 190, 200, 203, 215, 221, 223, 224, 228
Linkuva 153
Lukiškės 113

Magadanas 184
Marijampolė 109
Maskva 27, 202, 214
Molavėnai 66
Mažeikiai 99, 188
Mazgolava 58
Medininkai 47, 81, 166
Mingelai 209, 229
Montviliškis 52
Mordovija 40, 99, 227

Naujamiestis 58
Naujieji Lažai 120
Negirava 11

Paberžiai 36
Padutnuvis 133, 135
Paginėvys 8
Pajieslys 81, 89, 158, 160, 163, 187
Pakarkliai 8
Paliepiai 44, 47
Paliepių miškas 86, 88
Pališkiai 91
Panevėžys 153
Paskaržiai 88
Paskirdonys 8
Pašušvys 36, 81, 187
Panevėžys 58, 184, 187
Pavinkšniai 122
Pelutuva 163
Pernarava 5, 11, 67, 78, 80, 98, 122, 125, 127, 140, 155, 178, 187
Pilsupiai 76, 78, 80, 81, 90, 96, 99, 163, 165, 173, 182
Pypliai 102
Plinkaigalis 11
Preikapiai 163
Preočka 61
Porupė 145
Pušynės miškas 32
Pušalotas 58

Radviliškis 120,
Rasciniai 115, 116, 147, 148
Rudnikai 214
Rusciniai 8, 41, 42, 44, 48, 49, 50, 67, 80, 91, 148, 166, 185
Ruscinėliai 75
Rusciniai 154, 160, 162, 173
Ruscinių miškas 74, 75
Rokiškis 74
Rugėnų miškas 74, 81
Rugėnai 80, 81
Rukai 130, 131, 132, 187, 188
Rumciniai 178
Rusija 117, 184

Sibiras 44, 98, 102, 138, 163, 175, 177
Sovietų Sąjunga 138
Skamaičiai 123
Surviliškis 164

Šilai 8
Šilainiai 8, 67, 113
Šliužai 11
Šiauliai 36, 39, 86, 91, 96, 121, 132, 163, 164, 166
Šlapaberžė 74
Šmotiškiai 74, 77, 81, 91, 93, 96, 155, 163, 182, 183, 188, 223
Šmotiškių miškas 86
Šmotiškėliai 80, 164

Taušiai 175
Tarybų Sąjunga 154, 182
Tilindžiai 167, 175
Tytuvėnai 35, 162

Ukmergė 74, 153, 204, 205
Uralas 199, 219
Užvarčiai 158

Vadokliai 58,
Vainutiškiai 45
Vakarų Vokietija 129
Valakampiai 110,
Valatkaičių pelkė 19, 27, 31, 33
Vandžiogala 145
Vilkaviškis 48
Vilnius 35, 51, 54, 56, 58, 64, 103, 184, 188, 201, 203, 206
Viduklė 66
Virbaliūnai 227
Vokietija 158, 188
Vorkuta 40, 182, 194, 195, 196, 197, 198, 201, 202, 205, 208, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 219, 222, 224
Vosyliškis 6, 30, 31, 116, 144, 155, 160
Vozbučiai 74

Zarasai 188

Žalioji giria 187
Žemaitija 56, 99, 170
Žostautai 163, 185

10,-

947.45
L2-148

Adsimimomi
Rowje del Leisers
Kolos Brolini
Rydui
60-10-21
J. Kulzbax